

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İNGİLTERE'DE KUVVETLER AYRILIĞI VE YARGI
BAĞIMSIZLIĞI ALANINDAKİ GELİŞMELER:
2005 ANAYASA REFORMU**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Serkan YOLCU

BURSA – 2011

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İNGİLTERE'DE KUVVETLER AYRILIĞI VE YARGI
BAĞIMSIZLIĞI ALANINDAKİ GELİŞMELER:
2005 ANAYASA REFORMU**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Serkan YOLCU

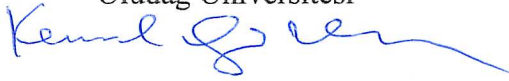
**Danışman:
Prof. Dr. Kemal GÖZLER**

BURSA - 2011

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda 700880005 numaralı Serkan YOLCU'nun hazırladığı "İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler: 2005 Anayasa Reformu" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 27.6/2011 günü 14:00-15:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının **B.AŞ.ARILI** (başarılı/başarısız) olduğuna **OYBİRLİĞİ** (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Kemal GÖZLER
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Mehmet GENÇ
Uludağ Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

27/6/2011

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Serkan YOLCU
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Kamu Hukuku
Bilim Dalı : -
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII + 173
Mezuniyet Tarihi : / / 2011
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kemal GÖZLER

İNGİLTERE’DE KUVVETLER AYRILIĞI VE YARGI BAĞIMSIZLIĞI ALANINDAKİ GELİŞMELER: 2005 ANAYASA REFORMU

Bu çalışma İngiltere’de 2005 yılında gerçekleştirilen anayasal reformun ortaya çıkardığı değişimi incelemektedir. Bu anayasal reform, esas itibarıyla İngiliz yargı organına kökten değişiklikler getirmiş ve yargı organını, kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ilkeleri açısından çok daha ileri bir noktaya taşımıştır. Keza bu reform İngiliz anayasasının modern anayasacılık düşüncesi karşısında günümüzde geldiği noktayı ortaya koymasından da ayrıca önemlidir. Zira İngiliz anayasası artık geleneksel yapısından ödün vermekte ve giderek yazılı anayasalarınkine benzer bir yapıya bürünmektedir. Çalışmanın amacı, münhasıran söz konusu anayasa reformunu detaylı olarak incelemektir. Konunun en önemli kaynağı İngiliz Parlamentosu tarafından 2005 yılında kabul edilen “*Constitutional Reform Act* (Anayasal Reform Kanunu)”tir. Çalışmada söz konusu Kanunun ayrıntılı ve sistematik bir tahlili yapılmıştır. Zira İngiliz anayasa hukukundaki bu önemli reformun konusu bu Kanun ile İngiltere’nin yargı organında yapılan değişikliklerdir. Bunun yanında söz konusu reforma ilişkin İngiliz anayasa hukuku doktrinde ileri sürülen lehte ve aleyhte görüşler irdelenerek reform farklı açılardan da açıklanmaya çalışılmıştır. Konu incelenirken İngiltere’de niçin böyle bir anayasa reformuna ihtiyaç duyulduğu; bu reform yapılana kadar İngiliz anayasasının gelişiminin nasıl bir süreç izlediği; İngiliz anayasasındaki bu reform hareketinin etkilediği, değiştirdiği veya yeni ortaya çıkardığı kavram, kurumlar ve bütün bu değişikliklerin İngiliz anayasa hukukunda doğurması muhtemel sonuçlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

İngiltere İngiliz Anayasası Anayasal reform *Constitutional Reform Act 2005*
Yargı bağımsızlığı Kuvvetler ayrılığı

ABSTRACT

Name and Surname : Serkan YOLCU
University : Uludag University
Institution : Institute of Social Sciences
Field : Public Law
Branch : -
Degree Awarded : Master
Page Number : VIII + 173
Degree Date : / / 2011
Supervisor : Prof. Dr. Kemal GÖZLER

DEVELOPMENTS IN ENGLAND IN THE FIELDS OF SEPARATION OF POWERS AND JUDICIAL INDEPENDENCE: CONSTITUTIONAL REFORM OF 2005

This thesis examines the transformation introduced by the constitutional reform of 2005 in England. This constitutional reform basically brought radical changes to the English judiciary and carried the judiciary forward in terms of principles of separation of powers and judicial independence. Furthermore, this reform is also important in terms of revealing the point where the English constitution has come to in the face of contemporary constitutionalism. Because the English constitution has been making concessions to its traditional structure and becoming more likely to written constitutions. The purpose of this study is exclusively to examine this constitutional reform in detail. The most important source of the subject is the *Constitutional Reform Act* which was adopted by the English Parliament in 2005. A systematic and detailed analyse of the Act was made in the study because the subject of this important reform of the English constitutional law is the changes made in the English judiciary with this Act. On the other hand, this reform was explained in different terms by examining the arguments in the English constitutional law literature for and against this reform. While studying the subject it was tried to explain why this constitutional reform was needed; what kind of a development process has the English constitution followed; the concepts and institutions that have been affected, changed or introduced by this reform and the possible results that will be caused by all these changes.

Keywords:

England Constitution of England Constitutional reform *Constitutional
Reform Act 2005*
Independence of the Judiciary Separation of Powers

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunun münhasıran İngiliz anayasa hukukuna ilişkin olması en başta konuyla ilgili kaynak sıkıntısını ortaya çıkardı. Çalışmanın başında kendi imkânlarımla ve Türkiye'deki kütüphanelerden edindiğim kaynaklar konuya ilişkin doyurucu bilgiye ulaşmak için yetersizdi. Dolayısıyla bu esnada kaynak toplamak üzere İngiltere'ye gitmem zaruri olmuştu. Neticede danışmanım Prof. Dr. Kemal Gözler'in değerli yardım ve teşvikiyle YÖK'ün araştırma görevlilerine verdiği *Yüksek Lisans Araştırma Bursundan* yararlanarak, Kasım 2009-Şubat 2010 tarihleri arasında İngiltere'de Oxford Üniversitesi Hukuk Fakültesi (*Faculty of Law, University of Oxford*) bünyesindeki Avrupa ve Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü (*Institute of European and Comparative Law*)'nde Prof. Anthony Bradley'in danışmanlığında *akademik ziyaretçi* sıfatıyla araştırma yapma imkânı buldum. Oxford'daki araştırmalarımda büyük emeği bulunan ve araştırma boyunca her konuda akademik tecrübesinden istifade ettiğim Sayın Prof. Anthony Bradley'e ve çalışma süresince desteğini eksik etmeyen Prof. Dr. Kemal Gözler'e teşekkür ederim.

Bursa, 2011

Serkan YOLCU

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER	viii
TABLOLAR	viii
RESİMLER	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ ANAYASASI VE *CONSTITUTIONAL REFORM ACT*

I. İNGİLİZ ANAYASASI.....	7
A. GENEL OLARAK İNGİLİZ ANAYASASININ NİTELİĞİ.....	7
B. OLIVER CROMWELL VE <i>INSTRUMENT OF GOVERNMENT</i>	16
C. DEĞERLENDİRME	22
II. İNGİLTERE'DE DÜNDEN BUGÜNE ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ OLGUSU: ANAYASAL REFORM.....	31
III. <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i> 'İN TEMEL ÖZELLİKLERİ	36
IV. HUKUK DEVLETİ VE <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i>	38
A. KLASİK ANLAYIŞ: DICEY'YE GÖRE HUKUK DEVLETİ.....	41
B. MODERN ANLAYIŞ: LORD BINGHAM'A GÖRE HUKUK DEVLETİ	42
C. DEĞERLENDİRME	44

İKİNCİ BÖLÜM

LORD CHANCELLOR MAKAMINI ISLAH ETMEK İÇİN GETİRİLEN DÜZENLEMELER

I. GENEL OLARAK <i>LORD CHANCELLOR</i>	45
II. <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i> ÖNCESİ <i>LORD CHANCELLOR</i>	47
A. REFORM ÖNCESİ GELİŞMELER.....	49
B. YARGI VE YÜRÜTME ARASINDA UZLAŞMA: <i>CONCORDAT</i>	57
C. <i>CONSTITUTIONAL REFORM BILL</i>	60
III. <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i> SONRASI <i>LORD CHANCELLOR</i>	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞİK KRALLIK YÜKSEK MAHKEMESİ'NE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

I. YÜKSEK MAHKEME ÖNCESİ: <i>APPELLATE COMMITTEE OF THE HOUSE OF LORDS</i> 68	
A. TARİHSEL GELİŞİM.....	68
B. YÜKSEK MAHKEME ÖNCESİ <i>APPELLATE COMMITTEE OF THE HOUSE OF LORDS</i> 'UN İŞLEYİŞİ	74
C. YARGI YETKİSİ	76
D. <i>JUDICIAL COMMITTEE OF THE PRIVY COUNCIL</i>	78
II. <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i> VE YÜKSEK MAHKEME (<i>THE SUPREME COURT</i>) 79	
A. <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i> ÖNCESİ YÜKSEK MAHKEME'YE İLİŞKİN GELİŞMELER.....	80
B. BİRLEŞİK KRALLIK YÜKSEK MAHKEMESİ.....	87
1. Mahkeme ve İlk Üyeler.....	87
2. Üyelerin Atanması	87
3. Atama Koşulları	92
4. Yargı Yetkisi, Mahkemelerle İlişkiler ve Diğer Özellikler	94
C. DEĞERLENDİRME	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YARGISAL ATAMALARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

I. <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i> ÖNCESİ İNGİLTERE'DE HÂKİMLİK VE HÂKİMLERİN ATANMASI.....	105
II. İNGİLTERE'DE YARGI BAĞIMSIZLIĞI VE KUVVETLER AYRILIĞI.....	115
III. <i>CONSTITUTIONAL REFORM ACT</i> İLE KURULAN YENİ YARGISAL ATAMA VE DİSİPLİN SİSTEMİ	125
A. YARGISAL ATAMALAR KOMİSYONU, ATAMA KRİTERLERİ VE HÂKİMLERİN ATANMA SÜRECİ.....	126
1. Yargısal Atamalar Komisyonu.....	126
2. Atama Kriterleri	128
a) Liyakat (<i>Merit</i>).....	128
b) İyi karakter (<i>Good character</i>).....	129
c) Çeşitlilik (Farklılıkların gözetilmesi) (<i>Diversity</i>)	130
3. Hâkimlerin Atanma Süreci.....	131
4. Yargısal Atamalar Hakkında Bir Değerlendirme	133
B. HÂKİMLERİN DİSİPLİNİ VE OMBUDSMAN.....	138
1. Disiplin Yetkileri ve Yargısal Şikâyetler Ofisi	138
2. Yargısal Atamalar ve Davranış Ombudsmanı.....	142
a) Yargısal atamalar açısından	142
b) Yargısal disiplin açısından	143
SONUÇ	145
EKLER	149
KAYNAKLAR	153
DİZİN	167
ÖZGEÇMİŞ	173

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.y.	Aynı yer
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ed.	Editör
f.	Fıkra
m.	Madde
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
et. al.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire
passim	Bütün eser

ŞEKİLLER

Şekil-1 İngiltere ve Galler Mahkemeleri.....	99
Şekil-2 Birleşik Krallık'ta Kuvvetler Ayrılığı.....	119

TABLolar

Tablo-1 Yüksek Mahkeme'ye İlişkin Hükümlerin Karşılaştırılması.....	86
--	----

RESİMLER

Resim-1 <i>Appellate Committee Room</i>	75
Resim-2 Hukuk Lordları Kamara'da hüküm verirken.....	76
Resim-3 Yüksek Mahkeme binası ve duruşma salonu.....	93
Resim-4 Yüksek Mahkeme amblemi ve üyeler	96

GİRİŞ

Anayasacılık hareketinin gelişimi sürecinde İngiliz¹ anayasa hukukunun katkısı yadsınamayacak derecede çoktur. Günümüzde anayasa hukukunun genel teorisinde incelenen, parlamenter hükümet sistemi, yasama sorumsuzluğu, iki meclislilik, çoğunluk seçim sistemi gibi pek çok temel kavram ve kurum İngiliz siyasal tarihinin birer ürünüdür. Parlamenter demokrasinin beşiği olan İngiliz hukuk sistemi her zaman diğer parlamenter demokralilere öncü olmuştur. Pek çok demokratik kurumun doğup geliştiği “model ülke”² olan İngiltere, siyasal kurumları açısından dünyadaki diğer demokratik sistemlere de örnek olmuş olması nedeniyle deyim yerindeyse “örneklerin örneğidir. Hem İngiltere’nin bu özelliği, ...dünya devletlerinin hemen hemen tümü bakımından geçerlidir. Dünyada siyasal kurumları en çok taklit edilmiş olan ülke İngiltere’dir”³. Bu nedenle İngiliz hukukundaki değişimin, gelişmekte olan diğer demokratik sistemler tarafından incelenmesinde büyük fayda vardır.

¹ Bu çalışmada kullanılan “İngiltere” (ve buna bağlı olarak “İngiliz”) kavramı, birçok farklı kaynaktan çoğunlukla kısaca “İngiltere”, “Britanya” veya “Birleşik Krallık” olarak adlandırılan ancak esas itibarıyla bugün resmi adı “Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı (*United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*)” olan ülkeyi ifade etmektedir. Hukukta “Birleşik Krallık (*United Kingdom*)” ibaresi *Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı*’nı ifade etmektedir. “Büyük Britanya (*Great Britain*)” ibaresi ise *İngiltere, İskoçya ve Galler’in bütününe* denmektedir. Ayrıca “*British* (Britanyaya ait, Britanyalı)” ifadesi konuşma dilinde hem “Büyük Britanya” hem de “Birleşik Krallık” ile alakalı konulara işaret etmek için kullanılmaktadır (A. W. Bradley-K. D. Ewing, **Constitutional and Administrative Law**, 14. Baskı, Pearson Longman, London, 2007, s.36–37). Nitekim bu ülkenin bir vatandaşının kendisini “*English* (İngiliz)” ya da “*British* (Britanyalı)” olarak tanıması da bu yüzden farklı anlamlara gelmektedir. Bir kişi eğer kendisi için “*English* (İngiliz)” tabirini kullanıyorsa kendisinin asıl olarak İngiltere, ancak diğer taraftan da Büyük Britanya; eğer “*British* (Britanyalı)” tabirini kullanıyorsa Birleşik Krallık (*United Kingdom*) vatandaşı olduğunu ifade etmek istemektedir (Ayhan Bozlak, “İngiltere Yargı Sisteminde Mahkeme ve Savcılıkların Denetimi İle Hâkim ve Savcılar Hakkındaki Soruşturmalarda Yapılma Usulleri”, **Adalet Dergisi**, Sayı 36, Ocak 2010, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/dergi/36.say%C4%B1/ayhanbozlak.pdf>, s.1). Netice itibarıyla İngiltere’nin kendisinin kabul ettiği resmi adı “Birleşik Krallık”tır. Ancak hem hukuk literatüründe hem günlük dilde “Birleşik Krallık” yerine “İngiltere” teriminin kullanıldığı bilinmektedir. “Birleşik Krallık” ifadesi sadece resmi metinlerde yer bulduğundan, bunun yerine bu çalışmada da daha yaygın olarak kullanılan “İngiltere” terimi tercih edilmiştir (Bkz. Bahadır Kılınc, “Common Law (Ortak Hukuk) Sistemine Sahip Ülkelerden ABD ve İngiltere’de Anayasa Kavramı ve Yargısal Denetim”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri - 1**, ed. Mehmet Turhan - Hikmet Tülen, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s.119, 14 nolu dipnot ve s.124, 34 nolu dipnot).

² Koray Karasu, “İngiltere’de Kamu Yönetimi”, **Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri**, ed. Birgül A. Güler et. al., 2. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s.170.

³ Cem Eroğul, **Anatüze Giriş (“Anayasa Hukuku”na Giriş)**, 11. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara, 2010, s.36–37.

İngiliz anayasal düzeni yüzlerce yıllık geleneklere sıkı sıkıya bağlı olmasıyla ünlüdür. Nitekim İngiltere’de genel olarak kabul edildiği şekilde söylersek *yazısız* (daha doğrusu *tedvin edilmemiş*) bir anayasa olması da bunun en güzel örneği olarak gösterilmektedir. Ancak hiçbir hukuk istemi yoktur ki değişen koşullar karşısında kendisini yenilemesin. Hukuk, değişime ve gelişime açık dinamik bir yapıdır ve dolayısıyla bir kurum olarak içinde bulunduğu çağa ayak uydurmak zorundadır. Zira her çağa uygun düşen, her çağın gereklerini karşılayabilen mükemmel bir hukuk sistemi yoktur.

İngiliz hukuk sistemi de şu veya bu nedenlerden ötürü katı gelenekçi yapısından artık yavaş yavaş ödün vermektedir. Özellikle de kamu hukuku açısından İngiltere’de özellikle son on yıldan fazladır yaşanan hukuki değişim nedeniyle, zaten toplu halde bulunmayan ve tedvin edilmemiş olan eski geleneksel anayasa (anayasal sistem), deyim yerindeyse yerini yeni bir anayasaya (anayasal sisteme) bırakmaktadır. Yani zaten toplu halde ve yazılı olmayan anayasanın parçaları münhasıran öylesine bir değişime uğramıştır ki, bazı İngiliz yazarlar kademe kademe artık eski *anayasanın* yerine başka bir *anayasanın* geldiğini ileri sürmektedirler⁴. Keza İngiliz doktrininde artık yazılı bir anayasanın yapılmasının zamanının geldiğini güçlü bir şekilde savunanlar olduğu gibi; bu satırların yazıldığı tarihte İngiltere’deki mevcut hükümetin dahi yazılı bir anayasaya sempatiyle yaklaştığı ve buna eğilimi olduğu belirtilmektedir⁵.

İngiliz hukukunda bu anlamda İşçi Partisinin (*Labour Party*) iktidara geldiği 1997 yılından bu yana büyük bir reform hareketi süregelmektedir. Öyle ki Birleşik Krallık anayasası 1997’den bu yana yaşadığı değişim neticesinde artık yepyeni bir hal almıştır. Bu süreç içerisinde İngiliz anayasal düzeninde devrim niteliğinde sayılabilecek pek çok değişiklik yapılmıştır. Yazılı ve katı bir anayasaya sahip bir siyasal sistem penceresinden bakıldığında, 1997 yılından bu yana İngiltere’de pek çok “anayasa değişikliği” yapılmıştır denilebilir. Bu süreçte İngiliz parlamentosu tarafından kabul edilen kanunların pek çoğu başlı başına bir inceleme, hatta bir kitap konusu olabilecek kadar önemli değişikliklerdir. Nitekim bu süreçte gerçekleştirilen çeşitli reformlara ilişkin İngiliz anayasa hukuku ve siyaset bilimi literatüründe yazılmış pek çok eser vardır⁶.

⁴ Vernon Bogdanor, **The New British Constitution**, Hart Publishing, Oxford, 2009, s.VI-VIII.

⁵ Bkz. Andrew Le Sueur, “Fundamental Principles”, **English Public Law**, ed. David Feldman, Oxford University Press, Oxford, 2009, s.3-4.

⁶ Özellikle yapılan anayasal reformlar arasında “bölgesel yetki devri (*devolution*)” ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin iç hukuka aktarılmasını sağlayan “İnsan Hakları Kanunu (*Human Rights Act 1998*)”

İngiltere'deki anayasal değişim süreci bugün halen devam etmektedir. İşçi Partisi iktidarında on yıl boyunca başbakanlık yapan ve bu sürede İngiliz tarihinin en radikal anayasal reformlarına imza atan Tony Blair'in ardından; 2007 yılında başbakanlık ve İşçi Partisi liderliğini devralan Gordon Brown hükümeti de selefi Tony Blair'in izinden gitmiş ve programında pek çok anayasal konuda reforma yer vermiştir. Keza en son 2010 yılında göreve gelen Muhafazakâr-Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümeti de, hükümet programında pek çok anayasal konuda reform vaat etmiştir. Ancak yaklaşık on dört yıldır devam eden bu anayasal reform hareketinin anayasa hukuku açısından en çok yankı uyandıran ve bu çalışmanın inceleme konusunu oluşturan hamlelerinden biri 2005 yılında İngiliz Parlamentosu'nun kabul ettiği bir kanun -*Constitutional Reform Act 2005*- ile devletin üç temel organından biri olan *yargı* organında yapılan reformdur. Zira bu kanun ile İngiltere'de yüzyıllardır çoğunlukla teamüllere ve geleneklere göre işleyen *yargı organı* artık daha kodifiye edilmiş hale getirilmiştir. Öte yandan yargı organında yapılan reform genel olarak anayasa hukukunun temel ilkelerinden olan *kuvvetler ayrılığı* ve *yargı bağımsızlığı* alanında İngiltere'de daha önce benzeri görülmemiş türden yenilikler getirmiştir. Yani İngiltere, anayasa hukukunun çok önemli bu iki kavramına yönelik yüzyıllardır süregelen uygulamasını bir yandan pozitif hukuka dökerken, diğer yandan da bu alanlarda eksik kaldığı noktaları gidermiştir.

Constitutional Reform Act 2005, İngiltere'deki yargı organının yapısına hem organik hem de fonksiyonel anlamda radikal değişiklikler getirmiştir. Bir kere her şeyden önce *Constitutional Reform Act*, *Lord Chancellor* makamının aynı anda hem yargıya hem yasamaya hem de yürütmeye ilişkin yetki ve görevlere sahip olmasına bir son vermiştir. *Constitutional Reform Act*'den önce *Lord Chancellor* hem yargı organının başı (*head of the judiciary*) ve ülkenin en yüksek mahkemesinde baş yargıç; hem Lordlar Kamarası üyesi ve Kamaranın başkanı (*Speaker*); hem de yürütme organında yargı teşkilatından sorumlu

konularında oldukça çok yazılmıştır. Bu konularda yazılmış önemli eserlerden bazıları şunlardır: Russell Deacon, **Devolution in the United Kingdom**, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2007; Vernon Bogdanor, **Devolution in the United Kingdom**, Oxford University Press, Oxford, 2001; Robert Hazell ve Richard Rawlings (ed.), **Devolution, Law Making and the Constitution**, Exeter, Imprint Academic, 2007; Alan Trench (ed.), **Devolution and Power in the United Kingdom**, Manchester University Press, Manchester, 2007; Alison Young, **Parliamentary Sovereignty and the Human Rights Act**, Hart Publishing, Oxford, 2008; Aileen Kavanagh, **Constitutional Review under the UK Human Rights Act**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009; Ellie Palmer, **Judicial Review, Socio-economic Rights and the Human Rights Act**, Hart Publishing, Oxford, 2009; Helen Fenwick - Gavin Phillipson-Roger Masterman (ed.), **Judicial Reasoning under the UK Human Rights Act**, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

hükümet üyesiydi. *Constitutional Reform Act* ile öncelikle *Lord Chancellor* yargı organının başından indirilmiş, hâkimlik görevine son verilmiş ve ülkenin en yüksek mahkemesi olan Lordlar Kamarasındaki Hukuk Lordlarının (*law lords*) oluşturduğu *Lords of Appeal in Ordinary* yasama organı içinden çıkarılarak yerine yepyeni bir “Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United Kingdom*)” kurulmuştur. Ayrıca hâkimlerin atanmasıyla ilgili olarak görev yapacak olan bağımsız ve yeni bir “Yargısal Atamalar Komisyonu (*Judicial Appointments Commission*)” kurulmuştur. Öte yandan *Lord Chancellor* Lordlar Kamarasının başkanı (*Speaker*) olmaktan çıkarılmış ve hükümet üyesi (bakan) olarak *Lord Chancellor* makamı modern anlamda bir “Adalet Bakanlığı (*Ministry of Justice*)”na dönüştürülmüştür.

Constitutional Reform Act, Birleşik Krallıkta yargı organının anayasal konumunu ve yapısını kökten değiştirmiştir. Yani *Constitutional Reform Act* ile İngiltere’de yargı organında yapılan değişiklikleri, 1982 tarihli Türkiye Anayasasının yargı organını düzenleyen hükümlerinin (3. Kısım, 3. Bölüm, m.138–160) pek çoğunda yapılan kapsamlı bir anayasa değişikliğine benzetmek mümkündür. Nitekim bu satırların yazıldığı günlerde Türkiye’de Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ve Anayasa Mahkemesinin yapısının, görevlerinin ve yetkilerinin değiştirilmesi gibi köklü bir yargı reformunu da içeren geniş bir anayasa değişikliği paketi (7 Mayıs 2010 tarih ve 5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun), kamuoyunda ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaşanan uzun tartışmaların ve hararetli görüşmelerin ardından TBMM tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu değişiklik doğrudan yürürlüğe girebilmesi için Anayasanın öngördüğü yeterli çoğunlukla (367 ve üzeri) kabul edilmediği için zorunlu olarak Cumhurbaşkanı tarafından halkoylamasına sunulmuş, 12 Eylül 2010 günü halkoylaması yapılmış ve anayasa değişikliği paketi halkoylamasında %58 evet oyuna karşılık, %42 hayır oyu ile kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

İşte Türkiye’de bu radikal yargı reformunun yapılmaya çalışıldığı günlerde ve keza halkoylamasının öncesinde ve sonrasında Parlamentodaki ve toplumdaki değişik kesimlerin bu anayasa değişikliği ile ilgili tutumları ve eleştirileri, değişikliğe destek olanların ve ona karşı çıkanların yaşadıkları hararetli tartışmalar, değişikliğin esas konusu olan yargı organı mensupları ile değişikliği yapan hükümet üyelerinin aralarında yaşanan fikir ayrılıkları dikkate alındığında bu çalışmanın konusu daha iyi idrak edilebilir. Zira 2005 yılında İngiltere’de *Constitutional Reform Act* ile yapılan yargı reformunun en

azından usul ve konu itibarıyla bir benzeri 2010 yılında Türkiye’de yaşandığı için, Türkiye’de yaşanan bu anayasa değişikliği süreci göze alınarak *Constitutional Reform Act*’in İngiliz hukuku ve anayasal sistemindeki etkisi ve önemi daha iyi anlaşılabilir.

Bu çalışmada İngiliz hukukunda özellikli olarak yargı organına ve onun yapısına ilişkin gerçekleştirilen anayasal reform, bu reformun ortaya çıkardığı kavram ve gelişmeler ve bunların İngiliz hukukunda doğurması muhtemel sonuçlar incelenecektir. Çalışmanın esas konusunu oluşturan ve Birleşik Krallık parlamentosu tarafından 2005 yılında kabul edilen *Constitutional Reform Act*, bu reformun kaynağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma boyunca bu kanundan hareket ederek ve kanunun sistematığına bağlı kalarak, İngiliz hukukunda gerçekleşen bu anayasal reform ile hangi kavram ve kurumların nasıl bir değişime uğradığı açıklanmaya çalışılacak ve olası sorunlara cevap aranacaktır.

Bu çalışmada hem yabancı bir hukuk sisteminin belirli bir alanında ayrıntılı bir inceleme yapılmaya çalışılması hem de Türkiye’de anayasa hukuku literatüründe daha önce pek işlenmemiş bir konunun ele alınması nedeniyle, çokça tartışma yapmaktan ziyade daha çok açıklayıcı olmaya çalışılmıştır. Zira çalışmanın içeriği doğrudan İngiliz anayasa hukukuna ilişkindir ve İngiliz anayasa hukuku hakkında sağlıklı bir analiz yapabilmek için İngiliz bakış açısını anlamaya çalışmak gereklidir. Öte yandan burada irdelenmeye çalışılan pek çok kavram ve kurum Türk hukukunda karşılığı olmayan ve hakkındaki bilginin sınırlı olduğu, Türk hukukuna yabancı unsurlardır. Dolayısıyla konunun incelenmesi esnasında Türk okuyucusuna yabancı pek çok kavram ve kurum mümkün olduğunca basit bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Keza bu çalışma tam olarak bir “anayasa hukukunun genel teorisi” çalışması olmadığı gibi tam bir “karşılaştırmalı hukuk” çalışması da değildir. Amaç münhasıran İngiliz anayasa hukukundaki önemli bir gelişmeyi Türk doktrinine açıklayabilmektir. Ancak tabii ki Parlamenter sistemin doğum yerinin İngiltere olduğu göz önüne alındığında bu çalışmanın bütününden elde edilecek sonucun, daha ziyade “anayasa hukukunun genel teorisi” ve “karşılaştırmalı anayasa hukuku” açısından faydalı olması beklenmektedir.

Çalışma *giriş* ve *sonuç* kısımları dışında dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın esas inceleme konusuna yani *Constitutional Reform Act*’e ilişkin planı koruyabilmek ve esas inceleme konusunu daha iyi kavrayabilmek açısından incelenmesi gerekli olan bazı konu ve kavramlar açıklanmıştır. Bu bölümde öncelikle genel olarak

İngiltere’de “anayasa” ve “anayasa değişikliği” kavramları açıklanmıştır. Zira çalışmanın konusu İngiliz anayasal sistemindeki önemli bir reform olduğundan, bu reformun anayasa hukuku açısından değerini kavrayabilmek her şeyden önce İngiliz hukukunda “anayasa” ve “anayasa değişikliği” kavramlarının neyi ifade ettiğini anlayabilmekle mümkündür. Keza bu bölümde çalışmanın konusunu oluşturan *Constitutional Reform Act*’in temel özellikleri, asıl inceleme bölümlerine geçmeden önce bir önbilgi niteliğinde genel olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Öte yandan İngiltere’de anayasa hukukunun en önemli kavramlardan biri olan “hukuk devleti (*rule of law*)” kavramının *Constitutional Reform Act* ile olan ilişkisi de çalışmanın planını koruyabilmek için asıl bölümlerden ayrı olarak yine birinci bölümde irdelenmiştir.

Çalışmanın *Constitutional Reform Act*’i inceleyen ikinci bölümünde “Lord Chancellor Makamını Islah Etmek İçin Getirilen Düzenlemeler”, üçüncü bölümünde “Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United Kingdom*)”, dördüncü ve son bölümünde ise “Yargısal Atamalar (*Judicial Appointments*)” detaylarıyla incelenmiştir. *Constitutional Reform Act*’in İngiliz anayasa hukukuna getirdiği değişim, her üç bölümde de reform öncesi ve sonrası eski ve yeni durum değerlendirilmek suretiyle açıklanmıştır. Böylece *Constitutional Reform Act*’in öneminin ve İngiliz anayasasına getirdiği değişimin eski ve yeni sistem bakımından karşılaştırmalı olarak daha iyi anlaşılabilmesi amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ ANAYASASI VE *CONSTITUTIONAL REFORM ACT*

Bu çalışmada esas itibarıyla İngiliz hukukunda son yıllarda gerçekleşen önemli bir *anayasal reform*, kısacası İngiltere’de *yargı reformu* incelenecektir. Ancak bunu yapabilmek için klasik anayasa hukukundaki anayasa türleri açısından İngiliz anayasasının niteliğine ve bu anayasanın değiştirilmesine ilişkin özelliklere kısaca değinmekte fayda vardır. Zira İngiltere’de gerçekleşen bu *anayasal reformun* anayasa hukuku teorisi açısından önemini kavrayabilmek ve bu reformu hakkında açıklayabilmek için, her şeyden önce İngiliz hukukundaki *anayasa* ve *anayasa değişikliği* kavramlarını iyi anlamak gerekmektedir. Bu amaçla ilk olarak “İngiliz Anayasası”nın ne olduğu açıklanacak, daha sonra ise “İngiltere’de anayasa değişikliği” kavramı incelenecektir.

I. İNGİLİZ ANAYASASI

A. GENEL OLARAK İNGİLİZ ANAYASASININ NİTELİĞİ

“Biz İngilizler Anayasamızla gurur duyuyoruz... Anayasa bize Tanrı tarafından bağışlandı. Hiçbir ülke bu ülke kadar ayrıcalıklı değildir.” Charles Dickens¹

Her şeyden önce bu çalışmada bir hukuk sisteminde gerçekleşen *anayasal reform* incelendiğine göre bu sistemin ait olduğu “anayasa”ya bakmak gerekir. Ancak daha bu noktada inceleme konusu ülke İngiltere olunca, anayasa hukuku açısından oldukça çetrefilli bir başlangıç kendini göstermektedir. İngiltere’de bir “anayasa” var mıdır ki

¹ “We Englishmen are Very Proud of our Constitution...It Was Bestowed Upon Us By Providence. No Other Country is so Favoured as This Country” (Charles Dickens, **Our Mutual Friend**, Chapman & Hall, London, 1865, Book The First, Chapter 11, s.109, <http://www.archive.org/stream/ourmutualfriend00dickiala#page/108/mode/2up/search/constitution>, Mayıs 2010. Bu kitabın tam metnine <http://www.archive.org/details/ourmutualfriend00dickiala> veya <http://ebooks.adelaide.edu.au/d/dickens/charles/d54ou/> adreslerinden ulaşılabilir). Bir yazara göre Dickens’ın romanındaki *Mr. Podsnap* karakterine ait bu alıntı eğer biraz eskimiş (demode) geliyorsa, 1956 yılında, yani günümüzde halen tahtta olan Kraliçe II. Elizabeth’in tahta çıkmasından dört yıl sonra, yapılan bir kamuoyu araştırmasının nüfusun yüzde 35’inin Kraliçenin Tanrı tarafından seçildiğine inandığını gösterdiğini hatırlayabiliriz (Vernon Bogdanor, **Power and the People: A Guide to Constitutional Reform**, 1999, s.172’den aktaran Lord Bingham, “A Written Constitution?”, **The Judicial Studies Board 2004 Annual Lecture**, <http://www.jsboard.co.uk/aboutus/annuallectures.htm> (10.12.2010), s.1).

“anayasal reform” söz konusu olabilsin? Ya da diğerk bir deyişle anayasanın olmadığı bir ülkede anayasal reform ne anlama gelir²? Dolayısıyla öncelikle anayasa hukukunun genel esasları açısından “İngiliz Anayasası”nın ne olduğunu veya olmadığını saptamak gerekmektedir. Ancak “İngiliz Anayasası”nın ne olduğunu açıklayabilmek, her şeyden önce “anayasa” kavramını tanımlamakla mümkün olabilir. Bu yüzden bu noktada klasik anayasa hukuku teorisinde “anayasa” kavramının nasıl tanımlandığına kısaca değinmek gereklidir.

Bilindiğı gibi günümüzdeki anlamıyla “anayasa” dendiğinde *bir devletin organlarının kuruluşu ve birbirleriyle olan ilişkilerini ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen üstün hukuk kuralları bütünü* anlaşılmaktadır. Ancak bu tanım anayasa kavramını tanımlamak açısından teknik olarak yeterli değildir. Teknik olarak anayasa, anayasal nitelikteki hukuk kurallarının toplamıdır³. Bu kısa tanımdan da anlaşılacağı gibi anayasa denilen şey netice itibarıyla hukuk kurallarından oluşur. Ancak anayasayı oluşturan hukuk kuralları, diğerk hukuk kurallarından farklıdır. Zira bunlar herhangi bir hukuk kuralı değil *anayasal nitelikteki* hukuk kurallarıdır. İşte bu noktada hangi hukuk kuralının anayasal olup, hangisinin anayasal olmadığı konusunda klasik anayasa hukukunda yapılan “maddî anlamda anayasa” – “şekli anlamda anayasa” ayrımı devreye girmektedir. Klasik anayasa hukukunda bir normun anayasa kuralı sayılmasının ölçüsü olarak biri “maddî” biri de “şekli” olmak üzere iki kriter ileri sürülmüştür. Buna göre bir hukuk kuralının anayasa kuralı olabilmesi için maddi kritere göre kuralın içeriğine yani neyi düzenlediğine bakılarak karar verilirken; şekli kritere göre ise kuralın içeriğine bakılmaksızın sadece onun bulunduğu yere ve yapılış veya değiştiriliş şekline bakılır. Bundan hareketle iki farklı anayasa tanımı ortaya çıkmaktadır. Maddi anlamda anayasa, “devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini belirleyen hukuk kurallarının bütünüdür”⁴. Şekli anlamda anayasa ise “normlar hiyerarşisinde en üst sırayı işgal eden, kanunlardan daha farklı ve daha zor usulle konulup değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünüdür”⁵.

Bu ayrım açısından bakıldığında “maddî anlamda” şüphesiz İngiltere’nin bir anayasası var. Çünkü İngiltere’de devletin temel kuruluşunun tabi olduğu bir takım (yazılı

² Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.8.

³ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 1. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, s.47.

⁴ A.e., s.49

⁵ A.y.

veya yazısız) kurallar var. Ama İngiltere’de “şekli anlamda” bir anayasa yok. Yani normlar hiyerarşisinde kanunların üstünde yer alan ve kanunlardan daha zor bir usulle değiştirilebilen kurallar yok. İngiliz anayasa hukukunun yazılı kısmının önemli parçalarını oluşturan Parlamantonun yüzyıllar içerisinde kabul ettiği kanunlar, şekli açıdan bir anayasa değil adi birer kanundurlar. Çünkü bunlar normlar hiyerarşisinde üstün değildirler ve parlamantonun adi çoğunluğu tarafından kabul edilir veya değiştirilebilirler. Ancak şekli açıdan anayasa kuralı olmayan bu kurallar maddi açıdan anayasa kuralı olarak kabul edilebilir. Netice olarak klasik anayasa hukuku açısından bakıldığında İngiltere’nin *maddi anlamda bir anayasaya* sahip olduğunu, ama *şekli anlamda bir anayasaya* sahip olmadığını söylemek mümkündür.

Ancak bu tespiti yapmakla İngiliz anayasasının niteliğine ilişkin sorun sona ermemektedir. Yani İngiltere’de sadece maddi anlamda bir anayasa olduğunu söylemek, İngiliz anayasasının *ne olduğunu* belirlemek açısından yeterli olmamaktadır. Zira bu seferde klasik anayasa hukukundaki “yazılı anayasa”-“yazısız anayasa” ayrımını tartışmak gerekmektedir. Bilindiği gibi klasik anayasa hukuku teorisinde İngiltere’nin ne’i şahsına münhasır devlet yapısı gereği yazılı (daha doğrusu tedvin edilmiş) bir anayasa belgesine sahip olmaması nedeniyle anayasa türleri için ikili bir ayrıma gidilmekte ve *yazılı-yazısız* anayasa ayrımı yapılmaktadır. Yazılı anayasa, “bir anayasa içinde olması düşünülebilecek kuralların, bir yetkili organca, öngörülen usullere uygun olarak belirli bir belge içinde toplanmasıdır”⁶. Nitekim dünyanın ilk anayasasının sahibi olan ABD kökenli ve dünyaca ünlü bir hukuk sözlüğü olan *Black’s Law Dictionary*, “anayasa” kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Bir ulus veya devlet iktidarının anlayışını, karakterini ve organizasyonunu kuran ve aynı zamanda onun egemen gücünün sınırını ve uygulama usulünü belirleyen temel ve organik kanundur”⁷.

Yazısız anayasa ise “toplum içinde belirli bir süre kesintisiz olarak tekrarlanan ve geniş bir konsensusa dayanan davranışlardan oluşur”⁸. Klasik anayasa hukukuna göre İngiltere ile birlikte yeryüzünde iki ülke daha -İsrail ve Yeni Zelanda⁹- şekli anlamda yazılı

⁶ Kemal Gözler, **Kurucu İktidar**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998, s.158, www.anayasa.gen.tr/kurucuiktidar.pdf (15.08.2010).

⁷ Bryan Garner (ed.), **Black’s Law Dictionary**, Second Pocket Edition, West Group, St. Paul, Minn., 2001, “Constitution” maddesi, s.134.

⁸ Gözler, **Kurucu İktidar**, a.g.e., s.159.

⁹ Bununla birlikte İsrail’de ülkenin anayasal düzeninin büyük çoğunluğunu kapsayan çeşitli “Temel Kanun (*Basic Law*)”lar vardır. Yeni Zelanda’da ise 1986 tarihli *Constitution Act* ve 1990’da kabul edilen *Bill of*

bir anayasaya sahip değildir. Dolayısı ile akla hemen şu soru gelmektedir. Eğer İngiltere’de yazılı bir anayasa yok ise o zaman yeniden düzenlendiğinden bahsedilen “İngiliz anayasası” denildiğinde kastedilen nedir? Dawn Oliver bu durumu şu ilginç benzetmeyle soruyor: “Mars’tan gelen bir (hayali) ziyaretçi veya bir ABD’li şunu sorabilir: İngiltere’de bir *Anayasa* olmadığı halde, siz nasıl oluyor da İngiliz *anayasasının* yenilenmesini tartışabiliyorsunuz”¹⁰?

İngiliz anayasasının tam olarak ne olduğunu belirlemek ve onu açıklamak için önce şunu belirtmek gerekir: Eğer anayasayı sadece devlet yönetimi kurallarının bir arada toplu olarak bulunduğu tek bir hukuki belge olarak algılasak elbette İngiltere’de bir “anayasa” olmadığı söylenebilir. Ancak İngiliz hukukunda “anayasa” denildiğinde ikinci ve farklı bir anlam kastedilmektedir. İngiliz hukuk anlayışına göre bir “anayasa”, hem devlet organları –yasama, yürütme ve yargı- arasındaki hem de devlet ile bireyler arasındaki yetki dağılımını belirleyen en önemli kuralların toplamından daha fazla bir şey değildir ve bu kuralların tümünün yazılması ve tek bir belgede toplanması için bizatihi bir neden yoktur. Dolayısı ile Britanya’da bir “anayasa” vardır ve fakat sadece “yazılı bir anayasa” yoktur¹¹. Nitekim yukarıda zikredilen Amerikan kökenli hukuk sözlüğünün aksine, İngiliz kökenli dünyaca ünlü bir hukuk sözlüğü olan *Oxford Dictionary of Law*, “anayasa”yı şu şekilde tanımlamaktadır: “Bir devlette merkezi ve yerel yönetim organlarının fonksiyonlarını ve oluşumlarını belirleyen ve birey ile devlet arasındaki ilişkiyi düzenleyen kurallar ve uygulamalardır”¹².

Öte yandan Anthony King’in isabetle belirttiği gibi Britanya anayasasının *yazısız* bir anayasa olduğu tespiti aslında yanıltıcıdır. King’e göre Britanya’da olmayan şey *yazısız* bir anayasa değil, *tedvin edilmiş* bir anasadır; yani belirli bir hukuki sürece ve şekle uygun şekilde kabul edilmiş bir anayasa. Zira Britanya anayasasının büyük çoğunluğu yüzyıllardır Parlamentonun yaptığı çeşitli kanunlar ile yazıya dökülmüş olduğundan, aslında İngiltere’nin anayasal mevzuatı yüzlerce sayfadan oluşur. Britanya’da olmayan şey

Rights Act ülkenin anayasa hukukunun epeyce büyük bir kısmını yazıya dökmüştür (Adam Tomkins, **Public Law**, Oxford University Press, Oxford, 2003, s.7, dipnot 3). Dolayısıyla bu ülkelerin yazısız anayasaya sahip oldukları da anayasa hukuku literatüründe tartışmalıdır. Ancak bu tartışma çalışmanın kapsamı dışındadır; bu yüzden sadece belirtilmekle yetinilecektir.

¹⁰ Dawn Oliver, **Constitutional Reform in the UK**, Oxford University Press, Oxford, 2003, s.4-5. (İtalikler tarafımızdan eklendi.)

¹¹ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.9.

¹² Elizabeth A. Martin (ed.), **Oxford Dictionary of Law**, 5. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2003, “Constitution” maddesi, s.108.

bir araya toplanmış ve tedvin edilmiş tek bir yazılı dokümandır. Dolayısıyla King'e göre İngiltere'de *yazısız* bir anayasa olduğunu söylemek saçmadır¹³. Keza aynı görüşte olan Cem Eroğul da yazısız anayasaları “teamülî anayasalar” olarak adlandırmakta ve İngiltere'de olduğu gibi yazılı hukuk teamülî anayasalarda çok önemli bir rol oynadığı için aslında “teamülî anayasalar”*a teamülî* demekten ziyade *tedvin edilmemiş anayasalar* demenin daha doğru olduğunu düşünmektedir¹⁴. Yine aynı şekilde Bakır Çağlar'a göre de “İngiliz anayasasının ‘yazısız’ olduğunu söylemek yerine, Giovanni Sartori'nin ifadesi ile ‘farklı yazıldığı’*nı (written differently)* söylemek çok daha doğrudur”¹⁵. Benzer görüşte olan Coşkun San'a göre ise “İngiltere'de anayasa kurallarının yazılı olmadığını, hele hele *bu ülkenin Anayasasının bile bulunmadığını sanmak, bilimsel dayanakları olmayan bir yaklaşımdır. Doğrusu İngiliz Anayasasının yazılı kaynaklara dayandığı, ancak bu kaynakların tek bir metin içinde sistematik olarak yerleştirilmediğidir*”¹⁶.

Bu tartışmaların ışığında şunu belirtmek gerekir ki bir İngiliz için “anayasa” sözcüğü bizatihi tek bir hukuki belgeye işaret etmez; onun için “anayasa” denildiğinde ülkenin yönetimine hâkim olan pek çok soyut ve somut kavram akla gelir. Keza Dawn Oliver'ın yukarıdaki betimlemeyi yaparken “Anayasa” sözcüğünün ilk harfini büyük harf (A) olarak kullanması da bu durumu açıklamak içindir. Zira Oliver'ın belirttiği gibi ABD halkı için “Anayasa”, devleti ve yönetim sistemini kuran temel kanun ve kurucu belgedir. Bu anlamda Birleşik Krallıkta böyle tek bir belgede toplanmış bir temel kanun olmadığı doğrudur. Ancak Birleşik Krallık da kesinlikle bir devlettir ve bir yönetim sistemine sahiptir. O zaman bu anlamda Birleşik Krallık bir “anayasa”ya sahiptir¹⁷. Sonuç itibarıyla

¹³ Anthony King, **The British Constitution**, Oxford University Press, Oxford, 2007, s.5-6. Benzer görüş için bkz. Tomkins, a.g.e., s.7.

¹⁴ Cem Eroğul, **Anayasayı Değiştirme Sorunu (Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974, s.89.

¹⁵ Bakır Çağlar, **Anayasa Bilimi Bir Çalışma Taslağı**, BFS Yayınları, İstanbul, 1989, s.102. (İtalikler tarafımızdan eklendi)

¹⁶ Coşkun San, “Sosyo-Politik Bir Süreç Olarak Anayasa Değişiklikleri”, **Anayasa Yargısı**, Cilt 11, 1994, s.25 (İtalikler tarafımızdan eklendi). San'ın bu tespitine karşılık aksi görüşte olan Kemal Gözler'e göre ise: “İngiltere gibi bir hukuk sisteminde ‘yazısız anayasa kuralı’ olduğu söylenen örf ve âdet hukuku kuralları, kanunlardan üstün değerdedir; İngiliz Parlamentosu kabul edeceği bir kanunla, bu örf ve âdet hukuku kurallarını ilga edebilir; değiştirebilir veya onların aksine düzenleme yapabilir. Dolayısıyla şekli anlamda anayasa anlayışına göre, ‘yazısız anayasa’ diye bir şey olamaz. Yazısız anayasa kuralı denen şeyler, devletin temel organlarının kuruluşu ve çalışmasına ilişkin örf ve âdet hukuku kurallarıdır ki, bunlar kanunlardan üstün bir değere sahip olmadıkça –ki değildir–, anayasa kuralı olamazlar. Dolayısıyla İngiltere'nin anayasasının ‘yazısız’ olduğunu söylemektense, İngiltere'de hiç anayasa bulunmadığını söylemek daha doğrudur” (Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, a.g.e., s.54).

¹⁷ Oliver, a.g.e., s.5. Keza yukarıda iki farklı anayasa geleneğinden gelen iki köklü hukuk sözlüğünün *anayasa* kavramını tanımlamalarında görülen farklılık, *anayasa hukuku* kavramının tanımlanmasında da

İngiltere’de bir “anayasa”nın var olduğunu ve fakat bunun bir tek belgede toplanmadığını söylemek mümkündür. Nitekim Ivor Jennings, İngiliz anayasasının varlığını şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Eğer bir anayasa yazılı bir belge anlamına geliyorsa o zaman açıktır ki Büyük Britanya bir anayasaya sahip değildir. Bu türden bir belgenin olduğu ülkelerde [anayasa] kelime[si] bu anlama gelir. Fakat bu belgenin kendisi yalnızca devletin kurumlarını kurar ve yönetimi belirleyen kuralları koyar ve tabi ki Büyük Britanya bu kurumlara ve bu türden kurallara sahiptir. ‘Britanya Anayasası’ ibaresi bu kuralları ifade etmek için kullanılır¹⁸”.

Birleşik Krallıkta, birçok diğer devletin tersine, anayasa yüzyıllardır süregelen bir evrimin bir ürünüdür ve 17’nci yüzyılın anayasal kargaşaları¹⁹ hariç Birleşik Krallığın anayasal gelişimi 1066’dan buyana devam eden kesintisiz bir tarihe sahiptir. Dolayısıyla Birleşik Krallık anayasasını anlayabilmek, yüzyıllardır devlet organizasyonuna şekil veren çeşitli tarihi, hukuki, felsefi ve siyasi faktörlere ilişkin bir anlayışı edinmeyi gerektirir²⁰. Diğer bir deyişle İngiliz kamu hukuku, tarihi bir anlayış olmaksızın layıkıyla anlaşılabilir²¹. Dolayısıyla İngiliz anayasa hukuku, hukuk kurallarının yanında sosyal tarih ve siyasi uygulama ile de ilgilidir; İngiliz anayasa hukukunu anlayabilmek onun ötesine ve gerisine bakmayı gerektirir²².

kendini göstermektedir. Zira Amerikan kökenli *Black’s Law Dictionary*’nin “anayasa hukuku (*constitutional law*)” maddesinde iki girdi yer almakta ve şöyle yazmaktadır: “**1.** Birleşik Devletler Anayasasından türeyen ve esas itibarıyla devlet yetkileri ve temel hak ve özgürlüklerle ilgilenen hukuk dalı. **2.** Yumuşak anayasalı bir devletin ya da ülkenin kuruluşunu belirleyen hukuk kuralları dalı.” (Garner, a.g.e., s.134)

¹⁸ Jennings’ten aktaran Hilaire Barnett, **Constitutional and Administrative Law**, Cavendish Publishing, London, 2004, s.7.

¹⁹ Yukarıda belirtildiği gibi İngiliz anayasası yüzyıllar içinde ortaya çıkmıştır. Britanya’da anayasal gelişimin kesildiği en önemli dönem ise 17’nci yüzyılda yaşananlardır. Bu yüzyıl, sadece iktidarı ele geçirme savaşının yaşanmasından değil, anayasanın niteliği açısından da yegâne bir dönemdir. Bu dönem süresince yaşanan iç savaş, İngiliz tarihinde ilk kez bir kralın (I. Charles) idam edilmesi, kısa süreli de olsa monarşiye ara verilip bir cumhuriyet rejimi kurulması ve ardından İngiliz tarihindeki ilk ve tek yazılı anayasanın (*Instrument of Government*) yapılması gibi gelişmelerin yanı sıra 17’nci yüzyıl, yüzyıllar boyunca gelişigüzel, kendiliğinden gelişen İngiliz anayasal sisteminin deyim yerindeyse yıkım testine tabi tutulduğu bir dönemdir. Bu testin sonunda anayasal sistem bütünüyle değiştirilmese de bir ölçüde modifiye edilmiş ve daha sonra geleneksel evrim süreciyle gelişimine kaldığı yerden devam etmiştir. Nitekim bu dönemin sonunda egemenlik yalnızca krala ait olmaktan çıkmış ve iktidar Parlamento ile monark arasında artık tam anlamıyla paylaşılmış ve böylelikle en azından teorik olarak üç yüz yıldan uzun bir süre boyunca yazısız Britanya anayasasının temel taşı olarak kalan “parlamentonun üstünlüğü” kavramı da kurulmuştur. (Ann Lyon, **Constitutional History of the United Kingdom**, Cavendish Publishing, London, 2003, s.197–198)

²⁰ Barnett, a.g.e., 2004, s.3.

²¹ Tomkins, a.g.e., s.3.

²² Ian Loveland, **Constitutional Law, Administrative Law, and Human Rights: A Critical Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2006, s.2.

İngiltere'nin yazılı bir anayasaya sahip olmaması da İngiliz tarihinin derinliklerinde yatmaktadır²³. İşte bu nedenledir ki İngiliz öğretisi İngiliz anayasasını “tarihi anayasa” olarak nitelendirmektedir. Nitekim Vernon Bogdanor'un ünlü İngiliz anayasa teorisyeni Albert Venn Dicey (1835–1922)'nin yayınlanmamış notlarından aktardığına göre, Dicey'ye göre Britanya Anayasası “tarihi (*historic*)” olmasıyla kendine hastır. Bogdanor'a göre Dicey'nin bununla söylemek istediği sadece Britanya Anayasasının çok eski olduğu değil, fakat aynı zamanda onun orijinal ve kendiliğinden (spontane), düşünülmüş bir plandan ziyade tarihi gelişimin bir ürünü olduğudur²⁴.

Adam Tomkins'e göre de İngiltere anayasasının bu olağandışı yazısız niteliğinin nedeni İngiltere'nin tarihi gelişimidir. Zira modern yazılı anayasalar 17'nci yüzyılın sonu ve 18'inci yüzyılın başındaki siyasi *aydınlanma*nın radikalizminde icat edilmişlerdir. Oysa İngiltere en büyük siyasi çalkantısını, aydınlanma düşüncesi kök salmadan çok önce (1640'larda) yaşamıştı ve dolayısıyla aydınlanma çağının ürünü olan *yazılı anayasadan* yararlanamadı. Eğer İngiltere'de 1600'lü yılların ortası yerine 1700'lerin sonunda bir devrim olmuş olsaydı, İngiliz anayasası şimdikinden çok farklı olurdu²⁵. Diğer bir deyişle yazılı anayasalar esasen 18'inci yüzyılın ikinci yarısının icatlarıdır. Ancak İngiltere'de Kralın güçlerinin kontrol altına alınması ve Parlatmentonun yasama organı olarak üstünlüğünün kesin olarak sağlanması dolayısıyla devletin temel anayasal kuruluşu *Bill of Rights*'a yani 1688 tarihine kadar uzanır. Oysa bu anayasal kuruluşun ortaya çıktığı tarihte, devletin yapısına ve devlet organlarının yetkilerine hükmeden temel ilkeleri resmi bir biçimde düzenlemek için ayrıntılı yazılı belgeler yapma alışkanlığı (yani yazılı anayasa yapma alışkanlığı) henüz Avrupa'da yerleşmemişti. Dolayısıyla 1787 yılında ABD'de ve 1791 yılında Fransa'da dünyanın ilk yazılı anayasaları yapıldığında; İngiliz anayasal düzeninin temel organları çoktan kurulmuştu²⁶. Dolayısıyla o tarihlerde bu ülkede (İngiltere) bir yazılı anayasa yapma ihtiyacının ortaya çıkması beklenemezdi.

Diğer yandan Vernon Bogdanor'a göre yazılı anayasaların temelinde yatan şey bunların tarihi bir kırılma noktasında ve yeni bir başlangıç yapmak üzere yapılmış olmalarıdır. Neredeyse bütün yazılı anayasalar yeni bir başlangıç ortaya çıkarmak için

²³ Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.10.

²⁴ A.e., s.12.

²⁵ Tomkins, a.g.e., s.7-8.

²⁶ Rainer Grote, “The United Kingdom Commentary (Introductory Note)”, *Constitutions of the Countries of the World*, ed. Rüdiger Wolfrum - Rainer Grote, Oxford University Press (Oceana), New York, Haziran 2009, s.2.

kabul edilmişlerdir. Bu anayasalar devletlerin ya bir dış kuvvetten ya da eski rejimden bağımsızlığını elde etmeleriyle yapılmışlardır. Nitekim eski faşist ve nasyonal sosyalist rejimlerden kurtulmalarının hemen akabinde 1948’de İtalya’da, 1949 ise Almanya’da yeni anayasaların yapılması ve keza Hindistan’da İngiliz hâkimiyetinden bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından 1950’de yeni bir anayasa kabul edilmesi örneklerinde olduğu gibi bunlar taze bir başlangıcı ifade eder²⁷. Keza komünizmin yıkılmasından sonra 1990’lı yıllarda orta ve doğu Avrupa’da sosyalist rejimlere karşı bir devrimin sonucu olarak pek çok liberal demokratik anayasa yapılmıştır²⁸. Dolayısıyla yazılı anayasaya sahip devletlerin karakteristik özelliği bu yazılı anayasaların, tarihi bir kesinti anında ortaya çıkmış ve yeni bir siyasi başlangıç yapabilmek için yazılmış olmalarıdır.

Gerçekten de anayasacılık hareketlerine bakıldığında, hiçbir hukuk kuralıyla bağlı olmaksızın yeni ve sıfırdan (*ab initio*) anayasa yapan güç olan *asli kurucu iktidar*ların hep bir yeniden başlangıç dolayısıyla ortaya çıktıkları görülmektedir. Zira asli kurucu iktidar denilen şey bizatihi hukuk dışıdır ve hukuk boşluğu ortamında ortaya çıkar²⁹. Nitekim klasik anayasa hukuku teorisinde yeni bir anayasa yapma iktidarı olan asli kurucu iktidarın devrim, hükümet darbesi, savaş sonucunda daha önce var olmayan devletlerin ortaya çıkması, sömürge olan bir ülkenin bağımsızlığa kavuşması, birden çok devletin birleşmesi veya bir devletin birden fazla devlete ayrılması gibi “hukuk boşluğu” hallerinde ortaya çıktığı belirtilmektedir³⁰. Oysa İngiliz anayasal tarihinde 1066’dan günümüze kadar bu türden bir kesintinin, yani bir hukuk boşluğunun ortaya çıkmamış olması Birleşik Krallık anayasasının yazısız olması özelliğini açıklamaktadır³¹. Diğer bir ifadeyle İngiliz anayasası tam olarak tedvin edilememiş olarak kaldı çünkü İngiltere’de gerçek bir “anayasal an (*constitutional moment*)” asla ortaya çıkmadı³². Yani İngiltere’de siyasi koşullar, hiçbir zaman yazılı ve tedvin edilmiş bir anayasa yapmaya neden olacak bir ulusal kriz anı³³ yaratmamış ve bütün devlet yönetimini kapsayan yepyeni bir anayasal düzenleme yapmaya

²⁷ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.11.

²⁸ Bradley-Ewing, a.g.e., s.5.

²⁹ Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, a.g.e., s.104.

³⁰ A.e., s.104-105.

³¹ Barnett, a.g.e., 2004, s.8.

³² Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.11. Öte yandan Iain McLean ise şu tarihinin Birleşik Krallık’ın “anayasal an”ları olduğunu düşünmektedir: 1647–60; 1688–1707; 1832; ve 1909–14 (Iain McLean, **What's Wrong with the British Constitution?**, Oxford University Press, Oxford, 2010, s.330).

³³ Bogdanor’un işaret ettiği “anayasal an (*constitutional moment*)” kavramı Richard Gordon tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “Bir devletin yazılı ve tedvin edilmiş bir anayasa yapmasına neden olan ulusal kriz anı” (Richard Gordon, **Repairing British Politics: A Blueprint For Constitutional Change**, Hart Publishing, Oxford, 2010, s.XIV).

gerek duyulmamıştır. Binaenaleyh, devlet yönetimi sistemini baştan inşa etmek yerine, siyasi olaylar her gerektirdiğinde Parlamento tarafından gerekli yasal düzenleme yapılmış ve sistem işlemeye devam etmiştir³⁴.

Vernon Bogdanor'a göre İngiltere'de tedvin edilmiş (yazılı) bir anayasanın bulunmamasının *tarihi* nedenleri yanında *kavramsal* bir nedeni de vardır. O da İngiliz devlet yönetimi sisteminin temelinde yatan ilke olan “parlamento egemenliği (*parliamentary sovereignty*)” ilkesidir³⁵. Yazılı bir anayasa yapmanın gereksiz sayılması, parlamento egemenliğinin Britanya Anayasasının temel unsuru olarak görülmesi yüzündendir³⁶. Zira bu ilke uyarınca Parlamento ne isterse onu kanunlaştırır ve Parlamentosunun üzerinde hiçbir otorite yoktur. İngiliz anayasal düzeninde Parlamento egemen kanun koyucudur ve Parlamentosunun kabul ettiği bir kanun en üstün hukuk kuralıdır³⁷.

Parlamento egemenliği ilkesini “en etraflı ve inandırıcı şekilde açıklayan ve bu teorinin kurucularından olan hukukçu Albert Venn Dicey'dir”³⁸. Dicey'ye göre parlamento egemenliği, “Parlamentosunun İngiliz anayasasına göre her çeşit kanunu yapmak veya ortadan kaldırmak hakkına sahip olduğu ve hiçbir kişi veya kurulun bir Parlamento kanununu iptale veya ihmale hakkı bulunmadığı anlamına gelir”³⁹. Diğer bir ifadeyle

“Parlamento egemenliği prensibi, olumlu yönden şöyle tanımlanabilir: Mahkemeler, yeni bir hukuk kuralı yaratan veya mevcut hukuku kaldıran yahut değiştiren her kanuna veya bunun herhangi bir kısmına uymak zorundadır. Aynı prensip, olumsuz yönden de şu şekilde ifade edilebilir: İngiliz anayasasına göre hiçbir kişi veya kurul, bir kanunu ihlâl edecek veya onun etkisini azaltacak, yahut diğer bir deyimle bir kanuna aykırı olduğu halde mahkemelerce uygulanacak kurallar meydana getiremez”⁴⁰.

Dolayısı ile eğer Parlamento egemen ve üstün ise o zaman tedvin edilmiş bir anayasaya ihtiyaç yoktur. Çünkü böyle bir anayasanın bir amacı da yasama gücünü sınırlandırmaktır. Nitekim bu yüzden yazılı anayasalara sahip ülkelerde normal olarak

³⁴ Bradley-Ewing, a.g.e., s.6.

³⁵ İngiliz anayasasının bu çok önemli temel ilkesi hakkında Türkçe yazılmış en doyurucu eser şudur: Ergun Özbudun, “İngiltere’de Parlamento Egemenliği Teorisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1-2, 1968, ss.59-80. Diğer yandan bu ilke hakkında İngilizce yazılmış en bilinen, güncel ve kapsamlı eserlerden biri ise şudur: Anthony Bradley, “The Sovereignty of Parliament- Form or Substance?”, **The Changing Constitution**, ed. Jeffrey Jowell - Dawn Oliver, Oxford University Press, Oxford, 2007, ss.25-58.

³⁶ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.13.

³⁷ Loveland, a.g.e., s.23.

³⁸ Özbudun, a.g.e., s.60.

³⁹ A.e., s.62.

⁴⁰ A.y.

anayasanın üstünlüğü ilkesi geçerlidir ve üstün olan Parlamento değil anayasadır⁴¹. Ergun Özbudun'un işaret ettiği gibi “[d]emokratik bir hükümet sistemine sahip devletlerin hemen hepsi, hiç değilse nazari alanda, anayasanın üstünlüğünü benimsemişken, demokrasinin beşiği olan İngiltere’de bunun tam karşıtı olan bir sistemin, yani Parlamantonun sınırsız yasama yetkisine sahip bulunması esasının varlığı, gerçekten ilgi çekicidir”⁴². Diğer yandan katı ve yazılı anayasaları değiştirmek oldukça zor olduğu gibi kimi yazılı anayasalar –örneğin Almanya ve Türkiye anayasaları- değiştirilmesinin yasaklandığı hükümler de öngörmüşlerdir. Oysa İngiltere’nin anayasal yapısı basittir. ABD halkının aksine İngilizler temel anayasal değerlerinin karışık ve zor bir değiştirme sürecine bağlanmasını kabul etmemişlerdir⁴³. Öyleyse Britanya Anayasası, parlamento egemenliği ilkesinden hareketle sadece şu sekiz kelime ile özetlenebilir: “*What the Queen in Parliament enacts is law* (Kraliçe ile birlikte Parlamantonun koyduğu kanundur)”⁴⁴.

B. OLIVER CROMWELL VE *INSTRUMENT OF GOVERNMENT*

İngiliz anayasasını açıklarken, İngiliz anayasa tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Oliver Cromwell’e ve onun 17’nci yüzyılda İngiltere’de kurduğu devlet düzenine değinmek yerinde olacaktır. Zira Cromwell İngiliz devlet tarihinin en karışık dönemlerinden birinde -1642’de Parlamento ile Kral taraftarları arasında patlak veren iç savaşın ardından- ortaya çıkıp 1653 yılında devlet yönetimini ele geçirmiş ve İngiltere’de yüzyıllardır süregelen monarşiye son vermiştir. Ancak Cromwell rejimi çok kısa bir süre içerisinde askeri bir diktatörlüğe dönüşmüştür⁴⁵. İlginçtir ki sadece 1658 yılına kadar İngiltere’yi tek elden yönetebilen Cromwell’in bu kısa iktidarında, İngiliz tarihinde ilk ve son kez *Instrument of Government* isimli ve İngiliz tarihindeki tek “yazılı anayasa” olarak kabul edilebilen devletin temel kuruluş belgesi yapılmıştır⁴⁶. Dolayısıyla aslında “Büyük Britanya tarihinde kısa bir dönem yazılı bir anayasa var olmuştur”⁴⁷. Bu açıdan bakıldığında acaba Cromwell’in hazırlattığı ve yalnızca birkaç yıl yürürlükte kalan

⁴¹ Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.13.

⁴² Özbudun, a.g.e., s.59.

⁴³ Loveland, a.g.e., s.23.

⁴⁴ Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.13. “*Queen-in-Parliament*” (veyahut, erkek bir hükümdar döneminde, *King-in-Parliament*), İngiliz anayasa hukukunda kullanılan teknik bir tabirdir ve Kralın ya da Kraliçenin Parlamantonun alt ve üst kanatlarının tavsiye ve onayı doğrultusunda ifa ettiği teşrii fonksiyonuna işaret eder (<http://en.wikipedia.org/wiki/Queen-in-Parliament> (Nisan 2011)).

⁴⁵ John Alder, *Constitutional and Administrative Law*, Palgrave Macmillan, London, 2009, s.7.

⁴⁶ A.y.

⁴⁷ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, 8. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010, s.58, dipnot 6.

Instrument of Government ile yukarıda değinilen İngiliz ve tarihinde hiç gerçekleşmediği belirtilen “anayasal an” ortaya çıkmış olabilir mi?

İngiliz tarihinde Parlamento ile Kral arasındaki iktidar çekişmesinin doruğa çıktığı⁴⁸ onyedinci yüzyılın ikinci yarısı, anayasa hukuku açısından oldukça ilginç gelişmelere sahne olmuştur. 1599’da dünyaya gelen Oliver Cromwell, ilk önce “milletvekili (Avam Kamarası üyesi; *member of Parliament*)” (1628–29 ve 1640–42), daha sonra ise iç savaş esnasında orduda komutan (1642–46) olarak görev aldı. Savaşın Parlamento lehine sonuçlanmasının ve Kral Charles I’in idam edilmesinin ardından Avam Kamarası, Lordlar Kamarasını ilga etti ve ülkede bir Cumhuriyet (*Commonwealth of England*) kuruldu. Bu esnada tekrar siyasete geri dönen Cromwell bu yeni yönetim şeklinin içinde aktif bir şekilde yer aldı ve giderek güçlendi. İngiltere 1649’dan 1653 yılına kadar cumhuriyet ile idare edildiyse de nihayetinde Cromwell 1653 yılında General John Lambert’e hazırlattığı *Instrument of Government* adı verilen 42 maddelik bir anayasa ile *Protectorate* adı verdiği ve “cumhuriyetten başka her şeye benzeyen despotik bir idare sistemi”⁴⁹ kurdu. *Instrument of Government* 15 Aralık 1653 günü Cromwell ve onun “Devlet Konseyi (*Council of Officers*)”i tarafından kabul edildi ve Cromwell, ertesi gün yani 16 Aralık 1653’de *Lord Protector* unvanı ile devletin başına geçti⁵⁰.

Cromwell iktidara geldikten dokuz ay sonra kendi hazırlattığı *Instrument of Government*’ın 7’nci maddesinde öngörüldüğü üzere 3 Eylül 1654’de Parlamento’yu (*The First Protectorate Parliament*) toplantıya çağırdı ve bu Parlamento bu anayasayı bazı değişikliklerle yeniden kabul etti⁵¹. Ancak “kralı idam ettirmiş olan bir parlamentonun Cromwell’in buyurganlığına katlanması beklenemezdi. Gerçekten de, iki güç arasında çatışma çok kısa süre içinde başladı”⁵². Cromwell’in Parlamento’ya tahammül edememesi

⁴⁸ Eroğul, **Anatüzeğe Giriş**, a.g.e., s.43.

⁴⁹ İlhan Arsel, **Anayasa Hukuku (Demokrasi)**, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1964, s.102.

⁵⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Instrument_of_Government (Kasım 2010).

⁵¹ Eroğul, **Anayasayı Değıştirme Sorunu**, a.g.e., s.85; Eroğul, **Anatüzeğe Giriş**, a.g.e., s.44. Eroğul’un bu tespiti bazı kaynaklarda şüpheyle karşılanmaktadır. Zira Cromwell yönetimi altında Eylül 1655’te toplanan ilk Parliamentonun (*The First Protectorate Parliament*), Cromwell ile yaşadığı çatışmalar nedeniyle toplanmasından çok kısa bir süre sonra Ocak 1655’te aniden feshedilmesi yüzünden, *Instrument of Government*’ın bu Parliamentodaki milletvekilleri tarafından revize edilmesi işleminin hukuken bitmediği dolayısıyla da aslında bu anayasanın hukuken Parlamento tarafından hiçbir zaman kabul edilmediği iddia edilmektedir. Öyle ki bu anayasanın hukuki geçerliliğine ilişkin şüphenin o zaman *Lord Chief Justice* görevinde olan Henry Rolle’nin Haziran 1655’te görevinden istifa etmesine neden olduğu da belirtilmektedir (<http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/instrument-government.htm> (Kasım 2010)).

⁵² Eroğul, **Anatüzeğe Giriş**, a.g.e., s.44.

ve Devlet Konseyi ile anlaşamaması üzerine⁵³ Parlamento 22 Ocak 1655'te Cromwell tarafından feshedildi. Parlamento'yu fesheden Cromwell Ekim 1655'te tam anlamıyla askeri bir dikta rejimi kurdu ve "*Rule of the Major-Generals*" adı verilen ve on beş ay süren bu yönetim boyunca ülke on iki askeri yetki alanına bölünerek askerler tarafından idare edildi. Daha sonra para ihtiyacının ortaya çıkması ile birlikte 17 Eylül 1657'de Cromwell ikinci kez Parlamento'yu toplantıya çağırdı. *Instrument of Government* kısa süren uygulamanın ardından Cromwell yönetimi altında toplanan bu ikinci Parlamento (*The Second Protectorate Parliament*) tarafından Mayıs 1657 tarihinde kabul edilen *Humble Petition and Advice* adlı belge tarafından yürürlükten kaldırıldı⁵⁴ ve bu ikinci Parlamento (*The Second Protectorate Parliament*) da Şubat 1658'de feshedildi. Neticede Cromwell Eylül 1658'de ölene kadar İngiltere'yi kendi kurduğu bu "anayasalı" rejim ile yönetti⁵⁵. Bir yazarın ifadesiyle Cromwell'in iktidarı altında geçen bu yıllar Cromwell ve arkadaşlarının zorbalığın hükümlerini anayasal şekle büründürme ve zamanının bütün hükümet sistemleriyle çelişen bir sivil hükümet sistemi kurma uğrunda nafiye girişimlerden ibaretti⁵⁶.

Cromwell'in hazırlattığı anayasa (*Instrument of Government*), İngilizce konuşulan dünyanın ilk tedvin edilmiş ve yazılı anayasasıydı⁵⁷. *Instrument of Government*'in temeli daha önce 1647 yılında Kral Charles I'in ilk iç savaşta yenilmesinin ardından yeni bir anayasal kuruluşa temel oluşturması niyetiyle hazırlanmış olan "*Heads of Proposals*" isimli belgeye dayanmaktadır. Bu anayasa, esas itibarıyla *kuvvetler ayrılığı* ilkesine sadık kalmıştır. Zira *Instrument of Government*'a göre yürütme gücü *Lord Protector*'a verilmişti ve tek başlı bu yürütme organı irsî olarak değil, kaydı hayat şartıyla seçilerek göreve geliyordu. Keza *Lord Protector* yürütme yetkisini on üç ila yirmi bir üyeden oluşan ve bir danışma organı olan Devlet Konseyi yardımı ile kullanacaktı. Anayasa, yasama gücünün ise devlet başkanı (*Lord Protector*) ile her üç yılda bir seçilecek Parlamento'ya ait olacağını hükme bağlamıştı⁵⁸.

⁵³ S. B. Chrimes, **English Constitutional History**, 4. Baskı, Oxford University Press, London, 1967, s.114.

⁵⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Instrument_of_Government_%281653%29 (Kasım 2010).

⁵⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Oliver_Cromwell ; <http://www.british-civil-wars.co.uk/timelines/protectorate.htm> (Kasım 2010).

⁵⁶ Chrimes, a.g.e., s.113.

⁵⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Instrument_of_Government_%281653%29 (Kasım 2010).

⁵⁸ **Instrument of Government**, Madde I, II ve VII, <http://www.constitution.org/eng/conpur097.htm> (Aralık 2010).

Instrument of Government'a göre Parlametonun hazırladığı kanunlar *Lord Protector*'un onayına sunulacaktı⁵⁹. Ancak *Lord Protector*'un kanunların yürürlüğe girebilmesi için vermesi gereken bu “onay”, bir “veto” gücü niteliğinde değildi. Zira *Instrument of Government*'a göre Parlamento tarafından kabul edilen kanun teklifleri onay için *Lord Protector*'a sunulacaktı. Bununla birlikte *Lord Protector* kendisine sunulmasından itibaren yirmi gün içinde kanun tekliflerini onaylamazsa ya da bu süre içinde Parlamentoya memnuniyetini sunmazsa, o zaman Parlamento tarafından *Lord Protector*'un kanunları onaylamadığı ya da memnuniyetini vermediğinin bildirilmesi (duyurulması) üzerine, *Instrument of Government*'da yer alan konulara aykırı hiçbir şey içermemesi şartıyla onaylanmayan teklifler geçer ve kanunlaşır⁶⁰. Bu demektir ki devlet başkanı (*Lord Protector*) onaylamasa da Parlamento anayasaya aykırı olmamak kaydıyla istediği kanunu yapabilir.

Bu hükmün mefhum-u muhalifinden, *Lord Protector*'un anayasaya aykırı olan kanunları veto edebileceği sonucuna ulaşılabilir⁶¹. Zira Parlametonun hazırladığı bir kanun teklifi *Instrument of Government*'a aykırı ise hiçbir şekilde kanunlaşamayacaktır. Yani diğer bir deyişle *Instrument of Government*, bir yandan devlet başkanının (*Lord Protector*'un) hilafına da olsa Parlamentoya kanun çıkarabilme yetkisini verirken; diğer yandan da bu yetkiyi sınırlandırıp Parlametonun yapacağı kanunların anayasaya yani kendisine aykırı olamayacağını düzenlemiş, yani bir nevi “anayasanın üstünlüğü” ilkesini şekli anlamda olmasa da maddi anlamda kabul etmiştir. Dolayısıyla Cem Eroğul'un belirttiği gibi *Instrument of Government*'ın “temel kanun–adi kanun” ayrımını kabul ettiği doğrudur⁶².

Öte yandan Cem Eroğul'a göre *Instrument of Government* İngiliz tarihindeki ilk yazılı anayasa olmasının yanında “İngiltere'de anayasa değişikliğini belli bir usule bağlayan tek resmi belgedir” zira bu anayasanın “koyduğu kurala göre ‘bir kişi veya bir parlamentodan’ meydana gelen hükümet sistemini değiştiren herhangi bir kanun, *Lord*

⁵⁹ A. e., Madde XXIV.

⁶⁰ “That all Bills agreed unto by the Parliament, shall be presented to the Lord Protector for his consent; and in case he shall not give his consent thereto within twenty days after they shall be presented to him, or give satisfaction to the Parliament within the time limited, that then, upon declaration of the Parliament that the Lord Protector hath not consented nor given satisfaction, such Bills shall pass into and become laws, although he shall not give his consent thereunto; provided such Bills contain nothing in them contrary to the matters contained in these presents” (A. e., Madde XXIV).

⁶¹ Bkz. Lyon, a. g. e., s.230.

⁶² Eroğul, **Anayasayı Değiştirme Sorunu**, a. g. e., s.86.

Protector tarafından veto edilebilirdi”⁶³. Eroğul’un bahsettiği bu kural *Instrument of Government*’ın 12’nci maddesinin son cümlesidir. Bu hükme göre Parlamento’ya seçilen kişiler (yani milletvekilleri), *Instrument of Government*’da belirtilen ve *Lord Protector* ile Parlamentodan oluşan hükümet sistemini değiştirme yetkisine sahip değildir (*[T]he persons elected shall not have power to alter the government as it is hereby settled in one single person and a Parliament*)⁶⁴. Dolayısıyla *Instrument of Government* “Parlamento’ya hükümet şeklini değiştirme yetkisini tanımamıştı”⁶⁵.

Ancak bu hüküm tek başına Eroğul’un “*Instrument of Government*’ın koyduğu kurala göre ‘bir kişi veya bir parlamentodan’ meydana gelen hükümet sistemini değiştiren herhangi bir kanun, *Lord Protector* tarafından veto edilebilirdi” tespitini yapmak için yeterli değildir. Eroğul’un tespitine pek muhtemelen *Instrument of Government*’ın 12’nci maddesinin 24’üncü madde ile birlikte değerlendirilmesi sonucunda ulaşılmıştır. Zira bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, milletvekilleri anayasadaki hükümet sistemini değiştirme yetkisine sahip olmadığına göre, anayasada düzenlenen hükümet sistemini değiştiren bir kanun anayasaya aykırı hale gelir ki şüphesiz bu durumda *Lord Protector*’un böyle bir kanunu veto edebileceği sonucuna ulaşılabilir. Ancak öte yandan bu sonuçtan yola çıkılarak dahi Eroğul’un *Instrument of Government*’ın “anayasa değişikliğini belli bir usule bağladığı” yönündeki tespitine ulaşmak da pek mümkün değildir. Zira Eroğul’un aksine Lord Bingham’ın belirttiğine göre *Instrument of Government*, kendisinin değiştirilmesine ilişkin bir hüküm içermemekteydi⁶⁶. Bingham bu tespitini ünlü İngiliz hukukçu William Searle Holdsworth’a dayandırmaktadır. Holdsworth’a göre ise *Instrument of Government* da dâhil olmak üzere ordu tarafından yapılan hiçbir anayasa, kendisinin değiştirilmesine ilişkin bir hüküm içermemiştir. Bunun nedeni de muhtemelen bu anayasaları yazarların günün birinde onları değiştirme ihtiyacının ortaya çıkacağını tasarlamamış olmalarıdır⁶⁷.

Instrument of Government “modern çağların ilk anayasası”⁶⁸ olması itibarıyla pek çok açıdan İngiliz anayasa tarihinde bir “anayasal an” yaratmış olarak görülebilir. Nitekim

⁶³ A.y.

⁶⁴ **Instrument of Government**, Madde XII.

⁶⁵ Arsel, a.g.e., s.101.

⁶⁶ Bingham “A Written Constitution?”, a.g.e., s.10.

⁶⁷ William Searle Holdsworth, **A History of English Law**, C. VI, Methuen & Co. Ltd., London, 1924, s.155, <http://www.archive.org/details/historyofenglish06holduoft> (10.12.2010).

⁶⁸ Eroğul, **Anayasayı Değiştirme Sorunu**, a.g.e., s.9, dipnot 3.

pek çok yazar tarafından *Instrument of Government*'ın İngiltere'nin ve dolayısıyla da dünyanın ilk yazılı anayasası olduğu kabul edilmektedir⁶⁹. Keza *Humble Petition and Advice* da İngiltere'nin *ikinci* ve *son* yazılı anayasası olarak kabul edilmektedir⁷⁰. Yani diğer bir deyişle bu görüşe göre, sanılanın aksine aslında İngiltere 1653 yılında dünyanın ilk yazılı anayasasını yapmakla kalmamış; bu anayasayı yürürlükten kaldırmak için de 1657 yılında dünyanın ve İngiltere'nin ikinci yazılı anayasasını yapmıştır. Ancak ne var ki Cromwell'in ölmesinden sonra

“parlamento kendi haklarını en iyi geleneksel düzen içinde koruyabileceği görüşüne vararak cumhuriyetten vazgeçti ve 1660'da, on bir yıl önce idam ettirdiği I. Charles'ın oğlunu, II. Charles'ı tahta çağırdı. Bu görünüşte bir “restorasyon” (eskinin yeniden kurulması) idi. Gerçekte ise, İngiliz tarihinde yepyeni bir düzen başlamış, parlamentonun tartışmasız üstünlüğüne dayanan yeni bir dönem açılmıştı⁷¹”.

Restorasyonla birlikte İngiltere'de tekrar monarşiye ve teamüli anayasa sistemine dönülmesi üzerine bu iki “anayasa” da ortadan kalkmıştır. Diğer bir deyişle “İngiltere'de korporatif bir devlet yapısından anayasal demokrasiye geçerken monarşik despotizmin kök saldıği bir dönem bulunmamaktadır. İngiltere'de anayasanın gelişimi, Devlet gücüyle ilgili çeşitli organların oluşumu ve üstünlük mücadelesiyle karakterize edilir⁷²”. Bu yüzdendir ki bugün yazarların hemen hemen hepsi yazılı anayasa geleneğini İngiltere'den değil, Amerika'dan başlatmaktadır⁷³. Bu nedenle son tahlilde *Instrument of Government*'a ilişkin Lord Bingham'ın şu tespitini aktarmak uygun olacaktır:

“Karakteristik olarak iyi planlanmış ve ileriye gören bu anayasa [*Instrument of Government*] o zamandan bu yana daha çok aşına olduğumuz kimi fikirleri öngörmüştü: (1) hem bir tek kişinin hem de bir temsili meclisin istibdadına karşı bir koruma olan kuvvetler ayrılığı; (2) yürütme organının Parlamento tarafından denetlenmesi; (3) Birleşik Krallık'ın bütünüünün temsil edilmesi; (4) Parlamentodaki koltukların yeniden dağıtılması ve tekbiçimli oy hakkına ilişkin hüküm. Ancak *Instrument of Government* belki de zamanının çok fazla ötesindeydi ve Commonwealth rejiminin çökmesiyle birlikte ortadan kalktı⁷⁴”.

⁶⁹ Gordon, a.g.e., s.15. Aynı yönde bkz. Eroğul, **Anatüzeye Giriş**, a.g.e., s.23.

⁷⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Humble_Petition_and_Advice ; <http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/humblepetition.htm> (Kasım 2010).

⁷¹ Eroğul, **Anatüzeye Giriş**, a.g.e., s.44.

⁷² Ozan Ergül, **Yeni Kurumsalçı Yaklaşımla Türk Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s.87.

⁷³ Eroğul, **Anayasayı Değiştirme Sorunu**, a.g.e., s.9, dipnot 3.

⁷⁴ “This characteristically imaginative and forward-looking constitution anticipated a number of ideas with which we have since become more familiar: (1) the separation of powers as a safeguard against the tyranny both of a single person and of a representative assembly; (2) the control of the executive by Parliament; (3) representation of the whole United Kingdom; (4) provision for a redistribution of seats and a uniform franchise. But the Instrument of Government was, perhaps, too far ahead of its time, and it expired with the collapse of the Commonwealth” (Bingham “A Written Constitution?”, a.g.e., s.10) (İtalikler tarafımızdan eklendi).

C. DEĞERLENDİRME

İngiliz anayasası tek bir belgede toplu halde ve yazılı olarak bulunmadığına göre nerede bulunmaktadır? İşte bu noktada İngiliz anayasasının kaynaklarına bakmak gerekmektedir. Birleşik Krallık anayasası hem şekli hem de diğer tür kaynaklara sahiptir. Yani İngiliz anayasası bir yandan Parlamentonun kabul ettiği kanunlar (*statue law, legislation*) ve yargı içtihatlarından (*common law*) oluşan şekli hukuki metinlerden; diğer yandan ise yazılı ve icrai olmayan ancak yine de uygulamada bağlayıcılığı olan çeşitli kural ve ilkelerden yani anayasal teamüllerin (*constitutional convention*) birleşiminden oluşur⁷⁵. Bu her iki türden kaynakların tamamı bir bütün olarak “Birleşik Krallık Anayasası”nı oluşturur. Dolayısıyla bir bütün olarak anayasaya bir anlam verebilmek birçok temel belge, kanun ve dava ile birlikte, bu hukuk kurallarına anlam veren onları çevreleyen teamül kurallarını da bilmek ile mümkün olabilir⁷⁶.

İngiltere anayasası toplu halde tek bir belgede bulunmamaktadır. Bununla birlikte İngiltere’de Parlamentonun değişik tarihlerde kabul ettiği ve çeşitli konulara ilişkin anayasal nitelikte hukuki metinler vardır ve bu kanunlar İngiliz anayasasının önemli bir

⁷⁵ Bradley-Ewing, a.g.e., s.12. Anayasal teamüller (*constitutional conventions*) hukuken bağlayıcılığı bulunmayan ancak çok uzun zamandır uygulanan ve hiçbir yerde yazılı olmayan kurallardır. Bunları kesin bir şekilde saymak mümkün değildir ancak birkaç örnek vermekte yarar var: (1) İngiltere’de bir kanunun yürürlüğe girebilmesi için Kraliçenin kraliyet onayı (*royal assent*) vermesi gereklidir. Hukuken Kraliçe kanunları onaylama veya onaylamama konusunda sınırsız bir takdir yetkisine sahiptir. Ancak uygulamada *convention* gereği Kraliyet onayı bakanlar kurulunun önerisi üzerine verilir; yani Parlamento bir kanunu kabul edip onay için Kraliçeye gönderdiğinde bu onay doğal olarak, kendiliğinden verilecektir. Zira İngiltere’de bir hükümdarın bir kanunu onaylamayı reddetmesi en son 1708 tarihinde yaşanmıştır ve o tarihten buyana hiçbir hükümdar usulüne uygun olarak kabul edilmiş bir kanunu onaylamayı reddetmemiştir. (2) Bakanlar Kurulunun oluşumunda hukuken Kraliçe istediği kişiyi Bakan olarak atayabilir; hatta Kraliçenin parlamento dışından bir kişiyi de Bakan olarak atmasını yasaklayan hiçbir hukuk kuralı yoktur. Ancak uygulamada bütün Bakanlar Başbakanın önerisi üzerine Kraliçe tarafından atanır ve siyasi sorumluluk ilkesi gereği bakanların Parlamento üyesi (Lordlar ya da Avam Kamarası) olması zorunludur. (3) Genel seçimlerin yürütülmesi kanunlar tarafından ayrıntılı olarak düzenlenmişse de, seçime giden Başbakanın seçim sonuçları üzerine ne yapması gerektiğine ilişkin hiçbir hukuk kuralı yoktur. Bununla birlikte çok uzun zamandan beri uygulanan *convention* gereği hükümet Avam Kamarasında çoğunluğun güvenine sahip olmalıdır. Dolayısıyla seçimi yani Parlamento çoğunluğunu kaybettiği anlaşılan Başbakan yeni Parlamentonun toplanmasını beklemeden derhal istifa etmek zorundadır. Eğer seçim sonucunda hiçbir parti çoğunluğu elde edememişse, Başbakan koalisyon hükümeti kurmaya çalışmak amacıyla görevde kalmaya devam edebilir. Diğer yandan “Parlamento hukuku ve geleneği (*law and custom of Parliament*)” de Bradley ve Ewing tarafından İngiliz anayasa hukukunun şekli kaynakları arasında gösterilmektedir. Zira Parlamentonun her iki kanadı da kendi iç işleyişine ilişkin düzenlemeler yapabilirler ve pek çok anayasal öneme sahip kural her iki Kamaranın içtüzükleri (*standing order*) ve Kamaranın veya Kamara başkanının aldığı kararlarda yer almaktadır. Keza her Kamara üyeleri için bağlayıcı nitelikte “davranış kuralları (*code of conduct*)” da belirlemiştir. Ayrıca içtüzükte yazmayan ancak Parlamentonun işleyişinde önemli rol alan siyasi partiler ve üyeler arasında pek çok gayriresmi uygulama ve mutabakat da vardır (Bradley-Ewing, a.g.e., s.19, 21).

⁷⁶ Barnett, a.g.e., 2004, s.3-4.

kısmını oluşturmaktadır. Yani İngiliz anayasasının yazılı olan bir kısmı mevcuttur. Ve fakat bunlar katı ve yazılı bir anayasada olduğu gibi kabul edilmesi özel kurallara bağlanmış, normal kanunlara oranla değiştirilmesi güç olan hukuk kuralları değil, aksine İngiliz parlamentosunun basit çoğunlukla kabul ettiği ve şekli olarak sıradan kanunlardır. Nitekim bu yüzden İngiliz anayasası, anayasa hukukunun genel teorisinde tasnif edilirken “yumuşak anayasa” olarak nitelendirilmektedir; zira yasama organı adı bir kanun yapar gibi anayasayı değiştirebilir⁷⁷. Yani Parlamento İngiliz anayasasının birer parçası olan bu kanunları alelade bir şekilde değiştirebileceği gibi bunları ilga da edebilir; bu hukuken mümkündür.

İngiliz anayasasının birer parçası olan kanunların Parlamento tarafından kolayca değiştirilebilmesi olasılığı, yeryüzünde devlet iktidarını sınırlandıran ilk anayasal belge olarak kabul edilen *Magna Carta*’nın kabul edildiği 1215 yılından beri mevcuttur. Nitekim hem İngiliz anayasası hem de anayasa hukukunun genel teorisi açısından çok önemli bir anayasal belge olan *Magna Carta*, kabul edildikten yüzyıllar sonra İngiliz parlamentosu tarafından defalarca değiştirilmiş ve birçok hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. İlk kez 1829’da kabul edilen bir kanun (*Offences against the Person Act 1828*) ile 26’ncı maddesi ilga edilmiştir⁷⁸. Daha sonra çıkarılan pek çok kanun ile ise *Magna Carta*’nın neredeyse tamamı ilga edilmiştir. Zira son olarak 1969 yılında kabul edilen *Statute Law (Repeals) Act 1969*’dan sonra günümüzde *Magna Carta*’nın sadece üç maddesi (1’inci, 9’uncu ve 29’uncu maddeler) yürürlükte⁷⁹. Buna rağmen İngiltere’nin bugüne kadar değiştirilemez nitelikteki “temel kanun” fikrine en çok *Magna Carta* ile yaklaştığı belirtilmektedir⁸⁰. Zira *Magna Carta*’nın neredeyse tamamı yürürlükten kaldırılmasına rağmen, onun temelinde yatan bazı genel ilkeler ve düşüncelere bugün hala anayasa hukuku tartışmalarında ve mahkeme kararlarında başvurulmaktadır. Dolayısıyla bu ferman günümüzde hukuk devletinin ve hesap sorulabilir bir devlet yönetiminin özünü yakalamak için çok önemli bir sembolik değer olarak varlığını sürdürmektedir⁸¹. *Magna Carta* örneğinde olduğu gibi

⁷⁷ Gözler, **Kurucu İktidar**, a.g.e., s.160.

⁷⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Magna_Carta#Repeal_of_articles_of_the_Charter ;
http://en.wikipedia.org/wiki/Offences_against_the_Person_Act_1828 ;
<http://www.legislation.gov.uk/aep/Edw1cc1929/25/9/section/XXVI#reference-c918932> (30.08.2009).

⁷⁹ **Magna Carta**, http://en.wikipedia.org/wiki/Magna_Carta#cite_note-4 (30.08.2009). Yürürlükteki haliyle *Magna Carta*’nın İngilizce metni için bkz. http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/aep/1297/caep_12970009_enm_1#11g20 (30.08.2009).

⁸⁰ Bradley-Ewing, a.g.e., s.13.

⁸¹ Alder, a.g.e., s.45.

daha sonraları kabul edilen *Petition of Rights 1628*, *Bill of Rights 1689*, *Act of Settlement 1700* ve *Treaty of Union 1706* gibi anayasal nitelikteki eski kanunların çok uzun bir süredir İngiliz hukukunda Parlamento karşısında teknik anlamda hukuki bir güvencesi yoktur ama İngiltere'nin köklü gelenekçi yapısı bu anayasal belgelerin varlığını bir şekilde korumaktadır.

Tam bu noktada İngiliz anayasasının karakteristik özelliği olan “parlamento egemenliği” teorisi tekrar karşımıza çıkmaktadır. İngiliz anayasasının birer parçası olan bu kanunlar şekli bir üstünlüğe sahip olmamalarına rağmen, uygulamada nasıl böylesine bir dokunulmazlığa sahip olabiliyorlar sorusunun yanıtı, parlamento egemenliği teorisinde gizlidir. Zira parlamentonun üstün olduğu ve her dilediğini kabul edebildiği bir yumuşak anayasa sisteminde; parlamentonun kabul ettiği ve anayasal sistemi oluşturan kanunların ayrı bir üstünlüğe ve özel niteliklere sahip olmasının anlamı ve gereği yoktur. Çünkü parlamentonun kabul ettiği her kanun zaten üstün ve bağlayıcıdır. Bu yüzden İngiliz anayasasının önemli parçaları olan bu kanunlar için diğer yazılı anayasa sistemlerinde olduğu türden özel bir kabul veya değişiklik usulüne ihtiyaç duyulmamaktadır.

Ancak ne var ki Kemal Gözler'in belirttiği gibi bir yumuşak anayasa sisteminde yasama organının serbestliği “salt biçimsel anlamda, salt hukuki plandadır. Sosyolojik anlamda yumuşak anayasanın değiştirilmesini sınırlayan birçok faktör olabilir. Temel hak ve özgürlükler gibi çok önemli bir alanda anayasayı değiştirmeye kalkan yasama organı, kamuoyunun ve örgütlenmiş muhalefetin sert tepkisiyle karşılaşabilir”⁸². Nitekim Gözler'in işaret ettiği bu olasılık, bu çalışmada incelenen örnekte tamamen doğrulanmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılarıyla görüleceği üzere, bu çalışmanın konusunu oluşturan *anayasal reform*, İngiliz kamuoyunda çok büyük tepki ve eleştirilere maruz kalmıştır. Neticede Parlamentodaki sert muhalefetin de etkisiyle söz konusu anayasal değişikliğin gerçekleştirilmesi hem planlanandan daha geç gerçekleşmiş hem de Parlamento'ya gelen orijinal tasarı değiştirilerek çok farklı bir şekilde kabul edilmiştir.

Dolayısıyla bu çalışmada varılacak sonuç gösterecektir ki gerçekten de yumuşak anayasaların değiştirilmesi *hukuki* dünyanın ötesinde *siyasi* faktörlere bağlıdır. Zaten bu yüzden ki İngiliz anayasa hukuku literatüründe anayasalar tasnif edilirken “hukuki anayasa (*legal constitution*)” ve “siyasi anayasa (*political constitution*)” ayrımı

⁸² Gözler, **Kurucu İktidar**, a.g.e., s.160-161.

yapılmaktadır. Bu ayrıma göre “siyasi anayasa (*political constitution*)” siyasi iktidarı kullananların (diğer bir ifadeyle hükümetin) siyasi araçlar ve siyasi kurumlar vasıtası ile hesaba tutulduğu anayasadır. Buna karşın “hukuki anayasa (*legal constitution*)” ise hükümetin hesaba tutulduğu temel araçların ve kurumların hukuk ve mahkemeler olduğu anayasadır⁸³. Pek çok İngiliz yazar, İngiliz anayasasını tanımlarken “siyasi anayasa (*political constitution*)” tabirini kullanmaktadır. İngiltere’nin bu “siyasi anayasa”nın karakteri ise önceden var olan anayasal normlar ile değil fakat olaylar neticesinde belirlenmiştir⁸⁴. Hatta bir yazar daha da ileri giderek şunu söylemiştir: “İngiltere’de Anayasa gerçekleşenden ne eksik ne fazladır; olan her şey anayasaldır ve hiçbir şey olmazsa bu da anayasal olarak görülür⁸⁵”.

Keza Dawn Oliver’ın isabetle belirttiği gibi İngiltere’de bugün bir yazılı anayasa yerine geçebilecek türden devletin kuruluşunu, işleyişini ve temel organlarını düzenleyen bir “Anayasal Kanun (*Constitution Act*)” kabul edilse dahi İngiliz hukuk sistemi şekli anlamda bir anayasaya yine sahip olmazdı. Zira parlamentonun üstünlüğü prensibi var olduğu sürece bu türden bir “Anayasal Kanun”un dahi yine Parlamento tarafından her zaman basit çoğunlukla değiştirilmesi veya ilga edilmesi mümkündür⁸⁶. Dolayısı ile İngiltere’de günümüzdeki anlamda bir *yazılı* ve *katı* ya da daha doğru bir ifadeyle *şekli anlamda* bir anayasa yapabilmenin hukuki bir yolu yoktur. Asıl anayasa yapıcı iktidar olan *kurucu iktidarın* ise İngiliz devlet sisteminde hukuk dışı bir yoldan ortaya çıkmasının tarihsel süreç içerisinde hiçbir zaman mümkün olmadığını da göz önüne alırsak, İngiltere’de “beyaz üzerine siyah harflerle yazılmış⁸⁷” bir anayasa olmaması normaldir.

Aslına bakılırsa bunun böyle olması da İngiltere açısından anlaşılabilir. Zira İngiltere’de neyin *anayasal* olup olmadığı konusunda keskin sınırlar yoktur. Yani hukuk sistemi içindeki hangi konunun anayasasının bir parçası olup olmadığına karar vermenin önceden bilinebilir, açık bir ölçütü yoktur⁸⁸. Diğer yandan neyin anayasaya uygun neyin anayasaya aykırı olmadığını da açık bir yolu yoktur. Özellikle İngiliz anayasasının yazıya dökülmemiş kısmını oluşturan *conventionlar* açısından düşünüldüğünde durum daha da

⁸³ Tomkins, a.g.e., s. 18-19.

⁸⁴ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s. 19.

⁸⁵ “[T]he constitution is no more and no less than what happens. Everything that happens is constitutional. And if nothing happened that would be constitutional also”. J.A.G. Griffith, “The Political Constitution”, **Modern Law Review**, Cilt 42, Sayı 1, 1979, s.19.

⁸⁶ Oliver, a.g.e., s.6.

⁸⁷ Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, a.g.e., s.52.

⁸⁸ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.13.

karmaşık hale gelmektedir. Zira *convention*lar, hiçbir yazılı dayanağı olmayan uygulamalardır ve bunlarla ilgili bir uyumsuzluk ortaya çıktığında meselenin nasıl çözümleneceği belirsizdir. Nitekim ABD’de belirli bir kanunun anayasaya aykırı olup olmadığına karar verme yetkisi mahkemelere aittir, dolayısıyla “anayasaya aykırı (*unconstitutional*)” terimi Amerikan anlayışında genellikle “hukuka aykırı (*contrary to law*)” anlamına gelir. Oysa İngiltere’de “anayasaya aykırı (*unconstitutional*)” terimi oldukça farklı bir anlama gelmektedir. Britanya’da bir şeyin anayasaya aykırı olduğunu söylemek, genellikle bu şeyin hukuka aykırı olduğunu değil fakat bir *conventiona* aykırı olduğu anlamına gelir⁸⁹.

Nitekim Anthony Trollope’nin klasik eseri *The Prime Minister*’daki Omnium Düşesi (*Duchess of Omnium*) karakterinden alınan şu alıntı bu durumu güzel bir şekilde izah etmektedir: “Sadece seçtiğiniz bakış açınıza göre herhangi bir şey anayasal veya anayasaya aykırı olabilir (*Anything is constitutional, or anything is unconstitutional, just as you choose to look at it*)”⁹⁰. Eric Barendt’in belirttiği gibi bu romandaki Omnium Düşesi, ne bir anayasa hukukçusu ne de bir siyaset bilimciydi ancak onun bu sağlam yaklaşımı hiç de saçma değildir. Zira Birleşik Krallık tedvin edilmiş bir anayasaya sahip olmadığı gibi, anayasal sorunları çözmek için açık bir yetkiyle donatılmış bir mahkemeye (yani anayasa mahkemesine) de sahip değildir. Dolayısıyla Düşes’in fikrine şu gerekçeyle destek olmak mümkündür: Bu ülkede (Birleşik Krallıkta) anayasal meseleler çok büyük çoğunlukla siyasi çatışma meselesidir. Hatta daha da ileri gidilerek Tocqueville gibi, Parlamento her şeyi değiştirebildiğine göre İngiltere (daha doğrusu Birleşik Krallık) anayasası diye bir şeyin hiç var olmadığı bile söylenebilir⁹¹. Zira ünlü Fransız siyaset teorisyeni Alexis de Tocqueville, 1835 yılında yayımlanan ünlü eseri “*De la démocratie en Amérique* (Amerika’da Demokrasi)”da İngiltere üzerine gözlemlerinde şu satırları yazmıştı: “İngiltere’de Parlatentonun anayasayı değiştirme hakkına sahip olduğu genel olarak kabul edilmektedir; dolayısıyla anayasa devamlı olarak değişikliğe uğrayabildiği için gerçekte bir

⁸⁹ A.e., s.17.

⁹⁰ Anthony Trollope, **The Prime Minister**, Chapman and Hall, London, 1876, Chapter XXVII. Bu esere online olarak <http://www.gutenberg.org/files/2158/2158-h/2158-h.htm#c27> adresinden ulaşılmıştır (Mayıs 2010). Bu alıntıya ilk kez bir sonraki dipnotta zikredilen eser vesilesiyle ulaşılmıştır. Keza aynı alıntıyı Vernon Bogdanor da *The New British Constitution* isimli eserinde (s.13) zikretmektedir.

⁹¹ Eric Barendt, “Is There a United Kingdom Constitution?”, **Oxford Journal of Legal Studies**, Cilt 17, Sayı 1, 1997, s.137.

anayasa yoktur (mevcut değildir); Parlamento aynı anda hem bir yasama organı hem de kurucu meclistir⁹²”.

Dolayısıyla netice itibarıyla bir kavram olarak İngiliz anayasasının tam olarak sınırını çizmenin imkânı yoktur. Nitekim Parlamentonun üst kanadı olan Lordlar Kamarası’nda anayasal nitelikteki kanun tasarı ve tekliflerini incelemesi için kurulan Lordlar Kamarası Anayasa Komitesi (*House of Lords Constitution Committee*)’nin kendi internet sitesinde yayınladığı Komite hakkında bilgi veren kısa broşürde, Britanya’da “anayasa” denilince nasıl bir şeyin zihnimize oluşması gerektiği çok güzel bir şekilde açıklanmaktadır:

“Anayasa Komitesinin görev alanı ‘[Lordlar] Kamara[sı] önüne gelen tüm *Public Bill*⁹³’lerin anayasal etkilerini incelemek ve anayasanın işleyişini denetim altında tutmaktır’. Bu amaçla Komite anayasayı ‘devletin temel organlarını ve onun ilgili ve bütünüleyici parçalarını kuran ve bu organların yetkilerini ve bunların birbirleriyle ve bireylerle olan ilişkilerini belirleyen kanun, kural ve uygulamaların bir toplamı’ olarak tanımlamıştır. Komitenin görev alanı geniştir çünkü yazılı bir anayasanın yokluğunda Parlamento herhangi bir özel usul gerekmesizin her konuda kanun yapabilir. Her *Public Bill*, ister doğrudan hükümet politikalarından meydana çıksın isterse hukuktaki diğer değişimlerden, anayasal etkilere sahip olabilir⁹⁴”.

⁹² “In England the Parliament has an acknowledged right to modify the constitution; as, therefore, the constitution may undergo perpetual changes, it does not in reality exist; the Parliament is at once a legislative and a constituent assembly”. Alexis De Tocqueville, **Democracy in America**, Translated by Henry Reeve, Volume 1, Chapter VI: Judicial Power in the United States, <http://www.gutenberg.org/files/815/815-h/815-h.htm#2HCH0013>. Tocqueville’nin bu meşhur eseri iki ciltten oluşmaktadır. Kitabın birinci cildine <http://www.gutenberg.org/files/815/815-h/815-h.htm> adresinden; ikinci cildine ise <http://www.gutenberg.org/files/816/816-h/816-h.htm> adresinden ulaşılabilir. Keza her iki cildin tam metnine <http://ebooks.adelaide.edu.au/t/tocqueville/alexis/democracy/> adresinden de online olarak ulaşılabilir (Mayıs 2010).

⁹³ Bu çeviri esnasında *Public Bill* terimi için Türkçe bir karşılık kullanılmamıştır. *Public Bill* terimini Türkçeye “Kamu(sal) Kanun Teklifi” olarak çevirmek mümkün ise de bu çeviri İngiliz hukukunda *Public Bill* terimi ile ifade edileni karşılamaktan uzaktır. Zira İngiliz anayasal düzeninde Parlamento’ya sunulan kanun teklif ve tasarılarına genel olarak “*Bill*” denir. Ancak iki tür *Bill* vardır. 1-*Public Bill*, 2-*Private Bill*. *Public Bill* ise yine kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Hükümet tarafından sunulan kanun tasarılarına *Government’s Bill*; parlamento üyelerinin bireysel olarak sundukları tekliflere ise *Private Member’s Bill* denilmektedir. Dolayısıyla *Public Bill* terimi Türk hukukundaki karşılıklarından yola çıkarak açıklamaya çalışırsak hem *kanun tasarıları* hem de *kanun teklifi* için kullanılan bir üst kavramdır. Bu kavramı olduğu gibi bırakmak konuyu kavramak açısından daha faydalı olacaktır. Öte yandan *Private Bill* terimi ise Türk hukukunda karşılığı olmayan tamamen farklı bir kavramı ifade etmektedir. *Private Bill*, Parlamentonun üyeleri tarafından değil, Parlamento dışındaki kişi veya kuruluşlar tarafından genellikle yerel konularla alakalı olarak (örneğin geçmişte demir yolu yaptırılmasında bu yöntem sıklıkla kullanılmıştır) hazırlanan ve Parlamentaoya sunulan kanun teklifleridir. Bu yöntem eskiden çokça kullanılıyorduysa da Parlamentonun kabul ettiği kimi kanunlardan sonra artık nadiren kullanılır hale gelmiştir. Nitekim 1991’de 23 *local act (private bill*’in kanunlaşmış hali) kabul edilmişken, 2004’te bu sayı altıya düşmüştür. Zira *Private Bill*’lerin konusu olabilecek işler artık daha çok merkezi hükümet tarafında yerine getirilmektedir (Cem Eroğul, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, 6. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara, 2008, s.11.)

⁹⁴ “The Constitution Committee’s remit is ‘to examine the constitutional implications of all Public Bills coming before the House; and to keep under review the operation of the constitution’. For this purpose, the Committee has defined the constitution as ‘the set of laws, rules and practices that create the basic

Nihayet bütün bu açıklamaların ardından Birleşik Krallık anayasasının başlıca özelliklerini Hilarie Barnett'i takip ederek şu şekilde sıralamak mümkündür⁹⁵. Barnett'in tasnifine göre Birleşik Krallık Anayasası

- a) büyük ölçüde yazısız,
- b) doğası gereği yumuşak,
- c) üstün⁹⁶,
- d) üniter; fakat İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'ya ve yerel yönetimlere yetki devri (=devolution) var,
- e) tam olarak olmasa de esas olarak kuvvetler ayrılığına sahip,
- f) monarşiktir.

İngiliz Anayasasının özelliklerini sıralayabilmemize rağmen onun tam olarak neyden ibaret olduğunu açıklamaya gelince kesin bir cevap verebilmek mümkün değildir. Yazılı bir anayasada belirli bir konu anayasal bir sorun olarak tanımlanabilir. Oysa yazısız bir anayasada meseleler bu kadar kesin değildir. İngiliz hukukunda neyin anayasal olduğu neyin anayasal olmadığını belirlemenin bir ölçütü yoktur. Herhangi bir kanun ya da *convention*'in anayasaya kavramına dâhil olup olmadığı kesin olarak bilinebilen bir şey değildir. Zira bunların anayasal olup olmadığını tayin edecek bir başka hukuki kaynak (tedvin edilmiş bir anayasa) ya da merci (anayasa mahkemesi) de yoktur. Dolayısıyla yazılı

institutions of the state, and its component and related parts, and stipulate the powers of those institutions and the relationship between the different institutions and between those institutions and the individual'. The Committee's remit is broad because, in the absence of a written constitution, Parliament may legislate on any matter without observing particular procedural requirements. Any Public Bill may have constitutional implications, whether these arise directly from new government policies or indirectly from other changes in the law” (The House of Lord Briefing: The Constitution Committee, <http://www.parliament.uk/documents/upload/HofLBpConstitution.pdf> (02.09.2009)).

⁹⁵ Barnett, a.g.e., 2004, s.14.

⁹⁶ Barnett'in bu tespiti, yani İngiliz anayasasının “üstün (*supreme*)” olduğu tartışmalıdır. Zira bir anayasanın üstünlüğü ancak onun normlar hiyerarşisindeki yerinden anlaşılabilir. Oysa yazılı olmayan ve doğal olarak yumuşak bir anayasaya sahip olan İngiltere’de bir anayasanın var olduğu kabul edilse bile bu anayasasının *üstün* olduğunu söylemek anayasa hukukunun genel teorisi açısından pek mümkün gözükmemektedir. Anayasanın üstünlüğü denilen şey, anayasanın o ülkede normlar hiyerarşisinde en üst düzeyde olmasını ve bütün diğer normların kendisine aykırı olmadığını ifade eder. Bu ise ancak yazılı ve katı bir anayasa sisteminde mümkündür. Yazılı ve doğal olarak katı olmayan bir anayasa nasıl olacak da diğer hukuk normlarından “üstün” olacaktır? Dolayısıyla Barnett'in burada ifade ettiği üstünlük kavramı eleştiriye açıktır ve kanımızca hukuki bir argümandan ziyade olsa olsa İngiliz anayasasını oluşturan pek çok farklı parçanın ülkenin üstün kuralları olduğuna dair *psikolojik* bir önkabul olarak görülebilir. Ancak tabii ki bu anayasa hukuku açısından ispatlanabilir bir argüman değil, sadece bir psikolojik bir inançtır. Psikolojik vakalar ise hukukun konusu olmadığı gibi anayasa hukukunun konusu hiç değildir. Bu nedenle kanımızca Barnett'in İngiliz anayasasının *üstün* olduğu tespiti anayasa hukukunun genel esasları açısından şüphelidir.

bir anayasa belgesinin yokluğu yüzünden hangi kuralların anayasal olduğu hususunda bir kesinlik yoktur. Doğal olarak bu yüzden Birleşik Krallıkta bütün hukuki meseleler, anayasal olma ve bu yönde yorumlanma potansiyeline sahiptir⁹⁷.

Diğer yandan yumuşak bir anayasa olan Birleşik Krallık anayasasının örneğin elli yıl önceki haliyle bugünkü hali çok farklıdır. Zaman içerisinde İngiliz siyasal sisteminde önemli reformlar olmuş ve bunlar anayasal düzende önemli değişikliklere yol açmıştır. İngiltere’de bu durum bir dezavantaj değil aksine bir avantaj olarak görülmektedir. Şöyle ki: Özellikle Bogdanor’a göre İngilizler bu yumuşak anayasaları sayesinde atalarının önyargılarıyla bağlı olmaktan kurtulmuşlardır. Zira İngiltere’de örneğin 1830 yılında bir anayasa yapılmış olsaydı, bu anayasa muhtemelen oy hakkına ilişkin hükümler içerecekti ki, bu durumda bu anayasa 1832 tarihli “Büyük Reform Kanunu (*Great Reform Act=Representation of the People Act 1832*)” kabul edilir edilmez gereksiz hale gelirdi⁹⁸. Şöyle ki:

“Büyük Reform Kanunu (*Great Reform Act*)”, Birleşik Krallık seçim sisteminde geniş kapsamlı değişiklikler getiren ve İngiltere’de demokrasinin gerçek anlamda yerleşmesi ve pekişmesine büyük katkıda bulunan çok önemli bir reform kanunudur. Deyim yerindeyse bu kanun ile Birleşik Krallık artık bir parlamenter oligarşi olmaktan çıkmış ve bir parlamenter demokrasiye dönüşmüştür⁹⁹. Kanunun tam ismi “*An Act to amend the representation of the people in England and Wales*”dir, ancak resmi olarak “*Representation of the People Act 1832*” adıyla anılmaktadır. Bu kanun İngiliz seçim sisteminde 19’uncu yüzyılda yapılan büyük bir reform sürecinin ilk basamağıdır (daha sonra *Reform Act 1832* ve *Reform Act 1867* kabul edilmiştir). Bu nedenle bazen “*Great Reform Act* (Büyük Reform Kanunu)” olarak da anılmaktadır¹⁰⁰.

Avam Kamarasının tam bir temsili kurum olarak gelişmesi Büyük Reform Kanununa uzanır. Zira bu kanunun kabulünden önce, 1830 yılında, İngiliz toplumu fiziki coğrafyadan ziyade ekonomik sınıflar haline çeşitli büyük kesimlere ayrılmıştı ve zenginlik toprak sahibi ve tüccar sınıfından fabrika endüstrisine doğru geçiyordu. Hal böyle olunca parlamentodaki koltuk sayısının coğrafik dağılımı, oy hakkının vasıfları, aday seçimi ve seçim kampanyalarının yürütülmesi açılarından seçim sistemine yönelik memnuniyetsizlik

⁹⁷ Barnett, a.g.e., 2004, s.17-18.

⁹⁸ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.14.

⁹⁹ King, a.g.e., s.6.

¹⁰⁰ **Reform Act 1832**, http://en.wikipedia.org/wiki/Reform_Act_1832 (27.08.2009).

belirmişti. Nitekim 1830 yılında Avam Kamarasında 658 milletvekili vardı ve ülke nüfusu yaklaşık olarak on altı milyondur. Temsil yetkisi *county* ve *borough* denilen geleneksel coğrafi bölgeler arasında paylaşılmıştı. Her *county* Parlamento'ya iki “*knight* (şövalye)” ve her *borough* iki “*burgess* (*borough*'da oturan kimse)” gönderiyordu. Keza kanun kabul edilmeden önce İngiltere'de oy hakkı sınırlıydı ve mülkiyet hakkına dayanıyordu¹⁰¹. Oy hakkı *county*'lerde yıllık 40 şilin değerinde toprağa sahip erkeklere aitti; *borough*'larda ise o bölgenin yerel geleneklerine göre değişiklik gösteriyordu. Keza 1832 öncesinde Avam Kamarasındaki koltukların çoğunluğu mülkiyet sahibi aristokratlar tarafından kontrol ediliyordu ki bu kişiler oy satın almak veya istedikleri kişileri aday göstermek gibi güçlere sahipti. Dolayısıyla Cornwall gibi pek çok küçük *borough*'dan oluşan bir *county*, hızla büyüyen sanayi bölgelerinin nüfusuna oranla Parlamento'da aşırı temsil ediliyordu¹⁰². Bu yapı 1675 yılında kurulmuştu ve o zamandan bu yana neredeyse hiç değişmemişti. Parlamento'daki koltuk dağılımının nüfusa göre olmaması yüzünden 1830 yılında Manchester ve Birmingham gibi büyük sanayi şehirlerinin Avam Kamarasında hiç temsilcisi yoktu. Keza o tarihte yetişkin nüfusun yalnızca %3,2'si seçmendi¹⁰³.

İşte 1832 tarihli Büyük Reform Kanunu, oy verme hakkını genişletti ve seçmen sayısını neredeyse %50 oranında arttırdı. Keza bu kanun ile sanayi devrimi ile ortaya çıkan Manchester, Birmingham gibi büyük sanayi şehirleri İngiliz tarihinde ilk kez Avam Kamarasında temsil edilme hakkına sahip oldu¹⁰⁴. 1832 Reform Kanunu ile Kıta Avrupası anayasalarında seçme ve seçilme hakkına ilişkin yer alan düzenlemeler, bu kanun ile İngiliz hukuk isteminde kanun düzeyinde de olsa ifadesini bulmuş oluyordu. Ancak bu reform İngiltere'de seçme ve seçilme hakkını genişletmişse de bunu mutlak olarak yapmamış; seçme ve seçilme hakkını erkek olmak, yasal bakımdan engelli olmamak, usulüne uygun şekilde seçmen veya aday olarak kayıt yaptırmış olmak, belirli bir mülkiyete sahip olmak gibi bazı koşullara bağlı olarak düzenlemiştir¹⁰⁵.

¹⁰¹ Barnett, a.g.e., 2004, s.353.

¹⁰² Bradley-Ewing, a.g.e., s.153, 158.

¹⁰³ Loveland, a.g.e., s.223.

¹⁰⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Reform_Act_1832 (27.08.2009).

¹⁰⁵ Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, 6. Bası, Legal, İstanbul, 2007, s. 126–127. Nitekim Cem Eroğul'un belirttiği gibi bu reform “‘büyük’ olarak nitelendirilmesine karşın, toprak sahipleri dışında, burjuvazinin bile yalnızca yarısına oy hakkı getirmiştir. Önemi, seçmenlerde yarattığı sayısal artıştan çok, belli bir mülk sahibi olmayanların da seçmen olabileceklerini kabul etmekte gerçekleştirdiği nitelik değişiminden gelmektedir” (Eroğul, **Anatüze** **Giriş**, a.g.e., s.51).

Öte yandan Büyük Reform Kanununun İngiliz anayasa hukukundaki önemine ilişkin Vernon Bogdanor önemli bir gözlemede daha bulunmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi Bogdanor'a göre İngiltere'nin bir yazılı anayasaya sahip olmamasındaki önemli nedenlerden biri İngiliz tarihinde hiçbir zaman, Amerikan ve Fransız devrimlerinde olduğu türden yazılı bir anayasa yapmaya neden olacak “anayasal an (*constitutional moment*)” olmamasıdır. Bu yüzden de İngiltere’de yazılı bir anayasaya ihtiyaç duyulmamıştır. İşte Bogdanor’a göre belki de 1832 tarihi Britanya’nın bir “anayasal an (*constitutional moment*)”a vardığı en yakın noktadır. Keza Büyük Reform Kanunu Britanya anayasasının nasıl bir evrimden geçerek geliştiğini gözler önüne serdiği gibi aynı zamanda Parlatonun egemenliği ve merkezi konumunu da güçlendirmiştir¹⁰⁶.

İşte Büyük Reform Kanunundan hareketle açıklanmaya çalışılan İngiliz anayasasının bu nevi şahsına münhasır yapısı, aynı zamanda İngiliz anayasasını tanımlamak için bir imkân da sunmaktadır. Zira İngiltere’deki anayasa olgusunu bu Kanunu göz önüne alarak daha somut olarak idrak etmek mümkündür. Bu yüzden sonuç olarak bütün bu açıklanan özellikleri dikkate alındığında İngiltere’de “anayasa” kavramını tanımlamak için, kanımızca bu anayasasının niteliğine ilişkin olarak şunu söylemek mümkündür: İngiliz anayasasını modern demokrasilerin büyük çoğunluğunda görüldüğü gibi tek bir *yazılı* ve *katı* bir hukuki belge şeklinde somut bir hukuki varlık olarak düşünmekten ziyade; yaşanan zaman dilimi içerisinde İngiliz devlet sistemine yön veren, çok uzun zaman içerisinde oluşmuş ve fakat sürekli değişebilen ve birden fazla etmeden oluşan bir kavramsal çerçeve olarak algılamak gerekir.

II. İNGİLTERE’DE DÜNDEN BUGÜNE ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ OLGUSU: ANAYASAL REFORM

“1997’de uykuya dalan ve bugün uyanan birisi tamamen değişmiş bir ülke bulurdu” Vernon Bogdanor¹⁰⁷.

Yazılı olmayan ya da daha doğru bir ifadeyle tedvin edilmemiş bir anayasaya sahip bir hukuk sisteminde anayasal reform yapılması her şeyden önce nerede olduğu belirli olmayan bu anayasasının nasıl değiştirileceği sorusunu da beraberinde getirmektedir. Zira anayasa hukuku kurallarının değişen koşullara uygun hale getirilmesindeki usul yazılı ve

¹⁰⁶ Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.11-12.

¹⁰⁷ “Someone falling asleep in 1997 and waking up today would find a totally changed landscape”. Bu ifade Vernon Bogdanor’un 16.06.2009 tarihinde Gresham College’da yaptığı ve “The New British Constitution” başlığını taşıyan konuşmasının video kaydına ilişkin transkriptten alınmıştır. Video kaydı ve transkript <http://www.gresham.ac.uk/event.asp?PageId=108&EventId=875> adresinden indirilmiştir (13.10.2009).

yazısız anayasa sistemlerinde değişiklik gösterecektir. Yazılı bir anayasa sisteminde anayasanın kendisi değiştirilmesi için gerekli usulü öngörür ve belirli kurallara ilişkin değişiklik yapılmasında çeşitli derecelerde kolaylık ya da zorluk öngörebilir. Oysa Birleşik Krallık anayasasında anayasal değişikliğin sonuçlanacağı usul açıkça belirlenmiş yazılı kurallara değil, daha ziyade zaman içerisinde gelişen ve kabul gören uygulamalara bağlıdır. Dolayısıyla katı anayasaya sahip olan ve bir anayasa değişikliğinin teklifi ve kabulü için parlamentoda nitelikli çoğunluğın oyu gereken ABD ve Avustralya gibi ülkelerin aksine Birleşik Krallık anayasası, yumuşak anayasanın zirvesini temsil eder. Zira Birleşik Krallıkta *parlamento egemenliği* ilkesine göre parlamento en üstün kural koyucu organdır ve basit bir çoğunlukla konusu ne olursa olsun istediği kanunu kabul edebilir. Yani İngiliz anayasası parlamento tarafından her daim istenildiği ölçüde değiştirilebilir; bunun için özel bir usul yoktur. Zira *parlamento egemenliği* ilkesi, anayasal reform yapabilmek için önemli ölçüde esnek ve elverişli bir araç sağlamaktadır¹⁰⁸.

Bir önceki başlık altında temel nitelikleri açıklanmaya çalışılan İngiliz anayasası on sekizinci yüzyıldan bu yana pek çok anayasal reform dalgası geçirmiştir.¹⁰⁹ En son reform dalgası ise son on üç yıldır devam etmektedir ve bu son safha hala tamamlanmamış olduğundan Jack Beatson tarafından “bir dalgadan ziyade daha çok bir tsunami” olarak nitelendirmektedir¹¹⁰. Ancak yirminci yüzyılda İngiliz anayasal sistemindeki ilk reform hareketi İngiltere’nin 1973’de Avrupa Topluluklarına üye olmasıyla yaşanmıştır. Avrupa Topluluklarına (ve daha sonra Avrupa Birliğine) üye olunmasıyla birlikte İngiliz anayasal sistemi daha önce Britanya tarihine eşi benzeri görülmemiş bir anayasal konuma gelmiştir. Avrupa Topluluğu’na üyelik ile birlikte İngiliz anayasası artık eski tarihi ve geleneksel yapısından çıkıp yeni bir yapıya bürünmüştür. Zira *hukuk devleti* ilkesi ile birlikte sistemin bel kemiğini oluşturan *parlamento egemenliği* prensibi Topluluk hukukunun üye devletlerin iç hukukuna olan üstünlüğü ve Topluluk hukuku ile uyumlu olmayan iç hukuk düzenlemelerinin geçersizliği karşısında derin bir yara almıştır. Yüzyıllardır kendisinden daha üstün hiçbir gücü öngörmeyen İngiltere Parlamentosu, kendi iradesi ile ulus üstü bir yapının üstünlüğünü kabul etmiştir.

¹⁰⁸ Bradley, “The Sovereignty of Parliament- Form or Substance?”, a.g.e., s. 37.

¹⁰⁹ Jack Beatson, “Reforming an Unwritten Constitution”, **The 31st Blackstone Lecture**, Delivered in Oxford Under the Auspices of Pembroke College, Oxford, 16 Mayıs 2009, [http://www.judiciary.gov.uk/docs/speeches/justice-beatson-blackstone-lecture-160509.pdf\(15.01.2009\)](http://www.judiciary.gov.uk/docs/speeches/justice-beatson-blackstone-lecture-160509.pdf(15.01.2009)), s.2.

¹¹⁰ A.e., s.3.

Avrupa Birliği hukukunun İngiliz anayasası üzerine etkilerini incelemek başlı başına bir inceleme konusudur. Zaten bu çalışmanın amacı da bu değildir. Ancak Avrupa Birliği hukukunun İngiliz anayasal düzeninde getirdiği değişime benzer nitelik ve nicelikte bir değişim ancak 1990'ların sonunda İşçi Partisinin (*Labour Party*) hükümete gelmesinin ardından yaşanabilmiştir. Günümüz İngiltere'sinin şu an içinde bulunduğu anayasal yapı 1997 yılında başlayan ve bugüne kadar süregelen büyük bir anayasal değişimin sonucudur. İngiltere'de 1997'de iktidara gelen Tony Blair liderliğindeki İşçi Partisi hükümeti, bir anayasal değişim programı açıklamış ve bu doğrultuda pek çok radikal düzenlemeye imza atmıştır. Bu reform programı siyasi partilerden seçim sistemine, Avam Kamarasının çalışmasından düzenleyici (idari) organlara kadar pek çok konuyu kapsamış ve devlet yönetiminde el değmedik pek az nokta bırakmıştır¹¹¹. Nitekim bu yüzden Vernon Bogdanor'un işaret ettiği gibi eğer 1996 yılında İngiltere'de bir yazılı anayasa yapılsaydı, 1997'de seçilen Blair hükümetinin reformlarının ardından bu anayasa da anlamsız hale gelirdi¹¹².

Jack Beatson bu on üç yıllık reform dönemini dört aşamaya ayırarak incelemektedir. Beatson'a göre 1997'den buyana süregelen gelişmelerin birinci aşaması 1998 ile 2003 arasında yaşananlardır ki Bogdanor, bu birinci aşamanın İngiltere'nin Büyük Reform Kanunu (*Great Reform Act*) 1832'den bu yana gördüğü en radikal anayasal reform programı olduğunu belirtmektedir¹¹³. İkinci aşama 2003 yılından 2007'ye kadar sürmüştür ki bu dönem bu çalışmanın konusunun gerçekleştiği zaman dilimini içermektedir. Üçüncü aşama ise Temmuz 2007 ve Mart 2008 arasındır. Nihayet son ve dördüncü aşama Mart 2008'de başlayıp günümüze kadar gelmektedir¹¹⁴. Birleşik Krallık anayasasında 1997'den bu yana süregelen ve Beatson'ın dört safhada aktardığı bu dönemde gerçekleşen anayasal değişime ait en önemli noktalar için Vernon Bogdanor şu listeyi aktarmaktadır¹¹⁵:

¹¹¹ Bradley-Ewing, a.g.e., s.XIII. İşçi Partisi hükümetinin Birleşik Krallıkta 1997'de başlattığı anayasal reform hukukçular ve siyaset bilimciler tarafından pek çok açıdan incelenmiş ve eleştirilmiştir. Ancak bu eleştiriler arasında belki de en büyük ortak nokta ne İşçi Partisi hükümeti döneminde ne de ondan önceki Muhafazakâr Parti döneminde (1979–1997) İngiliz anayasasındaki reformun tutarlı bir program veya plan dâhilinde gerçekleştirilmediğidir. Birleşik Krallık anayasasında yapılan reformların çoğunlukla siyasi baskılar karşısında verilen pragmatik tepkiler şeklinde yani o olaya mahsus olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir (Oliver, a.g.e., s.3).

¹¹² Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s. 14.

¹¹³ Vernon Bogdanor, "Conclusion", *The British Constitution in the Twentieth Century*, ed. Vernon Bogdanor, Oxford University Press, Oxford, 2003, s.690.

¹¹⁴ Beatson, a.g.e., s. 4-8.

¹¹⁵ Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.4-5.

- 1- İngiltere Bankası (*Bank of England*)'nın 1997'de hükümetin parasal politikalarından bağımsızlığa kavuşması.
- 2- *Referendums (Scotland and Wales) Act 1997* ile İskoçya ve Galler'e yetki devri (*devolution*) konusunda yapılan referandumlar.
- 3- İskoçya'da doğrudan seçilen bir İskoçya Meclisi ve yetki devriyle alakalı bir İskoç yürütme organı getiren *Scotland Act 1998*.
- 4- Galler'de doğrudan seçilen bir Ulusal Meclis getiren *Government of Wales Act 1998*.
- 5- Kuzey İrlanda'da yapılan referandum sonucunda doğrudan seçilen bir Meclis getiren *Northern Ireland Act 1998*.
- 6- *Greater London Authority (Referendum) Act 1998* ile Londra için doğrudan seçilen belediye başkanı (*Mayor*) ve meclis için yapılan referandum.
- 7- *Local Government Act 2000* ile yerel yönetimlerde komite sistemini kaldırıp doğrudan seçilen belediye başkanları olanağı yaratılması.
- 8- Hükümetin ve diğer tüm kamu kurumlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleri ile uyumlu olmasını içeren *Human Rights Act 1998*.
- 9- İrsi (kalıtsal) soyluların 92 tanesi hariç tümünü Lordlar Kamarası'ndan çıkararak *House of Lords Act 1999*.
- 10- Devlet bilgisine ulaşmayı kanuni bir hak olarak veren *Freedom of Information Act 2000*.
- 11- Siyasi partileri kayıt altına alınmak, siyasi partilere yapılan bağışları ve ulusal kampanya harcamalarını kontrol altına almak ve seçimleri idare etmek ve seçim yöntemini geliştirmek için tavsiyelerde bulunmak üzere *Electoral Commission* kurulmasını öngören *Political Parties, Elections and Referendums Act 2000*.
- 12- Yargı organının başına *Lord Chancellor*'ın yerine *Lord Chief Justice*'in gelmesini, *Lord Chancellor*'ın Lordlar Kamarasındaki makamından alınması ve üyeleri Lordlar Kamarası üyesi olmayan yeni bir Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*) kurulmasını öngören *Constitutional Reform Act 2005*.

Her ne kadar Bogdanor bu geniş kapsamlı reform dönemini en son 2005 yılına kadar sıralamakta ise de, Beatson'dan yararlanarak bu listeyi günümüze kadar uzatmak amacıyla şu eklemeler yapılabilir:

- 13- 2007 yılının Mayıs ayında hükümette değişikliğe gidilerek *Department of Constitutional Affairs*'in kaldırılması ve onu yerine İngiliz tarihinde ilk kez Adalet Bakanlığı (*Ministry of Justice*)'nin kurulması.
- 14- *Constitutional Reform Act* tarafından kurulan ve artık Birleşik Krallık yargı örgütünün en tepesindeki temyiz mercii olan Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United Kingdom*)'ın 1 Ekim 2009'da Parlamentodan tamamen bağımsız ve kentine ait bir yerleşkede göreve başlaması¹¹⁶.
- 15- Kamu hizmetinden uluslararası anlaşmaların onaylanmasına kadar pek çok farklı anayasal konuda değişiklikler getiren ve 8 Nisan 2010'da kraliyet onayı alan *Constitutional Reform and Governance Act 2010*¹¹⁷.

1997'de başlayan anayasal reform hareketi esnasında Parlamento pek çok anayasal öneme sahip kanun kabul etmiştir ve bu kanunların hepsi İngiliz anayasal düzeninde önemli değişiklikler ve yenilikler getirmiştir. Dolayısı ile bu reform kanunlarının hepsi ayrı birer inceleme konusu oluşturabilecek nitelikte anayasal öneme sahiptir. Ancak 1997'den buyana yapılan reform kanunları arasında belki de anayasa hukuku açısından en ilginç gelişmeleri içeren düzenlemelerden biri de hiç kuşkusuz *Constitutional Reform Act*'tir. 2005 yılında Parlamentonun kabul ettiği *Constitutional Reform Act* ile İngiliz tarihinde daha önce görülmedik şekilde yargı bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığı açısından çok önemli değişiklikler yapılmıştır. *Constitutional Reform Act* bir yandan yargı bağımsızlığının yazısız anayasa sistemindeki konumunu daha güçlü bir *hukuki* noktaya getirirken, diğer yandan da yüzyıllardır tarihi nedenlerle kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı ve bir “anayasal

¹¹⁶ Bkz. <http://www.supremecourt.gov.uk/> (Mayıs 2010).

¹¹⁷ Bu Kanuna http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2010/pdf/ukpga_20100025_en.pdf adresinden ulaşılabilir (Mayıs 2010). Bu Kanun yukarıda Beatson tarafından belirtilen son on üç yıllık anayasal reform dalgasının üçüncü aşamasının bir ürünüdür. Zira bu Kanuna ilişkin ilk hazırlıklar ve bu üçüncü aşamada başlamış ve neticesini 2010 Nisanında *Constitutional Reform and Governance Act* olarak vermiştir. Beatson'un yukarıda zikredilen yazısı 2009 tarihli olduğu için doğal olarak 2010 yılında kabul edilen bu Kanundan bahsetmemektedir. Öte yandan hükümet tarafından *Constitutional Reform and Governance Act*'e ilişkin hazırlanan tasarı taslağında ve daha sonra Parlamentoya sunulan kanun tasarısında *Constitutional Reform Act 2005*'in çeşitli hükümlerinde değişiklikler yapılması öngörülüyordu. Taslak *Constitutional Reform Act*'e getirdiği değişiklikler ile Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*) üyelerinin seçim yöntemine, Yargısal Atamalar Komisyonu (*Judicial Appointments Commission*)'nun yapısı, işleyişi, hâkimlerin seçim usulüne ve *Lord Chancellor*'ın bu süreçteki rolüne ilişkin değişiklikler getiriyordu. Ancak Kanun tasarının Parlamentodaki görüşmeleri sırasında bu düzenlemeler tasarıdan çıkarılmıştır ve nitekim 8 Nisan 2010'da Kraliçe tarafından onaylanan Kanun metni *Constitutional Reform Act*'e herhangi bir değişiklik getirmemiştir. (Tasarı taslağı için bkz. <http://www.justice.gov.uk/publications/docs/draft-constitutional-renewal-bill.pdf>; Parlamentoya ilk sunulduğu haliyle Kanun tasarısı için bkz. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmbills/142/2009142.pdf> (Mayıs 2010))

mantıksızlık konumunda”¹¹⁸ olan *Lord Chancellor*’ın görev ve yetkilerinde önemli değişikliklere gitmiştir. Dolayısıyla İngiltere *Constitutional Reform Act* ile çok uzun yıllardır eşine rastlanmamış radikal bir “yargı reformu” gerçekleştirmiştir.

III. *CONSTITUTIONAL REFORM ACT*’İN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Bu çalışmanın esas kaynağını oluşturan *Constitutional Reform Act*, Birleşik Krallık hükümeti tarafından 2004 Şubatında Birleşik Krallık Parlamentosu’na sunulmasının ardından, uzun süren bir yasama sürecinin sonucunda 24 Mart 2005 tarihinde “Kraliyet Onayı (*royal assent*)” olarak yasalaşmıştır¹¹⁹. Kanunun kısa adı *Constitutional Reform Act* olsa da (m.149) uzun başlığı şu şekildedir:

“An Act to make provision for modifying the office of *Lord Chancellor*, and to make provision relating to the functions of that office; to establish a Supreme Court of the United Kingdom, and to abolish the appellate jurisdiction of the House of Lords; to make provision about the jurisdiction of the Judicial Committee of the Privy Council and the judicial functions of the President of the Council; to make other provision about the judiciary, their appointment and discipline; and for connected purposes” (*Lord Chancellor* makamını islah etmek ve bu makamın fonksiyonlarına ilişkin hükümler getiren; Lordlar Kamarasının temyiz yargılaması yetkisini kaldıran ve bir Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi kuran; *Judicial Committee of the Privy Council*’in yargı yetkisi ve *Privy Council* başkanının yargısal fonksiyonları hakkında hüküm getiren; yargı organına atamalar, disiplin işleri ve ilgili diğer konularda hükümler koyan kanun).

Birleşik Krallık Parlamentosu bugüne kadar isteyerek veya istemeyerek anayasal etkileri olan pek çok kanun kabul etmiştir. Ancak bir kanunun başlığında amacının “anayasayı düzeltmek (*constitutional reform*)” olması nadiren görülen bir olgudur¹²⁰. Hatta *Constitutional Reform Act* bu anlamda türünün tek örneğidir. Zira daha önce İngiliz Parlamentosunun kabul ettiği anayasal nitelikteki kanunların hiçbiri başlığında “anayasal (*constitutional*)” sözcüğünü taşımamıştı. Örneğin *1998 Human Rights Act*, *1999 House of Lords Act* ya da *2000 Freedom of Information Act* hep İngiliz anayasasına çeşitli alanlarda değişiklikler getiren kanunlardır. Ancak bunların hiçbiri bizatihi “anayasa (*constitution*)” ya da “anayasal (*constitutional*)” sözcüklerini içermemektedir. Bu anlamda *Constitutional Reform Act* İngiliz anayasal tarihinde türünün ilk örneğidir.

¹¹⁸ Diana Woodhouse, “The Office of Lord Chancellor”, **Public Law**, Kış, 1998, s.618.

¹¹⁹ Kanunun orijinal metni için bkz. http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/pdf/ukpga_20050004_en.pdf (Aralık 2009).

¹²⁰ Anthony Bradley, “The Process of Constitutional Change”, **Constitutional Reform Act 2005: Report with Evidence, House of Lords Select Committee on the Constitution 5th Report of Session 2005-06**, HL papers 83, The Stationery Office Limited, London, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200506/ldselect/ldconst/83/83.pdf> (Ekim 2010), s.6.

Kanunun uzun başlığından yola çıkarak *Constitutional Reform Act*'in amacını ve getirdiği temel değişiklikleri sıralamak mümkündür. Buna göre *Constitutional Reform Act* ile getirilen temel değişiklikler şunlardır: (1) *Lord Chancellor* makamını ve bu makama ilişkin fonksiyonları değiştirmek; (2) Lordlar Kamarasının temyiz mahkemesi olarak yargı yetkisini kaldırmak ve yeni bir Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi kurmak; (3) *Judicial Committee of the Privy Council*'in yargı yetkisine ve *Privy Council* Başkanının yargısal yetkilerine ilişkin hükümler getirmek; (4) Yargı organı mensuplarının atanma ve disiplinlerine ilişkin hükümler getirmek. Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında *Constitutional Reform Act*'i açıklarken esas itibarıyla kanunun başlığında sayılan bu sıra takip edilecektir.

Constitutional Reform Act 315 sayfa uzunluğunda, toplam 7 Kısım (*Part*), 149 Madde (*Section*) ve 18 Liste (*Schedule*)'den oluşan oldukça uzun ve ayrıntılı bir kanundur. Bazı kısımlar da kendi içinde bölümlere (*chapter*) ayrılmıştır. Türk hukukundaki kanun yapma tekniğinden oldukça farklı bir yapıda olduğu hemen göze çarpmaktadır. Kanunun maddelerinin bitmesinin hemen akabinde listeler (*Schedule*) halinde, diğer kanunlarda yapılan değişiklikler ve ilgili maddelere ilişkin açıklamalar sıralanmıştır. Bunlar kanunun mahkemeler tarafından yorumlanmasında ve uygulanmasında hayati öneme sahip kısımlardır.

Kanunun birinci kısmında “hukuk devleti (*rule of law*)” ilkesi, ikinci kısımda *Lord Chancellor* makamını ıslah etmek için getirilen düzenlemeler, üçüncü kısımda “Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United Kingdom*)”, dördüncü kısımda yargı organı mensuplarının atanması ve disiplini, beşinci kısımda Kuzey İrlanda yargısına ilişkin hükümler, altıncı kısımda yargı organına ilişkin diğer (*Privy Council* ve yasama bağdaşmazlığına ilişkin) hükümler ve son olarak yedinci kısımda genel (yürürlük, yorum vb.) hükümler yer almaktadır. Bu çalışmada Kuzey İrlanda'ya ilişkin beşinci kısım inceleme kapsamına alınmamıştır. Zira Kuzey İrlanda İngiltere ve Galler'den farklı, kendine has bir hukuk sistemine ve yargı organına sahiptir ve dolayısıyla Kuzey İrlanda'ya ilişkin değişiklikleri işlemek ayrı bir çalışma konusu olabilecek niteliktedir. Bu yüzden bu çalışmada esas itibarıyla bu bölgeye ilişkin hiçbir açıklama yapılmayacaktır. Bunun dışında bundan sonraki kısımlarda kanunun izlediği sırayla sadık kalarak (1) *Lord Chancellor*'a ilişkin değişiklikler, (2) yeni Yüksek Mahkeme ve (3) yeni yargısal atama ve disiplin sistemi ayrı birer bölüm olarak derinlemesine incelenecektir. Ancak bu üç

inceleme bölümüne geçmeden önce burada *Constitutional Reform Act*'in birinci kısmında - ki bu kısım sadece bir maddeden (1'inci madde) ibarettir- düzenlenen “hukuk devleti (*rule of law*)” kavramını incelemek uygun olacaktır¹²¹.

IV. HUKUK DEVLETİ VE *CONSTITUTIONAL REFORM ACT*¹²²

Constitutional Reform Act'in 1'inci maddesine göre bu Kanun -*Constitutional Reform Act*-, (a) mevcut hukuk devleti ilkesine ve (b) *Lord Chancellor*'ın bu ilkeye ilişkin mevcut anayasal rolüne dokunmamaktadır¹²³. Bu hükümler birlikte İngiliz anayasa tarihinde ilk kez “hukuk devleti” ilkesi açıkça *kanuni* bir dayanağa kavuşmaktadır¹²⁴. Ancak bu hüküm ilk bakışta oldukça güzel bir niyeti belirtiyor gibi gözükse de aslında görüldüğünden daha sorunsal bir yapıdadır. Zira *Constitutional Reform Act* daha birinci maddesinde belirsizlikle başlamaktadır. Anthony Bradley'in isabetle belirttiği gibi “hukuk devleti” kavramı anayasa hukukçuları ve parlamenterler arasında tam olarak tanımlanması

¹²¹ Anayasa hukukunda hukuk devleti ilkesi için iki farklı hukuk geleneğinde kullanılan iki değişik terim vardır: “*rule of law*” ve “*rechtsstaat*”. Anglo-Amerikan siyasi ve hukuki geleneğinde yer etmiş olan “*rule of law*” terimi Türkçeye kelime kelime çevrilecek olursa “hukukun üstünlüğü/hukukun egemenliği” anlamına gelir. Ancak Türk anayasa hukuku literatüründe kullanılan “hukuk devleti” terimi Alman hukukunda kullanılan “*rechtsstaat*” teriminin kelime kelime çevirisidir. *Rechtsstaat* ile *rule of law* kavramları arasında anlam bakımından bir fark yoktur; zira her ikisi de esas itibarıyla polis devletinin yani keyfi yönetimin karşıtı olarak kullanılmaktadır (Mehmet Tefvik Gülsoy, **Özgürlüklerin Korunmasında Anayasa Yargısının Yeri ve Meşruluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s.62; Erdoğan, a.g.e., s.113). Dolayısıyla bu çalışmada *rule of law* teriminin Türkçe'de çok uzun zamandan beri kullanılan ve hukuk dilimize yerleşmiş bulunan “hukuk devleti” olarak çevrilmesinde bir sakınca yoktur.

¹²² Burada hukuk devletine ilişkin bu başlığın neden ayrı bir bölüm olarak değil de birinci bölümün içinde incelendiğini açıklamak gereklidir. Zira “hukuk devleti” ilkesi *Constitutional Reform Act*'in bir parçası olduğuna göre, bu başlığı aşağıdaki diğer bölümler ile aynı düzeye getirmek, yani tezin bir bölümü halinde incelemek gerektiği düşünülebilir. Şurası bir gerçek ki *Constitutional Reform Act*'in birinci maddesi ile hukuk devleti ilkesi İngiltere'de ilk kez bir kanunun içine monte edilmiştir ve bu şüphesiz çok önemli bir yeniliktir. Ancak bunun böyle olması bu başlıkta hukuk devleti kavramının derinlemesine incelenmesi için yeterli ve gerekli değildir. Zira bir kere hukuk devleti, anayasa hukukunun genel teorisinde bitmek tükenmek bilmeyen bir tartışma konusudur ve bu konuyu hukuk yanında siyaset bilimi ve felsefeden bağımsız olarak incelemek mümkün değildir. Böyle bir yöntem ise bu çalışmanın amacının çok dışındadır. Keza İngiliz hukukunda hukuk devleti ilkesi anayasal sistemde çok önemli bir yere sahiptir ancak bu ilkenin içeriği ve üzerinde yapılan tartışmalar başlı başına bir inceleme konusudur. Bunun tamamının burada aktırılması gereksizdir zira bunlar İngiliz anayasa hukukunun boyutlarını da aşan çok geniş ve kapsamlı bir incelemeyi gerektirir. Keza hukuk devleti ilkesi sadece adı zikredilmek suretiyle *Constitutional Reform Act*'de yer almaktadır. Bunun dışında kanunda bu ilkeye ilişkin ne bir açıklama, ne de bir tanım yoktur. Dolayısıyla burada yalnızca bu ilkeyi en kısa ve öz şekilde açıklayıp -ki bu İngiliz hukukundaki klasik ve modern hukuk devleti tanımlarının verilmesi suretiye yapılacaktır- *Constitutional Reform Act* ile olan ilişkisine değinmekte fayda vardır. Bunun dışında konuyu genişletmek çalışmanın amacıyla bağdaşmayacaktır.

¹²³ “This Act does not adversely affect (a) the existing constitutional principle of the rule of law, or (b) the *Lord Chancellor*'s existing constitutional role in relation to that principle”. Bu hüküm orijinal kanun tasarısı (*Constitutional Reform Bill*) taslağında yer almıyordu. Nihai olarak kanun tasarısı hakkında Lordlar Kamarasında gerçekleştirilen görüşmelerin “üçüncü okuma (*third reading*)” aşamasında tasarıya eklenmiştir (Lord Bingham, “The Rule of Law”, **Cambridge Law Journal**, Cilt 66, Sayı 1, Mart 2007, s.67, dipnot 2).

¹²⁴ Le Sueur, “Fundamental Principles”, a.g.e., s.7.

çok zor olan bir kavramdır¹²⁵ ve geniş bir siyasi bir ilke olan hukuk devletinin basit ve kesin bir açıklamasını yapmak mümkün değildir¹²⁶. Dolayısı ile Bradley maddede geçen “mevcut ilke” ve “mevcut anayasal rol” kavramlarına vurgu yaparak bu muğlak kavramların ileride tartışmalara yol açabileceğine işaret etmektedir. Keza Bradley, 1’inci maddedeki düzenlemenin “*rule of law* (hukuk devleti)” ilkesi ile ne denilmek istenildiği veya ne kastedildiğini belirsiz bırakmasının yanı sıra, bir de bunun üzerine bu ilkeyle birlikte “*existing* (var olan, mevcut)” kavramını kullanmasını da eleştirmektedir. Zira Bradley’e göre bu kavramın kullanılması akla çeşitli soruları getirebilir: Hukuk devleti kavramı 20’nci yüzyıl süresince hiç değişmedi mi? Aynı süre zarfında *Lord Chancellor*’ın rolü değişti mi? Ve 1’inci madde bir yana bırakılırsa, *Constitutional Reform Act* bu ilkeye nasıl dokunabilir¹²⁷?

Gerçekten de Kanunun birinci maddesindeki bu düzenleme pek çok açıdan eleştirilebilir. Hukuk devleti kavramı İngiliz anayasa hukukunda çok önemli yeri olan bir ilkedir. Keza yazısız anayasanın *parlamento egemenliği* ilkesi ile birlikte en önemli kaynaklarından biridir. Ancak bu ilkenin genel geçer bir hukuki-teknik bir tanımını yapmak mümkün değildir. Hukuk devleti ilkesi daha çok İngiliz anayasasının tedvin edilmemiş yapısının temel değerlerinin üzerine inşa edildiği bir ideali ifade etmek için ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu noktada sadece Bradley’in haklı olarak sorduğu sorulara bir cevap bulabilmek için “hukuk devleti (*rule of law*)” kavramının genel olarak İngiliz hukukunda neyi ifade ettiğini ve bu kavramın doktrinde nasıl algılandığını açıklamak gerekmektedir.

Ancak burada bir noktayı önemle belirtmek gerekir ki “hukuk devleti” başlı başına çok çetrefilli ve bu çalışmanın kapsamını aşan bir kavramdır. Bu çalışmada münhasıran İngiliz anayasa hukuku üzerinde durulduğundan, hukuk devletinin genel olarak tarihi, felsefi veya siyasi temelleri üzerinde yapılan tartışmalardan bahsedilmeyecektir. Zira böyle bir tartışmayı yapmak, bu çalışmanın amacı ve kapsamına dâhil değildir. Keza gerek hukuk, gerekse siyaset biliminde hukuk devleti üzerine yazılmış pek çok değerli eser zaten vardır. Dolayısıyla burada bunlara girmeden sadece İngiliz hukuk geleneği ve anlayışında, genel olarak “hukuk devleti (*rule of law*)” kavramının nasıl algılandığı ve bu kavramın

¹²⁵ Bradley, “The Process of Constitutional Change”, a.g.e., s.15.

¹²⁶ Bradley-Ewing, a.g.e., s.105.

¹²⁷ Bradley, “The Process of Constitutional Change”, a.g.e., s.15 ve 9 nolu dipnot.

Constitutional Reform Act ile kanuni bir statüye girmesinin sonuçları üzerinde durulacaktır.

Hukuk devleti, bir ideali ifade etmesi bakımından pek çok ülkenin anayasal düzeninde yerini almıştır. Evrensel olarak anayasal demokrasiyi gerçekleştirmenin en önemli araçlarından biri olan bu ilke elbette her ülkede o ülkenin koşullarına göre bir anlam kazanmakta ve öyle algılanmaktadır. Nitekim İngiltere’de de hukuk devleti kavramı bu ülkenin şartlarına özgü bir anlam taşımaktadır. İşte burada bu kavramın İngiliz hukuk doktrinindeki yeri kısaca açıklanmaya çalışılacaktır. Bunu yapabilmeyen en pratik yolu olarak ise hukuk devleti kavramına ilişkin biri geçmişten biri de günümüzden iki ünlü İngiliz hukukçusunun tespitlerinden yararlanılacaktır. Zira hukuk devletini sayfalarca yazmak bu çalışmanın amacı dışındadır. Sonuç itibarıyla burada sadece İngiltere’de 19’uncu yüzyılın en ünlü anayasa hukukçularından Albert Dicey’nin klasik hukuk devleti tanımı ve günümüz İngilteresinin en saygın hukukçularından Lord Bingham’ın modern hukuk devleti tanımı karşılaştırılarak, günümüzde İngiliz hukukunda hukuk devleti kavramı ile genel olarak ne anlaşıldığı açıklanacaktır¹²⁸.

¹²⁸ Belirtmek gerekir ki burada sadece bu iki isim üzerinden yola çıkılması sebepsiz değildir. Bir kere İngiliz anayasasının ve anayasa hukukunun kurumsallaşması ve gelişmesinde kuşkusuz çok büyük paya sahip 19’uncu yüzyılın ünlü anayasa teorisyenlerinden biri olan Albert V. Dicey, hukuk devleti kavramının kurumsal ve teorik olarak İngiliz anayasasının bir parçası haline gelmesinde en büyük katkıyı yapmış isimlerden biridir. Bir yazarın ifadesiyle Dicey “İngiliz kamu hukukuna hukuki metodu uygulamış olan ilk düşünürdür” (Ivor Jennings, **The Law and the Constitution**, 3. Baskı, London, 1944, s.VII’den aktaran Özbudun, a.g.e., s.60). Bugün İngiltere’de anayasa hukuku ile ilgili her hangi bir konu tartışıldığında Dicey’e atıfta bulunmadan geçmek neredeyse mümkün değildir. Onun fikirleri bugün hala incelenmekte ve tartışılmaktadır. Öte yandan günümüz İngiltere’sinin çok saygın hukukçularından biri olan Lord Bingham, uzun yıllar yüksek mahkemelerde yargıçlık yapmış ve en son olarak da 2000–2008 yılları arasında Lordlar Kamarasının yüksek temyiz mahkemesinde Baş Hukuk Lordu (*Senior Law Lord*) olarak görev yapmıştır. Bingham, yargıç yapımı (*judge-made*) hukuka etki eden pek çok önemli kararda imzası bulunan çok önemli bir hukukçudur. Genel olarak kamu hukuku alanındaki pek çok önemli akademik çalışmada Lord Bingham’ın verdiği kararlara, yaptığı konuşmalara veya verdiği derslere atıf görmek mümkündür. Hatta Lord Bingham İngiltere’de hukuk devletiyle alakalı olarak öyle önemli bir yere sahiptir ki, yakın zamanda *The British Institute of International and Comparative Law* tarafından onun adına hukuk devleti temalı bir araştırma merkezi kurulmuştur (bkz. *Bingham Centre for the Rule of Law*, <http://www.bicil.org/binghamcentre/>). Öte yandan Bingham akademik camiada öylesine saygın bir yere sahiptir ki kendisinin hiçbir akademik unvanı bulunmamasına rağmen, 2009 yılında Lord Bingham onuruna bir “armağan (*Liber Amicorum*)” çıkarılmış ve 900 küsür sayfalık bu esere Bingham onuruna pek çok farklı akademisyen katkıda bulunmuştur. (Bkz. Mads Andenas - Duncan Fairgrieve (ed.), **Tom Bingham and the Transformation of the Law: A Liber Amicorum**, Oxford University Press, Oxford, 2009) Ülkemizde öğretim üyelerine yaşları ilerleyince veya öldükten sonra armağan çıkarılması olağan bir şeydir; ancak bugüne kadar bir yargıç için bu kapasitede bir armağan çıkarılması Türkiye’de görülen bir durum değildir. Dolayısıyla Lord Bingham’ın İngiliz hukuk sistemi üzerinde derin izler bırakan 21’inci yüzyılın en etkili ve en önemli hukukçularından biri olduğuna şüphe yoktur. Büyük hukuk adamı Lord Bingham, bu çalışmanın yazımı devam ederken ne yazık ki 11 Eylül 2010’da kanserden hayata veda etmiştir. Ölümünün ardından İngiltere’nin en yüksek hâkimleri onu “zamanımızın en büyük hukukçusu”

A. KLASİK ANLAYIŞ: DICEY'YE GÖRE HUKUK DEVLETİ

Profesör Albert V. Dicey İngiltere'nin geleneksel anayasasının en önemli analizlerinden birini yapmıştır ve İngiliz anayasa hukukunda çok önemli bir yere sahiptir. Dicey'nin gölgesi İngiliz anayasa hukuku ve siyaset teorisine öylesine hükmetmiştir ki onun sözlerinin neredeyse bir yazılı anayasa yerine geçtiği bile yazılmıştır¹²⁹. Dicey artık bir klasik haline gelen İngiliz anayasal sistemine ilişkin analizini ilk kez 1885 yılında yayınladığı *Introduction to the Study of the Law of the Constitution* isimli kitabında gerçekleştirmiştir. Bu kitapta Dicey esas itibarıyla anayasasının kavramsal yapısını çizmiş ve temel hukuki ilkelerini analiz etmeye çalışmıştır¹³⁰. Dicey kitabında İngiltere'nin tarihi anayasasının esas itibarıyla iki temel sütun üzerine oturduğunu işlemiştir¹³¹. Bunlardan birincisi “parlamento egemenliği (*parliamentary sovereignty*)” ikincisi de “hukuk devleti (*rule of law*)” ilkesidir. Dicey çalışmasında bu iki kavramı İngiliz anayasasının temel özellikleri olarak nitelendirmiş ve bunlar üzerinden hareket ederek İngiliz anayasasını kavramsallaştırmıştır.

Öncelikle Dicey hukuk devletini çok uzun zaman boyunca İngiltere'nin siyasi kurumlarını karakterize eden bir özellik olarak tanımlamış¹³² ve hukuk devletini üç temel ilke ile açıklamıştır. Dicey'nin belirlediği hukuk devletinin **birinci** ilkesine göre hiç kimse olağan mahkemeler önünde ve olağan hukuk usulüne uygun bir kanun ihlali yapmadıkça cezalandırılmaz ya da hukuken vücut veya eşya ziyanına uğratılmaz. Bu anlamda hukuk devleti zorbalığın geniş, keyfi ya da takdirine kalmış güçlerine haiz otoritelerin uygulamalarına dayanan her türlü devlet yönetimi sisteminin tam zıttıdır¹³³. Hukuk devletinin **ikinci** ilkesine göre ise kanun önünde eşitlik gereğince mevkisi ve şartları ne olursa olsun herkes ülkenin olağan hukukuna ve olağan mahkemelerin yargı yetkisine tabidir¹³⁴. Nihayet Dicey'nin belirttiği **üçüncü** ilkeye göre ise İngiliz anayasasının kişi hürriyeti ve toplanma hürriyeti gibi genel ilkeleri mahkemeler önüne şahıslar tarafından getirilen belirli davalara ilişkin yargı kararlarından kaynaklamaktayken, birçok yazılı

olarak nitelendirmişlerdir (http://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Bingham,_Baron_Bingham_of_Cornhill (Kasım 2010)).

¹²⁹ Jowell-Oliver, a.g.e., s.V.

¹³⁰ Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.XII.

¹³¹ Jowell-Oliver, a.g.e., s.3.

¹³² Albert Venn Dicey, *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, 10. Baskı, Macmillan, London, 1959, s.183.

¹³³ A.e., s.188.

¹³⁴ A.e., s.193, 202.

anayasada bu temel hak ve hürriyetler anayasada (yazılı olan) genel ilkelerinden kaynaklanmaktadır. Yani başka ülkelerde kişi haklarının kaynağı anayasada yer alan kurallarken, İngiliz anayasası kişi haklarının kaynağı değil mahkemeler tarafından tanımlanan ve uygulamaya koyulan sonuçlardır¹³⁵. Dicey kitabında bu üç ilkeye ilişkin uzun açıklamalar yapmaktadır. Onun bu üçlemesi kimi hukukçular tarafından desteklendiği gibi pek çoğu tarafından da eleştirilmiş ve eksik veya muğlak olduğu noktalar üzerinde pek çok tartışma yapılmıştır; yapılmaya devam edilmektedir.

B. MODERN ANLAYIŞ: LORD BINGHAM'A GÖRE HUKUK DEVLETİ

Dicey'nin klasik hukuk devleti teorisinin aksine hukuk devleti üzerinde yazılan modern literatür oldukça kapsamlı ve çeşitlidir. Ancak kısaca ifade etmek gerekirse İngiltere'de hukuk devletine ilişkin üç farklı modern anlayış olduğu söylenebilir. Birinci anlayışa göre hukuk devleti ilkesinin temelinde, devletin ilgili hukuk sistemi tarafından geçerli sayılan eylemlerinin temelini göstermesi yatar. Bununla birlikte böyle bir kavrayış çok sınırlı olduğundan ikinci anlayışa göre hukuk devleti, hukuk kurallarının bireyin kendi hayatını planlayabilmesi için davranışlarını yönlendirebilmesini gerektirir. Diğer bir ifadeyle, hukuk kuralları geçmişe dönük değil ileriye yönelik olmalı, nispeten istikrarlı (kalıcı) olmalı ve yargı bağımsız olmalıdır. Ancak bazı yazarlar hukuk devletinin bu şekli özelliklerini gerekli ve fakat yetersiz görmüş ve üçüncü bir hukuk devleti anlayışı ortaya koymuşlardır. Üçüncü anlayışa göre hukuk devleti yasama organı ve mahkemeler tarafından üretilen mevzuatın niteliğini değerlendirmek için kullanılacak olan temel hak ve hürriyetleri kapsar¹³⁶.

İşte hukuk devletinin modern anlamına ilişkin bu üçüncü anlayışı benimseyen en ünlü İngiliz hukukçulardan biri kuşkusuz Lord Bingham'dır. Thomas Henry Bingham, uzun yıllar İngiltere'de çeşitli yüksek yargı organlarında yargıç olarak görev yaptıktan sonra 2000 yılında kendisine hayat boyu soyluluk (*life peerage*) verilerek "*Baron Bingham of Cornhill*" unvanını almıştır. Lord Bingham, bu unvanıyla 2000 yılında Lordlar Kamarasına doğrudan "Baş Hukuk Lordu (*Senior Law Lord*)" olarak atanarak, 2008 yılına kadar o tarihte Birleşik Krallığın en yüksek temyiz mahkemesi olan *Appellate Committee*

¹³⁵ A.e., s.195, 196, 203.

¹³⁶ House of Lords Select Committee on the Constitution, **6th Report of Session 2006–07 Relations between the executive, the judiciary and Parliament Report with Evidence**, HL Paper 151, The Stationery Office Limited, London, 26 July 2007, <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200607/ldselect/ldconst/151/151.pdf> (Kasım 2010), s.12.

of the House of Lords'un başkanlığı görevini yürüttükten sonra emekli olmuştur. Dicey'nin klasik üç ayaklı hukuk devleti tanımına karşılık, modern İngiliz hukukundaki hukuk devleti anlayışını, Lord Bingham'ın son yıllarda verdiği "Hukuk Devleti (*Rule of Law*)" başlıklı bir derste yaptığı hukuk devleti tanımını mükemmel bir şekilde açıklamaktadır. Lord Bingham, 2006 yılında Cambridge Üniversitesi'nde verdiği ve her yıl geleneksel olarak saygın hukukçular tarafından farklı konuların ele alındığı bu önemli derste (*Sir David Williams Lectures*) hukuk devletinin sekiz ilkeyi ihtiva ettiğini ileri sürmüştür¹³⁷. Yani Bingham'a göre hukuk devleti şu sekiz temel ilkedен oluşmaktadır ya da başka bir deyişle hukuk devletinin gerekleri şunlardır¹³⁸:

- (1) Hukuk ulaşılabilir olmalı ve hukuk mümkün olduğunca anlaşılır, açık seçik ve öngörülebilir olmalıdır.
- (2) Kanuni hak ve sorumluluklara ilişkin uyuşmazlıklar normal olarak hukukun uygulanmasıyla çözümlenmeli, takdir yetkisine bırakılmamalıdır.
- (3) Objektif farklılıkların ayrımı haklı kıldığı durumlar hariç ülkenin kanunları herkese eşit olarak uygulanmalıdır.
- (4) Hukuk kuralları temel hak ve özgürlükler için yeterli korumayı sağlamalıdır.
- (5) Tarafların çözemediği iyi niyetli hukuki uyuşmazlıkların yüksek maliyet ve olağandışı gecikme olmaksızın çözüme kavuşturulması için gerekli araçlar sağlanmalıdır.
- (6) Bakanlar ve her seviyedeki kamu görevlileri kendilerine verilen yetkileri makul bir şekilde, iyi niyetle, bu yetkilerin verildiği amaç doğrultusunda ve bu yetkilerin sınırlarını aşmadan kullanmalıdır.
- (7) Devlet tarafından konulan muhakeme kuralları adil olmalıdır.
- (8) Mevcut hukuk devleti ilkesi uyarınca devlet, bir uluslararası anlaşmadan veya uluslararası teamülden yahut ulusların yönetimine hâkim olan uygulamadan kaynaklanan uluslararası hukuk yükümlülüklerine uymak zorundadır.

¹³⁷ Lord Bingham'ın verdiği bu ders İngiltere'nin en saygın hukuk dergilerinden birinde yayınlanmıştır: Bingham, "The Rule of Law", a.g.e., passim. Öte yandan Lord Bingham, 2006 yılında Cambridge Üniversitesi'nde verdiği bu derste ortaya koyduğu düşüncelerini daha sonra geliştirerek 2010 yılında bir kitap olarak yayınlamıştır: Tom Bingham, **The Rule of Law**, Allen Lane, London, 2010.

¹³⁸ Bingham bu sekiz ilkeyi bir üst dipnotta zikredilen yayında bizim burada verdiğimiz gibi teker teker spesifik olarak adlandırmaktan ziyade metin içinde bir bütün olarak daha geniş anlamda sıralamıştır. Bu nedenle Bingham'ın konuşmasında saydığı ilkeleri burada daha basit ve anlaşılır olarak sıralayabilmek için Andrew Le Sueur'un Bingham'ın ilkelerine ilişkin olarak için yaptığı basit ve anlaşılır başlıklardan yararlanılmıştır (Bkz. Le Sueur, "Fundamental Principles", a.g.e., s.7-8).

C. DEĞERLENDİRME

Gerek Dicey'nin gerekse Bingham'ın hukuk devleti tanımları aslında aynı temeller üzerine kurulmuştur. Zira aralarında asırlar olsa da her iki büyük hukukçunun da ortak paydası İngiliz devletinin anayasal düzeninde hukukun hükümranlığını sarsabilecek ve despotik bir yönetime, yani eski mutlakiyet rejimine, dönmesine neden olabilecek her türden uygulamayı reddetmeleridir. Her ne kadar her ikisinin de saydığı ilkelere eleştirilebilecek, içerik olarak sorunsal olan veya açık olmayan noktalar var ise de, esas itibarıyla İngiliz anayasasının bir parçası durumundaki *hukuk devletinin* modern anayasacılık hareketleriyle aynı amaçları paylaştığı ve yazılı anayasacılığın altında yatan temel fikre dayandığını söylemek mümkündür.

İngiltere, tarihi ve siyasi nedenlerle modern anayasacılığın gereğini şeklen yerine getirememiş ve yazılı ve üstün bir anayasa edinememiştir. Ancak bunun böyle olması, İngiliz anayasal düzeninin modern anayasacılık ile aynı değerleri paylaştığı gerçeğini değiştirmez. Keza İngiltere tarihinde ilk kez *hukuk devleti* kavramı *Constitutional Reform Act* ile hukuki bir statü kazanırken; Bradley'in işaret ettiği gibi *Constitutional Reform Act*'de açıkça bir *hukuk devleti* tanımının verilmemiş olması ve sadece “mevcut hukuk devleti ilkesi” olarak anılması kanımızca bu nedendir. Yani İngiliz anayasasındaki hukuk devleti kavramı modern anayasacılıkla aynı değerleri paylaşmakla birlikte, pek muhtemelen İngiltere anayasasının kendine has yapısı (yazısız/tedvin edilmemiş olması) nedeniyle bu kavramı bir hukuk normu olarak ortaya koymak ve belirtmek şeklen zor ve karmaşık olduğundan, *Constitutional Reform Act* yapılırken *hukuk devleti* kavramına bu şekilde

yer

verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

LORD CHANCELLOR MAKAMINI ISLAH ETMEK İÇİN GETİRİLEN DÜZENLEMELER

İngiliz anayasal sisteminin yargı organı açısından 2005 yılına kadar en önemli kişisi konumunda olan *Lord Chancellor*'ın yetki ve görevleri *Constitutional Reform Act* ile bugüne kadar eşi benzeri görülmemiş derecede değiştirilmiştir. Kısaca belirtmek gerekirse *Constitutional Reform Act* ile birlikte artık *Lord Chancellor* yargısal bir fonksiyon yürütmeyecek ve hâkim olarak görev almayacaktır. Öte yandan *Lord Chancellor* makamına atanmak için gerekli olan nitelikler de değiştirilmiştir. Ayrıca İngiltere'deki en yüksek derecedeki hâkim olan *Lord Chief Justice*, İngiltere ve Galler yargısının başına getirilmiş; süregelen yargı bağımsızlığının korunması pozitif hukukta hüküm altına alınmış ve *Lord Chancellor*'ın yasama organının üst kanadının başkanlığı (*speaker*) görevine son verilmiştir. Bütün bu değişikliklerin hepsi ayrıntılı olarak aşağıda incelenecektir. Ancak buna geçmeden önce genel olarak *Lord Chancellor* makamına ve bu makamın İngiliz hukuk sistemindeki yerine ve önemine değinmek uygun olacaktır.

I. GENEL OLARAK LORD CHANCELLOR

Parlamente sistemde devlet teşkilatı bilindiği gibi bakanlıklar şeklinde teşkilatlanmıştır. Yani yürütme organı bakanlıklara ayrılarak devletin çeşitli fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Devletin en önemli görevlerinden biri olan 'adalet' hizmeti de günümüzde modern demokrasilerin hemen hemen hepsinde değişik isimler altında da olsa bir "adalet bakanlığı (*ministry of justice*)" tarafından yerine getirilmektedir. Hemen hemen bütün modern demokrasilerde birbirinin muadili sayılabilecek bir adalet bakanlığı mevcuttur. Adalet hizmetinin yerine getirilmesi adalet bakanları ve onun emri altındaki bakanlık teşkilatı ile yürütülmektedir.

Bununla birlikte İngiltere devlet yönetimi pek çok konuda olduğu gibi adalet hizmeti noktasında da çağdaş demokrasilerden farklı bir yapıya sahiptir. Tarihi nedenlerden ötürü İngiltere’de yüzyıllar boyunca bugün anladığımız manada bir idari organ olarak *adalet bakanlığı* oluşmamıştır¹. Ancak elbette ki İngiltere’de adalet hizmeti hükümetin yapısı içinde bir şekilde yürütülmüştür. Keza İngiltere’de kabine günümüzde 22–23 bakandan oluşmaktadır; ancak bunların hangi bakanlar olacağını düzenleyen bir hukuki araç yoktur. Bununla birlikte İngiltere’de yürütme organı içerisinde pek çok tarihi öneme sahip makam bulunmaktadır ve geleneksel olarak kabinede yer alan bazı makamları kabinenin dışında tutmak fiilen mümkün değildir; zira bunlar Başbakanlık makamından bile çok daha eksidir².

İşte bu yapının en önemli kişilerinden biri *Lord Chancellor*’dır. Tam resmi adıyla belirtmek gerekirse *The High Lord Chancellor of Great Britain*, İngiliz anayasal tarihinde çok önemli bir yere sahip eski, önemli ve yüksek bir makamdır. *Lord Chancellor*’lık tarihi 11’inci yüzyıla kadar uzanmaktadır ve Norman istilasından sonra yüzyıllar boyunca büyük bir siyasi öneme sahip olmuştur. Öyle ki başbakandan dahi üstün bir konumdadır ve diğer bakanlardan daha yüksek bir maaşı vardır³. Hatta şekli bakımından *Lord Chancellor* öyle saygın ve önemli bir makamdır ki devlet protokolünde Kraliyet Ailesinden (*Royal Family*) sonra *Lord Chancellor*’ın üzerinde bir tek İngiltere Kilisesi Başpiskoposu (*Archbishop of Catenbury*) yer almaktadır⁴.

Lord Chancellor kabine içerisinde yüzyıllardır görev alan ve esas itibarıyla adalet hizmetinin yürütülmesinden sorumlu olan bakan konumundaydı. Bu yüzden 2007 yılında “Adalet Bakanlığı (*Ministry of Justice*)” kurulmadan önce İngiltere’de bir *Adalet Bakanı* aranacaksa bu kişi *Lord Chancellor*’dan başkası değildir. Ancak *Lord Chancellor*, tarihi nedenlerden ötürü üstlendiği diğer görev ve yetkileri nedeniyle sadece bir adalet bakanı olmaktan daha fazlasıydı. Zira *Lord Chancellor* ilk ortaya çıktığı günden bu yana, İngiliz anayasal sisteminde yürütme organında adalet bakanlığının başında yer almasının yanında yasama ve yargı organlarında da görev almış bir makamdı. Ancak *Constitutional Reform*

¹ 1918 yılında zamanın önemli siyasetçilerinden birinin başkanlığındaki bir komitenin (*Haldane committee*) Birleşik Krallık için bir Adalet Bakanlığı (*Ministry of Justice*) kurulmasını teklif ettiği aktarılmaktadır (Bradley-Ewing, a.g.e., s.404). Ancak bu önerinin gerçeğe dönüşmesi için 2007 yılına kadar beklemek gerekmiştir. İngiltere’de modern anlamda bir Adalet Bakanlığı (*Ministry of Justice*) ancak 2007’de kurulmuştur.

² Bradley-Ewing, s.273, 278.

³ Alder, a.g.e., s.151.

⁴ Diana Woodhouse, *The Office of Lord Chancellor*, Hart Publishing, Oxford, 2001, s.1.

Act ile onun yasama ve yargıya ilişkin görev ve yetkileri değiştirilmiş ve neredeyse hepsi elinden alınmıştır. Bu nedenle bu noktada *Lord Chancellor*'ın kim olduğunu ve anayasal sistem içindeki konumunu açıklayabilmek için *Constitutional Reform Act* öncesi ve *Constitutional Reform Act* sonrası şeklinde bir ayrıma gitmek gerekmektedir.

II. CONSTITUTIONAL REFORM ACT ÖNCESİ LORD CHANCELLOR

Constitutional Reform Act yürürlüğe girmeden önce İngiltere'de *Lord Chancellor* hem yasama hem yürütme hem de yargı organında üç farklı görev icra etmekteydi. 2005 yılında *Constitutional Reform Act* kabul edilmeden hemen öncesinde bu görevlerin neler olduğu aşağıda açıklanacaktır; ancak buna geçmeden önce *Lord Chancellor*'ın ilk olarak nasıl ortaya çıktığına ve tarihi gelişimine kısaca değinilecektir.

Bir kere her şeyden önce belirtmek gerekir ki *Lord Chancellor* makamı oldukça uzun bir tarihe sahiptir. Bu makam İngiliz monarşisi kadar eskidir ve Parlamentodan daha uzun süredir varlığını sürdürmektedir⁵. İlk olarak ne zaman ortaya çıktığı kesin olmamakla birlikte çoğunlukla anayasa tarihçileri tarafından ilk kez 11'inci yüzyılda ortaya çıktığı kabul edilmektedir. İlk *Lord Chancellor*lar eğitilmiş, okuma yazma bilen ve ruhban sınıfına mensup kıdemli papazlardı. Ancak onların yürütme organı içinde idari bir görev edinmeleri Kralın mührünün saklayıcısı olmalarından kaynaklanıyordu⁶.

Lord Chancellor zaman içerisinde giderek artan yürütmeye ilişkin yetki ve görevlerinin yanında bir yandan da yargısal bir rol üstlenmeye başlamıştır. Bir hâkim olarak 14'üncü yüzyılın ortasına gelindiğinde *Lord Chancellor* önemli bir yargısal mevkiye gelmişti. Aynı zamanda Lordlar Kamarasında *ex officio* başkanlık görevi yürüten *Lord Chancellor*, 19'uncü yüzyılın sonuna gelindiğinde hükümetin adalet departmanından sorumlu üyesi haline gelmişti. 1970'lere gelindiğinde ise *Lord Chancellor* büyük bir hükümet departmanına hükmeden gerçek bir bakan olmuştur. Ancak İngiliz hukuk sisteminde *Lord Chancellor*'ın görev ve yetkilerini düzenleyen ve görev tanımını yapan genel bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. *Constitutional Reform Act*'in kabul edilmesinden önceki dönemde (yani hükümetin reform duyurusunu yaptığı Haziran 2003'ün hemen öncesinde) 21'inci yüzyılın *Lord Chancellor*'ı birden çok görev ifa etmekteydi⁷. *Lord Chancellor*⁸:

⁵ A.y.

⁶ A.e., s.2.

⁷ A.e., s.2-7.

(a) İngiltere ve Galler’de yargı organının başıydı, hâkimlerin kaygılarının başbakana ve diğer bakanlara aktarılması için bir iletişim kanalı ve keza hâkimlerin atanması, idaresi ve disiplin işlerinde esas görevliydi;

(b) Lordlar Kamarası’nın başkanıydı (*speaker*) ve Birleşik Krallık Parlamentosunun bu ikinci kanadında her hafta saatlerce tartışmalar ve sorulara başkanlık ederdi;

(c) mahkeme hizmetlerinden, adli yardımdan, insan haklarından, bilgi edinme özgürlüğünden ve anayasal konulardan sorumlu ve 3 milyar poundluk bir bütçeye sahip bir bakanlığın, *Lord Chancellor’s Department*, başındaydı, yani adalet bakanıydı;

(d) Kabine (*Cabinet* = Bakanlar Kurulu) üyesiydi ve sadece haftalık toplantılara katılmakla kalmaz, önemli Kabin Komitelerinin (*Cabinet Committees*) çalışmalarına katılır ve hatta onlara başkanlık ederdi;

(e) zaman ve temayül izin verdiğinde bazen ülkenin en yüksek temyiz mahkemelerinde hâkimlik yapma hakkını kullanırdı;

(f) atanmış bir siyasi olarak zaman zaman mensubu olduğu siyasi partinin seçim kampanyasıyla ve hatta partiye para toplamakla uğraşırdı.

Bütün bu birbirinden farklı kuvvetlere ait görev ve yetkileri kendisinde toplayan *Lord Chancellor*, doğal olarak dünyanın hiçbir yerine başka bir örneği olmayan bir gariplikler yığını olarak betimlenmiştir⁹.

Constitutional Reform Act ile *Lord Chancellor* makamında hangi değişikliklerin yapıldığını açıklamak ve *Constitutional Reform Act* sonrası *Lord Chancellor*’ın anayasal sistem içindeki durumunu analiz edebilmek için, *Constitutional Reform Act*’in yasalaşma sürecine kronolojik bir yaklaşımla değinmek gereklidir. Zira *Constitutional Reform Act* sonrası *Lord Chancellor*’ın eskisinden çok farklı bir noktaya geldiği ve kuvvetler ayrılığına daha uygun bir konuma getirildiği doğrudur ancak bu noktaya hangi süreçlerden geçerek ulaşıldığını bilmek konuyu kavrayabilmek açısından önemlidir. Bu nedenle bundan sonra Haziran 2003 ve Mart 2005 arasında, yani hükümetin *Lord Chancellor* makamını tamamen kaldırmak istediğini açıklamasıyla, *Constitutional Reform Act*’in Parlamentoda kabul

⁸ Andrew Le Sueur, “Judicial Power in the Changing Constitution”, **The Changing Constitution**, ed. D.Oliver - J.Jowell, 5. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2004, s.326.

⁹ Woodhouse, **The Office of Lord Chancellor**, a.g.e., s.7.

edilmesi arasında geçen zaman diliminde *Lord Chancellor* makamı hakkında yaşananlara değinilecektir.

Bunu yapabilmek için esas itibarıyla Lord Windlesham'ın 2005 ve 2006 yıllarında iki bölüm halinde *Public Law* dergisinde yayınladığı ve *Constitutional Reform Act*'in kanunlaşma sürecini mükemmel bir şekilde irdelediği iki makalesinden yararlanılacaktır¹⁰. Windlesham'ın birbirinin devamı niteliğindeki bu iki makalesi bir bütün olarak, *Constitutional Reform Act*'in hangi süreçlerden geçerek ortaya çıktığını, bu süreçte Parlamento'da ve keza kamuoyunda hangi kavramlar üzerinde ne gibi tartışmaların yaşandığını, İngiliz literatüründe en iyi açıklayan eserlerdendir. Öte andan Lord Windlesham 1970'li yıllarda Muhafazakâr (*Conservative*) hükümet döneminde bakanlık yapmış deneyimli bir siyasetçi olmasının yanında, hem *Constitutional Reform Act* tasarısının Parlamento sürecinde gönderildiği *Select Committee on the Constitutional Reform Bill*'in bir üyesi hem de Lordlar Kamarası'nda anayasal konularda faaliyet gösteren daimi bir komite olan *Select Committee on the Constitution*'un da bir üyesidir. Anayasal konularda en yetkili mercilerde görev almış ve halen almakta olan deneyimli bir siyasetçi olması nedeniyle bu noktada *Constitutional Reform Act*'in kanunlaşma sürecine ilişkin açıklamalar esas olarak ondan faydalanarak yapılacaktır.

A. REFORM ÖNCESİ GELİŞMELER

İşçi Partisi 1997'de iktidara geldiğinde Lordlar Kamarasının reformu siyasi gündemde yer alırken, *Lord Chancellor* makamını ortadan kaldırmak düşüncesi hiç tahmin edilmiyordu. Keza 1997 seçimlerinden sonra *Lord Chancellor* olan Lord Irvine, başbakan Tony Blair'e olan kişisel yakınlığının yanında görevi aldığı günden 2003 yılına kadar etkili ve çalışkan bir *Lord Chancellor* idi. Ancak bütün başarısına rağmen Lord Irvine'ın İşçi Partisinin, yani iktidarın, modernleşme saplantısının mağduru olduğu belirtilmektedir¹¹.

Nitekim Başbakanlıktan 12 Haziran 2003 günü yapılan bir basın bildirisinde¹², Lord Irvine'ın kabineden ayrıldığı bildirilmiştir. Öte yandan aynı bildiriye *Department for*

¹⁰ Lord Windlesham, "The Constitutional Reform Act 2005: Ministers, Judges and Constitutional Change, *Public Law*, Kış, 2005, s.806-823 (Bundan sonra 'Windlesham (Bölüm 1)' olarak anılacaktır) ve "The Constitutional Reform Act 2005: the Politics of Constitutional Reform", *Public Law*, Bahar, 2006, s.35-57 (Bundan sonra 'Windlesham (Bölüm 2)' olarak anılacaktır).

¹¹ Windlesham (Bölüm 1), a.g.e., s.808-809.

¹² "Modernising Government - Lord Falconer appointed Secretary of State for Constitutional Affairs", 12 Haziran 2003 Perşembe, <http://www.number10.gov.uk/Page3892> (Nisan 2009).

Constitutional Affairs'in kurulduğu ve başına Lord Falconer'ın getirildiği, öngörülen geçiş periyodunun ardından ise nihayetinde ise *Lord Chancellor* makamının tamamen kaldırılacağı belirtilmişti. Keza basın bildirisinde *Lord Chancellor's Department*'a ait sorumlulukların birçoğunun *Secretary of State for Constitutional Affairs*'e geçeceği ve diğer reformlar - Yargısal Atamalar Komisyonunun (*Judicial Appointments Commission*) ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesinin (*Supreme Court of UK*) kurulması ve Lordlar Kamarası Başkanının seçimi- tamamlandığında yasama, yürütme ve yargı arasındaki ilişkiyi modern bir şekle getirerek *Lord Chancellor* makamının tamamen kaldırılacağı yazıyordu. Ayrıca bildiride bu geçiş döneminde *Secretary of State for Constitutional Affairs*'in, yani Lord Falconer'ın, *Lord Chancellor*'a ait fonksiyonları da yürüteceği ancak yeni Yüksek Mahkeme kurulana kadar hâkimlik görevini yapmayacağı açıklanmıştı¹³. Haziran 2003'te yapılacak reformdan etkilenecek olanlara haber vermeksizin ve görüşlerini almaksızın yapılan bu duyurudan sonra hükümet, bu reforma ilişkin bir danışma süreci başlatmış ve çeşitli istişare raporları yayımlayarak reform planını kamuoyu ile müzakereye açmıştır¹⁴. Bu müzakere sürecinde çeşitli kesimlerden gelen eleştiriler ve karşı çıkışlar¹⁵ nedeniyle, hükümet ilk planından kısmen de olsa geri adım atmak zorunda kalmıştır.

Nitekim Haziran 2003'te alınan reform kararına ilişkin kanun tasarısı (*Constitutional Reform Bill*)¹⁶ 24 Şubat 2004'te Parlamenta sunulmasına rağmen hükümetin planının aksine aynı yasama yılında kabul edilemediği gibi; tasarı Lordlar Kamarasının önüne geldiğinde hükümetin düşündüğünün aksine detaylı bir inceleme için özel olarak kurulan bir "seçilmiş komite"ye (*Select Committee on the Constitutional Reform Bill*) gönderilmiş¹⁷ ve hükümetin tasarısında bazı değişiklikler yapılmıştır¹⁸.

¹³ A.y.

¹⁴ Nitekim bu doğrultuda *Department for Constitutional Affairs* tarafından şu istişare raporları yayımlanmıştır: **A Department for Constitutional Affairs Consultation Paper Constitutional reform: a new way of appointing judges**, CP 10/03, July 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/jacommission/judges.pdf> ; **A Department for Constitutional Affairs Consultation Paper Constitutional Reform: A Supreme Court for the United Kingdom**, CP 11/03, July 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/supremecourt/supreme.pdf> ; **A Department for Constitutional Affairs Consultation Paper Constitutional Reform: reforming the office of the Lord Chancellor**, CP 13/03, September 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/lcoffice/lcoffice03.pdf>. (Nisan 2010)

¹⁵ Bu danışma sürecinde verilen cevapların özetleri *Department for Constitutional Affairs* tarafından yayımlanmıştır. Bu özetlere <http://www.dca.gov.uk/consult/2003.htm> adresinden yukarıda zikredilen raporların bulunduğu kısımdan ulaşılabilir (Nisan 2010).

¹⁶ **Constitutional Reform Bill [HL]**, HL Bill 30, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldbills/030/2004030.pdf> (Nisan 2010).

¹⁷ Bu komite ilk kez 24 Mart 2004'te toplanmış ve 24 Haziran 2004'te çalışmasını sonuçlandırarak tasarıya ilişkin hazırladığı raporu (HL Paper 125) Lordlar Kamarasına sunmuştur

Neticede hükümet *Lord Chancellor* makamının anayasal sistemde kalmasına rıza göstermiş ve 2005 yılında *Constitutional Reform Act* Parlamentosunda kabul edildiğinde *Lord Chancellor* makamı korunmuş fakat bu makamın yargıya ilişkin yetki ve görevleri tamamıyla değiştirilmiştir¹⁹.

Department for Constitutional Affairs'in kurulması ve *Lord Chancellor*'a ait fonksiyonların *Secretary of State for Constitutional Affairs*'e aktarılmasına ilişkin hukuki düzenleme 19 Ağustos 2003'te yürürlüğe giren bir "kararname (*Order-in-Council*)" ile olmuştur²⁰. Bu kararnamenin 3'üncü maddesi *Secretary of State for Constitutional Affairs*'in kuruluşunu (*Incorporation of the Secretary of State for Constitutional Affairs*); 4'üncü maddesi ise *Lord Chancellor*'a ait fonksiyonların ona aktarılmasını (*Transfer of the functions from the Lord Chancellor*) düzenlemektedir. Kararnamenin 4'üncü maddesine göre Liste (*Schedule*) 1'de sayılan mevzuattaki fonksiyonlar *Secretary of State for Constitutional Affairs*'e aktarılmıştır. Öte yandan 9'uncu maddenin göndermesiyle yürürlükteki diğer mevzuatta bu kararname dolayısıyla yapılması gereken değişiklikler Liste (*Schedule*) 2'de sayılmıştır. Bu listede on beş farklı düzenlemeye ilişkin değişiklik

(http://www.parliament.uk/parliamentary_committees/reformbill.cfm). Rapor metni için bkz. House of Lords, Select Committee on the Constitutional Reform Bill [HL], **HL Paper 125-I, Volume I: Report**, Ordered to be printed 24 June and published 2 July 2004, Published by the Authority of the House of Lords, The Stationery Office Limited, London, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldselect/ldcref/125/125.pdf> (Nisan 2010). Keza bu raporun eki niteliğinde olan komitenin çalışmaları esnasında elde ettiği deliller de ayrıca yayınlanmıştır (**Volume II**, HL Paper No 125-II). Delillere (*evidence*) ise <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldselect/ldcref/125/12502.htm#evidence> adresinden ulaşılabilir. (Nisan 2010).

¹⁸ Komite raporunda belirtildiği gibi, tasarinın Lordlar Kamarası tarafından özel olarak oluşturulan geçici bir "select committee (seçilmiş komite)"ye havale edilmesi İngiliz Parlamentosunda normal olarak görülen bir uygulama değildir. Zira normalde anayasal konudaki bir kanun tasarisının Kamaranın tümü komite halinde toplanarak yani *Committee of the Whole House* tarafından incelenmesi söz konusu olurdu. Oysa *Constitutional Reform Act* için bu olağan yol tercih edilmemiştir. Her ne kadar Parlamento üyelerinin bireysel olarak verdikleri kanun teklifleri (*private member's bill*) için böyle geçici özel bir komiteye gönderilme uygulaması mevcutsa da; bir hükümet tasarisının bu çeşit bir komiteye gönderilmesi olağandışı bir usuldür. Zira bu tür komiteler hükümetin rızası hilafına tasarıda değişiklik (*amendment*) yapma yetkisine sahiptir. Bir kanun tasarisının hükümetin rızasıyla bu tür bir komiteye gönderilmesinin en son örneği Birinci Dünya Savaşının hemen sonrasında görülmüştür. Hükümetin istememesine karşın bir hükümet tasarisının *select committee*'ye gönderilmesi ise en son 1975 yılında yaşanmıştır ve nitekim bu *select committee* tasarinın geri çekilmesi yönünde görüş bildirmiştir. O zamandan bu zamana İngiliz Parlamentosunda hükümetin sunduğu bir tasarı bu uygulamaya uğramamıştır (House of Lords, Select Committee on the Constitutional Reform Bill [HL], **HL Paper 125-I, Volume I: Report**, a.g.e., s.5).

¹⁹ Bradley, "The Process of Constitutional Change", a.g.e., s.6; Anthony Bradley, "The Constitutional Position of Judiciary", **English Public Law**, ed. David Feldman, Oxford University Press, Oxford, 2009, s.286-287.

²⁰ Bu kararname için bkz.: *The Secretary of State for Constitutional Affairs Order 2003* (Statutory Instrument 2003 No. 1887), <http://www.opsi.gov.uk/si/si2003/20031887.htm> veya http://www.opsi.gov.uk/si/si2003/uksi_20031887_en.pdf (Nisan 2010).

yer almaktadır. Diğer yandan kararnamenin 5'inci maddesine göre, 4'üncü madde ile *Lord Chancellor*'dan alınan fonksiyonlarla alakalı olarak bu kararname yürürlüğe girdiği tarihte *Lord Chancellor*'a ait olan bütün haklar, sorumluluklar ve mallar *Secretary of State for Constitutional Affairs*'e geçmiştir.

Lord Falconer'ın yeni Bakanlığın (*Department for Constitutional Affairs*) başına atanmasının akabinde bir sorun baş göstermiştir. Zira 2003 tarihli kararname ile *Lord Chancellor*'a ait yetki ve sorumluluklar yeni atanan *Secretary of State for Constitutional Affairs*'e aktarılırken, *Lord Chancellor*'ın daha önce *ex-officio* yürütmekte olduğu Lordlar Kamarasının başkanlığı (*speaker*) görevi ortada kalmıştı. Zira Lord Falconer yeni kurulan bakanlığa atanmış, bu esnada Lord Irvine ise kabineden ve *Lord Chancellor*lıktan ayrılmıştı. O esnada Lordlar Kamarası çalışma halindeydi ve Kamaranın iç düzenlemelerinde yeni atanan bu bakanın Kamaraya başkanlık etmesine imkân veren bir hüküm de yer almamaktaydı. Dolayısıyla bütün bunlar bir ayara geldiğinde Lordlar Kamarasına kimin başkanlık edeceği problemi çözülmeyi bekliyordu. İşte bu soruna hemen pratik bir çözüm bulunmuş ve hükümet Kraliçe'den Lord Falconer'ı yeni bakanlık görevine ilaveten acilen *Lord Chancellor* olarak atamasını istemiştir. Bu tamamen olağandışı bir talep olsa da, anayasal sisteme uygun olduğu için Kamarada da hiçbir itiraz baş göstermeden bu pragmatik çözüm kabul edilmiştir. Hiç vakit kaybedilmeden ve geleneksel törene ihtiyaç duyulmadan Lord Falconer yeni *Lord Chancellor* olarak Kamaradaki yerini almıştır. Ancak tabii ki İngiliz anayasal pragmatizminin çarpıcı bir örneği olan bu olağandışı çözüm, o tarihte hükümet bir geçiş döneminin ardından *Lord Chancellor* makamını tamamen ortadan kaldırmayı amaçladığı için, sadece geçici bir tedbir olarak bulunmuştu ve mümkün olan en kısa zamanda düzeltilmesi planlanıyordu²¹.

Yeni yasama yılının (2003–2004) başlaması ile birlikte Parlamentoda hükümetin reform planıyla ilgili tartışmalar başlarken, Parlamento dışından da hükümetin bu teklifine ilişkin görüşler belirtmeye başlanmıştır. Bunlar arasında en dikkate değer tabii ki yargı organı mensuplarından gelen eleştirilerdi. Bu eleştirilerden biri yaklaşık 3000 hâkim ve 28000 meslekten olmayan hâkimi (*magistrate*) temsil eden “Hâkimler Konseyi (*Judges' Council*)”²² idi. 2003 Kasım ayı başında Londra'da bir basın toplantısı düzenleyen

²¹ Windheslam (Bölüm 2), a.g.e., s.809-810.

²² Hâkimler Konseyi, İngiltere ve Galler'de yargı mensuplarını temsil eden ve bağımsız bir kuruldur. Bu konsey ilk kez *Judicature Act 1873* ile kurulmuştur. Ancak günümüzdeki haline 1980'li yıllarda

Hâkimler Konseyi üyeleri hükümetin Haziran ayına duyurduğu reform planını sert bir biçimde eleştirmiştir. Öyle ki bir basın toplantısında yüksek hâkim Lord Justice Judge, reform önerisinin yargı bağımsızlığını herhangi bir şekilde zayıflatmasının radikal görüşlüler tarafından kötüye kullanılabilmesi hakkında şu talihsiz benzetmeyi yapmıştı: “Burası Büyük Britanya, burada her şey mükemmeldir, böyle şeyler burada olmaz diyemezsiniz. Hitler halkın büyük bir oyuyla iktidara gelerek daha sonra anayasayı altüst etti. Orada bir yerlerde tehlikeli insanlar var ve burası Büyük Britanya diye onların hiçbirinin buraya gelemeyeceğinin garantisi yok.”²³

Hâkimler Konseyi hükümetin reform planı ile ilgili yayınladığı danışma raporlarına bu basın toplantısına nazaran daha yumuşak bir dille 88 sayfalık uzun bir cevap da yayınlamıştır²⁴. Bu cevapta Hâkimler Konseyi, reform planına ilke olarak karşı olmamakla birlikte yargı bağımsızlığıyla ilgili endişe ve kaygılarını dile getirmiştir. Öte yandan Lordlar Kamarasındaki en yüksek temyiz mahkemesi üyeleri (*Lords of Appeal in Ordinary*) tarafından da hükümetin danışma raporlarına cevap verilmiştir. Ülkenin en yüksek mahkemesinin hâkimleri yeni kurulacak *Supreme Court of United Kingdom*'a ilişkin danışma raporuna verdikleri cevapta altıya karşı dört oy çokluğuyla reform önerisinin gereksiz ve zararlı olacağını belirtmiştir. Ancak azınlıkta kalan üyeler bu öngörüye katılmamış ve yargının tüm seviyelerde yasama ve yürütmeden fonksiyonel olarak ayrılmasının modern bir liberal demokratik hukuk devletinin esas unsuru olduğunu belirtmişlerdir²⁵.

kavuşmuştur. 1988 yılında yeniden kurulan konseyin başkanlığını *Lord Chief Justice* yapmaktadır. Konsey 2002 yılında yazılı bir tüzük kabul ederek daha resmi bir yapıya kavuşmuştur. Konseyin temel fonksiyonu bütün yargının geniş bir şekilde temsil edildiği ve *Lord Chief Justice*'ı bilgilendiren ve ona tavsiyelerde bulunan bir organ olmaktır. Önceleri sadece yüksek yargı organlarına tanınan konsey üyeliği, 2002 yılında kabul edilen tüzükle birlikte nispeten genişletilmiş ve yargının diğer mensuplarının da konseyde temsil edilmesinin yolu açılmıştır. Günümüzde konsey ilk derece mahkemeleri ile yüksek mahkemelerden gelen üyeler dâhil toplam 18 üyeden oluşur. Konsey yılda en az altı kez toplanır ve toplantılara *Lord Chief Justice* başkanlık eder. Konsey çalışmalarını genellikle çalışma grupları veya komiteler halinde yürütür ve kendi bağımsız sekreteryası vardır. Öte yandan *Constitutional Reform Act* ile bu konseye kanuni bir görev de verilmiştir. Konsey, *Constitutional Reform Act*'in 61'inci maddesi ile kurulan ve 2006 yılında faaliyete geçen yeni Yargısal Atamalar Komisyonuna (*Judicial Appointments Commission*) üç üye atamaktadır. Bu komisyon aşağıda ayrıca incelenecektir.

²³ **The Times**, “Top judge fears legal reform will open door to Nazis”, 7 Kasım 2003, <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article1010909.ece> (Nisan 2009).

²⁴ Bkz. **Judges’ Council Response to the Consultation Papers On Constitutional Reform**, <http://www.judiciary.gov.uk/docs/jcresp.pdf> (Nisan 2010).

²⁵ Windheslam (Bölüm 1), a.g.e., s.816. Söz konusu cevap metni için bkz. House of Lords, **The Law Lords’ response to the Government’s consultation paper on Constitutional reform: A Supreme Court for the United Kingdom** (CP 11/03 July 2003), <http://www.parliament.uk/documents/upload/JudicialSCR071103.pdf> (Nisan 2010).

Diğer yandan *Lord Chancellor*'ın diğer parlamenter sistemler açısından anlaşılması imkânsız olan garip konumu, Haziran 2003'te hükümet reform önerisini açıkladıktan sonra Avrupa Konseyi'nin de gündemine gelmişti. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), 8 Eylül 2003 tarihinde bir "karar (*resolution*)" almış ve bu kararda *Lord Chancellor* makamının Birleşik Krallık anayasal sistemindeki konumu hakkında şu tespitlerde bulunmuştur²⁶:

- *Lord Chancellor* makamı bakanlık, üst meclisin başkanlığı ve hâkimlik fonksiyonlarını birleştirmektedir.

- Kuvvetler ayrılığı, en azından yargı görevinin bağımsız bir devlet organına yüklenmesi bakımından, Avrupa'nın ortak temel anayasal geleneklerinin bir parçasıdır.

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesine ilişkin içtihadında yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının sadece hakikatte değil aynı zamanda görünüşte de olması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur.

- Birleşik Krallık Avrupa'daki en eski demokrasilerden biri, Avrupa Konseyinin kurucu üyesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf bir ülkedir. Bununla birlikte Birleşik Krallık *Lord Chancellor*'ın pozisyonu ve rolünün mahkemelerde dava konusu edilmesini beklememelidir.

- *Lord Chancellor*'ın yargısal fonksiyonu, onun yürütme ve yasama organındaki fonksiyonları ile çatışmaktadır ve çatışma, *Lord Chancellor* ile Avrupa Konseyinin hukuki ve anayasal ilkeleri arasında ciddi uyum sorunları doğurmaktadır.

- Meclis, Birleşik Krallık hükümetinin 12 Haziran 2003'te aldığı, mevcut *Lord Chancellor* makamını yakın gelecekte ortadan kaldırma kararından memnuniyet duymaktadır ve hükümetin bu anayasal reformu süratle gerçekleştirmesini tavsiye etmektedir.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin kararının ardından İngiltere'de hükümetin reform planı ile bu karar arasına bir bağlantı olduğu, daha doğrusu AKPM'nin kararının hükümeti reform konusunda etkilediği hakkında spekülasyonlar yapılmıştır.

²⁶ Resolution 1342 (2003) Office of the Lord Chancellor in the constitutional system of the United Kingdom, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta03/ERES1342.htm> (Nisan 2010).

AKPM'nin İngiliz bir üyesi ise bu kararın zamanlaması ile hükümetin reformu duyurması arasında hiçbir bağlantı olmadığını açıklamıştır²⁷. Ancak Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin 1342 sayılı bu kararından önce daha 2003 Nisanında, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'ne bağlı "Hukuk İşleri ve İnsan Hakları Komitesi (*Committee on Legal Affairs and Human Rights*)" tarafından *Lord Chancellor* ile alakalı olarak hazırlanan ve aslında 1342 sayılı kararın kaynağını oluşturan 9798 sayılı raporda ve karar taslağında şöyle deniliyordu²⁸:

"Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Birleşik Krallık otoritelerine *Lord Chancellor*'ın artık hâkimlik görevine son vermesi yönünde bir anayasal teamül (*constitutional convention*) oluşturulmasını ve üyeleri aynı zamanda üst yasama meclisinin de üyesi olmayan bir Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*) kurulmasının göz önüne bulundurulmasını tavsiye etmektedir."

İngiltere'de hükümet reform planını açıklamadan iki ay önce Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından yayınlanan bu rapor ve karar taslağı, Haziran ayında yapılan reform duyurusunda ne kadar etkili oldu ya da nasıl bir dış baskı oluşturdu bilinmez ancak birbiri ardına gerçekleşen bu olaylar arasında resmen olmasa da gayri resmi bir bağ olduğu düşünülebilir. Öyle ki *Constitutional Reform Act* kabul edildikten sonra bir İngiliz hâkim, Haziran 2003'teki bu ani anayasal değişikliğin, eski demir perde ülkelerinin Avrupa Birliği'ne üye olduğu bir dönemde, İngiliz hükümetinin *Lord Chancellor*'ın anormal anayasal konumu nedeniyle Avrupa Konseyi'ne karşı hissettiği utanç yüzünden yapılmış olabileceğini yazmıştır²⁹. Öte yandan Haziran 2003 öncesinde İngiltere'nin politik gündeminde *Lord Chancellor* makamı ile ilgili bir reform hiç ortada yoktu. Zira 9798 sayılı raporun ekinde o zamanki *Lord Chancellor's Department* tarafından raporda öngörülen karar taslağı (yani daha sonra alınan 1342 sayılı karar) hakkında hazırlanmış bir bilgi notu bulunmaktadır³⁰ ve bu notta raporda *Lord Chancellor*'ın İngiltere'deki anayasal

²⁷ Windheslam (Bölüm 1), a.g.e., s.817.

²⁸ "Office of the Lord Chancellor in the constitutional system of the United Kingdom", Report by Committee on Legal Affairs and Human Rights, Doc. 9798, 28 Nisan 2003, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc03/EDOC9798.htm>, (Nisan 2010).

²⁹ Robert Walker, "The New Supreme Court and other Changes in the Justice System", **Legal Information Management**, Cil 6, 2006, s.292.

³⁰ Note by the Lord Chancellor's Department, Kasım 2002 in "Office of the Lord Chancellor in the constitutional system of the United Kingdom", a.g.e.

konumuna yöneltilen eleştirilere cevap verilmeye çalışılmıştır. Notta *Lord Chancellor* makamını bir nevi savunmak için şöyle deniliyordu:

“...Birleşik Krallık, hâkimlerin hükümetten tamamıyla bağımsız olması gerektiği konusunda AKPM ile tamamen aynı fikirdedir. Bununla birlikte karar taslağında yer alan *Lord Chancellor*’daki fonksiyonlar birleşmesinin İngiliz yargısının bağımsızlığı üzerinde şüphe uyandırdığı görüşü hatalıdır. Aksine bu, İngiliz yargı bağımsızlığının en önemli güvencelerindedir. İngiliz hâkimlerinin bağımsızlığı gerçek ve etkilidir ve eskiden beri süregelen profesyonel bir kültür ile teşvik edilmektedir. *Lord Chancellor*’ın hâkimlerin kararlarına karışmak veya etkilemek gibi herhangi bir yetkisi yoktur. Öte yandan *Lord Chancellor*, merkezi hükümet ve Parlamento ile yargı organı arasında bir karşı denge sağlamaktadır. *Lord Chancellor* her birini diğerine açıklayabilir ve savunabilir. Bu yüzden *Lord Chancellor* hâkimlerin koruyucusu ve hem Kabinetdeki hem de Parlamentodaki temsilcisidir. *Lord Chancellor*’ın adalet teşkilatının yönetiminden dolayı Parlamento’ya karşı sorumlu olması ve bir Bakan olarak her zaman görevinden alınabilecek olması, yargının bir ölçüde hesap sorulabilir olmasını da sağlamaktadır. Kısacası *Lord Chancellor*’ın varlığı bir yandan yargı mensuplarının kendi bağımsızlıklarını muhafaza edebilmelerini sağlarken aynı zamanda onların meşru çıkarlarının ve görüşlerinin devletin diğer organlarında en üst düzeyde temsil edilmesini ve korunmasını da sağlar.”³¹

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, 2003 Haziranında *Lord Chancellor* makamına ilişkin bir reform yapılması ihtiyacı bizatihi bu makamı kullanan kişiler tarafından öngörülüyordu. Bu makamın yargı bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığına ters düştüğü savının aksine o tarihte *Lord Chancellor’s Department* kendisinin icra ettiği görevlerin bir bütün olarak İngiltere’de yargı bağımsızlığını koruduğunu ve geliştirdiğini düşünmekteydi. Dolayısıyla bu makamın kendisinden reform yönünde bir talep yoktu.

Yukarıdaki notta zikredilenler İngiltere’nin kendine has yapısı düşünüldüğünde gerçek olabilir. Ancak ne var ki, *Lord Chancellor*’ın bütün bu savunmasına rağmen ve keza hükümet Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınan “adil yargılanma hakkı” açısından yöneltilen eleştiriler karşısında *Lord Chancellor* makamını ve Lordlar Kamarasındaki hâkim Lordları şiddetle savunuyorken, Avrupa Konseyinden gelen bu tavsiyenin hükümeti harekete geçirmede bir ölçüde de olsa etkili olmuş olması muhtemel gözükmektedir³². Keza Andrew Le Sueur’un belirttiği gibi, *Constitutional Reform Act* tasarısı Parlamento’ya sunulana kadar hükümet, Birleşik Krallık’ın yargı sistemini yenilemekle alakalı olarak temel uluslararası belgelere³³ neredeyse hiç değinmemişti. Dolayısıyla Birleşik Krallık yargı sisteminin bazı temel noktalarındaki uyuma ilişkin güven kaybı ya da bu alanları uluslararası normlara karşı denetlemek hükümetin bu reform

³¹ A.y.

³² Le Sueur, “Judicial Power in the Changing Constitution”, a.g.e., s.334.

³³ Örneğin **Birleşmiş Milletler Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri** (1985) ve **Avrupa Konseyi Yargıçların Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Hakkında Tavsiye Kararı** (1994).

girişimi için arka plandaki bir etken olmuş olabilir; ancak bunun başlı başına nihai etken olduğunu söylemek zor gözükmetedir³⁴. Netice itibarıyla görünen odur ki, İngiltere hükümeti bir şekilde çevresindeki diğer aktörlerin isteklerine sessiz kalamamış ve Avrupa Konseyinin Nisan ayında işaret ettiği noktalara akabinde Haziran ayında müdahale etmiştir.

B. YARGI VE YÜRÜTME ARASINDA UZLAŞMA: *CONCORDAT*

Bütün bu gelişmeler yaşanırken ve kamuoyunda reform önerisi hakkında hararetle tartışmalar devam ederken, hükümetin reform planı daha Parlamento'ya sunulmadan önce İngiltere'de yürütme ile yargı organları arasında bu reform önerisi üzerinde çok ilginç bir anlaşma sağlanmıştır. Yukarıda kısaca değinildiği gibi yargı mensupları reform planına ilişkin rahatsızlıklarını dile getirmiş ve bu planda yanlış buldukları hususları hükümete iletmişlerdi. Bundan sonra ise yargı organında o tarihte *Lord Chancellor*'dan sonra en yüksek hakim olan *Lord Chief Justice*, Lord Woolf, Aralık 2003'te yaptığı bir konuşmada yargı ve yürütme arasındaki ilişkinin sadece bir basın açıklaması ile değiştirilmesine karşı tepkisini dile getirmiştir. Lord Woolf, planlanan değişikliklerin herhangi bir mevzuata ihtiyaç olmaksızın gerçekleştirilmesinin mümkün olmasının rahatsız edici olduğuna işaret etmiş ve bu durumda ek bir anayasal korumaya ihtiyaç duyulabileceğini belirtmiştir. Woolf şöyle devam etmiştir:

“Geçmişte bizim teamüller ile frenler ve dengeler tarafından desteklenen yazısız anayasamızın adaletin iyi idaresini sağlayabilmek için yargının korunmasını sağladığını düşünürdüm. Eğer şimdi ihtiyaç duyulan değişiklikler kanuni zemine yerleştirilirse bu yeterli olabilir. Bu ise İngiliz geleneğine uygun olarak ancak bu değişikliklerin niteliği üzerinde Parlamento, yürütme ve yargı arasında bir uzlaşma oluşması ile mümkün olabilir³⁵”.

İşte *Lord Chief Justice*'ın bu uzlaşma isteğine karşılık Hükümet ilk adımı 2004 yılının Ocak ayında o zamanki *Lord Chancellor*, Lord Falconer, tarafından hâkimler ve hükümet arasında bir anlaşma yapılması yönünde beyanda bulunarak atmıştır. Lord Falconer 26 Ocak 2004 günü Lordlar Kamarası'ndaki görüşmeler esnasında yaptığı “sözlü bildirimde (*Oral Statement*)” *Lord Chancellor*'ın yargıyla alakalı fonksiyonlarına ilişkin

³⁴ Le Sueur, “Judicial Power in the Changing Constitution”, a.g.e., s.335-336.

³⁵ Lord Woolf (The Lord Chief Justice of England and Wales), **Lionel Cohen Lecture**, Jerusalem, 2 Aralık 2003, http://www.judiciary.gov.uk/publications_media/speeches/pre_2004/lcj021203.htm (Nisan 2010).

hükümetin Parlamenteoya sunacağı kanun tasarısında yer alacak hükümleri anlatmıştır³⁶. Ancak Lord Falconer o gün Lordlar Kamarası'nda hükümet adına açıklamada bulunduktan sonra, çok ilginç bir durum daha yaşanmış ve aynı oturumda yargı organının o dönem *Lord Chancellor*'dan sonra iki numaralı adamı olan *Lord Chief Justice*, Lord Woolf, Lordlar Kamarası'nda söz almıştır. Böyle bir şey İngiliz parlamenter sistemi içerisinde çok ender görülen istisnai bir durumdur ve bu istisnai usul, Kamara'nın dışından bir hâkime söz verilmesi, ancak istisnai bir durum için kullanılmıştır³⁷.

O dönemde Lord Falconer'in hâkimlik görevini yapmayacağını açıkladığı göze alınırsa fiilen o dönem İngiltere'deki en yüksek mevkideki hâkim olan Lord Woolf, o oturumda 10 dakika söz almış ve *Lord Chancellor*'ın Kamara'ya hitaben yaptığı beyana ilişkin yargı mensuplarının düşüncelerini açıklamıştır³⁸. Lord Woolf bu konuşmasında kısaca *Lord Chancellor* makamı kaldırıldıktan sonra görevli olacak olan yeni *Secretary of State*, Lord Falconer ile aralarında yaptıkları müzakerelerin ardından yargı bağımsızlığının korunması ve bununla alakalı olarak alınacak tedbirler hususunda uzlaştıklarını dile getirmiş ve hükümetin bu yöndeki teklifini neden kabul edilebilir bulduklarını anlatmıştır. Ancak Lord Woolf bu reformun üç ayağından biri olan yeni bir “Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*)” kurulması konusunda bir görüş beyan etmediği gibi, *Lord Chancellor* makamının gerçekten kaldırılıp kaldırılmamasına ilişkin olarak da bir beyanda bulunmamıştır. Zira Woolf bu konunun yargıdan ziyade Parlamenteonun takdirinde olduğunu ifade etmiştir³⁹.

26 Ocak 2004 günü Lord Falconer ve Lord Woolf'un dile getirdiği bu hususlar, diğer anayasal sistemlerde görmeye alışmamış bir şekilde, tabiri caiz ise Parlamenteoya sunulacak kanun tasarısı hakkında yargı ve yürütme arasında önceden yapılmış bir anlaşma ya da mutabakat metni haline getirilmiştir. Literatürde kısaca ve yaygın olarak *Concordat* olarak anılan bu anlaşma o dönem ilk olarak *Department for Constitutional Affairs* tarafından yayınlanmıştır. *Department for Constitutional Affairs* tarafından Ocak 2004'te “*Constitutional Reform The Lord Chancellor's judiciary-related functions: Proposals*”

³⁶ **Hansard**, HL Cilt 657, Column 12–17, 26 Ocak 2004,

http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldhansrd/vo040126/text/40126-04.htm#40126-04_head, (1 Nisan 2010).

³⁷ A.e., Column 12.

³⁸ A.e., Column 22-25. Lord Woolf konuşmasının en başında yapacağı beyanların sadece kendi adına değil bütün yüksek yargı adına olduğunu belirtmiştir. Woolf, Hâkimler Konseyine ve iki yüksek mahkeme olan *Court of Appeal* ve *High Court*'a önceden danıştığını ve yapacağı açıklamalarda onların onayı olduğunu ifade etmiştir.

³⁹ **Hansard**, HL Cilt 657, Column 23, 26 Ocak 2004.

başlığıyla yayınlanan bu belgede *Secretary of State* ve *Lord Chief Justice*'ın her birinin kanuni sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin Lord Falconer ve Lord Woolf arasında varılan mutabakat yazıya dökülmüştür⁴⁰. Keza bu mutabakat metni daha sonra yukarıda zikredilen *Select Committee on the Constitutional Reform Bill*'in raporunda da ek olarak yayınlanmıştır. *Concordat* esas itibarıyla *Lord Chancellor*'ın yargısal fonksiyonlarının aktarılmasının detayları üzerinde varılan bir anlaşmadır. Bu anlaşma Parlamento'ya sunulacak olan *Constitutional Reform Bill*'in temelini oluşturmuş ancak içinde *Lord Chancellor* makamının kaldırılması veya kaldırılmamasına ilişkin herhangi bir görüş yer almamıştır. Dolayısıyla *Concordat*, *Lord Chancellor* makamının kaldırılması konusunda sessiz kalmakla hükümetin bu yöndeki düşüncesine engel çıkarmamış ve nitekim Parlamento'ya sunulan kanun tasarısının ilk halinde *Lord Chancellor* makamının kaldırılması öngörülmüştür.

Birleşik Krallık'taki hükümet sisteminin farklı organları zaman zaman birbirleriyle olan ilişkilerinin temel ilkelerini ve kilit noktalarını “*memoranda of understanding*” veya “*concordat*” adı verilen yazılı belgelerde belirlemişlerdir. Bir *concordat* hazırlanmasındaki esas etken genellikle bir anayasal reform olmuştur. Örneğin 1999 yılında Birleşik Krallık hükümeti ile İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda yerel hükümetleri arasında bölgesel yetki devri (*devolution*) konusunda yapılan mutabakat, 2004 yılında yukarıda açıklanan *Lord Chancellor*'a ilişkin değişikliklere ilişkin hazırlanan metin ve en son 2007 yılında Birleşik Krallık hükümeti ile *Local Government Association* arasında yerel yönetimlerin fonksiyonlarının değiştirilmesine ilişkin yapılan anlaşma bunlardan en önemlileridir. *Concordat*'ların tipik özelliği bunların münhasıran siyasi bir niteliğe sahip olduklarının kabul edilmesi ve bunları hazırlayanlar tarafından mahkemelerde icra edilebilir olmadığının öngörülmüş olmasıdır. Öte yandan İngiliz anayasa hukukunda *concordat*ların hukuki niteliği tartışmalı olmakla birlikte genel olarak -her ne kadar bunlar yazılı metinler olsa da- tamamen siyasi niteliğe haiz oldukları için “yumuşak hukuk (*soft law*)” oldukları ve hukuki güçleri açısından *convention*larla aynı seviyede oldukları kabul edilmektedir⁴¹. Bütün bu ilginç özellikleri nedeniyle bu mutabakat metinleri yani *concordat*lar İngiliz

⁴⁰ **Constitutional Reform The Lord Chancellor's judiciary-related functions: Proposals** (Since referred to as 'the agreement' and also 'the concordat') Ocak 2004, <http://www.dca.gov.uk/consult/lcoffice/judiciary.htm> (Nisan 2010).

⁴¹ Andrew Le Sueur - Maurice Sunkin - Jo Murkens, **Public Law: Text, Cases, and Materials**, Oxford University Press, Oxford, 2010, s.47-49, <http://fds.oup.com/www.oup.com/pdf/13/9780199284191.pdf> (Şubat 2011).

anayasal sisteminin nev'i şahsına münhasır yapısını, İngiliz anayasasının önemli kısımlarının, ilgili taraflar arasında gerçekleştirilen ve kanuna dayanmayan bir anlaşma yoluyla hala nasıl evrim geçirmeye devam ettiğini resmederek çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır⁴².

C. CONSTITUTIONAL REFORM BILL

Yukarıda zikredilen gelişmelerin ardından sıra reform için gerekli kanun tasarısının Parlamento'ya sunulmasına gelmişti. Hükümet yargı reformu için "*Constitutional Reform Bill*" adıyla kanun tasarısını 24 Şubat 2004 günü Lordlar Kamarasına sundu⁴³. Her ne kadar bu bir hükümet tasarısı da olsa, Parlatentonun güçlü kanadı olan Avam Kamarasına değil de Lordlar Kamarasına sunulması manidardır. Zira hükümetin tasarımın Parlamento sürecini Avam Kamarasında değil de Lordlar Kamarasında başlatması 1911 ve 1949 *Parliaments Act*'lerin hükümlerinin uygulanmayacağı anlamına geliyordu. Zira bu kanunlara göre ilk başta Avam Kamarasına sunulan kanun tasarıları üzerinde Lordlar Kamarasının sadece geciktirici bir yetkisi vardır ve fakat reddetme yetkisi yoktur⁴⁴. Dolayısıyla hükümet bu önemli ve kritik reform konusunda o zamana kadar dile getirilen yoğun eleştirilerin etkisiyle olsa gerek, kanun yapımında Parlatentonun diğer kanadını yok saymamış olmak ve uzlaşmacı bir tavır sergilemek adına tasarımı ilk önce Lordlar Kamarasına sunmuştur.

Constitutional Reform Bill, 104 madde (*section*) ve 15 listeden (*schedule*) oluşan uzun bir metindi. Tasarı esas itibarıyla üç bölüme ayrılmıştı. Birinci bölümde *Lord Chancellor* makamını kaldırmak için yapılacak düzenlemeler ve yargı bağımsızlığı; ikinci bölümde yeni Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*) ve üçüncü bölümde yargısal atamalar düzenleniyordu. Tasarının bu orijinal halinin *Constitutional Reform Act*'ten en önemli farkı şüphesiz birinci bölümde yer alan *Lord Chancellor*'a ilişkin düzenlemelerdi. Tasarının 12'nci maddesine göre "Büyük Britanya Yüksek *Lord Chancellor*" makamı (*Lord Keeper*

⁴² Oonagh Gay - Richard Kelly, "The Constitutional Reform Bill [HL]– the office of Lord Chancellor [Bill No 18 of 2004-5]", **Research Paper 05/05**, 12 Ocak 2005, Parliament And Constitution Centre House Of Commons Library, <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2005/rp05-005.pdf> (Nisan 2010), s.10.

⁴³ Tasarının orijinal metinde yer aldığı şekliyle uzun ve tam adı şudur: "*A Bill to Make provision for replacing the office of Lord Chancellor, and to abolish that office; to establish a Supreme Court of the United Kingdom, and to abolish the appellate jurisdiction of the House of Lords; to make provision about the jurisdiction of the Judicial Committee of the Privy Council and the judicial functions of the President of the Council; to make other provision about the judiciary, their appointment and discipline; and for connected purposes*". Kanun tasarısının orijinal metni için bkz. *Constitutional Reform Bill* [HL], HL Bill 30, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldbills/030/2004030.pdf> (Nisan 2010).

⁴⁴ Windlesham (Bölüm 2), a.g.e., s.39 ve dipnot 11.

of the Great Seal makamı ile birlikte) lağvedilmiş⁴⁵; devam eden maddelerde de *Lord Chancellor*'a ait tüm yetki, mal ve sorumlulukların *Secretary of State for Constitutional Affairs*'e geçeceği hüküm altına alınmıştı.

Tasarı Lordlar Kamarasında görüşülmeye devam ederken, daha önce yukarıda da değinildiği gibi 8 Mart 2004 günü emekli bir Hukuk Lordu (*Law Lord*) olan Lord Lloyd tarafından verilen bir önerge ile tasarının özel olarak oluşturulacak olan *Select Committee on the Constitutional Reform Bill*'e havale edilmesine karar verilmiştir. Her ne kadar hükümet ve Liberal Demokratlar buna karşı çıksa da neticede tasarı detaylı bir inceleme için özel olarak kurulan bu komiteye gönderilmiştir. Komite tasarı üzerinde değişiklik yetkisi olması nedeniyle bazı hükümlerde değişiklik yapmış ancak *Lord Chancellor* makamının kaldırılmasına ilişkin tasarının 12'nci maddesine dokunmamıştır. Ne var ki bir tasarı Lordlar Kamarasındayken bir seçilmiş komiteye gönderilmiş ve komite raporunu sunup tasarının görüşülmesine devam edilmesi yönünde karar vermişse, Komitenin yaptığı değişikliklerin görüşülmesi için tasarı tekrar Lordlar Kamarasına geldiğinde; bu sefer tasarı Kamaranın tümü komisyon halinde toplanarak *Committee of the Whole House* tarafından görüşülür. İşte bu görüşmeler esnasında yeni değişiklik önermeleri de verilebilmektedir. Nitekim muhalefete mensup bir Lord olan Lord Kingsland, hükümetin niyetinin tersine *Lord Chancellor* makamının lağvedilmemesi için ilk değişiklik önermesini 13 Temmuz 2004 günü bu görüşmeler esnasında vermiştir. Lord Kingsland'ın önerisi üzerinde yapılan oylamada hükümet tasarının yayınlandığı haline destek vermeleri için kararsız Lordların çoğunluğunu ikna etmeyi başaramamış Lord Kingsland'ın önergesi 240 evet oyuna karşılık 208 hayır oyuyla kabul edilmiştir⁴⁶.

Daha sonra tasarı üzerinde detaylı incelemenin uzaması ve hemen her madde üzerinde uzun tartışmaların yaşanması nedeniyle “*carry-over*”⁴⁷ usulü uygulanarak tasarı

⁴⁵ *Constitutional Reform Bill*, Madde 12: “The office of Lord High Chancellor of Great Britain is abolished (together with the office of Lord Keeper of the Great Seal)”.

⁴⁶ **Hansard**, HL Cilt 663, Column 1190–1191. (<http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200304/ldhansrd/vo040713/text/40713-18.htm>, Nisan 2010)

⁴⁷ *Carry-over* şu demektir: Normalde bir *Public Bill*, Avam Kamarasına geldikten sonra o yasama yılı içinde kraliyet onayı (*royal assent*) almaz ise düşmüş (kadük) olur. Yani bir yasama yılının sonunda kraliyet onayı (*royal assent*) almamış bir tasarı veya teklif kanunlaşabilme için normalde gelecek yasama yılında en baştan yeniden başlamalıdır. Kural olarak aynı usul Lordlar Kamarasına sunulan *Public Bill*'ler için de geçerlidir. Ancak 1998'de her iki Kamara hükümetin getirdiği belirli kanun tasarılarının bir yasama yılından diğerine taşınmasının (*to be carried-over*) mümkün olması gerektiğine dair bir ilkeyi kabul etmiştir. Yani bir Kamara tarafından kabul edilen *carry-over* usulü kraliyet onayı almamış bir tasarı veya teklifin bir sonraki yasama yılında, kanunlaşma sürecine en baştan başlamak zorunda olmadan bir önceki

2003–04 yasama yılından bir sonraki yasama yılına (2004–05) taşınmıştır. Uzun tartışmaların ardından tasarı Lordlar Kamarasından Avam Kamarasına gönderildikten sonra Avam Kamarasındaki “ikinci okuma (*second reading*)” aşamasında, hükümet tarafından daha önce Lordlar tarafından *Lord Chancellor* olarak atanacak kişinin niteliklerine ilişkin tasarıya eklenen hükmü değiştirmek için bir önerge verilmiştir. Bu aşamada Lordlar ile Avam Kamaraları arasındaki temel çatışma noktası şuydu: Lordların eklediği hüküm, *Lord Chancellor* makamının sahibinin hem Lordlar Kamarası üyesi olması gerektiğini hem de aynı zamanda ya yüksek yargı organlarında en az iki yıl hakimlik görevi yapmış ya da en az on iki yıl uygulamada avukatlık yapmış deneyimli bir hukukçu olmasını öngörmekteydi. Buna karşılık hükümet Avam Kamarasına sunduğu değişiklikle *Lord Chancellor*’ın ne Lordlar Kamarası üyesi olmasına ne de hukukçu olmasına gerek olmadığını ve Başbakanın Parlamantonun hangi kanadının üyesi olursa olsun uygun göreceği kişiyi bu makama ataması gerektiğini düşünmekteydi. Keza hükümet *Lord Chancellor*’ın 3 milyar sterlin tutarında bir bütçeden sorumlu olduğu göz önüne alınırsa, tabii ki Başbakanın sadece Parlamantonun bir kanadı değil her iki kanadı tarafından hesap sorulabilir bir adayı bu makama atamasının makul olduğunu belirtmiştir.

Uzun tartışmaların sonucunda hükümetin bu değişiklik önergesi 17 Ocak 2005’te Avam Kamarasında 126 hayır oyuna karşılık 329 evet oyu ile kabul edilmiştir.⁴⁸ Ancak *Lord Chancellor* üzerindeki tartışma ve görüşmeler bununla kalmamıştır. Avam Kamarasında yapılan değişiklikler daha sonra tekrar incelenmesi için Lordlar Kamarasına gönderilmiş ve Lordlar Kamarası, *Lord Chancellor*’ın mutlaka Lordlar Kamarası üyesi olması ve deneyimli bir hukukçu olması şartında ısrar etmiştir. Avam Kamarasında ise Hükümet kendi görüşünden vazgeçmemiştir. Dolayısıyla tasarı üzerinde her iki Kamara da elindeki silahı kullanmış ve Parlamantoda “*ping-pong*”⁴⁹ olarak adlandırılan bir süreç

yılın sonunda kaldığı yerden devam etmesine imkân verir (**House Of Lords Companion to The Standing Orders And Guide to The Proceedings of The House of Lords**, Laid before the House by the Clerk of the Parliaments, 2007, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld/ldcomp/compro.pdf> (Mayıs 2010); **Glossary - parliamentary language explained**, Carry-over motions/bills, http://www.parliament.uk/site_information/glossary.cfm?ref=carryo_2517 (Mayıs 2010).

⁴⁸ Windlesham (Bölüm 2), a.g.e., s.55.

⁴⁹ İngiltere Parlamantosunda yasama fonksiyonu Parlamantonun her iki kanadı arasında paylaşılmıştır. Bir kanun tasarı veya teklifinin kanunlaşabilmesi bu tasarı veya teklifin üzerinde her iki Kamara tarafından mutabakat sağlanması ile mümkündür. Kanun tasarı veya teklifleri Parlamantonun her iki kanadında da başlayabilir. Bir tasarı veya teklif hangi Kamarada başlarsa başlarm, başladığı kamaradaki süreç bittikten sonra diğer Kamaraya gönderilir ve aynı süreç orada da tekrarlanır. Bir kanun tasarısı veya teklifinin her iki Kamarada da geçirdiği aşamalar sırasıyla şunlardır: “İlk Okuma (*First Reading*)”, “İkinci Okuma (*Second Reading*)”, “Komite Aşaması (*Committee Stage*)”, “Rapor Aşaması (*Report Stage*)” ve “Üçüncü

başlamıştır. Bu süreçte *Lord Chancellor* ile alakalı söz konusu değişiklikler iki Kamara arasında anlaşma sağlanana kadar git gel yaşamış ve sonunda biraz Lordların biraz da hükümetin verdiği çeşitli tavizlerin arından nihayetinde *Lord Chancellor* makamına ilişkin düzenleme konusunda uzlaşmıştır.⁵⁰ Bu uzlaşmanın sonucunda ne ortaya çıktığı, yani *Constitutional Reform Act*'de *Lord Chancellor*'a ilişkin yer alan düzenlemeler, bir sonraki başlıkta incelenecektir.

III. CONSTITUTIONAL REFORM ACT SONRASI LORD CHANCELLOR

Lord Chancellor makamı *Constitutional Reform Act* sonrasında tamamen yeni bir kimliğe bürünmüştür. Esas itibarıyla bu makamın yargısal fonksiyonları elinden alınmış, yasama organındaki fiili başkanlık görevine son verilmiş ve artık tam anlamıyla hükümetin adalet işlerinden sorumlu olan bakanı (adalet bakanı) konumuna getirilmiştir. Aslında *Constitutional Reform Act* kanunlaşmadan önce o zamanki (2003) hükümetin ilk planı *Lord Chancellor* makamını tamamen kaldırmaktı. Nitekim 12 Haziran 2003 günü olağan bir Kabine toplantısının ardından Başbakanlık basın ofisinden İngiliz adalet sisteminin ondokuzuncu yüzyıldan bu yana gördüğü en radikal anayasal reformunu duyurulduğunda, bu reformun ilk adımının yüzyıllardır anayasal sistemde varlığını sürdüren *Lord Chancellor* makamını ortadan kaldırmak olduğu açıklanmıştı⁵¹. Ancak yukarıda anlatılan sürecin neticesinde *Lord Chancellor* makamı kaldırılmamış fakat eskiden olduğundan daha farklı bir konuma getirilmiştir.

Öte yandan bu açıklamanın ardından hükümet *Lord Chancellor* makamını kaldırmak amacıyla ilk adım olarak *Lord Chancellor's Department*'in yerine gelen yeni bir

Okuma (*Third Reading*)". Bu beş aşama tasarı veya teklif için her iki Kamarada da (tabii ki o Kamaranın içtüzük ve iç işleyişiyle ilgili kurallar dâhilinde) tekrarlanır. Yani Lordlar Kamarasında başlayan bir tasarı veya teklif "üçüncü okuma" sona erdikten sonra Avam Kamarasına gönderilir ve aynı beş aşama orada da tekrarlanır. Avam Kamarası da "üçüncü okuma" aşamasını bitirdikten sonra tasarı veya teklif ilk başladığı yere yani Lordlar Kamarasına döner. Bu aşamada varsa Avam Kamarasının tasarı veya teklife yaptığı değişiklikler görüşülüp değerlendirilir. Her iki Kamara da tasarı veya teklifin her bir kelimesi üzerinde anlaşmaya varmalıdır. Eğer Avam Kamarası değişiklik getirirse Lordlar Kamarası bunları değerlendirerek kabul eder, reddeder veya alternatif bir değişiklik getirir. Eğer Lordlar, Avam Kamarası'nın değişiklik teklifini reddederse veya alternatif bir değişiklik teklifi getirirse tasarı veya teklif tekrar Avam Kamarasına bu sefer orada bunların değerlendirilmesi için gönderilir. Dolayısıyla her Kamara diğeri için yaptığı değişikliği değerlendirir ve tasarı veya teklif iki Kamara arasında mutabakat sağlanana kadar gider gelir. İşte iki Kamara arasında yaşanan bu git-gel durumuna masa tenisi oyununa benzetilerek "*ping-pong*" denmektedir(http://www.parliament.uk/about/how/laws/passage_bill/lrds_consideration_of_amendments.htm, <http://www.parliament.uk/about/how/laws/stages/third.cfm>, http://en.wikipedia.org/wiki/Parliamentary_ping-pong (Mayıs 2010)).

⁵⁰ Windlesham (Bölüm 2), a.g.e., s.56.

⁵¹ Le Sueur, "Judicial Power in the Changing Constitution", a.g.e., s.323-324.

bakanlık kurmuştur: *Department for Constitutional Affairs. Lord Chancellor's Department*, 2003 yılına kadar İngiltere'de adalet mekanizmasının işlemesinden sorumlu bakanlık görevini yürütüyordu. Ancak *Department for Constitutional Affairs* 'in kurulması ile birlikte *Lord Chancellor's Department*'a ait bütün yetkiler ve sorumluluklar *Lord Chancellor*'ın başında bulunduğu departmandan alındı ve *Department for Constitutional Affairs*'e transfer edildi. Aslına bakılırsa *Department for Constitutional Affairs*'in İngiltere'nin ilk *adalet bakanlığı* olduğunu söylemek mümkündür. Zira bu bakanlığın başına kabinenin bir üyesi olan bakan, *Secretary of State for Constitutional Affairs* atandı. *Department for Constitutional Affairs* 'in ilk ve tek bakanı Lord Falconer aynı zamanda *Lord Chancellor* idi ve bu iki görevi 2007 yılına kadar sürdürdü. 2007 yılında ise “*Ministry of Justice* (Adalet Bakanlığı)” kurularak *Department for Constitutional Affairs*'e ait bütün yetki ve sorumluluklar bu Bakanlığa aktarıldı ve bu bakanlığın başına da *Secretary of State for Constitutional Affairs* yerine kabinede yer alan “Adalet Bakanı (*Secretary of State for Justice*)” getirildi. Dolayısıyla artık günümüzde İngiltere'de Adalet Bakanı önceden olduğu gibi 2007'den beri de aynı zamanda *Lord Chancellor* olarak da atanmaktadır. Yani tabir caizse *Lord Chancellor* Adalet Bakanlığının mütemmim cüzü haline gelmiş; *Lord Chancellor* makamı Adalet Bakanı ile aynı kişide birleşmiş durumdadır.

Constitutional Reform Act'in ikinci kısmı yani m.2 ile m.22 arasındaki hükümler *Lord Chancellor* makamına ilişkin değişiklikleri içermektedir. Bu hükümlere göre *Lord Chancellor* ile alakalı değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Bir kişinin *Lord Chancellor* olarak atanabilmesi için Başbakan bu kişinin deneyimiyle makamın gerektirdiği nitelikte olduğuna kanaat getirmelidir (m.2). Maddenin 2'nci fıkrasına göre Başbakan bu hükümde söz edilen deneyim için şu halleri göz önüne alabilir: Tacin Bakanı (*Minister of the Crown*) olmak, Parlamento'nun iki kanadından birinin üyesi olmak, uzman bir hukukçu olmak, üniversitede hukuk öğretim üyesi olmak veya bunların dışında Başbakanın uygun gördüğü her türlü deneyim. Maddenin 3'üncü fıkrasına göre bu maddede geçen “uzman hukukçu (*qualifying practitioner*)” ile kastedilen işbu fıkrada belirtilen çeşitli özelliklere sahip avukatlardır. Dolayısıyla artık *Lord Chancellor*'ın Lordlar Kamarası üyesi olması ve hukukçu olması zorunlu değildir.

b) *Lord Chancellor* Bakanlar için öngörülen diğer yeminlere ek olarak özel bir yemin edecektir (m.17). Bu madde ile *Promissory Oaths Act 1868*'in 6'ncı maddesine *Lord Chancellor*'ın edeceği özel bir yemin eklenmiştir. Yemin şöyledir:

“Ben, _____, Büyük Britanya Yüksek *Lord Chancellor*lığı makamında iken hukuk devletine saygı duyacağıma, yargı bağımsızlığını koruyacağıma ve sorumluluğumda olan mahkemelere verimli ve etkin destek için gereken kaynakları sağlamayı garanti etme görevimi yerine getireceğime yemin ederim. Tanrı şahidim olsun (*I, _____, do swear that in the office of Lord High Chancellor of Great Britain I will respect the rule of law, defend the independence of the judiciary and discharge my duty to ensure the provision of resources for the efficient and effective support of the courts for which I am responsible. So help me God*)”.

c) İngiltere ve Galler'de süregelen yargı bağımsızlığı korunacaktır (m.3).

d) İngiltere ve Galler Mahkemelerinin Başkanı ve İngiltere ve Galler Yargısının Başu unvanlarını alacak olan *Lord Chief Justice* için genel kanuni yükümlülükler getirilmiştir (m.7).

e) Birleşik Krallık'ın her üç hukuk sistemindeki (İngiltere ve Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda) en kıdemli hâkim, adaletle alakalı konularda Parlamento'ya beyanda bulunabilir (m.5).

f) *Lord Chief Justice*'ın başkanlığında “Ceza Yargılaması Başkanı (*Head of Criminal Justice*)” ve *High Court*'un Aile Dairesi Başkanının başkanlık edeceği olacağı “Aile Yargılaması Başkanı (*Head of Family Justice*)” makamları kurulmuştur. Keza *Lord Chief Justice* bu makamlara birer başkan yardımcısı (*Deputy Head of Criminal Justice* ve *Deputy Head of Family Justice*) da atayabilir (m.8–9). (Daha önce 2003 tarihli Mahkemeler Kanununun (*Courts Act*) 62'nci maddesi ile “Hukuk Yargılaması Başkanı (*Head of Civil Justice*)” makamı kurulmuştu.)

g) *Lord Chancellor*'ın yargıyla ilgili belirli kanuni fonksiyonlarının *Lord Chief Justice*'a aktarılması ve bu fonksiyonların kullanılması esnasında “*Concordat*” ile belirlenen anlaşma uyarınca aralarında danışma ve muvafakatin sağlanması ile ilgili hükümler (m.12, 13, 14, 15, 16).

h) *Lord Chancellor*'ın Lordlar Kamarasının başkanı (*speaker*) olma ehliyetine ilişkin kanuni düzenlemeler değiştirilerek bu hükümlerdeki *Lord Chancellor* ibaresi “Lordlar Kamarası Başkanı (*Speaker of the House of Lords*)” ile değiştirilmiştir (m.18).

i) Asli ve tali her türlü hukuki kaynakta *Constitutional Reform Act* yürürlüğe girdikten sonra *Lord Chancellor*'ın var olan fonksiyonlarının kaldırılması, değiştirilmesi ve aktarılması (m.19).

j) *Minister of Crown Act 1975*'de değişiklik yapılarak bu kanunun 1'inci maddesinin *Lord Chancellor*'ın belirlenmiş fonksiyonlarına uygulanmaması ve böylece bunların bu kanuna dayanarak çıkarılacak bir kararname ile başka bir bakana aktarılamaması (m.20).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞİK KRALLIK YÜKSEK MAHKEMESİ'NE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Constitutional Reform Act'in İngiliz anayasal sistemine kuşkusuz en yeni armağanı yüzyıllardır Parlamento içinde yerleşmiş bulunan ülkenin en yüksek temyiz mahkemesini, dünyadaki emsallerine uygun şekilde kurumsal ve fonksiyonel anlamda bağımsız bir “Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*)” haline dönüştürmesidir. *Constitutional Reform Act*'in kurduğu “Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United Kingdom*)”, bir yandan yargı bağımsızlığının gereğini yerine getirirken, diğer yandan da kuvvetler ayrılığı ilkesini güçlendirmiştir.

Constitutional Reform Act'in üçüncü kısmı “Yüksek Mahkeme (*The Supreme Court*)” başlığını taşımaktadır. Bu kısımda yer alan 23 ile 60'ıncı maddeler arasında yeni Yüksek Mahkeme'nin kuruluşu, yapısı, üyelerinin seçimi ve görev süresi, yargı yetkisi, uygulanacak usul ve mahkemenin diğer görevlileri hakkında düzenlemeler yer almaktadır. Bu hükümler ile Lordlar Kamarasının nihai temyiz mercii yargı yetkisi ve *Judicial Committee of the Privy Council*'in “bölgesel yetki devri (*devolution*¹)” konularındaki yargı yetkisi yeni kurulan bu Yüksek Mahkemeye geçmektedir. İzleyen bölümde bu hükümler açıklanacaktır. Ancak burada şunu hemen belirtmek gerekir ki, bu Yüksek Mahkeme, Birleşik Krallık hukuk sisteminde 2005 yılından önce hiç bulunmayan, yepyeni ve sıfırdan kurulmuş bir mahkemedir. Yani bu mahkeme daha önce kurulu bulunan bir mahkemenin değiştirilmiş hali veya adı değiştirilmiş eski bir mahkeme değildir.

¹ Kelime anlamı olarak “devir, intikal, yetki verme” anlamına gelen *devolution*, Birleşik Krallık'ın İngiltere dışındaki diğer toprak parçaları olan Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'ya yukarıda zikredilen ve çeşitli tarihlerde Birleşik Krallık Parlamentosu tarafından kabul edilen kanunlar ile verilen *bölgesel yetki devrini* ifade etmektedir. (Koray Karasu, *devolution* terimini “siyasal yetki terki” diye çevirmektedir (Karasu, a.g.e. s.176)). Söz konusu kanunlar ile bu üç bölgede Birleşik Krallık merkezi hükümeti çeşitli konularda yetkilendirilen bölgesel meclis ve bölgesel yürütme organları kurmuş ve bunlara çeşitli ölçülerde yetki devrine gitmiştir. İşte bu bölgesel yetki devrinden doğan uyuşmazlıklar (*devolution issues*) 2009 yılına kadar İngiltere siyasal sistemindeki diğer bir tarihi organ olan *Judicial Committee of the Privy Council* tarafından karara bağlanmaktaydı (<http://en.wikipedia.org/wiki/Devolution> (20.06.2010)).

Yüksek Mahkeme, her ne kadar 2005 yılında *Constitutional Reform Act* ile kurulmuş ise de bu mahkemenin faaliyete başlayabilmesi için 2009 yılına kadar beklemek gerekmiştir. Zira mahkeme için yer aranması ve bulunan yerin restorasyonu vs. gibi nedenlerle mahkeme ancak 1 Ekim 2009 yılında göreve başlamıştır. Peki ama bu mahkeme nedir? Neden kurulmuştur? Görevi nedir? İngiliz hukuk istemindeki yeri nedir? İşte bundan sonra bu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Öte yandan burada ilk önce Yüksek Mahkeme öncesi durumu incelemekte ayrıca fayda vardır. Zira Türk anayasa hukuku literatüründe İngiltere Parlamentosunun üst kanadı olan Lordlar Kamarasının teşrii fonksiyonu üzerinde belirli ölçüde zaman zaman durulmuş ise de, bu organın aynı anda ifa ettiği diğer bir görevi olan yargısal fonksiyonu üzerine yazılan pek bir şey olmadığı gibi genel olarak bu konuda bilenenler de oldukça sınırlıdır. İngiltere yargı örgütünün ve doğal olarak yargıç yapımı hukukun en tepesinde yer alan bu organ, nedense Türk anayasa hukuku doktrininde ya önemsenmemiş ya da ilgi duyulmamıştır. Oysa İngiliz hukuk sistemini ve İngiliz anayasasını kavrayabilmek sadece onun parlamenter hükümet sistemi özelliklerini incelemekle mümkün değildir. İngiliz anayasasının oluşumunda yargı organı ve doğal olarak yüksek yargı çok önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla burada ilk önce reform öncesi Lordlar Kamarasının yargısal fonksiyonu konusunda mümkün olduğunca açıklayıcı olmaya çalışılacaktır. Bunun için ise konunun bundan sonraki kısmının “Yüksek Mahkeme öncesi dönem” ve “Yüksek Mahkeme sonrası dönem” şeklinde bir ayrıma gidilerek incelenmesi yerinde olacaktır.

I. YÜKSEK MAHKEME ÖNCESİ: *APPELLATE COMMITTEE OF THE HOUSE OF LORDS*

A. TARİHSEL GELİŞİM

Birleşik Krallık Parlamentosunun üst kanadı olan Lordlar Kamarası, diğer parlamenter sistemlerden farklı olarak temel işlevi olan yasama fonksiyonunun yanında tarihi süreç içerisinde edindiği yargısal bir fonksiyona da sahiptir. Belki bu cümle kuvvetler ayrılığına dayalı modern bir liberal demokrasi için çok garip bir ifade olabilir, ancak İngiliz siyasal sisteminin kendine has yapısı zaman içerisinde Parlamentosunun bir kanadına böyle bir görev de ihdas etmiştir. Bu yargı yetkisi yalnızca İngiliz anayasasına hastır ve oluşumunda gelenek, prensip ve siyasi entrika bir hukuki evrim sürecinde bir araya

gelmiş ve hiç kimsenin bilerek ve isteyerek tasarlamadığı fakat ifa ettiği yargılama fonksiyonunda oldukça etkili olan nevi şahsına münhasır bir kurum yaratmıştır².

Bilindiği gibi bir yasama organı olarak Lordlar Kamarasının üyeleri çeşitli şekillerde atanan soylulardan (Lordlar) oluşmaktadır ve bunların temel fonksiyonu Avam Kamarası ile birlikte yasama fonksiyonunu yerine getirmektir. Lordlar Kamarasının üyelerinin bir kısmı “ruhani (*spirital*)”, geri kalanlar ise “dünyevi (*temporal*)” Lordlardan oluşur. Kamaranın dini (ruhani) üyeleri yalnızca İngiltere Kilisesi’nin yirmi altı kıdemli piskoposundan (*bishops of the Church of England*) oluşur. Bunlar sadece dini görevlerini ifa ettikleri sürece Kamara üyesidirler ve bu görevleri sona erdiğinde ya da emekliye ayrıldıklarında Kamara üyelikleri de sona erer. Bu ruhani Lordlar dışında geriye kalan bütün üyeler, yani dünyevi Lordların ise bir kısmı “irsî (*hereditary peers*)” bir kısmı ise “kaydı hayat (*life peers*)” soylulardır. Günümüzde irsî olarak intikal etmiş Lordların sayısı doksan ikidir (92) ve Kamaranın çoğunluğunu geriye kalan irsî olmayan yani kendilerine hayat boyu soyluluk unvanı verilerek atanmış Lordlar oluşturmaktadır. İrsî olmayan Lordlar yalnızca hayat boyu bu soyluluk unvanına sahiptirler ve öldükten sonra unvanları miras yoluyla intikal etmez. Bu Lordlar da iki kaynaktan Kamaraya atanmaktadır. Birincisi ve çoğunluğu oluşturan grup 1958 tarihli *Life Peerages Act*’e dayanarak Kraliçe tarafından atanan Lordlardır. Bunların büyük çoğunluğu Lordlar Kamarasındaki parti gruplarına (İşçi Partisi, Muhafazakâr Parti vs.) mensuptur ve bir kısmı da herhangi bir partiyle bağı olmayan bağımsız (*Crossbenchers*) üyelerdir³.

İrsî olmayan Lordların diğer küçük kısmı ise 1876 yılında kabul edilen *Appellate Jurisdiction Act*’e dayanarak atanan “Hukuk Lordları (*Law Lords*)”dır. İşte bu irsî olmayan Lordlar (*life peers*) arasındaki bu küçük grup, “Hukuk Lordları”, Lordlar Kamarasının yargısal fonksiyonunu icra edebilmesi amacıyla münhasıran bu iş için Lordlar Kamarasına atanmış profesyonel hukukçulardır. Kraliçe tarafından Lordlar Kamarasına atanan bu profesyonel hukukçulara, yeni Yüksek Mahkeme kurulmadan önce *Lords of Appeal in Ordinary* denmekte ve bu hukukçular Birleşik Krallık’ın en yüksek temyiz organını yani *Appellate Committee of the House of Lords*’u oluşturmaktaydı.

² David Pannick, “Better that a horse should have a voice in the House [of Lords] than that a judge should” (Jeremy Bentham): replacing the Law Lords by a Supreme Court”, **Public Law**, Ekim 2009, s.723.

³ http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Lords#Lords_Temporal (19.06.2010)

Hukuk Lordlarının (*Law Lords*) kanuni dayanağı 1876 yılında kabul edilen *Appellate Jurisdiction Act*'dir⁴. Ancak Lordlar Kamarasının yargısal fonksiyonu bu kanun kabul edilmeden çok önce de vardı. Bir yazara göre Lordlar Kamarasının bu yargı fonksiyonunun kökeni, ortaçağ anayasa hukukunun yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarını birbirinden ayırmadaki başarısızlığı ve ilk hükümdarların sorumluluklarını güvendiği danışmanlarına devretme isteklerine dayanmaktadır⁵. Gerçekten de Lordlar Kamarasının temyiz yargılaması yetkisinin kaynağı Parlamentonun öncülü olan ve erken Orta Çağda Krala danışma organı olarak görev yapan ve hem yasama hem yürütme hem de yargı fonksiyonlarını bir arada toplayan *Curia Regis*'e, yani 12'nci yüzyıla kadar uzanır. Her ne kadar daha sonraları ayrı *common law* mahkemeleri kurulmuş ise de Kral esasen *Curia Regis* aracılığı ile adalet dağıtmaktaydı ve bu danışma meclisi Parlamenteoya dönüştüğünde de "*High Court of Parliament*" adıyla en yüksek kraliyet mahkemesi olmaya devam etti. Neticede 14'üncü yüzyılda Parlamenteo iki ayrı kanada ayrıldığında, Parlamenteonun üst kanadı yani Lordlar Kamarası bu adaleti dağıtma görevini yani ülkenin en yüksek mahkemesi fonksiyonunu üstlenmiş ve günümüze kadar devam ettirmiştir⁶.

Ancak Lordlar Kamarasının bu yargısal fonksiyonu aslında 17'nci yüzyılda kurumsallaşmıştır. Bu yüzyılda Lordlar Kamarası önüne gelen dilekçelerin sayısında çok fazla artış olduğu gibi, Kamara hem ilk derece mahkemesi hem de temyiz mahkemesi görevi görmekteydi. Daha sonra 1707 yılında İngiltere'nin İskoçya ile birleşmesi ile birlikte Büyük Britanya'nın kurulmasının ardından Kamaranın yargı yetkisi İskoçya mahkemelerinden gelen temyiz taleplerini de kapsamaya başladı⁷. Bu tarihten sonra Kamaranın yargı fonksiyonunun iş yükü giderek artmaya başladı ve 1812 yılında gelen dilekçelerin evrak üzerinden ön incelemesini yapmak üzere *Appeal Committee of the House of Lords* kuruldu ki bu komite 2009 yılında yeni Yüksek Mahkeme faaliyete başlayana kadar varlığını ve görevini sürdürmüştür⁸.

Öte yandan 1876 yılından önce Lordlar Kamarası nihai temyiz mahkemesi olarak görev yapmaktaydı fakat o dönemde Kamaranın yargısal fonksiyonu, Kamara normal

⁴ Eroğul, *Çağdaş Devlet Düzenleri*, a.g.e., s.20.

⁵ Sir William Holdsworth, *A History of English Law*, Cilt 1, 7. Baskı, 1956, Bölüm IV'ten aktaran Pannick, a.g.e., s.724.

⁶ Glenn Dymond, *The Appellate Jurisdiction of the House of Lords (Updated November 2007)*, 15 Kasım 2007, House of Lords Library Note LLN 2007/008, <http://www.parliament.uk/documents/lords-library/hllappellate.pdf> (Haziran 2010), s.2.

⁷ A.e., s.4-5.

⁸ A.e., s.5.

toplantı halindeyken görülüyordu. Yani 1876'da kabul edilen *Appellate Jurisdiction Act*'den önce Lordlar Kamarası teşrii fonksiyonunu yerine getirdiği aynı usulle, aynı yerde ve aynı kişilerle (yani hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm Kamara üyeleri ile) yargısal fonksiyon görüyordu. Dolayısıyla Kamarada yargı kökenli üyeler olsa da, karar verilirken kimi zaman meslekten olmayan üyeler hukukçu üyelere oy üstünlüğü sağlayarak kendi istedikleri kararı verebiliyorlardı⁹. Ancak 1844 tarihinde verilen *O'Connel* kararı ile Kamaranın bu yargısal fonksiyonuna meslekten olmayan, yani hukukçu olmayan Lordların katılmaması yönünde bir *convention* oluştu. Şöyle ki: *O'Connel* davasında Kamarada hazır bulunan beş hukukçu üye, 3'e karşı 2 oy çokluğuyla davacının temyiz başvurusunu kabul yönünde oy vermişlerdi. Fakat bu dava bir siyasi çekişme konusuydu ve meslekten olmayan üyeler ise azınlıktaki iki hukukçu üyeyi destekleyip davanın reddi yönünde oy kullanmak niyetinde olduklarını belirtmişlerdi. Ancak meslekten olmayan üyeler zamanın Başbakanının "böyle bir hareketin bir yargı organı olarak Kamaraya zarar vereceği" yönündeki görüşünün kendilerine telkin edilmesiyle bu niyetlerinden vazgeçirilmişlerdir¹⁰; ya da karardaki ifadeyle "işte o zaman meslekten olmayan bütün Lordlar elçetti"¹¹.

Lordlar Kamarasının yargı fonksiyonuna meslekten (hukukçu) olmayan üyelerin katılmaması *O'Connel* kararı ile sağlanmıştı ancak bu sefer de Lordlar Kamarası'nda yargılama yapabilecek hukukçu Lord sıkıntısı baş gösterdi; zira o dönemde Kamarada yargı kökenli üyelerin sayısı oldukça azdı. İşte bu sorunu ortadan kaldırmak ve Kamaranın yargı fonksiyonunu profesyonellere bırakmak için Parlamento'da 1856 ve 1870 yıllarında gerçekleşen fakat başarısızlığa uğrayan iki denemenin ardından nihayet 1876 yılında *Appellate Jurisdiction Act*¹² kabul edildi. Bu kanunun orijinal halinin 6'ncı maddesi Lordlar Kamarasının temyiz işlerini inceleme ve karara bağlaması için Kraliçenin yüksek yargıda en az iki yıl görev almış hâkim ya da en az on beş yıllık deneyime sahip avukatlar

⁹ Lordlar Kamarasının en son 17 Haziran 1834'de yargı yetkisini kullanırken hiçbir hukukçu Lord bulunmadan karar vermiştir (Pannick, a.g.e., s. 725).

¹⁰ David Lewis Jones, "The Judicial Role of the House of Lords before 1870", **The Judicial House of Lords 1876-2009**, ed. Louis Blom-Cooper - Brice Dickson - Gavin Drewry, Oxford University Press, Oxford, 2009, ss.3-12, s.11; Pannick, a.g.e., s.724-725. Başbakan Robert Peel, Lordlar Kamarasının meslekten olmayan bu üyelerini şöyle uyarılmıştı:

"Eğer Sayın Lordlar böyle sorunlarda karar vermeyi kendileri yerine Hukuk Lordlarına bırakmayı öğrenmedilerse, korkarım bu Kamaranın adalet divanı olarak yetkisi oldukça azaltılacak. Bu konular söz konusu sorunlarda eğitimleri ve durumlarıyla en iyi karar verme yetisine sahip olan ve bu Kamarada gerçekten bir mahkeme oluşturan kişilere bırakılmalıdır" (Pannick, a.g.e., s. 736, dipnot 9).

¹¹ *O'Connell v R.* (1844) 11 Cl. & F. 155 HL at 421-426'dan aktaran Pannick, a.g.e., s.725.

¹² Bu kanunun orijinal metni için bkz. http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1876/pdf/ukpga_18760059_en.pdf; değişiklikleri işlenmiş güncel hali için ise bkz. <http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1054190> (22.06.2010).

arasından iki kişiyi *Lords of Appeal in Ordinary* unvanıyla atayabileceğini düzenlemiştir¹³. Bu kanunun yürürlüğe girdiği 1877 yılında İngiliz yargıç Lord Blackburn ve İskoç yargıç Lord Gordon ilk *Lords of Appeal in Ordinary* olarak atanmışlardır¹⁴. Ancak ilerleyen yıllarda bu rakam yetersiz kalmış ve belirli dönemlerde arttırılmıştır. İlk kez 1913 yılında kabul edilen bir kanun ile iki tane daha Hukuk Lordu (*Lord of Appeal in Ordinary*) atanmasına izin verilmiştir. Bundan sonra 1945 yılında Hukuk Lordlarının sayısı yedi (7) iken, 1968 tarihli *Administration of Justice Act*¹⁵ ile *Lords of Appeal in Ordinary* sayısının en fazla on bir (11) olacağı düzenlenmiştir. En son 1994 tarihinde çıkarılan bir düzenleyici işlem¹⁶ ile bu rakam on ikiye (12) çıkarılmıştır¹⁷.

Lords of Appeal in Ordinary sadece Kamaranın uhdesinde bulunan temyiz incelemesi görevini görmek üzere yani münhasıran yargısal fonksiyon görmek amacıyla Lordlar Kamarası'na atandıklarından hâkimlik görevlerinin bir karşılığı olarak kendilerine maaş bağlanmıştır. Oysa normal olarak Lordlar Kamarası üyeleri maaş almazlar, sadece günlük yol ve yevmiye almaları mümkündür¹⁸. Öte yandan bu Hukuk Lordları, yargı bağımsızlığını sağlayabilmek için geleneksel olarak Lordlar Kamarasının yasama fonksiyonunun içerdiği siyasi tartışmalara katılmazlardı. Ancak Lordlar Kamarasının bu hâkim üyelerinin özellikle avukatlık ve insan hakları gibi hukuki deneyimlerinin uygulamaya koyulabileceği belirli konularda Kamaranın siyasi işleyişinde aktif olarak yer aldıkları da oluyordu¹⁹. Öte yandan bu Hukuk Lordları özellikle bunlar bir kere soyluluk unvanı alarak Lordlar Kamarasına atandıkları için Lordlar Kamarası üyelikleri hayatları boyu devam eder ve *Lord of Appeal in Ordinary* olmaktan yaş haddinden emekli olduktan sonra dahi Lordlar Kamarası üyeliğine devam ederler; zira emekli olmaları, onların sadece yargıçlık fonksiyonunu sona erdirir, teşrii fonksiyonları ise devam ettirir²⁰. Dolayısıyla görevde olan Hukuk Lordlarının yanında her daim Lordlar Kamarasında emekli olmuş üyeler vardır ve bunlar Kamaradaki parlamenter fonksiyonlarına devam ederler. Nitekim

¹³ Bradley-Ewing, a.g.e., s.383. Bu Hukuk Lordları, Başbakan tarafından seçilir ancak resmen Kraliçe tarafından atanırlardı (http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Lords#Lords_Temporal (22.06.2010)).

¹⁴ Dymond, a.g.e., s.9.

¹⁵ http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1968/cukpga_19680005_en_1 (22.06.2010).

¹⁶ **The Maximum Number of Judges Order 1994**, Statutory Instrument 1994 No. 3217, m.2, http://www.opsi.gov.uk/si/si1994/Uksi_19943217_en_1.htm#fnf001 (22.06.2010).

¹⁷ Dymond, a.g.e., s.12.

¹⁸ Bradley-Ewing, a.g.e., s.185.

¹⁹ A.e., s.182.

²⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Lords#Lords_Temporal; http://en.wikipedia.org/wiki/Judicial_functions_of_the_House_of_Lords; http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_of_Appeal_in_Ordinary (19.06.2010).

günümüzde (Mayıs 2011) Lordlar Kamarasında 22'si erkek ve 1'i bayan olmak üzere *Appellate Jurisdiction Act* 1876 ile atanmış 23 Lord bulunmaktadır²¹.

İşte yeni Yüksek Mahkeme 2009 yılında faaliyete başlamadan önce, Lordlar Kamarası *Lords of Appeal in Ordinary* adı verilen hâkimler aracılığıyla Birleşik Krallık'ın hukuk sisteminin en tepesindeki nihai temyiz mercii fonksiyonunu yürütmekteydi. Birleşik Krallık'ın bu en yüksek yargı organı, Birleşik Krallık'ın üç farklı hukuk sisteminin (İngiltere ve Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda) hem hukuk hem ceza davalarında, bu üç sistemin kendi içlerindeki temyiz aşamaları tüketildikten sonra, en son aşamada Krallığın en üst yargı yetkisine sahip temyiz organı olarak çalışıyordu. Ancak İskoçya'nın ceza hukuku davaları burada temyiz edilmiyordu; zira bunlar İskoçya'daki *High Court of Justiciary* tarafından nihai karara bağlanıyordu. Yani *Appellate Committee of the House of Lords*, 2009 yılına kadar bütün İngiltere ve Galler ve Kuzey İrlanda mahkemelerinin ve sadece hukuk davalarında İskoçya mahkemelerinin nihai temyiz merciiydi.

Hukuk Lordlarının oluşturduğu bu yargı organı, *Appellate Jurisdiction Act* 1876 kabul edildiğinden beri günlük dilde ve doktrinde her ne kadar bir “yüksek mahkeme” gibi anılıyorsa da formel açıdan aslında Lordlar Kamarasının içinde kendisine “mahkeme” denilen bir yapılanma bulunmamaktaydı; yani bu Hukuk Lordları şeklen görevlerini bir yargı organı sıfatıyla değil, “Lordlar Kamarası” sıfatıyla yerine getirmekteydiler²². Ancak uygulamada Kamaranın bu üyeleri olağan bir mahkeme gibi işliyor ve Kamaranın teşrii fonksiyonundan tamamen ayrı olarak başlı başına bağımsız bir yargı organı gibi hareket ediyordu.

Nitekim *Lords of Appeal in Ordinary* 1876 yılında ilk kez kurumsallaşmaya başladığından bugüne değin bu hâkimlerin kararları her zaman Lordlar Kamarasında toplanılarak sanki genel kurul çalışma halindeymiş gibi, yargılamaya katılan üyelerin bir araya gelmesi ile verilmekteydi. Zira verilen hüküm aslında bu hâkimler tarafından değil

²¹ <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/lords/lords-by-type-and-party/> (19.06.2010). Bu rakama bu satırların yazıldığı tarihte Yüksek Mahkeme üyesi olan eski 10 Hukuk Lordu (*Law Lord*) da dâhildir ancak aşağıda açıklanacağı gibi bunlar Yüksek Mahkeme üyesi oldukları müddetçe Lordlar Kamarası üyelikleri askıya alınmıştır; Parlamentoda bulunma ve oy hakkına sahip değildiler. Ancak ne zaman Yüksek Mahkeme üyeliğinden emekli olurlar o zaman kendilerine verilmiş olan hayat boyu soyluluk (*life peerage*) unvanının sağladığı yasamaya ilişkin yetkileri kaldığı yerden devam edecek ve o tarihten itibaren Lordlar Kamarasına katılma ve oy kullanma hakkına tekrar sahip olacaklardır. Yüksek Mahkemenin göreve başladığı tarihte (1 Ekim 2009) Hukuk Lordu olan 10 üye bu durumdadır. Dolayısıyla aslında bugün için söz konusu 23 üyenin 10'u aktif değildir.

²² Eroğul, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, a.g.e., s.20.

Parlamentonun üst kanadı tarafından alınmaktaydı. Ancak öte yandan önceleri Kamarada yapılan yargılama faaliyeti sadece hükmün verilmesini değil davanın görülmesine ilişkin bütün aşamaları içermekteydi. Bir dava Lordlar Kamarasına geldiğinde bütün yargılama safhaları bizzat Lordlar Kamarasında yerine getirilirdi. Yani temyiz yargılaması Kamara genel kurul halinde toplantı halindeyken yapılırdı. Hukuk Lordları yargılamayı Kamarada gerçekleştirirlerdi. Yani yargılamanın yapıldığı oturum her ne kadar Kamaranın “yargısal oturum” olarak anılsa da uygulanan usul Kamaranın olağan işleyişi ile aynıydı²³.

Ancak bu durum 1941 yılında Avam Kamarasının bombalanması ile değişti. Bu bombalama sonucuna Avam Kamarası tamamen kullanılamaz hale gelince, Avam Kamarası üyeleri yani milletvekilleri Lordlar Kamarasında toplanmaya başladılar ve kendi meclisleri (Avam Kamarası) yeniden inşa edilinceye kadar bunu sürdürdüler. Milletvekilleri, Lordların meclisinde oturmaya başlayınca, Lordlar da Parlamento binasının (*Palace of Westminster*) içindeki *King's Rob Room* adı verilen daha küçük bir bölüme yerleştiler. İşte Lordlar Kamarası üyeleri burada görevlerini devam ettirmeye çalıştıkları yıllarda, bir yandan da Avam Kamarasının yeniden inşa edilmesi devam ediyordu ve bu inşaat çok gürültülü ve rahatsız ediciydi. İşte bu rahatsızlık yüzden 1948 yılında geçici olarak Hukuk Lordlarının arasından bir “*Appellate Committee* (Temyiz Komitesi)” oluşturuldu ve Lordlar Kamarasının sahip olduğu yargı fonksiyonunu yerine getirebilmeleri için bir komite odasına taşındı ve ilk kez 26 Mayıs 1948’de bu komite toplandı. *Appellate Committee* sadece davayı görmek ile yetkiliydi; hüküm yine Kamarada veriliyordu. Fakat tamamen o günün şartları altında geçici ve zorunlu bir tedbir olarak kurulan bu *Appellate Committee*, bu tarihten kısa süre sonra İngiliz anayasasının diğer pek çok parçası gibi geçici bir çare olmaktan çıkıp kalıcı bir kurum haline geldi²⁴.

B. YÜKSEK MAHKEME ÖNCESİ *APPELLATE COMMITTEE OF THE HOUSE OF LORDS*’UN İŞLEYİŞİ

Yukarıda açıklandığı üzere fiili bir zorunluluk sonucu 1948 yılından beri Hukuk Lordları komite halinde yargılama yapmayı sürdürmekte ve fakat hüküm Lordlar Kamarasında verilmekteydi. Uygulamada Hukuk Lordları genellikle 5 kişiden oluşan kurullar halinde toplanır ve yargılama yaparlardı. Çok önemli davalarda gerekli görülürse

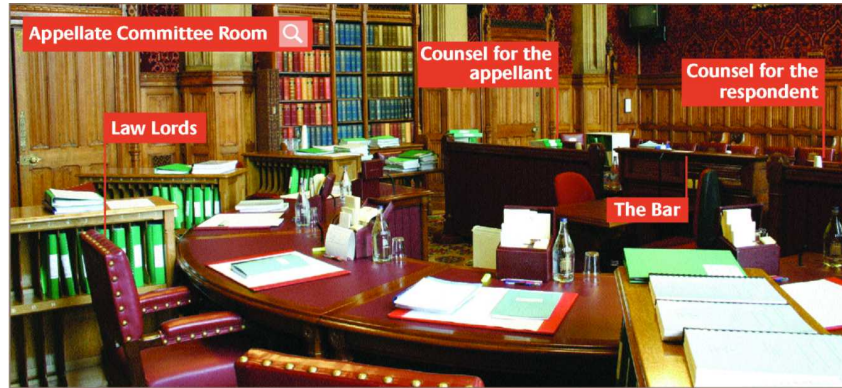
²³ James Vallance White, “The Judicial Office”, **The Judicial House of Lords 1876-2009**, ed. Louis Blom-Cooper - Brice Dickson - Gavin Drewry, Oxford University Press, Oxford, 2009, s.36.

²⁴ A.y.

bu sayı 7'ye ve hatta istisnai olarak 9'a çıkabiliyordu. Bu 5 Hukuk Lordu (ya da duruma göre 7 veya 9) Lordlar Kamarasında yer alan bir komite odasında (*Appellate Committee Room*) toplanıyor ve duruşmalar burada görülüyordu²⁵.

Davalarda uygulanan usul kuralları, alt derece mahkemelerine nazaran daha az şekil kurallarına tabiydi. Olağan bir *Appellate Committee* yargılaması şöyle betimlenebilir: Beş Hukuk Lordu “u” şeklinde bir masanın etrafında otururdu ve kıdemli Hukuk Lordu komitenin başkanlık görevini yürütürdü. Bunlar cübbe giymezlerdi ancak avukatlar peruk ve cübbe giyerlerdi. Önce temyiz eden taraf dinlenir, daha sonra davalı taraf ve en son temyiz eden taraf cevaba cevap verirdi. İddialar ortaya çıkıp geliştikçe Lordlar da sorular sorarlardı. Duruşmaların uzunluğu değişebilir ancak genellikle ortalama iki buçuk gün sürerdi. *Appellate Committee* duruşmaları kamuya açıktı fakat diğer mahkemeler gibi videoya alınmazlardı²⁶.

Resim-1: *Appellate Committee Room*²⁷

Lordlar Kamarasında 2009 yılına kadar her yıl ortalama 80–90 dava görülüyordu. Hukuk Lordları, Pazartesiden Perşembeye kadar çalışırdı, öte yandan Parlamento tatilde olduğu dönemde ve hatta Parlamento feshedildiği dönemlerde dahi çalışmaya devam ederdi²⁸. Yukarıda da değinildiği gibi her ne kadar yargılama *Appellate Committee* tarafından bir komite odasında yapılıyorduydu da bu mahkemenin kararı her zaman Kamarada toplanılarak veriliyordu. Bu, hala esas ve nihai temyiz organının aslında hala *High Court of Parliament* olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilirdi.

²⁵ **House of Lords Briefing: Judicial Work**, 2008, <http://www.parliament.uk/documents/lords-information-office/hoflbpjudicial.pdf> (26.06.2010), s.5.

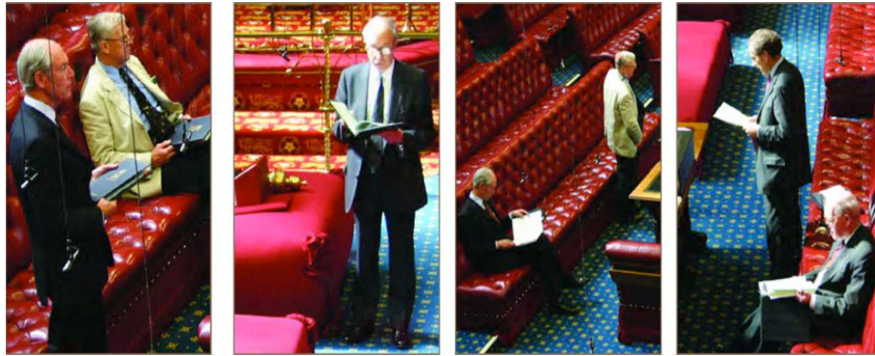
²⁶ A.y.

²⁷ Resmin kaynağı: A.y.

²⁸ A.y.

Kararın açıklanacağı toplantılarda her ne kadar teorik olarak Kamaranın her üyesi bulunma hakkına sahipse de uygulamada karar verilirken sadece Hukuk Lordları yer alırdı. Her dava için hüküm, duruşma yapıldıktan birkaç hafta sonra Çarşamba günleri saat 9.45'te verilirdi. Yargılamaya katılan her Hukuk Lordu, en kıdemlisinden başlayarak ayağa kalkar ve davaya ilişkin kararını açıklardı. Hukuk Lordlarının bu esnada yaptıkları konuşmaya “*opinion*” denir. Bu alt derece mahkemelerindeki bir yargıcın gerekçeli kararına eş değerdedir. Hüküm verilirken eskiden Hukuk Lordları *opinion*larının tamamının okurlardı ancak bu uygulamaya 1963 yılında son verilmiş ve o tarihten bu yana kararlarının önceden yazıp sadece hangi yönde karar verdiklerini kısaca açıklama yoluna gitmişlerdir. Bütün Hukuk Lordları *opinion*larını belirttikten sonra karar taraflara tebliğ edilirdi²⁹. Öte yandan Hukuk Lordları, ömür boyu yargıçlık yapmazlardı. Bir Lord, önceden başlamış işlemleri tamamlamak amacı dışında 75 yaşından sonra *Lord of Appeal* olarak görev yapamaz. Bu durum 1876 *Appellate Jurisdiction Act*'in 5'inci maddesine 1993 yılında eklenen bir madde ile hüküm altına alınmıştır³⁰.

Resim-2: Hukuk Lordları Kamara'da hüküm veririrken³¹.

C. YARGI YETKİSİ

Lordlar Kamarası her ne kadar İngiltere toprakları içinde bulunsa da, aslında Birleşik Krallığı oluşturan Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda topraklarının en yüksek nihai temyiz mahkemesiydi. Ancak hemen belirtmek gerekir ki İskoç ceza davaları Lordlar Kamarasının yargı yetkisi içinde değildi. Dolayısıyla Hukuk Lordlarının ifa ettiği yargısal fonksiyon sadece İngiliz ve Galler yargı sistemiyle sınırlı değildi. Kamara, Krallığın diğer parçaları olan İskoçya ve Kuzey İrlanda hukuk sistemleri içinde görevli ve yetkiliydi.

²⁹ A.e., s.6.

³⁰ Dymond, a.g.e., s.12.

³¹ Resmin kaynağı: **House of Lords Briefing: Judicial Work**, a.g.e., s.6.

Dolayısıyla Lordlar Kamarasının yargı yetkisi içinde bulunan davalar da oldukça çeşitliydi. 2009 Temmuzundan önce Lordlar Kamarasının yargı yetkisindeki dava türlerini kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

1) İngiltere ve Galler *Court of Appeal*'ından gelen ve bu mahkemenin ya da Lordlar Kamarasının temyiz etme müsaadesi verdiği ceza ve hukuk davaları,

2) İskoçya'daki *Court of Session*'dan gelen ve normal olarak temyiz müsaadesi gerekmeyen hukuk davaları,

3) Kuzey İrlanda'daki *Court of Appeal*'dan gelen ve bu mahkemenin ya da Lordlar Kamarasının temyiz müsaadesi verdiği hukuk ve ceza davaları,

4) Kanuni sınırlamalar altında direk olarak İngiltere ve Galler'deki *High Court* veya Kuzey İrlanda'daki *High Court* kararından gelen Lordlar Kamarasının temyiz müsaadesi verdiği hukuk ve ceza davaları,

5) *Martial Appeal Court*'dan gelen ve bu mahkemenin ya da Lordlar Kamarasının temyiz müsaadesi verdiği davalar.

Öte yandan yukarıdaki sıralamada da görülebileceği gibi kural olarak İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda mahkemelerinden gelen bir temyiz talebinin Lordlar Kamarası tarafından kabul edilmesi bu talep için ya alt derece mahkemesinin ya da Lordlar Kamarasının “temyiz hakkına müsaade (*leave to appeal*)” vermesine bağlıydı. Yani bu iki hukuk sistemi içerisindeki herhangi bir dava, davanın niteliğine göre ya en son görüldüğü yer mahkemesinin ya da Kamaranın kendisinin izin vermesiyle ancak *Lords of Appeal in Ordinary* önüne gelebilirdi³². Temyiz hakkı için izin dilekçeleri Kamaraya ulaştığında bu dilekçeler üç Hukuk Lordundan oluşan ve “*Appeal Committee*” adı verilen bir kurul tarafından görüşülürdü. Eğer izin bu kurul tarafından verilirse veya izin alt derece mahkemesi tarafından verilmiş ise dava normal şartlarda beş (bazen yedi ve hatta istisnaen dokuz) Hukuk Lordundan kurulan *Appellate Committee*'ye gönderilir ve dava burada görülürdü³³. Aksi takdirde yani bu izin verilmez ise temyiz talebi daha ilk incelemede, esasa girilmeden reddedilirdi. Bu Lordlar Kamarasındaki temyiz yargılamasının en önemli ön koşullarındandı. Öte yandan İskoçya mahkemelerinden gelecek davalar için kural

³² Dymond, a.g.e., s.14.

³³ A.y.

olarak böyle bir izin aranmamakta, dava doğrudan *Appellate Committee* önüne gelmekteydi³⁴.

D. JUDICIAL COMMITTEE OF THE PRIVY COUNCIL

Privy Council (Özel Konsey) esas olarak İngiltere’de yürütme organına dâhil oldukça eski geleneksel bir organdır. Bugün İngiliz siyasi sisteminin en temel organı olan *kabinenin* kökeni bu kurula dayanır. *Privy Council*’in yüzyıllar boyunca hükümdara tavsiyelerde bulunan bir danışma kurulu işlevi görmesinin yanında yargısal bir fonksiyonu da vardır. *Privy Council*’in bu yargılama yetkisi Norman istilasına kadar, dolayısıyla *Curia Regis*’e kadar uzanır. Ancak *Privy Council*’in bugünkü anlamda bir yargı organı olarak görev yapmaya başlaması 1833 tarihli *Judicial Committee Act* ile kurulan *Judicial Committee of the Privy Council* (“Komite”) ile olmuştur. *Privy Council*’in yargı işlerinden sorumlu bu Komitesi bir zamanlar İngiliz İmparatorluğunun en yüksek hukuk ve ceza davaları temyiz merciiydi. Nitekim 1930’larda bu Komitenin neredeyse dünyanın çeyreğinden fazla bir alanın nihai temyiz mercii olduğu belirtilmektedir. Britanya İmparatorluğu dağılıp da yerine “İngiliz Uluslar Topluluğu (*Commonwealth of Nations*)” kurulunca bu Topluluğa mensup pek çok ülke Birleşik Krallık ile hukuki bağlarını korumayı tercih etmiştir. Dolayısıyla günümüzde Komite birçok mevcut ve önceki İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi devletin, Birleşik Krallık’ın denizaşırı topraklarının, Taç’a bağlı toprakların ve askeri üs bölgelerinin en yüksek nihai temyiz merciidir. Bunun yanında nadir olarak da kiliseyle ilgili bazı çok eski mahkemelerin de temyiz işlerine bakmaktadır. Komitenin bu yargısal fonksiyonu 2009 öncesi Hukuk Lordları, 2009 sonrası ise artık Yüksek Mahkeme üyeleri eliyle görülür³⁵.

Herhangi bir merci Komite’ye temyizde bulunmak istediğinde aslında şeklen temyiz talebi Kraliçenin topladığı *Queen in Council*’e yapılır; ancak buna müteakip Kraliçe davayı Komiteye gönderir. Ancak İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi dört cumhuriyetten (Dominika, Mauritius, Trinidad ve Tobago, Kiribati) gelen davalar *Queen in Council*’e değil doğrudan *Judicial Committee of the Privy Council*’e temyiz edilir. Davalar genellikle beş hâkimden oluşan kurullar tarafından görülür bu kurula da “*Board*” denir. Birleşik Krallık iç hukukuna ait bir dava Komite önüne geldiğinde, Komite genel

³⁴ A.y.

³⁵ <http://www.jcpc.gov.uk/about/the-judicial-committee.htm>; http://en.wikipedia.org/wiki/Judicial_Committee_of_the_Privy_Council (Eylül 2010); Eroğul, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, a.g.e., s.24-25.

olarak davanın gönderildiği alt derece mahkemesinin kararını bozma yetkisine sahiptir. Ancak Birleşik Krallık sınırları dışındaki İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi bağımsız ülkelerden gelen davalara ilişkin olarak verdiği kararlar; bunlar birer bağımsız devlet olduğu için kural olarak bağlayıcı değildir, bununla birlikte genellikle bu kararlara riayet edilmektedir³⁶.

Öte yandan Komite uluslararası hukuk, anayasa hukuku, medeni hukuk veya ceza hukukuna ilişkin her türlü davayı görmeye yetkilidir. Keza Komitenin yargı yetkisinin ülkesel olarak genişliği nedeniyle, kurulduğu günden bu yana, Roma hukukundan Quebec'in Fransız hukukuna, Osmanlı hukukundan, Hindu hukukuna, Afrika'dan Çin'e kadar pek çok farklı ülke ve hukuk sistemine ait davalar görmüştür. Bunlar arasında en önemli ülkelerden bir olan Yeni Zelanda, 2003 yılında kabul ettiği bir kanun ile *Privy Council*'e temyizde bulunmaya son vermiş ve yeni bir "Yeni Zelanda Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of New Zealand*)" kurarak bu mahkemeyi ülkenin en yüksek nihai temyiz mercii yapmıştır. Dolayısıyla 2003 yılından beri artık Yeni Zelanda hukuku *Privy Council*'in yargı yetkisinin dışındadır. Öte yandan Komitenin 2009 yılına kadar uhdesinde bulunan en önemli yargı yetkilerinden biri de Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda'ya bölgesel yetki devri (*devolution*) konularından kaynaklanan uyuşmazlıları çözümlenmektedir. Komitenin bu yetkisi *Constitutional Reform Act* ile elinden alınmış ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesine verilmiştir. Yüksek Mahkeme'nin göreve başladığı Ekim 2009 tarihinden bu yana artık "bölgesel yetki devri (*devolution*)" uyuşmazlıklarına Yüksek Mahkeme bakmaktadır. Son olarak da Kraliçe herhangi bir konu ile ilgili olarak Komite'den görüş ve rapor isteyebilir³⁷.

II. CONSTITUTIONAL REFORM ACT VE YÜKSEK MAHKEME (THE SUPREME COURT)

Birleşik Krallıkta en yüksek temyiz mercii'nin Parlamentodan koparılması ve bağımsız bir yere taşınması fikri eskiden beri İngiliz literatüründe tartışılmıştır. Ancak 2003 yılına gelene kadar bu konuda ciddi bir adım şu veya bu sebeplerle atılamamıştır. İlk kez 2003 Haziranında bir Bakanlar Kurulu toplantısı sonunda yapılan basın bildiriyle ülkede köklü bir anayasal reform yapılması ve bu reform ile birlikte yeni bir "Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United Kingdom*)"nin kurulması kararı

³⁶ A.y.

³⁷ A.y.

alınmıştır. Hükümetin bu çok tartışma yaratan kararı ile birlikte Parlamento öncesi tartışmalar başlamış ve sonrasında Parlamentoda uzun süren çetrefilli bir kanunlaşma süreci başlamıştır. Yukarıda kısmen değinilen bu süreç sonucunda neticede *Constitutional Reform Act*'in 2005 yılında kabul edilmesiyle birlikte Birleşik Krallık anayasal sistemi yepyeni bir döneme girmiş ve bu dönem 2009 yılında yeni Yüksek Mahkemenin faaliyete başlaması ile birlikte son safhasına ulaşmıştır. *Constitutional Reform Act* ile kurulan yeni Yüksek Mahkeme, yüzyıllardır Lordlar Kamarasının sahip olduğu ve *Lords of Appeal in Ordinary* aracılığı ile yürüttüğü nihai temyiz mahkemesi yetkisini ve *Judicial Committee of the Privy Council*'in Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda yönetimlerinden kaynaklanan “bölgesel yetki devri (*devolution*)” davalarına ilişkin yargı yetkisini üzerine almıştır.

Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi, *Constitutional Reform Act*'in üçüncü kısmında yani 23 ila 60 arasındaki maddelerde düzenlenmiştir. Bu maddeler Yüksek Mahkeme'nin kuruluşu, üyeleri, işleyişi ve yargı yetkisini düzenlemektedir. Bu hükümler aşağıda incelenecektir. Ancak bunu yapmadan önce Lordlar Kamarasındaki *Appellate Committee*'den, yepyeni ve Parlamantonun dışında kurulan *Supreme Court of United Kingdom*'a uzanan süreçte *Constitutional Reform Act* öncesi yaşanan gelişmelere değinmekte fayda vardır. Zira bu mahkemenin kuruluşu ve faaliyete başlaması İngiltere için oldukça sancılı bir süreç olmuştur. Haziran 2003'te hükümet bu mahkemeyi kurmayı açıkladığı günden, Ekim 2009'da Mahkeme göreve başlaya dek geçen sürede İngiliz anayasal sistemi pek çok çalkantılı dönem yaşamıştır. Bu mahkemenin önemini ve İngiltere'nin anayasal düzeni içerisindeki yerini daha iyi kavrayabilmek açısından, kuruluş sürecini kısaca açıklamakta ve böylece konunun altyapısını hazırlamakta fayda vardır.

A. CONSTITUTIONAL REFORM ACT ÖNCESİ YÜKSEK MAHKEME'YE İLİŞKİN GELİŞMELER

Lordlar Kamarasının yargı yetkisini içinden çekip almak ve bunu modern demokrasilerde olduğu gibi kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun bir şekilde bağımsız bir mahkemeye bırakmak fikri çok önceden beri İngiltere'de tartışılıyordu. Zaman zaman bu yönde girişimler de olmuştu. Ancak İngiliz anayasasının yumuşaklığı aynı zamanda bu yöndeki girişimlerin de yazılı anayasalara olduğundan daha farklı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur.

Hukuk Lordlarını “Westminster Sarayı (*Palace of Westminster*)”ndan taşımak fikri ilk kez 20’nci yüzyılda İşçi Partisi zamanında ortaya atılmış bir fikir değildir. Çok eskilerden bu yana ülkenin en yüksek temyiz merciini, yasama organından ayırmak yönünde çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Öyle ki hâkimlerin Lordlar Kamarasında yer almasını onaylamayan ünlü İngiliz hukukçu ve filozof Jeremy Bentham 1790 yılında kısaca şöyle yazmıştı: “Bu Kamarada [Lordlar Kamarası] bir atın sesinin olması, bir hâkimin sesinin olmasından daha iyidir. Çünkü bir atın Kamarada kişnemesi o atı binmek için daha kötü yapmaz; fakat orada [Kamarada] oturmak ve oy vermek bir hâkimi yargılama için çok daha kötü yapar³⁸”. Keza ünlü İngiliz anayasa hukukçusu Walter Bagehot da, 1867 yılında yayınladığı meşhur eseri *The English Constitution*’da şöyle yazmıştı: “İngiliz halkının yüksek mahkemesi belirgin bir mahkeme olmalıdır, bütün diğer mahkemelere üstün olmalıdır, rakibi olmamalıdır, hukukumuza birlik getirmelidir, bir yasama meclisinin cübbeleri altında saklanmamalıdır³⁹”. Öte yandan İşçi Partisi 1997’de iktidara gelmeden çok önce daha 1960’lı yıllarda da Hukuk Lordlarının Parlamento binasından taşınarak başka bir yerde görevlerini sürdürmeleri için öneriler ortaya atılmıştır, ancak o zamanlar bu fikir destek görmemiştir⁴⁰. Daha sonraları 1990’lara geldiğinde ise yine bu yöndeki iki proje de Hukuk Lordlarının direnmesi yüzünden rafa kaldırılmıştır⁴¹. Ancak belirtmek gerekir ki bu girişimler Lordlar Kamarasının yargı fonksiyonunu kaldırmak amacıyla değil, sadece bu fonksiyonu yürüten Hukuk Lordlarını Parlamento binasının dışında bir yere taşıma amacındaydı.

İşçi Partisi 1997’de iktidara geldiği günden Haziran 2003’e kadar geçen süre içinde hükümetin reform programında yeni bir Yüksek Mahkeme kurulması yer almıyordu. Hatta kamuoyunda hükümetin Hukuk Lordlarını Parlamentodan taşıma fikrine karşı olduğu görüşü hâkimdi⁴². Gerçekten de İşçi Partisi hükümeti ne iktidara gelmeden önce ne de geldikten sonra 2003 yılının ortalarına kadar bu yönde hiçbir beyanda bulunmamıştır.

³⁸ “Draft for the Organisation of Judicial Establishments, compared with that of the National Assembly [of France], with a commentary on the same” (1790) in J. Bowring (ed.), **The Works of Jeremy Bentham**, C.4, 1843, s.381’den aktaran Pannick, a.g.e., s.723.

³⁹ “The supreme court of the English people ought to be a great conspicuous tribunal, ought to rule all other courts, ought to have no competitor, ought to bring our law into unity, ought not to be hidden beneath the robes of a legislative assembly”. (Walter Bagehot, **The English Constitution**, Second Edition, 1873, <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/bagehot/constitution.pdf> (Aralık 2010), s.115.

⁴⁰ Andrew Le Sueur, “From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative”, **The Judicial House of Lords 1876-2009**, ed. Louis Blom-Cooper - Brice Dickson - Gavin Drewry, Oxford University Press, Oxford, 2009, s.66.

⁴¹ A.y.

⁴² A.e., s.64.

Nitekim 1997 genel seçiminden önce İşçi Partisi ile Liberal Demokrat Parti arasında yapılan “Cook-Maclennan Anlaşması”nda (anayasal değişim konusunda iki parti arasında varılan konsensus bildirisi) ne Hukuk Lordlarının ne de yargıyla alakalı diğer kurumların reformundan bahsedilmemişti⁴³. Keza 2003 yılında ortaya çıkan yeni bir yüksek mahkeme fikri, bizatihi hükümetin bu tarihten önceki parlamento reformu planlarıyla da çalışmaktaydı. Zira İşçi Partisi hükümeti, Kasım 2001’de Lordlar Kamarası reformuyla alakalı olarak yayınladığı bir resmi raporda (*White Paper*) “Hükümet Lordlar Kamarası’nda yargısal üyeliğin devam ettirilmesine bağlı kalacaktır (*The Government is committed to maintaining judicial membership within the House of Lords*)” diyerek büyük bir hevesle Hukuk Lordları’nı Parlamentoda tutma fikrini desteklemiştir⁴⁴. Benzer şekilde Nisan 2003’e gelindiğinde dahi, yani hükümet reform paketini açıklanmadan sadece on hafta önce, zamanın *Lord Chancellor*’ı Lord Irvine “her şey için bir gelecek var fakat şu anda yeni bir yüksek mahkeme binası planı yok” demiştir⁴⁵.

Hükümetin bu tutumuna rağmen Haziran 2003’ten önce kamuoyunda Lordlar Kamarasının yargı fonksiyonunun reformu ve yeni bir Yüksek Mahkeme kurulması fikri çeşitli kesimlerim gündeminde bulunmaktaydı. Özellikle *JUSTICE* isimli sivil toplum örgütünün 1999⁴⁶ ve 2002⁴⁷ yıllarında hazırladığı raporlar ve keza 2001 yılında bir üniversite tarafından hazırlanan araştırma projesi⁴⁸ bu yöndeki adımlardan bazılarıdır⁴⁹. Ancak kurumsal düzeyde Yüksek Mahkeme fikrinin yerleşmeye başlamasında en büyük etkenlerden biri kuşkusuz Lord Bingham’ın 2000 yılında Lordlar Kamarasına doğrudan “*Senior Law Lord* (Baş Hukuk Lordu)” olarak atanması olmuştur⁵⁰. Lord Bingham görevi süresince Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi kurulmasının en önemli savunucularından biri olmuş ve yeni bir Yüksek Mahkeme kurulması yönündeki görüşlerini çeşitli vesilelerle

⁴³ A.e., s.65.

⁴⁴ Andrew Le Sueur, “The Conception of the UK’s new Supreme Court”, **Building the UK’s New Supreme Court: National and Comparative Perspective**, ed. Andrew Le Sueur, Oxford University Press, Oxford, s.5-6.

⁴⁵ Le Sueur, “From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative”, a.g.e., s. 65.

⁴⁶ Bkz. **The Judicial Functions of The House of Lords: Written Evidence to the Royal Commission on the Reform of the House of Lords by a JUSTICE Working Party**, <http://www.justice.org.uk/images/pdfs/hol.pdf> (Ocak 2011).

⁴⁷ Bkz. **A Supreme Court For The United Kingdom Policy Paper**, <http://www.justice.org.uk/images/pdfs/supreme.pdf> (Ocak 2011).

⁴⁸ Bkz. Andrew Le Sueur - Richard Cornes, **The Future of United Kingdom’s Highest Courts**, The Constitution Unit School of Public Policy UCL (University College London), London, 2001, <http://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/files/top.pdf> (Haziran 2010).

⁴⁹ Le Sueur, “From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative”, a.g.e., s.65-66.

⁵⁰ A.e., s.66.

dile getirmiştir. Bingham, özellikle 2001⁵¹ ve 2002⁵² yıllarında verdiği iki derste bu yöndeki görüşlerini açıkça belirtmiştir. Lord Bingham, ülkenin en yüksek temyiz mahkemesinin yasama organı içinde yer almaması gerektiğini şu cümlelerle mükemmel şekilde özetlemiştir: “[D]ünya değişti ve kurumlar da onunla birlikte değişmelidir. Hukuk Lordları kanun koyucu değil, yargıçtır ve çok küçük bir katkıdan daha fazlasını vermeyecekleri bir Kamaraya ait değillerdir⁵³”.

Lord Bingham’a göre –ki bu düşüncelerini dile getirdiğinde ortada henüz *Constitutional Reform Act* yoktu- Lordlar Kamarasının yargı fonksiyonunun geleceğinin 1870’lerden bu yana ilk kez bu kadar gündeme gelmesinin başlıca üç nedeni vardır: Birincisi Lordlar Kamarasının yapısının belirgin bir şekilde değişmesidir. Kamaranın üye sayısı 1999 reformu ile çok büyük miktarda azaltılmıştır. Kamaranın küçülmesi ise politika yapmayan üyeler üzerindeki baskının kaçınılmaz olarak artmasına ve dolayısıyla Hukuk Lordları’nın kamarada işgal ettikleri yerin aktif siyaset yapan üyeler tarafından gün geçtikçe daha çok kısıkanılmasına neden olmaktadır. İkinci neden “1998 İnsan Hakları Kanunu (*Human Rights Act*)” ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Birleşik Krallık iç hukukun bir parçası haline gelmesidir. Zira Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ortaya çıkardığı içtihat hukuku sadece bir yargı makamının bağımsızlığına ya da tarafsızlığına *gerçekten* zarar veren ya da verebilecek her şeyi değil aynı zamanda *görünüşte* buna neden olabilecek her şeyi de reddetmektedir. Dolayısıyla yargı makamlarının yasama ve yürütme organlarından ayrılması konusunda Sözleşme gerçeklik kadar riskler ve görünüşlerle de ilgilenmektedir. Üçüncü ve son neden ise Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda’ya bölgesel yetki devrinin (=Devolution) *Judicial Committee of the Privy Council*’e verdiği bölgesel kurumlar ile merkezi hükümet arasındaki hukuki uyuşmazlıkları çözme rolüdür. Bölgesel kurumlar daha da olgunlaştıkça yargı önüne gelecek uyuşmazlıkların artması muhtemeldir. Her halükarda bu yeni rol, kaçınılmaz ve haklı olarak *Judicial Committee of the Privy Council* ile *Appellate Committee of House of Lords*’u tek bir Birleşik Krallık yüksek mahkemesinde birleştirmenin daha mantıklı olup olmadığı sorununu doğuracaktır⁵⁴.

⁵¹ Lord Bingham, “The Evolving Constitution”, **Justice Annual Lecture 2001**, <http://www.justice.org.uk/images/pdfs/annuallecture2001.pdf> (Temmuz 2010).

⁵² Lord Bingham, “A New Supreme Court for the United Kingdom”, **The Constitution Unit Spring Lecture**, 1 Mayıs 2002, <http://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/files/90.pdf> (Temmuz 2010).

⁵³ A.e., s.8.

⁵⁴ A.e., s.4-6. Öte yandan Bingham ile aynı dönemde diğer bir Hukuk Lordu olan Lord Steyn de aynı Bingham gibi yeni bir Yüksek Mahkemenin önde gelen savunucularından biriydi. 2005 yılında Hukuk Lordluğu’ndan emekli olan Lord Steyn’in görüşleri de hemen hemen Bingham ile aynı doğrultuydu. Bkz

2003 yılının ortasına gelindiğinde kimse rutin bir bakanlar kurulu toplantısı ile yargı organına ilişkin radikal bir anayasal reform yapılacağını bilmiyordu. Ancak 12 Haziran 2003 günü saat 17.45'te Başbakanlık basın ofisinden yapılan açıklama, İngiltere'de yargı organında hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını ilk belirtisiydi. Zira bu sadece bir kabine toplantısı değil aynı zamanda bir anayasal reform ilanıydı. O zamanki İşçi Partisi hükümeti bu kabine toplantısında, çalışmanın diğer bölümlerinde ele alınan diğer reformlarla birlikte modernleşme sürecinin bir parçası olarak yeni bir Yüksek Mahkeme kurulacağını açıklamıştı⁵⁵.

Bu oldukça tartışmalı sürecin ardından Birleşik Krallık Hükümeti Temmuz 2003'te yukarıda da değinildiği gibi her bir reform konusu için danışma süreci başlatmıştı. Bu danışma sürecinde yayınlanan belgelerden biri de Yüksek Mahkeme konusunda 50 sayfalık ve 23 sorudan oluşan bir metindi⁵⁶. Bu metinde kurulması planlanan Yüksek Mahkeme'nin oluşumu ve işleyişine ilişkin çeşitli hususlarda her kesimden görüş istenmiştir. Ancak bu metinde yeni bir Yüksek Mahkeme'nin olması gerekip gerekmediği sorgulanmamıştır. Sadece üzerinde daha az uyuşmazlık çıkabilecek detaylar üzerinde görüş istenmiştir. Yani bu danışma metni mahkemenin kurulup kurulmaması yahut böyle bir mahkemeye ihtiyaç olup olmadığına ilişkin bir sorgulama içermiyordu⁵⁷.

Bu danışma metni toplam 173 cevap aldı. Bunlardan 39'u hâkimlerden veya yargı kuruluşlarından, 59'u ise genel olarak hukukçulardan gelmiştir⁵⁸. Söz konusu reformun süjesi olan Hukuk Lordları ise Yüksek Mahkeme konusunda ikiye bölünmüşlerdi. O zamanki Hukuk Lordları'ndan dördü değişiklik teklifini destekliyor, altısı ise karşı çıkıyordu. Bir üye ise Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi fikrini desteklediğini fakat danışma metninin istenilen nitelikte bir kurum getirmediğini söyleyerek çekimser kalmıştı⁵⁹.

Daha sonra başlayan Parlamentodaki görüşme ve nihayetinde kanunlaşma süreci yukarıda diğer konu (*Lord Chancellor*) irdelenirken açıklanmıştır. Dolayısıyla bu sürecin

Johan Steyn, "The Case for a Supreme Court", **Law Quarterly Review**, Cilt 118, Temmuz 2002, ss.282-296.

⁵⁵ Le Sueur, "From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative", a.g.e., s. 68-69.

⁵⁶ Department for Constitutional Affairs Consultation Paper, **Constitutional Reform: A Supreme Court for the United Kingdom**, CP 11/03, Temmuz 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/supremecourt/supreme.pdf> (Temmuz 2010).

⁵⁷ Le Sueur, "From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative", a.g.e., s.72.

⁵⁸ A.e., s.73.

⁵⁹ A.y.

detayına tekrar girilmeyecektir. Ancak bu süreç içerisinde gerçekleşen Yüksek Mahkeme'ye yönelik gelişmelere kısaca değinmek gerekmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi *Lord Chief Justice* ile *Lord Chancellor* arasında varılan mutabakat zaptı (*Concordat*) 26 Ocak 2004'te duyurulmuştu. Fakat bu metinde Yüksek Mahkeme hakkında hiçbir şey denilmemişti. Anlaşma daha ziyade *Lord Chancellor*'ın yetki ve görevlerine ilişkindi. Şubat 2004'e gelindiğinde ise zamanın Başbakanı Tony Blair, böylesine köklü bir anayasal reformu sadece bir kabine değişikliği toplantısı ile başlatmalarının yanlış olduğunu nihayet kabul etmiştir. Blair, 3 Şubat 2004'teki bir demecinde anayasal reformu böyle yapmanın iyi bir fikir olmadığını şöyle itiraf etmiştir: “Geriye dönüp bakıldığında –ki bu tamamen benim sorumluluğum- bunu daha iyi yapabilirdik⁶⁰”.

Ancak ne var ki Başbakanın bu açıklamasının üzerinden çok geçmeden sonuçta *Constitutional Reform Bill* 24 Şubat 2004'te Parlamente'ye sunulmuş ve yukarıda açıklanan uzun bir yasama süreci başlamıştır. Tasarının Lordlar Kamarasındaki ikinci okuması esnasında hükümetin dileğinin aksine tasarının özel olarak oluşturulan *Select Committee on the Constitutional Reform Bill* (Anayasal Reform Tasarısı Seçilmiş Komitesi)'e havale edilmesi ile birlikte başlayan süreçte de Yüksek Mahkeme'ye ilişkin beklenilmeyen bir durum ortaya çıkmamıştır. Bu Komite tarafından tasarı üzerinde 400'ün üzerinde değişiklik yapılırken *Lord Chancellor* makamının kaldırılması ile birlikte yeni Yüksek Mahkeme konularında komite aşağı yukarı ikiye bölünmüş ve bir karara varamamıştır. *Appellate Committee of the House of Lords*'un yerini Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi'nin alması konusunda ortak bir karar varamayan ve dolayısıyla bu konuda Parlamente'ye bir tavsiyede bulunmayan Komite bunun Kamaranın bir bütün olarak karar vermesi gereken bir konu olduğuna kanaat getirmiştir⁶¹. Daha sonra devam eden yasama sürecinin sonunda ortaya çıkan netice olan *Constitutional Reform Act*, hükümetin Parlamente'ye sunduğu ilk teklifin pek çok açıdan değiştirilmiş halidir. Ancak tasarının uğradığı değişiklikler daha ziyade *Lord Chancellor* makamına ilişkin olan hükümlerdir. Bunun yanında tasarının Yüksek Mahkeme'ye ilişkin hükümleri üzerinde yapılan değişiklikler ise daha mütevazı kalmıştır. Bu anlamda tasarının Parlamente'ye sunulduğu hali ile kanunlaştıktan sonraki hali arasında Yüksek Mahkemeye ilişkin olarak şöyle bir karşılaştırma yapılabilir:

⁶⁰ Tony Blair, **Minutes of Evidence**, Liaison Committee, 3 Şubat 2004 (HC 310-I, 2003-2004)'ten aktaran Le Sueur, “From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative”, a.g.e., s.75.

⁶¹ Le Sueur, “From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative”, a.g.e., s.80-81.

Tablo-1: Yüksek Mahkeme'ye İlişkin Hükümlerin Karşılaştırılması⁶²

Lordlar Kamarası'na Sunulan Tasarı: <i>Constitutional Reform Bill 2004</i>	Parlamento'nun Kabul Ettiği Kanun: <i>Constitutional Reform Act 2005</i>
Yüksek Mahkeme Hâkimleri (<i>Justices of the Supreme Court</i>) seçim komisyonunda meslekten olmayan üyelerin temsiline ilişkin hüküm yok. Seçim komisyonu görüşü ile birlikte iki ile beş arasında adayı Bakana sunar.	Beş kişiden oluşan komisyonda en az bir meslekten olmayan üye olmak zorunda (Liste 8). Seçim komisyonu sadece bir aday seçebilir ve <i>Lord Chancellor</i> bu adayı Başbakana bildirebilir, reddedebilir veya komisyondan bu seçimi tekrar görüşmesini isteyebilir (m.28).
Birleşik Krallık'ın farklı hukuk sistemleri hakkında hiçbir açık hüküm yok.	"Bu bölümdeki hiçbir şey Birleşik Krallık'ın parçalarının ayrı hukuk sistemleri arasındaki farklılıkları etkilemez" (m.41).
Mahkeme eğer kurul biri sürekli olan tek sayıda en az üç hâkime sahip ise meydana gelir.	Bu hâkimlerin yarısından fazlası sürekli hâkim olmak zorundadır (m.42).
Bakan, Mahkeme başkanı tarafından kendisine sunulan Yüksek Mahkeme Kurallarına (<i>Supreme Court Rules</i>) izin vermemek (kabul etmemek) yetkisine sahiptir. "Bakan, kendisinin Yüksek Mahkeme ye ilişkin genel görevini yerine getirmek amacıyla uygun gördüğü memurları ve görevlileri atayabilir".	<i>Lord Chancellor</i> Yüksek Mahkeme Kurallarını kabul etmemek konusunda hiçbir takdir yetkisine sahip değildir (m.46). <i>Lord Chancellor</i> baş idarecinin (<i>chief executive</i>) atanması konusunda Yüksek Mahkeme Başkanına danışmak zorundadır; baş idareci de Başkan tarafından verilen direktiflere uygun olarak fonksiyonunu sürdürmek zorundadır (m.48). Başkan mahkemeye memur ve diğer görevlileri atar (m.49). Mahkeme harçları konusunda <i>Lord Chancellor</i> 'ın profesyonel hukuki organlara danışması zorunluluğu (m.52). Baş İdarecinin yıllık rapor hazırlama zorunluluğu ve <i>Lord Chancellor</i> 'ın bunu Parlamento'ya sunması (m.54). İngiltere ve Galler'deki <i>Court of Appeal</i> , <i>High Court</i> ve <i>Crown Court</i> 'un hepsine birden verilen üst isim olan <i>Supreme Court of Judicature</i> yerine <i>Senior Courts</i> isminin verilmesi (m.59).

⁶² Tablo A.e., s.90'dan alınmıştır.

B. BİRLEŞİK KRALLIK YÜKSEK MAHKEMESİ

Nihayet burada *Constitutional Reform Act*'in 3'üncü Kısmı, yani 23 ila 60'ıncı maddeleri ile kurulan ve Ekim 2009'da göreve başlayan Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi'nin yapısı ve işleyişi incelenecektir. Bu mahkeme daha önce İngiltere'de var olmayan yepyeni bir yargı organıdır dolayısıyla pek çok açıdan bilinmezlikleri barındırmaktadır. Yukarıda anlatılan *Appellate Committee of House of Lords*'un işlevine son verilmesi ve onun yargı yetkisini artık yeni ve Parlamentodan tamamen bağımsız bir mahkemenin sürdüreceği olması hem kuvvetler ayrılığı ilkesi hem de yargı bağımsızlığı açısından fevkalade önemlidir. Yüksek Mahkeme ile birlikte İngiltere'de hem kuvvetler ayrılığı bakımından elzem olan bir şart yerine getirilmiş hem de geleneklerin ötesine geçilerek yargı bağımsızlığının gereklerine daha uygun bir yapı kurulmuştur. *Constitutional Reform Act*'in üçüncü kısmında yer alan otuz sekiz madde, Mahkemenin kuruluşu, üyelerinin ataması, görev süreleri, özlük hakları, yargı yetkisi, uygulanacak usul kuralları, diğer görevlileri ve çeşitli hükümleri düzenlemektedir. Şimdi kanunun sistematiğine sadık kalınarak Mahkemenin yapısı ve işleyişi açıklanacaktır.

1. Mahkeme ve İlk Üyeler

Kanunun 23'üncü maddesinin birinci fıkrası ile bir "Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United Kingdom*)" kurulmuştur. Mahkeme Kraliçe tarafından atanan 12 hâkimden oluşur (f.2). Ancak bu rakam ihtiyaç durumunda Kraliçe tarafından çıkarılan bir "kararname (*order in council*)" ile ikinci fıkra değiştirilerek arttırılabilir (f.3). Üyelerden biri Kraliçe tarafından Başkan ve biri de Başkan Vekili olarak atanır (f.5). Başkan ve Başkan Vekili dışındaki üyeler "*Justices of the Supreme Court*" olarak adlandırılacaktır (f.6). Öte yandan 24'üncü maddeye göre, 23'üncü maddenin yürürlüğe girdiği tarihte (a) *Lord of Appeal in Ordinary* olan kişiler Yüksek Mahkeme'nin ilk üyeleri olacaklar, (b) "Baş Hukuk Lordu (*Senior Lord of Appeal in Ordinary*)" olan kişi Mahkeme Başkanı olacak ve (c) "Baş Hukuk Lordu Vekili (*Second senior Lord of Appeal in Ordinary*)" olan kişi Başkan Vekili olacaktır.

2. Üyelerin Atanması

Mahkemenin ilk üyeleri Mahkeme faaliyete başladığı tarihte görevde bulunan Hukuk Lordları olacaktır. Ancak bu kişilerin görev süresi dolduğunda ya da herhangi bir

nedenle bir üyelik boşaldığında Mahkemeye nasıl ve kimin üye olarak atanacağı kanunun 25 ve 31'inci maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Mahkeme 1 Ekim 2009'da o zaman görevde olan 10 Hukuk Lordunun ve doğrudan doğruya Mahkemeye atanan bir üyenin Mahkeme üyesi haline gelmesi ile toplam 11 üye ile göreve başlamıştır. Dolayısıyla Mahkeme ilk faaliyete başladığında (Ekim 2009) mahkeme üyelerinin sayısı kanunun öngördüğü rakamdan bir kişi eksikti⁶³. İşte bu eksiklik üzerine aşağıda açıklanacak usul ile Sir John Anthony Dyson 13 Nisan 2010'da Mahkemenin *onikinci* üyesi olarak atanmış ve 19 Nisan 2010'da yemin ederek göreve başlamıştır⁶⁴. Ancak bu atamadan yaklaşık altı ay sonra Ekim 2010'da Mahkemenin ilk üyelerinden Lord Saville'nin emekli olması üzerine Mahkemenin üye sayısı tekrar 11'e düşmüştür. Yaklaşık yedi ay boyunca 11 üye ile görev yapan Mahkemenin Lord Saville'den boşalan koltuğuna nihayet Mayıs 2011'de Sir Nicholas Allan Roy Wilson (Lord Justice Wilson) atanmıştır. Keza aynı atamada ikinci bir yeni üye, Jonathan Sumption QC, da görev süresi zorunlu emeklilik tarihi olan 7 Mayıs 2011'de dolan Lord Collins'in yerine atanmıştır⁶⁵. Dolayısıyla artık günümüzde (Mayıs 2011) Mahkeme, *Constitutional Reform Act*'in öngördüğü gibi tam olarak 12 üyeden oluşmaktadır⁶⁶.

Mahkemeye atanacak üyelerin hangi kriterlere sahip olması gerektiği 25'inci madde ile düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bir kişinin Mahkemeye üye olarak atanabilmesi için (a) en az iki yıl yüksek yargı organlarında görev almış olması ya da (b)

⁶³ Aslında Mahkeme göreve başlamadan önce Lordlar Kamarasında 12 Hukuk Lordu (*Lord of Appeal in Ordinary; Law Lord*) görev yapmaktaydı: The Lord Phillips of Worth Matravers, The Lord Hope of Craighead, The Lord Saville of Newdigate, The Lord Scott of Foscote, The Lord Rodger of Earlsferry, The Lord Walker of Gestingthorpe, The Baroness Hale of Richmond, The Lord Brown of Eaton-under-Heywood, The Lord Mance, The Lord Neuberger of Abbotsbury, The Lord Collins of Mapesbury, The Lord Kerr of Tonaghmore. Ancak bunlardan bir tanesi (Lord Scott) Yüksek Mahkeme göreve başlamadan (1 Ekim 2009) hemen önce emekli olmuş, bir diğeri (Lord Neuberger) ise 1 Ekim 2009'dan itibaren geçerli olmak üzere *Master of the Rolls* olarak atanmıştır. Dolayısıyla Mahkeme üyeliği için aslında iki açık ortaya çıkmıştır. Nisan 2009'da Yüksek Mahkemeden emekli olduğu için göreve başlayamayan üyeden (Lord Scott) boşalan koltuğa Mahkemenin göreve başlama tarihi olan 1 Ekim 2009'dan geçerli olmak üzere Lord Clarke atanmıştır; yani Lord Clarke, *Constitutional Reform Act*'in öngördüğü usule uygun olarak doğrudan doğruya Yüksek Mahkemeye atanan *ilk* üyedir. Dolayısıyla Mahkeme göreve başladığında 11 üyesi vardı. Daha önce Lord Neuberger'den boşalan on ikinci koltuk ise ancak Nisan 2010'da Lord Dyson tarafından doldurulmuştur; yani Lord Dyson doğrudan doğruya Yüksek Mahkemeye atanan *ikinci* üyedir

(http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Lords_of_Appeal_in_Ordinary ;
http://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Clarke_Baron_Clarke_of_Stone-cum-Ebony ;
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/http://www.number10.gov.uk/Page19036> ;
http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_Neuberger_of_Abbotsbury ; http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Lords_of_Appeal (Nisan 2011)).

⁶⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/John_Dyson_%28judge%29 ; <http://www.guardian.co.uk/uk/2010/apr/19/supreme-court-12th-justice> (22.07.2010). Mahkemenin hâlihazırdaki üyelerinin listesi için bkz. EK-2.

⁶⁵ <http://www.number10.gov.uk/news/press-notice/2011/05/senior-judicial-appointments-63428> (04.05.2011).

⁶⁶ http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1105.pdf (04.05.2011).

en az 15 yıl avukatlık yapmış olması gereklidir (f.1). Bu madde bağlamında bir kişinin yeterli deneyime sahip avukat olması için (a) İngiltere ve Galler mahkemelerinde *Courts and Legal Services Act 1990*'ın 71'inci maddesi anlamında *Senior Courts* yeterliliğine sahip *solicitor* ya da *barrister* olması; (b) İskoçya'da *advocate* veya *Court of Session* ve *High Court of Justiciary* önüne çıkmaya yetkisi olan *solicitor* olması veya (c) Kuzey İrlanda'da Baro üyesi ya da *Court of Judicature of Northern Ireland* önünde dava görmeye yetkili *socilitor* olması gereklidir (f.2).

Yirmi altıncı maddeye göre yalnızca Başbakan, Mahkemeye atanmasını istediği başkan, başkan vekili ve üyeleri atanmaları için Kraliçe'ye tavsiye eder (f.2). Başbakan üye atanırken 29'uncu madde uyarınca ya kendisine bildirilen kişiyi tavsiye etmek zorundadır ya da hiç kimseyi tavsiye etmeyebilir (f.3). *Lord Chancellor* Mahkeme başkanlığı, başkan vekilliği veya üyelik pozisyonlarında her hangi birinde bir açık ortaya çıktığında veya böyle bir açığın çok yakında olacağı kanaatine varıyorsa Başbakan tarafından Kraliçe'ye tavsiye edilecek kişinin belirlenmesi için bir *ad hoc* seçim komisyonu oluşturur (f.5). Bir seçim komisyonu oluşturulduğunda bu komisyonun hangi yetkilere sahip olacağı ve tam olarak ne tür bir fonksiyon ifa edeceği kanunun 27 ila 31'inci maddelerinde düzenlenmiştir (f.8). Bu seçim komisyonunun oluşumu, üyeleri ve nasıl çalışacağı ise kanunda yer alan 8. Liste (*Schedule*) 'de düzenlemiştir. Buna göre seçim komisyonu şu üyelerden oluşur: (a) Yüksek Mahkeme Başkanı; (b) Yüksek Mahkeme Başkan Vekili; (c) şu organların her birinden bir üye (i) İngiltere ve Galler Yargısal Atama Komisyonu; (ii) İskoçya Yargısal Atama Kurulu; (iii) Kuzey İrlanda Yargısal Atama Komisyonu. Ancak bu komisyon veya kurullardan, seçim komisyona seçilecek üyelerden en az bir tanesi hukukçu olmayan bir kişi olmak zorundadır.

Kanunun 27'nci maddesine göre komisyon uygulanacak seçim sürecine karar verecek, bunu uygulayacak ve bu doğrultuda bir seçim yapacaktır (f.1). Komisyonun seçimi liyakate dayalı olacaktır (f.5) ve bir kimse ancak 25'inci maddede sayılan koşulları taşıyorsa seçilebilecektir (f.6). Öte yandan bu komisyonun üyesi olan kimseler komisyon tarafından seçilemezler (f.7). Komisyon aday seçerken seçilecek hâkimlerin Birleşik Krallık'ın her bir parçasının hukukunu bilmeyi ve bu alanlarda uygulama deneyimine sahip olmayı benimsemelerini sağlamalıdır (f.8). Diğer yandan komisyon seçim yaparken *Lord Chancellor* tarafından yapılacak her türlü yol göstermeye saygı duymalıdır (f.9). Her seçim sadece bir kişi için yapılacaktır (f.10). Komisyon 27'nci maddeye riayet ederek *Lord*

Chancellor'a bir rapor sunar (m.28). Bu rapor kimin seçildiğini ve seçim sürecinde kimlere danışıldığını belirtecektir (f.2). Rapor *Lord Chancellor* tarafından onaylanacak şekilde hazırlanacaktır (f.3). Raporu teslim ettikten sonra komisyon *Lord Chancellor*'ın rapora ilişkin olarak ihtiyaç duyacağı her türlü bilgiyi temin etmek zorundadır (f.4). *Lord Chancellor* raporu aldıktan sonra, seçim sürecinde kendilerine danışılan yetkililerin her birine danışmak zorundadır (f.5).

Bundan sonra artık iş *Lord Chancellor*'a kalmaktadır. Kanunun 29'uncu maddesine göre bu aşamada *Lord Chancellor*'ın komisyonun yaptığı seçim üzerinde çeşitli seçenekleri vardır. Madde 29'a göre *Lord Chancellor*'ın belirleyici olacağı aşamalar şöyle sıralanabilir: 1. *Aşama*: Madde 27'ye göre bir kişi seçilir. 2. *Aşama*: Birinci aşamanın ardından ret veya tekrar görüşülmeyi takiben seçim yapılır. 3. *Aşama*: İkinci aşamanın ardından ret veya tekrar görüşme üzerine seçim yapılır. Birinci aşamada *Lord Chancellor*'ın üç seçeneği vardır: Seçimi kabul eder ve Başbakan'a bildirebilir, seçimi reddedebilir veya komisyondan seçimini tekrar gözden geçirmesini isteyebilir (f.2). İkinci aşamada ise *Lord Chancellor* şunlardan birini yapmak zorundadır: Seçimi kabul eder ve Başbakana bildirebilir; 1. Aşamada tekrar görüşülme ardından seçimi reddedebilir veya eğer birinci aşamada seçimi reddetmişse bunun üzerine komisyondan seçimini tekrar görüşmesini isteyebilir (f.3). Üçüncü ve son aşamada ise *Lord Chancellor* eğer 5'inci fıkra uygulanmıyor ve bu fıkraya göre atama yapmıyorsa seçimi kabul etmek ve Başbakana bildirmek zorundadır (f.4).

Lord Chancellor teorik olarak komisyonun seçtiği kişiyi reddetme ve tekrar görüşülmesini isteme hakkına sahip ise bu de bu yetkisini belirli sınırlar dâhilinde kullanabilir, yoksa bu ona tamamen keyfi davranma gücünü vermemektedir. Bir kere Kanunun 30'uncun maddesine göre *Lord Chancellor*'ın 1. veya 2. aşamalarda seçimi reddetme yetkisi sadece *Lord Chancellor*'ın seçilen kişinin ilgili makama uygun olmadığına kanat getirmesi halinde mümkündür (f.1). Aynı aşamalarda *Lord Chancellor*'ın komisyondan seçimin tekrar görüşülmesini istemesi ise sadece *Lord Chancellor*'ın (a) seçilen kişinin ilgili makama uygun olduğuna ilişkin yeterli delil olmadığına, (b) seçilen kişinin liyakat açısından en iyi aday olmadığına dair kanıt bulunduğu veya (c) eğer seçilen kişi atanırsa Mahkeme üyeleri arasında Birleşik Krallık'ın her bir parçasının hukukuna ilişkin bilgi ve deneyim olacağına ilişkin yeterli kanıt olmadığına kanaat getirirse mümkündür (f.2). *Lord Chancellor*'ın seçimi reddetmesi ya da tekrar görüşülmesi

için geri göndermesi halinde bunun nedenlerini yazılı olarak komisyona bildirmek zorundadır (f.3). Nihayet *Lord Chancellor*'ın ret veya geri gönderme kararlarının ardından ne yapılacağı ise kanunun 31'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre eğer *Lord Chancellor* 1'inci veya 2'nci aşamadaki bir seçimi reddederse komisyon (a) reddedilen adayı seçemez ve (b) eğer ret kararı tekrar görüşülme üzerine verilmişse, seçilmesi tekrar görüşülen kişiyi (farklıysa) seçemez (f.2). Eğer *Lord Chancellor* tekrar görüşülmek üzere seçimi geri gönderirse komisyon (a) aynı kişiyi veya farklı bir kişiyi seçebilir fakat (b) tekrar görüşme ret kararının ardından gerçekleşiyorsa reddedilen kişiyi seçemez (f.3).

Ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılan bu seçim usulü ve süreci uygulamada gayet başarılı ve şeffaf bir şekilde yürütülmüştür. En son olarak Ekim 2010'da açık olan Mahkeme üyeliği için Mahkemenin kendi web sitesinde bir ilan yayınlanmış⁶⁷, mahkeme üyeliğine başvuru için gerekli şartlar vs. yayınlanarak ve mahkemedeki boş üyelik pozisyonu için kanunun öngördüğü koşulları taşıyan adaylar başvuru yapmaya davet edilmiştir. Mahkemenin web sitesinde yayınlanan bu ilanda yukarıda açıklanan *ad hoc* seçim komisyonunun şu kişilerden oluştuğu belirtilmektedir: Lord Phillips (Başkan); Lord Hope (Başkan Vekili); Prof. Dame Hazel Genn (*Judicial Appointments Commission for England and Wales*); Lord Justice Coghlin (*Judicial Appointments Commission for Northern Ireland*); Sir Muir Russell KCB (*Judicial Appointments Board for Scotland*). Bu ilanla beraber yayınlanan bilgi paketinde ise Mahkeme üyeliğine seçilebilmek için *Constitutional Reform Act*'in öngördüğü zorunlu niteliklere ek olarak Komisyonun aradığı atama kriterleri belirtilmiştir. Buna göre başarılı adayların, zihnen bağımsızlık ve dürüstlüğü ile aşağıdaki kriterleri en yüksek düzeyde karşıladıklarını kanıtlamaları gerekmektedir:

- Hukuk bilgisi ve deneyimi.
- Hukuki problemleri yaratıcı ve esnek bir şekilde analiz edebilme kapasitesi ile birlikte entelektüel hukuk yeteneği ve ilgisi.
- Özellikle yazılı çalışmalarda ortaya konulan düşünce ve ifadede açıklık (anlaşılabilirlik).
- Baskı altında çalışabilme ve makul çabuklukta iş üretme yeteneği.

⁶⁷ http://www.supremecourt.gov.uk/news/justices_adv_2010_11.html (Ocak 2011).

Başarılı adaylar ayrıca şu niteliklere sahip olduklarını da ispatlamak zorundadırlar:

- Sosyal farkındalık ve çağdaş dünyayı anlama.
- Meslektaşlarla birlikte çalışma, onların görüşlerine saygı duyma fakat aynı zamanda yapıcı bir şekilde karşı gelme ve tartışabilme yeteneği.
- Bir Yüksek Mahkeme Hâkiminin geniş temsili rolünde yer alma isteği, örneğin dersler vermek, konferanslara katılmak ve öğrencilere ya da diğer gruplara konuşma yapmak.
- Yüksek Mahkeme'nin rolünün, değerinin artması ile ilgili olarak hukukun gelişmesine katkıda bulunma vizyonu.

Başvuranlar özgeçmişleri ile birlikte yukarıda sayılan kriterleri ve nitelikleri nasıl karşıladıklarını delilleriyle birlikte belirten bir mektup sunarlar. Keza başvuranlar iki referans gösterirler. Bundan sonra Komisyon danışma sürecine başlar ve öne çıkan adaylarla mülakat yaptıktan sonra *Lord Chancellor*'a sunulacak nihai adayı belirler⁶⁸.

3. Atama Koşulları

Yukarıda anlatılan usul ile atanan Mahkeme üyeleri göreve başlayabilmek için sadakat yemini ve adli yemin etmek zorundadırlar. Kanunun 32'nci maddesine göre Mahkeme Başkanı olarak atanan kişi bu görevi kabul eder etmez Başkan Vekili veya yoksa en kıdemli Mahkeme üyesinin huzurunda bu kanunda belirtilen zorunlu yeminleri etmek zorundadır (f.1). Aynı şekilde Başkan Vekili olarak atanan kişi de gerekli yeminleri Başkan veya Başkan yoksa en kıdemli üyenin huzurunda etmek zorundadır (f.2). Keza Mahkemeye atanan her üye de Başkan, Başkan yoksa Başkan Vekili, o da yoksa en kıdemli üyenin huzurunda gerekli yeminleri etmek zorundadır (f.3). Burada sözü geçen zorunlu yeminler, sadakat yemini ve 1868 tarihli *Promissory Oaths Act*'de yer alan adli yemindir (f.6).

Kanunun 33'üncü maddesine göre Yüksek Mahkeme üyelerinin iyi halleri devam ettiği sürece görevlerinden azledilemezler, fakat sadece Parlamantonun her iki kanadı tarafından görevden alınabilirler. Ancak hemen belirtmek gerekir ki burada bahsi geçen hâkimlerin Parlamento tarafından azledilmesi, sadece teorik bir imkândır. İngiltere'de

⁶⁸ **Information Pack Vacancy For Two Justices of The Supreme Court**, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/justices_ip_2010_11.pdf (Ocak 2011), s.5.

diğer yüksek yargı organlarında görev alan hâkimlerin azledilmesi de aynı burada belirtildiği gibi Parlatentonun iki kanadının ortak kararı ile olabilmektedir. Ancak bugüne kadar İngiltere ve Galler mahkemelerinden bu şekilde yani Parlatentonun her iki kanadının kararı ile hiçbir yüksek hâkim azledilmemiştir. Birleşik Krallık tarihinde sadece 1830 yılında İrlanda’da bir hâkim zimmet suçu nedeniyle bu usulle görevden alınmıştır⁶⁹.

Öte yandan Yüksek Mahkeme üyelerinin istifa ve emeklilik hakları da ayrıca düzenlenmiştir. Kanunun 35’inci maddesine göre bir Yüksek Mahkeme hâkimi yazılı olarak *Lord Chancellor*’a bildirmek koşulu ile her zaman istifa edebilir (f.1). Keza Mahkeme Başkanı ve Başkan Vekili de her zaman *Lord Chancellor*’a bildirerek bu görevlerinden (hâkim olarak göreve devam etseler de etmeseler de) istifa edebilirler (f.2). Bütün mahkeme üyeleri 1993 tarihli *Judicial Pensions and Retirement Act*⁷⁰, de öngörülen koşullara göre emekli olurlar. Söz konusu kanunun *Constitutional Reform Act* ile değiştirilmiş 26’ncı maddesine göre Yüksek Mahkeme üyeleri normal şartlarda 70 yaşında emekli olurlar. Ancak *Lord Chancellor*’ın uygun görmesi ve müsaadesi ile 75 yaşına kadar görevde kalabilirler. Hiçbir hâkim 75 yaşının doldurduktan sonra hâkimlik yapamaz. Öte yandan üyelerin maaş ve ödenekleri de 34’üncü madde ile güvence altına alınmıştır. Yüksek Mahkeme hâkimleri İngiltere’deki kamu görevlileri içinde hayli yüksek bir maaş alırlar. 2010 yılı itibarıyla bir Mahkeme üyesinin yıllık maaşı £206,857’dir⁷¹.

Resim-3: Yüksek Mahkeme binası ve duruşma salonu⁷².

⁶⁹ Attila Özer, **Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s.98; Barnett, a.g.e., 2004, s.105; Alder, a.g.e., s.156.

⁷⁰ Bu kanunun metni için bkz. http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1993/ukpga_19930008_en_1 (19.07.2010).

⁷¹ **Information Pack Vacancy For Two Justices of The Supreme Court**, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/justices_ip_2010_11.pdf, s.2 (Aralık 2010), s.2.

⁷² Kaynak: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:MxGuildhallMay09.JPG> ; http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_pictures/8151625.stm (Nisan 2011).

4. Yargı Yetkisi, Mahkemelerle İlişkiler ve Diğer Özellikler

Mahkemenin yargı yetkisi kanunun 40'ncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Yüksek Mahkeme Birleşik Krallık topraklarında yetkili olan en yüksek yargılama ve temyiz makamıdır. Liste 9 ile (a) Lordlar Kamarası'nın yargı yetkisi ve (b) *Judicial Committee of the Privy Council*'in "bölgesel yetki devri (*devolution*)" konusundaki yargı yetkisi Mahkemeye aktarılmıştır.

Mahkemenin diğer alt derece mahkemeleri ile olan ilişkisi kanunun 41'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre her şeyden önce *Constitutional Reform Act*'in Yüksek Mahkeme'yi düzenleyen bölümü Birleşik Krallık'ın değişik hukuk sistemleri arasındaki farklılıkları (İngiltere ve Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda) etkilememektedir (f.1). Diğer yandan Mahkemenin Krallığın herhangi bir bölgesindeki bir mahkemeden gelen temyiz üzerinde verdiği karar, -"bölgesel yetki devri (*devolution*)" konularında verilen kararlar hariç- yalnızca temyiz talebinin geldiği bölge hukuk sistemine ait bir karar olarak kabul edilir. Yani Mahkemenin verdiği karar hangi hukuk sisteminden temyiz edilmişse oranın en yüksek Mahkemesinin kararıymış gibi kabul edilir. Yani her ne kadar Mahkemenin adı Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi ise de verdiği kararlar aslında İngiltere ve Galler, İskoçya veya Kuzey İrlanda mahkemesi kararıdır. Başka bir deyişle bir benzetme yapılacak olursa, mahkeme üç farklı şapkaya sahiptir ve Birleşik Krallık dâhilindeki hangi bölgenin temyizini inceliyorsa o bölgenin şapkasını giyip kararını öyle verir. İngiliz mahkemesinin temyizi üzerine verdiği karar sadece İngiltere ve Galler hukuku için bağlayıcıdır, İskoç veya Kuzey İrlanda mahkemeleri bu kararla bağlı değildir. Keza bir İskoç mahkemesinin yaptığı temyiz üzerine verilen karar, İskoç şapkası ile verildiğinden Kuzey İrlanda mahkemelerini bağlamaz.

Yüksek Mahkeme pek çok benzerinin aksine bütün üyelerinin bir araya gelmesi ile çalışmaz. Mahkeme birden fazla kurul halinde iş bölümü yapar ve bu şekilde çalışır. Nitekim mahkemenin usulüne uygun olarak oluşması için, özel haller saklı kalmak koşulu ile kanunun 42'nci maddesine göre şu şartların birlikte sağlanması gereklidir: (a) Mahkeme tek rakamdan oluşan sayıda hâkimden oluşur; (b) Mahkeme en az 3 hâkimden oluşur; (c) Bu hâkimlerin en az yarısı sürekli üye olmak zorundadır (f.1). Ancak bu koşullar yani Mahkemenin toplanabilmesi için a ve b şıklarında belirtilen rakamlar, Mahkeme Başkanı tarafından belirli usullere ilişkin olarak verilecek direktiflerle en az üye sayısı 3'den fazla

olarak belirlenebilir (f.3-4). Öte yandan Mahkeme herhangi bir yargılama esnasında gerekli görmesi halinde, özel uzmanlık gerektiren konularda davanın tamamı veya bir kısmında özel danışmanlar atayarak onlardan faydalanabilir ve onların yardımıyla davayı görebilir (m.44).

Diğer yandan Kanunun 45'inci maddesi Mahkeme Başkanının tarafından Mahkemede uygulanacak usul ve uygulamayı belirleyen bir “Yüksek Mahkeme İçtüzüğü (*Supreme Court Rules*)” hazırlanacağını öngörmektedir. Nitekim söz konusu İçtüzük Mahkeme göreve başlamadan önce Mayıs 2009'da hazırlanmış ve kanunda öngörülen usule uygun olarak *Lord Chancellor*'a sunulduktan sonra bir kararname biçiminde yayınlanmıştır.⁷³ İçtüzük Mahkemenin faaliyete başladığı 1 Ekim 2009'da yürürlüğe girmiştir. Keza ayrıca Mahkeme tarafından hazırlanan on dört tane “uygulama yönergesi (*practice direction*)” de Mahkemenin web sitesinde yayınlanmıştır⁷⁴.

Öte yandan Yüksek Mahkeme bir diğer özelliği ile de İngiltere'deki bütün diğer mahkemelerden ayrılmaktadır. Mahkeme İngiltere'de duruşmaların videoya kaydedildiği ilk ve tek mahkeme olma özelliğine sahiptir. İngiltere'deki bütün diğer mahkemelerde değil video kaydı, fotoğraf bile çekmek suç iken, *Constitutional Reform Act* ile Yüksek Mahkeme bu yasağın dışına çıkarılmıştır. Kanunun 47'nci maddesi ile mahkeme salonlarında fotoğraf vs. çekmeyi suç olarak düzenleyen kanunlarda yeni Yüksek Mahkeme istisna tutulmuş ve bu yasağın Yüksek Mahkeme'de uygulanmaması sağlanmıştır. Keza Mahkeme binası içindeki her duruşma salonuna yerleştirilen kameralar ile bütün duruşmalar kayıt altına alınmakta ve ihtiyaç halinde bu kayıtlar kamuoyu ile paylaşılabilir. Hatta bu satırların yazıldığı tarihte Mahkemeden yapılan basın açıklamasına göre 16 Mayıs 2011 itibarıyla Mahkemede görülen duruşmalar, ulusal bir televizyon kanalının internet sitesinden (www.skynews.com/supremecourt) canlı olarak yayınlanmaya başlanmıştır⁷⁵.

Mahkeme bağımsızlığı açısından sebolik bir değeri olan kendine ait bir mühür ve özel olarak tasarlanmış bir ambleme de sahiptir. Keza Mahkeme dünyadaki diğer örnekleri gibi kullanışlı ve faydalı bir web sitesine (www.supremecourt.gov.uk) de sahiptir ve her ay ortalama 19000 kişi Mahkemenin internet sitesini ziyaret etmektedir. Mahkemenin

⁷³ İçtüzük için bkz. http://www.supremecourt.gov.uk/docs/uksc_rules_2009.pdf (20.07.2010).

⁷⁴ Bu uygulama yönergeleri <http://www.supremecourt.gov.uk/procedures/practice-directions.html> adresinde mevcuttur (20.07.2010).

⁷⁵ http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1106.pdf (Mayıs 2011).

gördüğü her davanın kararı ve basın özetleri bu web sitesinde düzenli olarak yayınlanmaktadır. Öte yandan mahkeme kamunun ziyaretine açıktır. Mahkeme binası ve duruşma salonları herkes tarafından ziyaret edilebilmekte ve duruşmalar izlenebilmektedir.

Resim-4: Yüksek Mahkeme'nin amblemi ve üyeler⁷⁶.

Bütün bu özellikleri dikkate alındığında bu yeni Mahkemenin şeffaflık açısından selefi *Appellate Committee of House of Lords*'a nazaran oldukça ileri bir seviyede olduğu söylenebilir⁷⁷. Gerçekten de bu yeni Mahkeme İngiliz yargı geleneği içerisinde şeffaflık ve erişilirlik bakımından öylesine özel bir yere sahiptir ki, Mahkeme 2011 yılının başlarında çok enteresan bir uygulamaya başlamıştır. Mahkemenin yazıya dayalı canlı iletişime ilişkin koyduğu kural uyarınca, duruşma salonlarında günümüz dünyasının en moda anında iletişim araçlarından biri olan *Twitter* kullanmak serbest bırakılmıştır. Yani vatandaşlar ve gazeteciler duruşma esnasında olanları, dış dünyaya anında canlı olarak *Twitter* aracılığıyla aktarabileceklerdir⁷⁸. Dünyada pek çok ülkede duruşma salonlarında cep telefonu açık tutmak bile yasaklanırken, İngiltere gibi bir ülkenin en yüksek mahkemesinde böyle bir iletişim özgürlüğü sağlamak gerçekten de İngiliz yargı sistemi için çok ileri bir adımdır.

⁷⁶ Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Supreme_court_crest_%28official%29.svg; **The Supreme Court Annual Report and Accounts 2009–2010**, HC 64, Stationery Office, London, 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/ar_2009_10.pdf (Nisan 2011), s.31.

⁷⁷ Lord Clarke, "The Supreme Court-One Year On", **Bracton Law Lecture**, Exeter University, 11 Kasım 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/speech_101111.pdf, (Aralık 2010), s.13.

⁷⁸ http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1102.pdf, <http://ukscblog.com/tweeting-allowed-in-supreme-court#more-5064> (Ocak 2011).

Mahkeme binasındaki duruşma salonlarında “hâkimlerin oturduğu kürsü ile onun karşısında bulunan ve hilal/yay şeklinde bir dizayn ile yan yana bulunan iddia makamı (savcılık temsilcileri) ile savunma makamı (avukatlar/barristers) kürsülerinin hepsinin hemen zemin üstüne kurulmuş olduğu ve aynı seviyede buldukları, yani hâkimlerin kürsüsünün de diğerlerine göre yüksekte bulunmadığı⁷⁹” belirtilmektedir. Keza Yüksek Mahkeme’de görülen duruşmalarda “mahkeme heyetinin cübbe, kep gibi herhangi özel bir kıyafet giymedikleri (kamuoyunca eleştirilmiş olsalar da kendilerinin artık buna gerek görmedikleri/giymeyi tercih etmediklerinin beyan edildiği ve takım elbise ve kravatlı oldukları)⁸⁰” de bilinmektedir.

Öte yandan soyluluk unvanına sahip olmayan üye John Dyson’ın mahkemeye atanması ile bu yeni mahkemenin üyelerine nasıl hitap edileceği de sorun haline gelmiştir. Zira mahkemenin ilk üyeleri Hâkim Dyson hariç *Constitutional Reform Act* öncesi Lordlar Kamarası üyesi oldukları için doğal olarak soyluluk unvanına (*Lord* ya da *Lady*) sahipti. Bu da kafa karışıklığına yol açıyordu. Bu sorun tipik bir İngiliz pragmatizmi yoluyla yani 13 Aralık 2010 günü Kraliçe tarafından yayınlanan bir emir ile çözülmüştür. Buna göre Yüksek Mahkeme’nin her üyesi, bu mahkemenin bütün hâkimlerine benzer şekilde hitap edilmesini sağlamak için, hayat boyu soyluluk unvanına (*Life Peerage*) sahip olsun ya da olmasın, “*Lord*” ya da “*Lady*” olarak anılacaklar ve kendilerine böyle hitap edilecektir⁸¹. Yani artık Mahkemeye soyluluk ünvanına sahip olmadan atanan üyeler dâhil Yüksek Mahkeme’nin bütün üyeleri, kendilerinden söz edilirken ya da mahkemede kendilerine hitap edilirken *Lord* ya da *Lady* diye anılacaklardır.

Ancak bu durum pek de makul gözükmemektedir. Zira bir yazarın haklı olarak işaret ettiği gibi Yüksek Mahkemenin aristokratik kurumların unvanlarını kullanmaya dönmesi, Mahkeme’nin ortaya koymak için çok çalıştığı modern ve ileri görüşlü imajına aykırı bir geri adımdır⁸². Diğer yandan *Constitutional Reform Act*’in yeni Yüksek Mahkeme üyelerini *Lord* ya da *Lady* değil de basit bir şekilde “*Justice* (Hâkim)” olarak adlandırması (m.23/6), önemli bir sembolik değişimdir. Bu değişim, hâkimlerin sadece

⁷⁹ Bozlak, a.g.e., s.20.

⁸⁰ A.y.

⁸¹ Press Notice: “Courtesy titles for Justices of the Supreme Court”, Reference number: 13/2010 Date: 13 December 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1013.pdf (Aralık 2010).

⁸² “It is a retrograde step for the court to revert to using titles with aristocratic associations at odds with the more modern and forward-looking image which the Supreme Court has worked hard to present”. Kate Malleson’dan aktaran Afua Hirsch, “Anger over courtesy titles for supreme court justices”, **Guardian**, 17 Ocak 2011, <http://www.guardian.co.uk/law/2011/jan/17/supreme-court-courtesy-titles> (21 Ocak 2011).

vatandaşlar tarafından önlerine getirilen uyuşmazlıkları çözmekle ve tarafsız bir şekilde adaleti sağlamakla görevli kamu görevlileri (*public servants*) olduklarını vurgulamaktadır⁸³. Ancak ne var ki kanunun getirdiği bu vurgu, çok kısa bir süre içerisinde gelenekler tarafından alaşağı edilmiştir. Keza daha da ilginç olan bu garip geriye dönüşün, Yüksek Mahkeme tarafından da savunulmuş olmasıdır. Mahkeme Başkanı Lord Phillips bu kararı tutarlılık getirmek açısından olumlu karşıladıklarını ifade etmiştir⁸⁴. Oysa yeni mahkemenin hayat boyu soyluluk unvanına sahip olan ilk on bir üyesinin çoğunun birkaç yıl içinde yaş haddinden zorunlu olarak emekli olacağı göz önüne alındığında, gelecekteki bütün Mahkeme üyelerine bu aristokratik unvanların verilmesine gerek olmadığı söylenebilir. Zira mahkemenin bu ilk üyeleri kademeli olarak emekli oldukça üyeler arasındaki bu unvan sorunu da zaman içerisinde kendiliğinden ortadan kalkabilecekti.

Öte yandan İngiltere’de *High Court* ve üstündeki bütün mahkemelerde duruşma esnasında mahkeme üyelerine zaten geleneksel olarak “Lordum (*my Lord*)” ya da “Leydim (*my Lady*)” şeklinde hitap edilmektedir. Dolayısıyla aslında Yüksek Mahkeme üyeleri görevlerini yerine getirirken yani duruşma sırasında zaten kendilerine bu unvanlarla hitap edilmektedir⁸⁵. Dolayısıyla sırf ortaya çıkan karışıklığı biran önce çözebilmek için aslında soylu (*peer*) olmayan Lordlar yaratmak, Mahkemenin kuruluş amacıyla bağdaşmamaktadır⁸⁶. Gerçekten de böylesine büyük bir yargı reformunun ortaya çıkardığı bu yepyeni Mahkemeye, eski kurumların kullandığı ve bir yargı organı için hiçbir önemi olmayan kavramların geri getirilmesi ancak *İngiliz devlet mantığının* kabulleneceği bir durum olsa gerek.

Nihayet *Constitutional Reform Act*’in 59’uncu maddesi ile Mahkeme ile aynı ismi taşıyan ve daha önce İngiltere ve Galler’in yüksek mahkemelerine verilen isim olan *Supreme Court of England and Wales* ismi yerine *Senior Courts of England and Wales* ismi verilmiştir. Ancak burada bir karışıklığa yer vermemek için bu değişikliği biraz daha açıklamak gereklidir. Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi kurulmadan önce, İngiltere ve Galler mahkemeleri sınıflandırılırken şöyle bir yapı söz konusu idi: 1870’lerde çıkarılan

⁸³ Aliene Kavanagh, “A New Supreme Court for the United Kingdom: Some Reflections on Judicial Independence, Activism and Transparency”, **University of Oxford Legal Research Paper Series Paper**, No 58/2010, Temmuz 2010, <http://ssrn.com/abstract=1649994> (Aralık 2010), s.3.

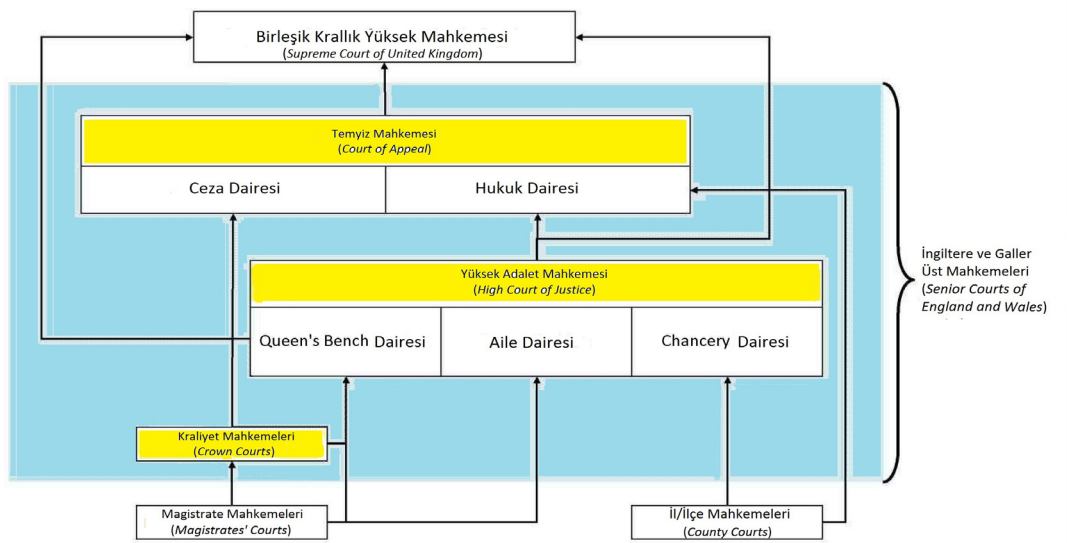
⁸⁴ “Courtesy titles for Justices of the Supreme Court”, a.g.e., s.1.

⁸⁵ James Wilson, “When is a Lord not a Lord?”, <http://www.halsburyslawexchange.co.uk/when-is-a-lord-not-a-lord/> (31 Ocak 2011).

⁸⁶ A.y.

bir kanun ile ülkenin iki yüksek mahkemesi olan *Court of Appeal* ve *High Court of Justice* için bir çatı oluşturulmuş ve bu çatıya önce "*Supreme Court of Judicature*" denilmiştir. Daha sonra bu çerçeve ismin içine 1971 yılında kurulan *Crown Courts* da eklenerek bu çatının altındaki mahkeme sayısı üçe çıkarılmış ve 1981 yılında ise bu çatının ismi değiştirilerek "*Supreme Court of England and Wales*" yapılmıştır. Dolayısıyla 1981 yılından buyana İngiltere’de bu üç mahkemeyi içine alan bir çerçeve isim olarak bir "*Supreme Court*" vardı. Ancak işte *Constitutional Reform Act* ile bu isim, yeni kurulan "*Supreme Court of United Kingdom*" ile karıştırılmaması için değiştirilmiştir. Artık bu üç mahkemenin (*Court of Appeal*, *High Court of Justice*, *Crown Court*) oluşturduğu çatıya *Constitutional Reform Act*’in 59’uncu maddesi gereği 2005 yılından buyana "*Senior Courts of England and Wales*" denilmektedir. Bu durumu özetlemek için aşağıdaki şekil faydalı olacaktır.

Şekil-1: İngiltere ve Galler Mahkemeleri⁸⁷

C. DEĞERLENDİRME

Yüksek Mahkeme’nin kuruluşuyla birlikte bu mahkeme üzerine pek çok eleştiri ve değerlendirme yapılmıştır. İngiliz hukuk literatüründe kimi yazarlar bu mahkemenin kurulmasını İngiltere’de kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı açısından atılmış ileri ve önemli bir adım olarak görüp olumlu karşılarken⁸⁸; kimileri ise bu mahkemeyi daha önce

⁸⁷ <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/8e/Courts.jpg> (21.07.2010). Şekil kısmen Türkçeleştirilmiştir.

⁸⁸ Hatta bizzat Yüksek Mahkeme’nin ilk mensupları da bu düşüncededir. Zira Mahkeme’nin ilk ve halen görevdeki Başkanı Lord Phillips, 1 Ekim 2009 günü Mahkeme’nin açılış töreninde yaptığı konuşmasında şunları söylemişti: “Birleşik Krallık’ta ilk kez yasama, yargı ve yürütme arasında açık bir kuvvetler

Lordlar Kamarası'ndaki Hukuk Lordları'nın yürüttüğü temyiz mercii görevine hiçbir şey değiştirmeden sadece yeni bir ad, bina ve amblem verilmesi olarak görmekte ve dolayısıyla yapılan değişikliği gereksiz ve faydasız olarak nitelendirmektedirler.

Mahkeme üzerindeki bu tartışmaların ayrıntılarına ve kimlerin neden yeni mahkemeyi savunup kimlerin karşı çıktığına burada uzun uzadıya değinilmeyecektir. Ancak ortada bir vakâ vardır ve o da bu Yüksek Mahkeme'nin Parlamento tarafından kurulmuş ve 2009 yılı itibarıyla göreve başlamış, İngiliz yargı sistemi içinde çalışıyor olduğudur. Dolayısıyla burada esas olarak üzerinde durulması gereken İngiltere'nin yüzyıllar sonra parlamentonun gölgesinden çıkarıp onun karşısına yerleştirdiği bu yeni Yüksek Mahkeme'nin fiilen *ne yaptığı* ve gelecekte *ne yapabileceği*dir. İşte bu noktada yeni mahkeme üzerindeki esas tartışma bu mahkemenin dünyadaki diğer emsalleri gibi *kanunların anayasa uygunluğunun yargısal denetimi* işlevi görüp görmeyeceği üzerine yoğunlaşmaktadır. Yani bu mahkeme diğer ülkelerdeki en yüksek mahkemelerin pek çoğunun yaptığı gibi günün birinde bir *anayasa mahkemesine* dönüşebilir mi? *Constitutional Reform Act* böylesi bir ihtimale imkân vermekte midir? Yeni mahkemenin yapısı ve üyeleri şu veya bu şekilde anayasa yargısının İngiltere'de de en nihayet ortaya çıkmasını sağlayabilir mi?

Hemen belirtmek gerekir ki *Constitutional Reform Act*'in kabul edildiği zamanın İngiliz hükümeti, yeni Yüksek Mahkeme'nin doğurması muhtemel anayasal sonuçlar konusunda açıktı. Hükümet üyelerine göre yeni Mahkemenin kurulması Birleşik Krallık'ın nihai temyiz merciiinin yetkilerinde bir değişiklik amaçlamamaktadır. Keza yeni Yüksek Mahkeme, Lordlar Kamarası'nın önceden sahip olduğu yargı yetkisinin tamamıyla aynısına sahiptir; yetkileri ne arttırılmış ne de azaltılmıştır. Dolayısıyla *Constitutional Reform Act*'i hazırlayanların kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir anayasa mahkemesi yaratmak gibi bir niyetlerinin olmadığını söylemek mümkün⁸⁹. Bu husus

ayrılığına sahibiz. Bu önemli. Hukuku yapanlar ile onu yönetenleri açıkça birbirinden ayırması bakımından yargı bağımsızlığını vurgulamaktadır (*For the first time, we have a clear separation of powers between the legislature, the judiciary and the executive in the United Kingdom. This is important. It emphasises the independence of the judiciary, clearly separating those who make the law from those who administer it*). (Press Notice No. 01/09, "Supreme Court of the United Kingdom comes into existence", 1 Ekim 2009, www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_0109_2.pdf (Aralık 2010)).

⁸⁹ Lord Neuberger of Abbotsbury (Master of the Rolls), "The Supreme Court: Is the House of Lords 'Losing Part of Itself'?", **The Young Legal Group of the British Friends of the Hebrew University Lecture**, 2 Aralık 2009, <http://www.judiciary.gov.uk/NR/rdonlyres/1760662C-2392-48FF-87AF-80BC6C2E29BA/0/mrsupremecourtlecturedec2009.pdf>, (04.09.2010), s.9.

hükümetin 2003'te reform planını açıkladıktan sonra yayınladığı ve yukarıda değinilen danışma metninde de açıkça belirtilmişti. Buna göre Hükümet, bu yeni Yüksek Mahkemeyi kurarken onun kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek türden bir rol üstlenmesini savunmamıştır. Zira zamanın hükümetine göre gerek Amerikan modeli gerekse de Avrupa modeli bir *anayasa mahkemesi* Birleşik Krallık'ın anayasal geleneklerine aykırı olur ki bu yüzden yeni Mahkemenin yargı yetkisi bu şekilde genişletilmemiştir⁹⁰. Keza Yüksek Mahkeme'nin ilk üyeleri olarak göreve başlayan Hukuk Lordları'ndan biri olan Lord Clarke'a göre de Yüksek Mahkeme bir anayasa mahkemesi değildir çünkü İngiltere henüz bir yazılı anayasaya sahip değildir. Günün birinde İngiltere bir yazılı anayasa yapana kadar da Yüksek Mahkeme dâhil bütün İngiliz mahkemeleri kanunları iptal etme yetkisine sahip değildir; mahkemelerin rolü münhasıran kanunların ne anlama geldiğine karar vermektir⁹¹.

Ancak bununla birlikte Kate Malleon'a göre yeni Yüksek Mahkeme'nin resmi yetkileri ve yargısal personeli, selefi *Appellate Committee of House of Lords* ile aynı olmasına rağmen; bu Mahkemenin kurulması büyük öneme sahip bir anayasal değişimi temsil etmektedir. Keza Mahkemenin dünyanın diğer yerlerinde görmeye alıştığımız türden anayasa mahkemeleri veya yüksek mahkemelere benzer bir şeye doğru evrim geçirmesi mümkün gözükmektedir. Malleon'a göre bunun başlıca nedeni ise Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliğine üyeliği, 1998 İnsan Hakları Kanununun kabul edilmesi ve yargısal denetimin mahkemeler tarafından geliştirilmesi sonucu *Appellate Committee of House of Lords*'un son otuz yılda oynadığı rolün artmasına dayanmaktadır. Bütün bunlar İngiltere'de yüksek yargı organlarının giderek daha fazla sosyal ve siyasi meselelerde belirgin bir şekilde büyük rol oynamasına yol açmıştır. Dolayısıyla kendi binasında ayrı ve belli bir kimliğe kavuşan yeni bir nihai temyiz mahkemesi İngiltere'deki bu eğilimi daha da hızlandıracaktır⁹².

⁹⁰ Department of Constitutional Affairs, **Constitutional reform: a Supreme Court for the United Kingdom**, a.g.e., s. 20.

⁹¹ Clarke, a.g.e., s.14.

⁹² Kate Malleon, "The judicialisation of politics in the UK: What difference will the new Supreme Court make?", International Political Science Association RC 09 (Comparative Judicial Studies) tarafından düzenlenen "**Judicial Review as 'Insurance Policy': Horizontal and Vertical Accountability in Democratic and Transitional States**" başlıklı konferansta sunulan tebliğ, 21–23 Haziran 2010, Bolonya/İtalya. (Bu tebliğ henüz herhangi bir yerde yayınlanmamış olup, tebliğin metni yazarın kendisinden e-mail ile talep edilmiş ve yazar tarafından bu talep üzerine gönderilmiştir.)

Lord Neuberger'e göre ise Avrupa Birliği hukuku ve AİHS hukukunun İngiliz mahkemeleri ve hâkimleri üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, Yüksek Mahkeme'nin kurulmasına çok önemli bir destek rüzgârı veren bu kuvvetler (yani AB ve AİHS hukuku), aslında çoktan bu ülkenin yargıçlarına bir *anayasa mahkemesi* olmanın nasıl bir şey olduğunun ilk tecrübesini vermiştir⁹³. Dolayısıyla her ne kadar yeni Yüksek Mahkeme kendisini kuranlar tarafından bir “anayasa mahkemesi” olması için tasarlanmamış ise de, bu mahkeme zamanının büyük çoğunluğunu en azından daha geniş bir anlamda “anayasal sorunlar”la geçirecek gibi görünmektedir⁹⁴. Dolayısıyla bu nedenle Robert Hazell'in de belirttiği gibi yeni Yüksek Mahkeme zaman içerisinde daha çok bir anayasa mahkemesine (*constitutional court*) dönüşecektir⁹⁵.

Keza Lord Neuberger, *Constitutional Reform Act*'i hazırlayanların niyeti bir anayasa mahkemesi yaratmak değilse de; bazen amaçlanmayan sonuçların doğabileceğini ve dolayısıyla Yüksek Mahkeme'nin günün birinde ortaya çıkarması muhtemel en önemli sonucunun diğer yüksek mahkemelerde olduğu gibi kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyerek, onları iptal/ihmal etme yetkisini kullanabilmesi ve böylece en başta amaçlanmayan bir anayasa mahkemesinin ortaya çıkması olduğunu belirtmektedir⁹⁶. Neuberger belki de gelecekte bir gün Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi başkanının, ABD'de olduğu gibi bir *Marbury v. Madison* anında Parlatentonun kabul ettiği bir kanunun anayasaya aykırı olduğunu söyleyebileceğini belirtmektedir. Ancak Neuberger böyle bir şeyin kaçınılmaz bir sonuç değil yalnızca bir ihtimal olduğunu vurgulamaktadır⁹⁷.

Lord Neuberger, bu tezini desteklemek için şunu da belirtmektedir: *Constitutional Reform Act*'in 40'inci maddesinin 5'inci fıkrasının Yüksek Mahkeme'ye kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek için dolaylı bir yetki verdiği söylenebilir. Zira Yüksek Mahkeme'nin yargı yetkisini düzenleyen bu hükme göre “Mahkeme hangi kanundan kaynaklanırsa kaynaklansın önüne gelen bir temyiz talebinde, adaleti dağıtmak için belirlenmesi gereken her sorunu karara bağlamaya yetkilidir (*The Court has power to determine any question necessary to be determined for the purposes of doing justice in an appeal to it under any enactment*)”. İşte Neuberger'e göre bu hüküm Yüksek Mahkeme'nin günün

⁹³ Neuberger, a.g.e., s.10.

⁹⁴ Walker, a.g.e., s. 295.

⁹⁵ Robert Hazell, “The Continuing Dynamism of Constitutional Reform”, **Parliamentary Affairs**, Cilt 60, Sayı 1, s.17.

⁹⁶ Neuberger, a.g.e., s.11.

⁹⁷ A.y.

birinde Parliamentonun kabul ettiği bir kanunun anayasallığının yargısal denetimini yapması için, ABD Anayasasının sağladığından daha fazla imkân sağlamaktadır. Zira ABD Anayasasının hiçbir yerinde Amerikan Yüksek Mahkemesinin anayasallık denetimi yapabileceğine ilişkin açık bir hüküm yoktur; ancak 1803 yılında görülen *Marbury v. Madison* davasında Amerikan Yüksek Mahkemesi bu yetkinin anayasa tarafından zımni olarak kendisine verildiğini kabul etmiş ve böylece Amerika’da anayasa yargısını başlatmıştır. Bu gerçek göze alındığında Neuberger’e göre Amerikan Anayasasında zımni olarak var olduğu kabul edilen *kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi* yetkisinin, *Constitutional Reform Act*’de de, kanunun 40’inci maddenin 5’inci fıkrası göz önüne alındığında, pek ala zımnen yer aldığı söylenebilir⁹⁸.

Yüksek Mahkeme’nin fonksiyonuna ilişkin tartışılan bu olasılıkların ne kadarı, ne zaman gerçekleşir veya gerçekleşmez bunu zaman gösterecektir. Günün birinde yeni Yüksek Mahkeme’den kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyen yepyeni bir “anayasa mahkemesi” doğacak mıdır bunu da şu anda bilimsel olarak bilmek mümkün değil. Ancak ortada bir gerçek vardır ki o da şudur: Eğer yeni Yüksek Mahkeme, kurucuları tarafından kanunların anayasa uygunluğunu denetleyecek bir anayasa yargısı organı olarak tasarlanmadıysa, bu mahkeme neden kurulmuştur? Bu değişimin esprisi nedir? Rodney Brazier’in isabetle ifade ettiği gibi bu değişimin altında yatan şey *kuvvetler ayrılığı*dır. Yani Yüksek Mahkeme, kuvvetler ayrılığı doktrininin fiziki ve hukuki tezahürünü ortaya çıkarmak için kurulmuştur⁹⁹. Keza Yüksek Mahkeme’nin ilk başkanı Lord Phillips’in de açıkça ifade ettiği gibi: “Bir Yüksek Mahkeme kurulmasındaki amaç herkesin Birleşik Krallık’ın nihai temyiz mahkemesinin, yasama ve yürütmeden tamamen bağımsız olduğunu görmesini sağlamak ve daha çok açıklık ve şeffaflık yoluyla hesap sorulabilirliği ve kolay erişimi arttırmaktır¹⁰⁰”. Dolayısıyla kanımızca da demokrasinin beşiği sayılan İngiltere’nin çok uzun zaman sonra yüksek yargı ile yasama ve yürütme organları arasında geleneksel olarak süregelen neredeyse bütün hukuki ve fiili bağları koparması, ancak kuvvetler ayrılığına yönelik bir istek ile izah edilebilir.

⁹⁸ A.e., s.11-12.

⁹⁹ Brazier, a.g.e., s. 153.

¹⁰⁰ Lord Phillips, “Judicial Independence & Accountability: A View from the Supreme Court”, 8 Şubat 2011 tarihinde UCL Constitution Unit’de verdiği ders, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/speech_110208.pdf (10 Şubat 2011), s.20–21.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YARGISAL ATAMALARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Constitutional Reform Act'in İngiliz hukuk sistemine getirdiği en büyük yeniliklerden biri de hâkimlerin atanması ve disiplin işlerine ilişkin kökten değişikliklerin düzenlendiği kanunun dördüncü kısmıdır. Bu kısım esas itibarıyla yeni bir “Yargısal Atamalar Komisyonu (*Judicial Appointments Commission*)” ve “Yargısal Atamalar ve Davranış Ombudsmanı (*Judicial Appointments and Conduct Ombudsman*)” oluşturarak *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*'in “yeni rollerini desteklemek amacıyla yeni bir yapılanma kurmaktadır¹”. Yani bu kısımda getirilen esas değişim İngiltere ve Galler mahkemelerindeki hâkimlerin atamalarının özel bir komisyona -Yargısal Atamalar Komisyonu- bırakılmasıdır². Hâkim olarak atanacak kişileri seçecek olan Yargısal Atamalar Komisyonu'nun Nisan 2006'da kurulmasıyla birlikte İngiltere'de “yürütmenin elindeki yargıçları belirleme yetkisi bağımsız ve yansız bir kurula geçmiş oldu”³. Zira sistemin en tepesindeki Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi üyeleri ve en altındaki *Magistrate*'ler dışındaki İngiltere ve Galler mahkemelerinin tüm hâkim adayları, Yargısal Atamalar Komisyonu tarafından değerlendirilmekte ve yalnızca bu komisyonun belirlediği kişiler hâkim olabilmektedir⁴.

Kanunun dördüncü kısmı (m.61–122) kendi içinde dört bölümden oluşmaktadır. Bu kısımda kısaca belirtmek gerekirse Yargısal Atamalar Komisyonu ve Yargısal Atamalar ve Davranış Ombudsmanı'nın kuruluşu, görev ve yetkileri, hâkimlerin atamalarının nasıl olacağı ve disiplin rejimi düzenlenmektedir. Bu kısmın ilk bölümü (m.61–62) Komisyon ve Ombudsmanın kuruluş hükümleridir. Kanunun 61'inci maddesi ile Yargısal Atamalar

¹ Sibel İnceoğlu, *Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde Yargıcın Davranış İlkeleri*, Beta, İstanbul, 2008, s.183.

² Eroğul, *Çağdaş Devlet Düzenleri*, a.g.e., s.39.

³ A.e., s.48.

⁴ A.e., s.49.

Komisyonu kurulmuştur ve bu Komisyonun kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri Liste 12’de düzenlenmiştir. Kanunun 62’inci maddesi ile ise Yargısal Atamalar ve Davranış Ombudsman’ı kurulmuştur. Ombudsmanın atanması, görev ve yetkilerine ilişkin ayrıntılar ise Liste 13’de düzenlenmiştir. İkinci bölüm *Lord Chancellor* ve Komisyonun *Lord Chief Justice*, Daire Başkanları (*Heads of Divisions*)⁵, *Court of Appeal* üyeleri (*Lord Justices*), *High Court* hâkimleri ve diğer adli makamlardaki kişilerin atanmasında izleyecekleri süreci ve atama süreciyle alakalı Ombudsmana yapılacak şikâyetleri düzenlemektedir. Üçüncü bölüm *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*’ın hâkimler üzerindeki disiplin rejimini ve bu adli disiplinle alakalı şikâyetler konusunda Ombudsmana yapılacak şikâyetleri düzenlemektedir. Dördüncü ve son bölüm ise bu kısımdaki hükümlerin nasıl yorumlanacağını düzenlemektedir.

Constitutional Reform Act ile İngiltere’de hâkimlerin atanma yöntemi oldukça köklü bir şekilde değiştirilmiştir. Bu değişim yargı bağımsızlığı açısından daha kabul edilebilir ve liberal demokratik standartlara daha uygun bir yöntem öngörmektedir. Dolayısıyla *Constitutional Reform Act*’in dördüncü kısmı ile yapılan İngiltere adli sisteminde bugüne kadar eşi görülmemiş bir reformdur. Ancak bu reformun önemini ve değerini anlayabilmek ve bu değişimi hakkıyla kavrayabilmek, değişimden önceki sistemi iyi bir şekilde bilmek ile mümkündür. Dolayısıyla bundan sonra *Constitutional Reform Act* kabul edilmeden önce İngiltere ve Galler’de hâkimlik mesleğinin temel özellikleri ile hâkimlerin atanma ve görevden alınma usulünün nasıl olduğu incelenecektir. Daha sonra ise *Constitutional Reform Act* ile kurulan yeni sistem açıklanacaktır.

I. CONSTITUTIONAL REFORM ACT ÖNCESİ İNGİLTERE’DE HÂKİMLİK VE HÂKİMLERİN ATANMASI

Hâkimler İngiliz anayasasında çok önemli bir oynar⁶. Hâkim atamaları ise İngiltere’de yürütme organının bir konusudur⁷. Yani hâkimlerin atanması tamamen yürütme organına bırakılmıştır⁸. Hâkimler Kral ya da Kraliçe adına görev yaparlar ve Kral

⁵ İngiltere ve Galler mahkemelerinde aslında beş “Daire Başkanı (*Heads of Division*)” vardır: “Master of the Rolls (*Court of Appeal* Hukuk Dairesi Başkanı)”, High Court’un “Queen’s Bench Dairesi Başkanı (*President of the Queen’s Bench Division*)”, “Aile Dairesi Başkanı (*President of the Family Division*)” ve “Chancery Dairesi Başkanı (*Chancellor of the High Court*)”. Sistemin en tepesinde yer alan *Lord Chief Justice* ise aynı zamanda *Court of Appeal* Ceza Dairesinin de başkanıdır.

⁶ Rodney Brazier, **Constitutional Reform Reshaping British Political System**, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2008, s.146.

⁷ Bradley-Ewing, a.g.e., s.385

⁸ Bradley, “The Constitutional Position of Judiciary”, a.g.e., s.301.

ya da Kraliçenin tüm hâkimleri, onun bakanlarının tavsiyeleri üzerine atanırlar⁹. Dolayısıyla yargı organında görev alan her türlü hâkimin ataması esas itibarıyla yürütme organı tarafından yapılır. Bu demektir ki aslında hâkimlerin atanmasında gerçek söz sahibi yürütme organının esas parçası olan hükümettir. Keza yürütmenin belirlediği hâkim adaylarının, ABD’de olduğu gibi yasama organı tarafından onaylanması gibi bir usul de ne daha önce ne de günümüzde öngörülüş değildir¹⁰. Dolayısıyla İngiltere’de Parlatentonun hâkimlerin atanmasında hiçbir rolü yoktur. Parlamento hâkim olabilmek için gerekli koşulları belirlemek için gerekli kanunları çıkarmak dışında hâkimlerin atanmasında tamamen saf dışı bırakılmıştır¹¹. Bu özellikleri nedeniyle İngiltere’nin “hâkimlerin yürütme organı tarafından atanması yönteminin en katı şekilde uygulandığı ülke” olduğu belirtilmektedir¹².

Geleneksel anlayışa göre İngiltere’de hâkimlik profesyonel bir iş, bir kariyer mesleği değildir. Bu mesleği yapabilmek için gereken bir giriş sınavı yahut bunun bir okulu yoktur¹³. Yani çoğunlukla Kıta Avrupası adli sistemlerinde uygulanan sistemin aksine hâkimlik, sınavlara girilip belirli bir eğitim alındıktan sonra başlanılan bir meslek değildir. İngiltere’de hâkimliğin kaynağı avukatlıktır¹⁴. Dolayısıyla Kıta Avrupasında görülenin aksine İngiltere’de hâkimlik bir hukuk fakültesi mezunu için mezuniyetin hemen ardından başlanabilecek bir kariyer değildir fakat genellikle avukat (*socilitor* veya *barrister*) olarak belli bir süre başarılı bir kariyer edindikten sonra yapılabilecek ikinci bir kariyerdir¹⁵. Hâkimler münhasıran belirli (5–10 yıl) bir süre avukatlık yapmış deneyimli kişiler arasından seçilirler. Bu kişiler hâkimliğin gerektirdiği özelliklere sahip oldukları için tercih edilirler. Hâkimlik kariyer esasına dayanmadığı için mahkemeye atanacak kişiler için kanunlar tarafından belirlenen zorunlu şartlar, mahkemeye göre değişmektedir¹⁶. Her derecedeki mahkemenin aradığı şartlar farklıdır ve bunlar

⁹ Bradley-Ewing, a.g.e., s.385.

¹⁰ A.y.

¹¹ Bradley, “The Constitutional Position of Judiciary”, a.g.e., s.301.

¹² Şeref Ünal, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1994, s.56.

¹³ Eroğul, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, a.g.e., s.49.

¹⁴ Özer, a.g.e., s.94.

¹⁵ Kate Malleison, **The Legal System**, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2007, s.209.

¹⁶ Özer, a.g.e., s.95.

Parlamentonun çıkardığı kanunlarla belirlenmiştir. Ancak genel olarak hâkimliğe atanacak avukatların her şeyden önce başarılı, saygın, vasıflı ve iyi niyetli olmaları gerekmektedir¹⁷.

Diğer yandan İngiltere’de hâkimlik hem tam zamanlı hem de yarı zamanlı olarak icra edilebilen bir meslektir. Tam zamanlı hâkimlik genellikle daha önce bir süre yarı zamanlı hâkimlik yapmayı takiben mümkün olmaktadır. Dolayısıyla orta yaşlı bir avukat için genel olarak hâkimlik kariyerine atılacak ilk adım yarı zamanlı hâkim [yardımcı *district* hâkimi (*deputy district judge*), *recorder* veya yardımcı *High Court* hâkimi (*deputy High Court judge*)] olmak için başvurmadır¹⁸. Öte yandan hâkimlik bir kariyer mesleği olmadığı için genellikle hâkimlerin atandıkları makamdan terfi etmeleri söz konusu değildir. Yani çoğunlukla bir kere (tam zamanlı) hâkim olarak atanan kişi, genellikle atandığı makamın yaş sınırına kadar aynı görevde kalır¹⁹.

Ancak İngiltere’de hâkimliğin bir kariyer mesleği olmadığına dair bu geleneksel açıklamaların aksine bizim de görüşlerine katıldığımız bazı yazarlar artık hâkimliğin bir kariyer mesleği haline gelmeye başladığını düşünmektedirler. Örneğin John Bell’e göre İngiltere’de hâkimlerin pek çok Kıta Avrupası ülkesinde olduğu gibi üniversiteden mezun olur olmaz istihdam edilmedikleri bugün için de doğrudur. Ancak öte yandan yaklaşık otuz yılı aşkın bir süredir İngiliz yargı sisteminin gitgide bir kariyer oluşturduğu düşünülmektedir²⁰. Zira 1980’lerden beri yargıda öyle bir kariyer yapısı oluşmuştur ki hiç kimse yarı zamanlı hâkim olarak görev yapıp kendini burada kanıtlamadıkça, tam zamanlı hâkimliğe atanmamıştır²¹. Gerçekten de günümüzde mahkeme kürsüsüne giden olağan yola bakarsak, İngiltere’de aslında bir yargı kariyeri oluşmuştur. Örneğin bir *Recorder* olmak, *Circuit* veya *High Court* Hâkimi olabilmenin tipik önkoşuludur. Keza “yardımcı *district* hâkimi (*deputy district judge*)” olmak da önce *District* Hâkimi oradan da *Circuit* Hâkimi olmaya giden yolun başlangıcıdır. *Recorder* olarak işe başlamasından emekliliğine kadar geçen zaman dilinde tipik bir hâkim, bir makamdan diğerine çoğunlukla da terfi yoluyla profesyonel kariyerinin ortalama yirmi beş yılını yargıda geçirir. Dolayısıyla

¹⁷ A.y.

¹⁸ Malleson, **The Legal System**, a.g.e., s.209.

¹⁹ Ünal, a.g.e., s.58.

²⁰ John Bell, **Judiciaries within Europe: A Comparative Review**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s.298.

²¹ Brazier, a.g.e., s.147.

geleneksel anlayışın aksine artık hâkim olmak bir kariyerin sonu değil fakat bizatihi kendisi bir kariyerdir²².

Keza Kate Malleison da benzer şekilde yüksek yargıdaki kariyer sistemine ilişkin şunları belirtmektedir: İngiltere ve Galler’de, Fransa ya da Almanya’da olduğu türden resmi bir yargısal kariyer yapısı olmadığı tamamen doğrudur. Ancak yüksek yargı makamlarına doğru giden belirgin ve nispeten katı bir kariyer yolu olduğu da bir gerçektir. Yirminci yüzyılın ortasından beri *Court of Appeal*’a atanan bütün hâkimler buraya *High Court*’dan terfi ettirilmişlerdir. Keza yedisi doğrudan Baro’dan, beşi ise doğrudan *High Court*’dan terfi ettirilen on iki üye hariç 1876’dan beri atanan bütün Hukuk Lordları (*Law Lords*), münhasıran *Court of Appeal*’dan terfi ettirilmiştir. Dolayısıyla *High Court*’a atanan hâkimlerden en azından bir miktarı için önce *Court of Appeal*’a ve ardından da Hukuk Lordluğuna terfi ettirilmeyi beklemek gerçekçi bir beklenti olmuştur²³.

Constitutional Reform Act öncesi İngiltere’de hâkimlerin seçimi pek çok insan için gizemli bir şeydi²⁴. Zira atama süreci geleneksel olarak gizlilik içinde yapılmıştır²⁵. Keza ABD’de olduğu şekilde hâkimlerin seçilmesi aleni, dikkatle incelenen bir mesele değildir ve bir kamu yararı meselesi olarak görülmemiştir²⁶. Dolayısıyla diğer ülkelerle -özellikle de Kıta Avrupası ülkeleriyle- karşılaştırıldığında *Constitutional Reform Act* öncesi genel olarak İngiliz yargı organındaki istihdamın gayri resmi, plansız ve şeffaf olmayan bir yapıya sahip olduğu belirtilmektedir. Hatta John Bell’e göre 1990’lara kadar hâkimlerin atanması bir kamu görevine atanmaktan ziyade daha çok bir kulübe üye seçimi gibiydi. Zira *Lord Chancellor* deneyimli adaylar hakkında araştırma yapar ve mevcut hâkimlerden duyular alarak, uygun gördüğü kişiyi hâkim olması için davet ederdi. 1990’lara gelindiğinde ise bir seçim kurulu tarafından adaylar ile resmi mülakatlar yapılmaya başlanmıştır. Öte yandan önceleri herhangi bir boş hâkimlik pozisyonu için ilan dahi

²² Bell, a.g.e., s.298.

²³ Kate Malleison, “Appointments to the House of Lords: Who Goes Upstairs”, ed. Blom-Cooper - Drewry - Dickson, a.g.e., s.115-116.

²⁴ Malleison, **The Legal System**, a.g.e., s.209.

²⁵ Hilaire Barnett, **Constitutional and Administrative Law**, 7. Baskı, Routledge-Cavendish, London, 2009, s.78. (Barnett’in bu kitabının 2009 baskısının fotokopi ile yalnızca belirli bir kısmını temin edebildik. Bu yüzden temin ettiğimiz kısma ilişkin atıflar, Barnett’in kitabının 2009 baskısına, temin edemediğimiz kısımlara ilişkin atıflar ise 2004 baskısına yapılmıştır. 2004 baskıya yapılan atıflar “Barnett, a.g.e., 2004, s.”, 2009 baskıya ilişkin atıflar, “Barnett, a.g.e., 2009, s.” şeklinde gösterilmiştir.)

²⁶ Malleison, **The Legal System**, a.g.e., s.209.

yapılmazken, *High Court* altındaki pozisyonlar için ilan verilmesi usulü 1994'te; *High Court* üyeliği için ilan verilmesi ise ancak 1997'de başlamıştır²⁷.

Bu gayriresmi hâkim atama usulü iki açıdan eleştirileri üzerine çekmiştir. İlk olarak bu usul kıdemli hâkimlerin, hâkim olmak isteyen kişilere ilişkin görüşlerine bağlıydı. Ancak herkes kendileri hakkında doğru yorumda bulunması için danışmanların dikkatini yeterli miktarda çekecek kadar uygulamada bulunma imkânına sahip değildi. İkinci eleştiri ise danışmanların her zaman atama için belirlenen kriterler açısından cevap vermediğine dair güçlü emareler olduğu ve sorulan soruların çoğunlukla hâkim olmak için gereken nitelikler üzerinde yeteri kadar yoğunlaşmadığıdır²⁸.

İngiliz yargı örgütü²⁹ içinde yer alan mahkemelerin üyelerinin atanmasında, 2005 öncesinde farklı usuller uygulanmaktaydı. 2009 yılında göreve başlayan Yüksek Mahkeme'den önce sistemin en tepesinde yer alan *Lords of Appeal in Ordinary*'nin yani Hukuk Lordlarının atanması Başbakanın önerisi üzerine Kraliçe tarafından yapılmaktaydı.

²⁷ Bell, a.g.e., s.312.

²⁸ A.y.

²⁹ İngiltere'de yargı sistemi içinde önemli bir yeri olan; aslında birer bağımsız idari otorite olan ancak yargı yetkisi kullanmaları nedeniyle mahkemelere çok benzeyen ve *Tribunal* ismi verilen organlar bu çalışmada inceleme konusu yapılmamıştır. Ancak bunların İngiliz yargı örgütü içinde çok önemli bir konumu vardır. Bunlar İngiltere'de hukuk ve ceza yargısı dışında belirli tipteki uyuşmazlıkları (idari yargı, kira işleri, iş uyuşmazlıkları, yerel yönetimlerde ortaya çıkan kimi uyuşmazlıklar vb.) çözüme bağlamak üzere kurulmuş organlardır ve pek çok spesifik uyuşmazlığın mahkemeler önüne gelmeden çözülmesini sağlamaktadırlar. İlk örneklerinin kuruluşu 1911'lere kadar dayanan *Tribunal*'ların bugün yaptıkları iş hiç de azımsanacak nitelikte değildir ve oldukça fazla miktarda *Tribunal* vardır. Öyle ki bunlar vergi uyuşmazlıklarından göçmenliğe kadar oldukça farklı konularda yılda yaklaşık bir milyon civarında davaya bakarlar. Önceleri 70 civarında farklı kategoride *Tribunal* vardı; bunlardan bazıları çok meşhur (örneğin *employment tribunal*, *mental health review tribunal*) bazıları ise kimsenin adını bile bilmediği tanınmayan kurullardır. Bunlar tipik olarak devlet ile bireyler arasında, kamu hizmetinin sağlanması ve düzenleyici işlemlerin uygulamasından kaynaklanan uyuşmazlıkları çözüme bağlarlar. Yani aslında birer idari yargı organı, idare mahkemesi gibi hareket ederler. Ancak İngiltere'de Kıta Avrupası'nda olduğu türden bir idari yargı kolu olmadığı için bunların icra ettiği yargısal fonksiyon yine de medeni hukuk yargısının bir parçası olarak kabul edilmektedir. *Tribunal*'lar bir mahkeme değil bağımsız idari organlardır ancak bunlar idari fonksiyondan ziyade daha çok yargısal bir fonksiyon icra ettiklerinden anayasal konuları mahkemelerinkine benzer hale getirilmiştir. *Tribunal* sistemi 2007 yılında kabul edilen "*Tribunals, Courts and Enforcements Act*" ile yeniden yapılandırılmış ve Adalet Bakanlığına bağlanmışlardır. Günümüzde *Tribunal*'lar Adalet Bakanlığına bağlı *Tribunal* Servise isimli ajans tarafından idare edilmektedirler. *Tribunal*'lar kurul halinde toplanırlar ve bu kurullarda duruşmaların hukuka uygun yürütülmesini sağlayan ve kurulun başkanı olan bir hukukçu hâkim (*Tribunal Judge*) ve onun dışına hukukçu olmayan uyuşmazlık konusunda iki uzman üye (*Tribunal Members*) bulunur. *Tribunal* üyeleri genellikle ilgililerin gösterdikleri adaylar arasından ilgili bakan tarafından üç yıl için atanmaktadır. Bunların para cezası veya tazminata hükmetme yetkileri davaya göre değişmekle birlikte genelde sınırlıdır; ancak yargı yetkileri içerisinde pek çok farklı yaptırımlarda bulunurlar. Kararlarının temyiz mercii *High Court Queen's Bench* Dairesidir. (Bradley, "The Constitutional Position of Judiciary", a.g.e., s.285; Eroğul, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, a.g.e., s.45-46; <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/judicial+roles/tribunals/tribunals> ; <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/jurisdictions/tribunal-jurisdiction> (05.08.2010)).

Keza diğer yüksek yargı mensupları olan *Court of Appeal* üyeleri (ki bu hâkimlere *Lord Justice of Appeal* denir), *Master of the Rolls*³⁰, “Aile Dairesi Başkanı (*President of the Family Division*)”³¹ ve *Lord Chief Justice*³² da yine Başbakanın tavsiyesi üzerine Kraliçe tarafından atanmaktaydı. Ancak uygulamada Başbakan, bu yüksek hâkimlerin atanması sırasında ilk önce *Lord Chancellor*’ın tavsiyesini alırdı³³. Dolayısıyla aslında *Lord Chancellor* da bu yüksek yargıçların atanmasına dolaylı yoldan dâhil olmaktadır. Bir alt kademedeki yargı organları olan *High Court* hâkimleri, *circuit* hâkimleri³⁴, *district* hâkimleri³⁵ ve *recorder*³⁶, lar ise sadece *Lord Chancellor*’ın tavsiyesi üzerine Kraliçe tarafından atanırlardı; yani bunların atanmasında Başbakanın herhangi bir rolü

³⁰ Bu makam *Court of Appeal*’ın iki dairesinden biri olan “Hukuk Dairesi (*Civil Division of the Court of Appeal*)”nin başkanıdır. Çok eski bir ve geleneksel bir adli makamdır ve *Lord Chief Justice*’dan sonra İngiltere’nin en kıdemli yargısal makamıdır (http://en.wikipedia.org/wiki/Master_of_the_Rolls (30.07.2010)).

³¹ *High Court of Justice*’ın üç dairesinden biri olan “Aile Dairesi (*Family Division*)”nin başkanıdır. (http://en.wikipedia.org/wiki/President_of_the_Family_Division (30.07.2010))

³² *Lord Chief Justice* İngiltere ve Galler yargı örgütünün en kıdemli hâkimi ve İngiltere yargısının başıdır; yani İngiltere’de yargı organının bir numaralı kişisi; *başhakimdir* (Bozlak, a.g.e., s.1). *Constitutional Reform Act* kabul edilmeden önce yargının başı olmak *Lord Chief Justice*’a değil *Lord Chancellor*’a aitti ve keza *Lord Chief Justice*, *Lord Chancellor*’dan sonra ikinci en kıdemli hâkimdi (*Constitutional Reform Act* ile *Lord Chancellor*’ın hâkimlik görevine son verilmesi ile artık *Lord Chief Justice* İngiltere’nin en kıdemli, en üst yargıçı olmuştur). *Lord Chief Justice* 2005’ten önce de sonra da “*Court of Appeal* Ceza Dairesi (*Criminal Division of the Court of Appeal*)”nin başkanıdır. Ancak *Constitutional Reform Act*’ten önce aynı zamanda *High Court Queen’s Bench* Dairesinin de başkanıydı (Bu görevi *Constitutional Reform Act* ile kaldırılmış bu dairenin başına yeni bir başkanlık makamı kurulmuştur) http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_Chief_Justice_of_England_and_Wales (30.07.2010).

³³ Department of Constitutional Affairs, **Constitutional Reform: A New Way of Appointing Judges**, CP 10/03, Temmuz 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/jacommission/judges.pdf> (01.08.2010), s.11.

³⁴ *Circuit* Hâkimleri, *Crown Court* veya *County Court*’larda ve kimi zamanda *High Court*’un özel alt dairelerinde (*Technology and Construction Court* gibi) görev alan, sürekli, maaşlı ve teminatlı hâkimlerdir. Hiyerarşik bakımdan *High Court* hâkimlerinin altında ama *District* hâkimlerinin üstünde yer alırlar. İngiltere ve Galler’de şu anda (2010) 600’ün üzerinde *Circuit* Hâkimi vardır (http://en.wikipedia.org/wiki/Circuit_judge_%28UK%29 , <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/circuit-judge> (30.07.2010)).

³⁵ “*District* Hâkimi” aslında iki farklı gruptaki hâkimler için kullanılır. Birinci grup *District* Hâkimleri, *County Court*’lardaki davaların çoğunluğuna bakan tam zamanlı hâkimlerdir. Çok değişik türden medeni hukuk ve aile hukuku davalarına bakarlar. Belirli bir bölgeye yani *circuit*’e atanırlar ve bu *circuit*’deki *County Court*’da ya da *High Court*’un o *circuit*’deki “*district registry* (bölge bürosu)”sinde görev alırlar. Diğer grup ise *Magistrates’ Court*’larda görev yapan ve daha önceleri “*Stipendiary Magistrates*” olarak anılan hâkimlerdir. Bu gruba ait hâkimler resmi olarak “*District Judge (Magistrates’ Courts)*” olarak anılırlar. Günümüzde (Temmuz 2010) 400’ün üzerinde *District* Hâkimi görev yapmaktadır (http://en.wikipedia.org/wiki/Judiciary_of_England_and_Wales#District_Judges; <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/district-judge-role> (30.07.2010)).

³⁶ Yarı zamanlı çalışan, aynı zamanda avukatlık yapan hakimlerdir (İnceoğlu, a.g.e., s.180). Bu, *Crown Court* veya *County Court*’lar önünde en az on yıllık tecrübeye sahip her avukata (*solicitor* veya *barrister*) açık ücretli ve yarı zamanlı bir meslektir. *Crown Court* veya *County Court*’larda görev alabilirler. Yargı yetkileri daha çok *Circuit* Hâkimlerine benzer ancak onlardan daha az karmaşık meselelerle ilgilenirler (<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/recorder> (30.07.2010)).

bulunmamaktaydı. En alt seviyedeki *Magistrate*³⁷’ler ise direk olarak *Lord Chancellor* tarafından atanmaktaydı³⁸. Dolayısıyla 2005 yılında *Constitutional Reform Act* kabul edilene kadar aslında hâkimlerin atanması Başbakanın aday gösterdiği birkaç kıdemli üyelik istisnası dışında *Lord Chancellor* ile alakalı bir konuydu ve atamalar Kraliçe tarafından fakat *Lord Chancellor*’ın önerisi üzerine yapılmaktaydı³⁹. Diğer bir ifadeyle İngiltere ve Galler’deki yargı mensuplarının tamamı atanmalarını bir veya duruma göre iki siyasetçiye borçluydu⁴⁰.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında hâkimlerin atanması daha çok siyasal temelde yapılıyordu. Yüzyıl sonra atama yapmaktaki alışılmış uygulama liyakate dayalı seçim ve bir ölçüde de olsa şeffaflık noktasına ulaştı⁴¹. Nitekim *Constitutional Reform Act* öncesi uygulamada yüksek mahkemelere yapılan atamaların sadece başarılı avukatlar arasından olduğu ve bu kişilerin ortalama deneyimlerinin hukuken gerekli minimum şartların üzerinde olduğu belirtilmektedir. Keza aynı dönemde hâkimlerin atanmasında temel ilkenin liyakate dayalı seçim olduğu ve bunun böyle de kalması gerektiği vurgulanmaktaydı⁴². Ancak ne var ki bütün bu veriler, İngiltere’de hâkimlerin atanmasının *Constitutional Reform Act* öncesi aslında sadece *Lord Chancellor*’ın uhdesinde olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. İster Başbakan aracılığıyla ister doğrudan olsun İngiltere’de hâkimlerin atanması aslında *Lord Chancellor*’ın tekelindeydi. Fakat *Lord Chancellor* adli makamlara sadece kanuni şartları yerine getiren kişileri atayabilirdi. Bunun ötesinde *Lord Chancellor*’a yol gösteren en önemli ilke ise yaptığı yargısal atamaların sadece liyakate

³⁷ Bunlar İngiltere yargı örgütünün en alt seviyesinde bulunan ve mahalli ve basit davaları gören mahkeme olan *Magistrates’ Court*’larda görev yapan meslekten olmayan hâkimleridir. Bu kişilere “*Justice of the Peace* (Sulh Hâkimi)” de denmektedir. *Magistrate*ler hukukçu olmak zorunda değildir; ancak mahkemede hukuk danışmanları tarafından desteklenirler; keza göreve başlamadan önce zorunlu bir eğitim görürler ve diğer hâkimler gibi adli yemin ederler. 18 yaşını bitirmiş ve iyi karakterli, kavrama ve iletişim becerisi kuvvetli, sosyal farkındalığı güçlü, olgun ve sağlam mizaçlı; güvenilir kişiler arasından doğrudan *Lord Chancellor* tarafından seçilirler ve 70 yaşında emekli olurlar. Bu görev için maaş almazlar dolayısıyla sadece gönüllü olanlar bu hizmeti sürdürürler; ancak zorunlu masrafları için kısmi ödenekler alırlar. Sulh Hâkimliği sürekli olarak yapılan bir iş değildir ancak yılda en az 26 yarım gün duruşmaya katılmak zorundadırlar. *Magistrates’ Court*’larda duruma göre bazı davalar *Magistrate*ler yerine *District* Hâkimleri tarafından görülmektedir. İngiltere ve Galler’de 350 *Magistrates’ Court* vardır ve bu mahkemelerde yaklaşık 28000 *Magistrate* görev yapmaktadır. Bu mahkemeler hem hukuk hem de ceza davalarında bakmaktadır ancak yılda görülen yaklaşık 2 milyon civarında davanın %95’i ceza davasıdır (Judiciary of England and Wales, *About the Magistracy* (broşür), <http://www.judiciary.gov.uk/NR/rdonlyres/6CA6A853-3F54-4696-9308-DD5C33AFE7D1/0/magsleaflet2009.pdf> (30.07.2010)).

³⁸ Bradley-Ewing, a.g.e., s.385.

³⁹ Bradley, “The Constitutional Position of Judiciary”, a.g.e., s.301-302.

⁴⁰ Brazier, a.g.e., s.147.

⁴¹ Bradley, “The Constitutional Position of Judiciary”, a.g.e., s.302.

⁴² Bradley-Ewing, a.g.e., s.386.

dayalı olmasıdır. *Lord Chancellor* cinsiyet, etnik köken, medeni hal, siyasi bağ ya da dini ne olursa olsun bu gibi kriterlere bakmayarak, yargısal pozisyon için en uygun olduğuna kanaat getirdiği kişiyi atardı⁴³.

Constitutional Reform Act öncesi *Lord Chancellor*'ın uhdesindeki atama yetkisinin nasıl kullanıldığı yani normal olarak bir yargısal pozisyon için nasıl bir atama sürecinin işlediğine de kısaca değinmek gerekir. Her ne kadar farklı seviye ve türlerdeki yargısal pozisyonlar için farklı atama süreçleri işliyorduyorsa da, genel olarak bir adli atama sürecinin kısaca şu aşamalardan oluştuğu söylenebilir: Birinci aşama “**başvuru** (*application*)” aşamasıdır. Kıdemli *Circuit Hâkimi* (*Senior Circuit Judge*)'ne kadar olan kadrolar için ilan verilir ve adayların yazılı başvuruda bulunması gereklidir. İkinci aşama “**istişare** (*consultation*)” aşamasıdır. Burada hâkim adayının bu pozisyona uygun olup olmadığı konusunda ya adayın kendisinin belirlediği ya da önceden belirlenmiş kişilerden aday hakkında görüş istenir. Sonraki aşama ise “**sift** (soruşturma, inceleme)” olarak adlandırılan detaylı inceleme aşamasıdır. Bu aşamada ilgili yargı kolundan bir yargıç, Adalet Bakanlığından üst düzey bir yönetici ve hukukçu olmayan bir bağımsız üyeden oluşan bir kurul tarafından adayın başvurusu ve özdeğerlendirmesi ve istişarede bulunulan kişilerin yazılı beyanları detaylı bir incelemeye tabi tutulur. Dördüncü aşama “**görüşme** (*interview*)” aşamasıdır. Bir önceki aşamada adayı inceleyen kurul ya da başka bir kurul adayla yüz yüze görüşme yapar, atama için gerekli kriterlere sahip olup olmadığını değerlendirir. Nihayet beşinci aşama “**atama kararı**”dır. Değerlendirmeyi yapan kurulun üyeleri aday hakkında bir kanaate ulaşırlar ve nihayetinde *Lord Chancellor* bütün bu süreçlerden geçen ve başarılı bulduğu adayı değerlendirip son kararı verir⁴⁴.

Kısaca anlatılan bu sistem İngiltere’de uzun yıllardır uygulanmaktadır. Ancak hâkimlerin seçim ve atanma sistemi *Constitutional Reform Act*’den önce zaman zaman çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Örneğin yürütme organının bir mensubu olan *Lord Chancellor*'ın süreçteki güçlü etkisi; avukatlık mesleğinde yeteneklere yapılan vurgunun pek çok *solicitor*'u yargısal makamlara atanma sürecinden dışlaması⁴⁵; yüksek yargının

⁴³ Department of Constitutional Affairs, **Constitutional Reform: A New Way of Appointing Judges**, a.g.e., s.13.

⁴⁴ A.e., s.13-14.

⁴⁵ Öyle ki Haziran 2008 itibarıyla Sir Lawrence Collins, doğrudan kendisine ait işinden *High Court*'a atanan tek ve bu mahkemeye atanan ikinci *solicitor* idi. Keza bu kişi 2009'da Lordlar Kamarası'na Baron Collins unvanıyla Hukuk Lordu olarak atanmıştı ki bu onu Hukuk Lordu olarak atanan ilk *solicitor* yapmıştı (Alexander Horne, **The Changing Constitution: A Case for Judicial Confirmation Hearings?**, The Study of Parliament Group Paper No. 1, Study of Parliament Group, London, 2010, s.21,

toplumun oluşumunu yansıtmaması bu eleştiriler arasındadır. Keza *Lord Chancellor's Department*'da (2003 sonrası değişen ismiyle *Department of Constitutional Affairs*'de) görevli memurların hâkim adaylarına ilişkin önde gelen avukatlar ve görevdeki hâkimlerden aldığı duyumlara olan güvenlerinin; bir yandan yargıya hep benzer tipteki kişilerin atanmasını sağlarken diğer yandan da kadınlara ve etnik azınlıklara karşı ayrımcılığa yol açması, dolayısıyla hâkimler seçilirken farklılıkların gözetilememesi de bu eleştirilerin başında gelmektedir⁴⁶. Yargıda çeşitliliğin olmayışının ise genel olarak yargıya ilişkin kamu güvenini zedelediği ve yetenekli potansiyel hâkimlerin kaybedilmesine yol açtığı belirtilmektedir⁴⁷.

Gerçekten de İngiltere'de hâkim sınıfına mensup kişiler (burada hukukçu olmayan *magistrate*'ler ve *Tribunal* üyeleri hesaba katılmamaktadır) dün de bugün de sınırlı bir elit azınlıktan ibarettir. 2003 yılında o zamanın *Lord Chancellor*'ının işaret ettiği gibi İngiltere'de mevcut yargı büyük çoğunlukla beyaz, erkek ve dar bir sosyal çevre ve eğitim geçmişinden gelmektedir⁴⁸. Diğer bir ifadeyle İngiliz yargı mensupları orta veya üst sınıftan, orta yaşlı ve ağırlıklı olarak Oxford ve Cambridge (*Oxbridge*) Üniversitelerinde eğitim görmüş beyaz erkeklerden oluşmaktadır⁴⁹. Keza kadınlar ve azınlıklar açısından bakıldığında da İngiliz yargısı Birleşik Krallık'ın demografik yapısını yansıtmamaktadır. Ancak öte yandan bu durum giderek değişmektedir de. Nitekim 1970 yılı verilerine göre İngiltere ve Galler'de tam zamanlı ve yarı zamanlı görev yapan toplam 488 hâkimden yalnızca 5'i yani %1,02'si kadındı. 1993'e gelindiğinde ise toplam 3011 hâkimin 247'si yani %8,20'si kadındı⁵⁰. 1998 yılında ise İngiltere'deki hâkimlerin sadece %10'u kadın ve yaklaşık %1'i siyahî veya Asya kökenliydi. Buna karşın 2004'te ise kadınların yargı içindeki oranı %15'e çıkmış, siyahî ya da Asya kökenlilerin oranı ise %2'ye yükselmiştir. Keza 2004 yılında İngiltere tarihinde ilk kez bir kadın, Lady Hale, Hukuk Lordu olarak Lordlar Kamarasına atanmıştır [ve şu anda yeni Yüksek Mahkeme'nin ilk ve tek kadın

<http://www.spg.org.uk/spg-paper-1.pdf> (Şubat 2011)). Şimdi ise Lord Collins, yeni Yüksek Mahkeme'nin on iki üyesinden biridir.

⁴⁶ O. Hood Phillips - Paul Jackson - Patricia Leopold, **O. Hood Phillips and Jackson: Constitutional and Administrative Law**, Sweet & Maxwell, London, 8. Baskı, 2001, s.432.

⁴⁷ Horne, a.g.e., s.21

⁴⁸ Department for Constitutional Affairs, **Constitutional Reform: A New Way of Appointing Judges**, a.g.e., s.4.

⁴⁹ Barnett, a.g.e., 2009, s.77-78.

⁵⁰ Bu rakamlar Bell, a.g.e., s.300'deki "Tablo 6.1a"dan alınmıştır.

üyesi olarak görev yapmaktadır]⁵¹. Nisan 2008 itibarıyla ise İngiltere ve Galler mahkemelerinde görev yapan toplam 3820 hâkimden 727'si yani %19.03'ü kadın ve 156'sı yani %4.08'si farklı etnik azınlık kökenliydi⁵². 2010 yılı istatistiklerine göre İngiltere ve Galler'deki bütün mahkemelerde toplam 3598 hâkim görev yapmaktadır. 2010 rakamlarına göre etnik azınlıktan gelen hâkimlerin sayısı 139'a düşmüş, ancak toplam yargı mensupları içindeki oranı %4.82 olmuştur. Yine 2010 yılında kadınların toplam hâkimler içindeki sayısı 407'ye düşmüş yani kadın oranı %11,3'e gerilemiştir⁵³.

Nihayet şunu da belirtmek gerekir ki, hem yasama hem yürütme hem de yargı organının mensubu olan garip bir mevkideki *Lord Chancellor*'ın hâkimlerin atanmasındaki bu aşırı yetkisinde kısıtlamaya gidilmesi düşüncesi *Constitutional Reform Act*'den önce de kimi zaman gündeme gelmiştir. Gerçekten de Liberal Demokrat Parti'nin 1993 yılında, İşçi Partisinin ise 1995 yılında öne sürdüğü ortak fikir (isimleri ve yapısı farklı olmakla birlikte) esas olarak yargısal atamalarda hâkim adaylarının bağımsız bir komisyon tarafından belirlenmesi gerektiği yönündeydi⁵⁴. Ancak ne ilginçtir ki resmi bir yargısal atama usulünün oluşturulması yönündeki bu eğilim, o yıllarda bizzat İngiliz hâkimlerinin kendileri tarafından engellenmiştir. Gerçekten de 1996 yılında o zamanın *Lord Chief Justice*'ı olan Lord Taylor, hâkim atanması prosedüründe görev alacak bir Yargısal Atama Komisyonu kurulmasını reddetmiştir⁵⁵.

Öte yandan hâkimlerin idarenin işlemleri üzerindeki yargısal denetimlerini son yıllarda arttırmış olmaları ve 1998 İnsan Hakları Kanunu ile mahkemelere kanunların ve idari işlemlerin insan haklarına uygunluğunu denetleme yetkisinin verilmiş olması yargısal atamaların gündeme daha çok yerleşmesine sebep olmuş ve atama sürecinin önemini arttırmıştır. Nitekim yargısal atamaların daha önemli bir konuma gelmesi resmi raporlara da konu olmuştur⁵⁶. Sir Leonard Peach tarafından hâkimlerin atanma sürecine ilişkin bağımsız bir değerlendirmede bulunmak amacıyla hazırlanan ve *Lord Chancellor*'a

⁵¹ Maria Dakolias, "Are We There Yet? Measuring Success of Constitutional Reform", **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, Cilt 39, 2006, s.1184.

⁵² <http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/annual-diversity-statistics>, (05.08.2010).

⁵³ <http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/judicial-statistics>, <http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/gender-statistics>, <http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/minority-ethnic>, (05.08.2010)

⁵⁴ Brazier, a.g.e., s.149.

⁵⁵ Bell, a.g.e., s.313.

⁵⁶ Malleson, **The Legal System**, a.g.e., s.210.

sunulan 1999 tarihli Peach Raporu⁵⁷’nda, hâkimlerin atanmasında bağımsız bir komisyonun rol alması tavsiye edilmiştir. Neticede *Lord Chancellor*, Peach Raporu’ndaki tavsiyeye uymuş ve atama sürecinde bağımsız bir kurumun rol oynaması gerektiğine işaret eden 1999 tarihli Peach Raporu’na uygun olarak Mart 2001’de bir “Adli Atamalar Komisyonu (*Commission for Judicial Appointments*)” kurulmuştur. Bu komisyon sekiz üyeden oluşuyordu ve hiçbiri ne avukat ne de yargıç değildi⁵⁸. Keza bu komisyon Parlamento tarafından bir kanunla (*act of Parliament*) değil, yürütme organı tarafından çıkarılan bir kararname (*The Judicial Appointments Order in Council 2001*) ile kurulmuştur⁵⁹. Komisyonun görevleri a) bir adli atamanın sürmekte olan denetimini yürütmek (üyeler bu süreçte her türlü bilgi ve belgeye ulaşma hakkına sahiptir), b) atama sürecinde uygulanan usullerle ilgili bireysel şikâyetleri incelemek, c) atama süreciyle ilgili bireysel ve kurumsal yorumları almak ve d) atama sürecinin geliştirilmesi için *Lord Chancellor*’a tavsiyelerde bulunmaktan ibaretti⁶⁰. Dolayısıyla bu komisyon atama sürecinde hâkim adaylarını belirlenmesinde bizzat bir görev almamaktaydı. Yani komisyon *Lord Chancellor*’a tavsiyelerde bulunmak değil sadece atamaları denetlemekle yetkilendirilmiştir ki bu sınırlı yetkisi bile *Lord Chancellor*’ın yaptığı bazı hâkim atamaları üzerine Komisyonun yayınladığı raporlar yüzünden rahatsızlık uyandırmıştır⁶¹. Dolayısıyla bir kanuna dayanmayan ve sadece yürütme organının bir tasarrufu ile kurulan bu komisyon yargısal atamalarda isminin çağrıştırdığı kadar geniş bir etkide bulunmamıştır.

II. İNGİLTERE’DE YARGI BAĞIMSIZLIĞI VE KUVVETLER AYRILIĞI

Yargı bağımsızlığı temel anayasal öneme sahip uluslararası bir ilkedir. Keza yargının bağımsızlığı aynı zamanda, halkın devlet yönetimine katılma hakkını tanıyan demokratik bir devletin de gereğidir⁶². Bu açıdan bakıldığında temel olarak İngiltere’de yargı bağımsızlığı anlayışının bu evrensel anlayıştan farklı olmadığı söylenebilir. Ancak anayasacılık hareketinin ortaya çıkardığı temel ürünler yani yazılı anayasalar, bugün artık bu uluslararası ilkenin demokratik bir devlette herhangi bir konuma değil fakat anayasal bir korumaya sahip olmasını da beraberinde getirmiştir. Zira anayasal devlet olabilmenin, yani

⁵⁷ Sir Leonard Peach, “Independent Scrutiny of the Appointment Processes of Judges and Queen's Counsel”, Aralık 1999, <http://www.dca.gov.uk/judicial/peach/indexfr.htm> (Ocak 2011).

⁵⁸ Bradley, “The Constitutional Position of Judiciary”, a.g.e., s.302; Department of Constitutional Affairs, **Constitutional Reform: A New Way of Appointing Judges**, a.g.e., s.15.

⁵⁹ Bradley-Ewing, a.g.e., s.386.

⁶⁰ Department of Constitutional Affairs, **Constitutional Reform: A New Way of Appointing Judges**, a.g.e., s.15-16.

⁶¹ Bradley-Ewing, a.g.e., s. 386-387.

⁶² Dakoilas, a.g.e., s.1180.

sınırlı devleti başarabilmenin ilk şartının bu gibi kuvvetler ayrılığının gereği olan temel bir ilkeyi katı ve sert bir anayasada tanımak olduğu kabul edilmektedir. İşte bu noktada İngiliz anayasal düzeni, diğer pek çok konuda olduğu gibi diğer demokratik devletlilerinkinden derin bir farkla (yazısız anayasaya sahip olması) ayrıldığından, doğal olarak yargı bağımsızlığı kavramı da bu ülkede farklı bir tanım ve kavrayışa sahiptir. Yazısız bir anayasaya sahip bir ülkede, yargı organının bağımsızlığı katı bir *Anayasada* güvence altına alınamadığına; ancak bu ilke şu ya da bu şekilde bu demokratik ülkede fiilen işlevsel halde olduğuna göre bu güvenceyi sağlayan farklı etkenler olmalı. Dolayısıyla İngiltere’de yargı bağımsızlığı denildiğinde ne anlaşıldığı ve bunun nelerden oluştuğunu açıklamak gereklidir.

İngiltere’de yargı bağımsızlığı özünde *hukuk devletinin* bir veçhesidir. Keza yargının bağımsızlığı aynı zamanda *kuvvetler ayrılığı* ilkesi ile de örtüşür, zira kuvvetler ayrılığı yargı organının diğer devlet organlarından bağımsız olmasını gerektirir. Özellikle de yargıçların atanması ve görevden alınması hususunda yargı bağımsızlığı kavramı kuvvetler ayrılığı ilkesi ile örtüşür çünkü yargı bağımsızlığı hâkimlerin yürütme organının müdahalesinden bağımsız olmalarını ve mahkemelerdeki görevlerini ifa etmeleri esnasında karşılaşacakları saldırılardan korunmalarını gerektirir⁶³. Zira Lord Hope’un da belirttiği gibi “demokratik bir toplumda hukuk devletinin temeli hem yargının yürütmeden bağımsız olması hem de öyle görülmesidir⁶⁴.” Böylesi bir yargı bağımsızlığı, bireylerin davalardaki menfaatlerine hizmet etmenin yanında, kamuoyunun adalet sistemi ve devlet yönetimine duyduğu güveni sürdürmek gibi daha büyük bir amaca da hizmet etmektedir. Bu nedenle yargı bağımsızlığının kendisi bizatihi bir amaç olmaktan ziyade, anayasal değeri ile birlikte çeşitli amaçlar uğruna bir vasıta olarak görülebilir⁶⁵.

Kuvvetler ayrılığı modern anayasacılığın temel kavramlarından biridir⁶⁶. Ancak Dicey dâhil, İngiliz anayasa hukukçuları bu ilkeye nispeten daha az ilgi duymuşlardır ve konu üzerine yazılanlar genellikle kısa ve önemsemez türdendir⁶⁷. Keza İngiltere’de kuvvetler ayrılığı ilkesinin bütünleyici bir parçası olan yargı bağımsızlığı kavramı da teorik sorunlara fazla değinmeden gelişmiş eksik bir kavramdır. Öte yandan Robert Stevens’in

⁶³ Alder, a.g.e., s.143-144.

⁶⁴ *Millar v Dickson* (2002) 3 All ER 1041, [41]’den aktaran A.e., s.144.

⁶⁵ Diana Woodhouse, “The Constitutional Reform Act 2005 - defending judicial independence the English way”, *International Journal of Constitutional Law*, Cilt 5, Sayı 1, 2007, ss.153-165, s. 157.

⁶⁶ Eric Barendt, “Separation of Powers and Constitutional Government”, *Public Law*, Kış, 1995, s.599.

⁶⁷ A.e., s.599-600.

isabetle belirttiği gibi *Montesquieu*'nün kuvvetler ayrılığı ilkesine ait ilk fikirlerini İngiltere'de üzerine gözlemlediği ve geliştirdiği düşünülürse, ilk bakışta yargı bağımsızlığı kavramının da İngiliz hukuk literatüründe hakkıyla işlenmiş olabileceği düşünülebilir. Ancak durum hiç de böyle değildir. Modern Britanya'da kuvvetler ayrılığı kavramı ve yargı bağımsızlığı nosyonu, deyim yerindeyse “anayasal retorik tabirleridir”. Keza İngilizler için yargı bağımsızlığının genel bir teorisi yoktur. Ancak yine Stevens'in belirttiği gibi uygulamada İngilizler şaşkıncı derecede etkili bir kuvvetler ayrılığı sistemi geliştirmiştir ve çok uzun bir geçmişe sahip siyasi kültür, yargı bağımsızlığına hukukun sağlamadığı korumayı sağlamaktadır⁶⁸.

Peki, parlamentonun en üstün egemen güç olduğu bir siyasi sistemde kuvvetler ayrılığının şu veya bu ölçüde varlığı nasıl açıklanmaktadır? Bir yazarın mükemmel şekilde özetlediği gibi, bunun cevabı kuvvetler ayrılığı doktrininin altında yatan amaçlarda bulunabilir. Yani, kuvvetler ayrılığının İngiliz anayasal düzenindeki varlığı, bu ilkenin sembolik öneminin ve amaçlarının; onun nasıl uygulamaya koyulacağına ilişkin çeşitli yöntemler üzerindeki tartışmalardan daha ağır bastığını göstermektedir. Zira bireysel özgürlük, gücün tek elde toplanmasından kaçınılması, anayasal denetimin önemi ve yargının bağımsızlığı gibi bu ilkenin belirleyici niteliklerinin ve hedeflerinin pek çoğu daha zorlayıcı bir kuvvetler ayrılığına sahip yazılı anayasalarda olduğu gibi, değişik ölçülerde de olsa çağdaş Britanya anayasasının da değerleri ve hedefleridir. Dolayısıyla İngiliz anayasasındaki kuvvetler ayrılığı, aynı İngiliz anayasasının kendisi gibi, aşamalı gelişmeyi gösteren değişken bir kavramdır⁶⁹.

İngiltere'de kuvvetler ayrılığının, hukuki olmaktan ziyade siyasi olsa da, bir anlamı vardır⁷⁰. Bunun doğal bir sonucu olarak, kuvvetler ayrılığının bir parçası olan yargı bağımsızlığının içeriği de anayasal tarih ve siyasi ve sosyal kültürün devam eden evriminden büyük derecede etkilenmektedir⁷¹. Kuvvetler ayrılığı prensibi İngiliz anayasasını sistematik olmayan, tamamlanmamış ve pragmatik bir açıdan etkilemektedir ki

⁶⁸ Robert Stevens, “Judicial Independence in England: A Loss of Innocence”, **Judicial Independence in the Age of Democracy Critical Perspectives from around the World**, ed. Peter H. Russel - David M. O'Brain, University Press of Virginia, Charlottesville and London, 2001, s.155.

⁶⁹ Roger Masterman, “The Form and Substance of the United Kingdom's Separation of Powers”, The British Politics Group tarafından George Washington University, Washington DC'de düzenlenen **The UK and US in 2010: Transition and Transformation** başlıklı konferansta sunulan bildiri, 2010, <http://www.britishpoliticsgroup.org/BPG%202010-Masterman.pdf> (Mart 2011), s.2.

⁷⁰ Stevens, “Judicial Independence in England...”, a.g.e., s.158.

⁷¹ Bradley, “The Constitutional Position of Judiciary”, a.g.e., s.288.

bu kuvvetler arasındaki dengenin istikrarsızlığına yol açmaktadır. *Montesquieu*'nün işaret ettiği anlamda bir kuvvetler ayrılığı bazı İngiliz hâkimler tarafından desteklenirken bazıları ise bu ilkeyi en azından yasama ve yargı arasındaki ilişkiye uygulamışlardır⁷². Lord Steyn'in ifade ettiği gibi “[İngiliz] anayasası hiçbir zaman sert bir kuvvetler ayrılığı doktrinini benimsememiştir. Yasama ve yürütme arasındaki ilişki yakındır. Diğer yandan, yargı organı ile yasama ve yürütme arasındaki kuvvetler ayrılığı ise [İngiliz] devlet yönetimi sisteminin güçlü bir ilkesidir⁷³”. Keza diğer bir yargı kararında Lord Mustill'in açıkça belirttiği gibi “alışılmışın dışındaki İngiliz kuvvetler ayrılığı kavramının niteliği Parlamento, yürütme ve mahkemelerin her birinin kendilerine münhasır ve belirgin etki alanlarına sahip olmasıdır. Parlamento hukuken sorgulanamayan ve kendisinin doğru bulduğu her kanunu yapma hakkına sahiptir. Yürütme kanunla kendisine verilen yetkilere uygun olarak ülkeyi yönetme işini yürütür. Mahkemeler ise kanunları yorumlar ve onlara uyulmasını gözetir⁷⁴”.

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin özü ideal olarak yasama, yürütme ve yargı organları arasında açık bir personel ve fonksiyon ayrılığının olması gerektiğidir ki bu kuvvetlerden hiçbiri diğeri üzerinde ölçüsüz güce sahip olmasın ve kurumlar arasında bir frenler ve dengeler sistemi olsun. Ancak çağdaş kuvvetler ayrılığı doktrini her biri birbirinden izole halde üç devlet organının olmasında ısrar etmez. Zira böyle bir devlet sistemini çalışmaz hale getirir. Devletin üç organının tamamen birbirinden ayrılığı anayasal kilitlenmelere neden olabilir. Dolayısıyla modern doktrin saf bir kuvvetler ayrılığından ziyade devletin önde gelen fonksiyonlarının açık bir şekilde paylaşılmasını ve hiçbir kurumun diğerrinin fonksiyonuna tecavüz etmemesi için frenler olması gerektiğini savunur. Mamafih, İngiliz anayasasında bu ilkedden belirgin ayrılıklar vardır ve şurası kabul edilmelidir ki İngiltere’de kuvvetler ayrılığı doktrinine saygı duyulur ancak kesinlikle tam değildir. İngiltere’de sistemde güçler ve personel, frenler ve dengelerle birlikte kötüye kullanmayı engellemek için büyük ölçüde –fakat tamamen değil- ayrılmıştır; dolayısıyla zayıf bir kuvvetler ayrılığı vardır⁷⁵. Aşağıdaki şekil bu saptamayı kısaca özetlemektedir:

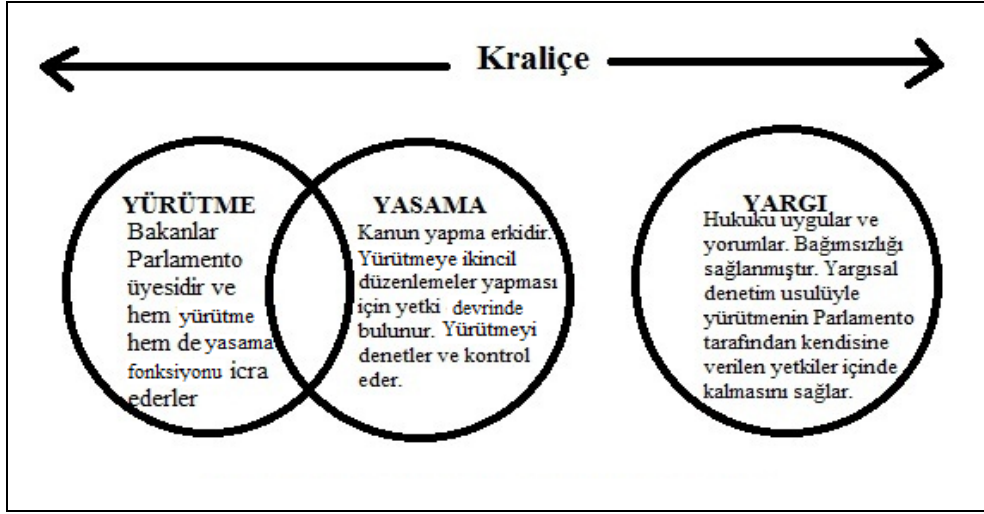
⁷² Alder, a.g.e., s.145.

⁷³ *R (Anderson) v Secretary of State for the Home Department*, (2002) 4 All ER 1089, s.39’dan aktaran A.y.

⁷⁴ *R v Home Secretary, ex parte Fire Brigades Union*, (1995) AC 513, s. 567’den aktaran Lord Phillips, “Gresham Lecture”, 8 Haziran 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/speech_100608.pdf (Aralık 2010).

⁷⁵ Barnett, a.g.e., 2009, s.73-76. Öte yandan Lord Phillips İngiltere’de kuvvetler ayrılığının bu zayıflığının nedenini şu şekilde açıklamaktadır: “İngiltere’de kanunlar ve siyasi kurumlar barışçıl bir şekilde geliştiği için, yazılı bir anayasa yapmaya neden olacak bir devrim yaşanmadı. Ve bütün gücü elinde tutan Kral’dan,

Şekil-2: Birleşik Krallık'ta Kuvvetler Ayrılığı⁷⁶

Bu açılarından bakıldığında İngiltere’de *yargı*, devletin kurumları arasında, devlet ile bireyler arasında ve bireylerin birbirleri arasındaki uyumsuzlukları karara bağlayan devlet organıdır. Yargı hem yasama hem de yürütmeden bağımsızdır ve yargı bağımsızlığı hem devletin hukuka uygunluğu hem de vatandaşın yürütme organı karşısında özgürlüklerinin korunmasında çok büyük bir öneme sahiptir. Ünlü İngiliz hukukçu William Blackstone’un da belirttiği gibi “...yargı gücünün hususi olarak atanmış fakat Kralın zevkine göre azledilemeyen kişilerden oluşan bu belirgin ve ayrı varlığı, halkın özgürlüğünün temel koruyucusunu oluşturur ki bu sadece ortak adaletin idaresinin bir ölçüde de olsa yasama ve yürütme kuvvetinden ayrıldığı sürece var olabilir⁷⁷”.

Yargı bağımsızlığı karmaşık bir kavramdır. Robert Stevens’a göre muhtemelen İngiltere’de yargı bağımsızlığının en makul niteliği, yargının [bir kurum olarak] bağımsızlığından ziyade; İngilizlerin yargıçların bireysel bağımsızlığına sıkı sıkıya bir bağlı olmalarıdır⁷⁸. Yani yargı bağımsızlığını yargıcın bireysel olarak bağımsızlığı anlamında ele alırsak İngiltere’de yargının bağımsız olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle İngiltere’de bireysel olarak yargıçlara saygı duyulduğu konusunda şüphe yoktur⁷⁹. İşte bu anlamda yargı bağımsızlığı daha çok yargıçların azledilmezliği, emekli edilmeleri, mali

güçlerini devletin üç organıyla paylaşmaya giden evrim süreci İngiltere’de bariz bir kuvvetler ayrılığı durumuna yol açmadı” (Phillips, “Gresham Lecture”, a.g.e., s.11).

⁷⁶ Bu şekil Barnett, a.g.e., 2009, s.94’ten uyarlanmıştır.

⁷⁷ Blackstone’dan aktaran Barnett, a.g.e., 2009, s.77.

⁷⁸ Robert Stevens, **The Independence of the Judiciary: The View from the Lord Chancellor’s Office**, Clarendon Press, Oxford, 1993, s.5.

⁷⁹ Stevens, “Judicial Independence in England...”, a.g.e., s.159.

imkânları ve coğrafi teminat gibi konular yani kısacası “hâkim teminatı” bakımından bir bağımsızlık olarak ele alınmaktadır.

İngiltere’de hâkim teminatını düzenleyen en önemli belge ise hiç şüphe yok ki 1700 tarihli *Act of Settlement*’dir. Daha sonra çıkarılan kanunlarla da zaman içerisinde değişik düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bugün dahi bu kanunun kurduğu sistem temel olarak yürürlüktedir. Sibel İnceoğlu’nun aktardığı gibi,

“İngiltere’de 18. yy öncesi birkaç istisna dışında yargıçlar Kralın arzusu devam ettiği sürece görevlerine devam edebilmişlerdir. 1701 tarihli *Act of Settlement*’ın kabul edilmesinden önce, bir Kral öldüğünde, bütün yargıçlar yerlerini yeni gelen Kral tarafından atanan yeni yargıçlara bırakmaktaydılar. *Act of Settlement* yargıyı yürütmeden ayırmıştır. Bu kanun, yargıçların doğru davrandıkları müddetçe maaşlarını almaya devam edeceklerini, fakat meclisin her iki kanadının talebi üzerine melekten çıkartılmalarının yasal olduğunu belirtmektedir⁸⁰”.

Ancak yargı bağımsızlığının temeli olarak *Act of Settlement*’a bakarsak bu kanunun getirdiği korumanın esas itibarıyla sadece yüksek mahkemelerdeki (*High Court* ve *Court of Appeal*) hâkimler için olduğu görülür. Zira bu kanuna göre bütün mahkemeler değil, sadece söz konusu yüksek mahkemelerin hâkimleri iyi hallerinin devamı (*good behaviour*) süresince görevden alınamazlar. Bir yüksek hâkimin azledilebilmesi için Parlamantonun her iki kanadının ortak olarak alacağı karar üzerine Kraliçe tarafından görevden alınmaları gerekir ki İngiltere’de 1830 yılından bu yana hiçbir yüksek mahkeme hâkimi bu usulle görevden alınmamıştır⁸¹. Keza “Meclisin iki kanadının talebi üzerine yargıcın görevden alınması usulü 200 yıldan fazla bir süredir ancak 17 kez harekete geçirilmiş ve sadece bir yargıcın meslekten çıkarılması ile sonuçlanmıştır”⁸². Birleşik Krallık tarihinde ilk ve tek defa 1830 yılında bir İrlandalı hâkim, Sir Jonah Barrington, Parlamantonun her iki kanadının ortak talebi üzerine görevden alınmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki bu usul bugüne kadar İngiltere ve Galler mahkemelerinde görev yapan hiçbir hâkim için uygulanmamıştır.

Öte yandan Parlamantonun sahip olduğu bu azil yetkisi bazı durumlarda hâkimlerin, “kendi mesleki davranışlarını kuşku altında bırakmamak adına⁸³” Parlamantonun kendileri hakkında bir işlem gerçekleştirilmeden önce istifa etmelerine veya kendi istekleriyle emekliye ayrılmalarına da sebep olmuştur. Kamuoyuna yansıyan bazı

⁸⁰ İnceoğlu, a.g.e., s.178 (İtalikler tarafımızdan eklendi).

⁸¹ A.y.

⁸² A.y.

⁸³ A.e., s.179.

olaylar olmakla birlikte böyle bir yöntemin bu güne kadar kaç hâkim tarafından tercih edildiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak “önemli sayıdaki yargıcın basiretsiz davranması gerekçesiyle açık bir yargılamanın aşağılamışlığından kaçınmak veya yargıç arkadaşlarının ya da *Lord Chancellor*’ın baskılarından kaçınmak için emekli olduğu⁸⁴” belirtilmektedir.

Act of Settlement’da bahsedilen iyi halin devamı ise bir hâkimin resmi görevlerindeki performansı veya ceza hukuku anlamında bir suç işlemesiyle alakalıdır. Ancak bir suç işleyen her hâkim azledilmez ki nitekim örneğin alkollü araç kullanmaktan suçlu bulunan hâkimlerin görevlerine devam etikleri varittir. Ayrıca Parlamentonun talebi dışında meslekten çıkarılmamaya ilişkin bir hüküm *Lord of Appeal in Ordinary*’ler yani Hukuk Lordları için de vardır. Hukuk Lordları’nın azledilmezliği *1876 Appellate Jurisdiction Act*’in 6’ncı maddesi ile ayrıca garanti altına alınmıştır. Bu hükme göre de Hukuk Lordları, ancak ve ancak Parlamentonun her iki kanadının ortak talebi üzerine monark tarafından görevden alınabilirler.

Bununla beraber yargı organının çoğunluğunu oluşturan *High Court* altındaki ilk derece hâkimleri için aynı derecede bir koruma sağlanmamaktadır. Diğer bir ifadeyle “yargıçların hesap verilebilirliği bakımından, yüksek mahkemeler ile alt mahkemeler arasında ciddi bir fark vardır⁸⁵”. Alt derece hâkimleri diğer kanunlarla sağlanan sınırlı bir koruma atındadırlar ve kural olarak görevlerini kötüye kullanır ya da yerine getirmezler ise *Lord Chancellor* tarafından azledilebilmektedirler. *Circuit* Hâkimleri, *District* Hâkimleri ve *Magistrates’ Court*’larda görev yapan *District* hâkimleri [*District Judges (magistrates’ courts)=stipendiary magistrates*] yetersizlik veya kusurlu davranış nedeniyle *Lord Chancellor* tarafından görevden alınabilir (*Courts Act 1971* m.17/4; *County Courts Act 1984* m.11; *Courts Act 2003* m.22/5). Keza *Magistrates’ Court*’ların hukukçu olmayan üyeleri (*lay magistrates; justice of the peace*) *Lord Chancellor* tarafından (a) yetersizlik ve kusurlu davranış nedeniyle, (b) *Lord Chancellor* tarafından belirlenen yeterlilik standartlarında sürekli bir hata nedeniyle veya (c) sulh hâkimi olarak görevini layıkıyla yerine getirmekte gerileme veya ihmal ortaya çıktığı kanaati üzerine görevden alınabilirler (*Courts Act 2003*, m.11/2). Ceza mahkemelerinde yarı zamanlı görev yapan *recorder*’lar ise “sabit bir süre için görev yaparlar ve görev süreleri *Lord Chancellor* tarafından

⁸⁴ A.y.

⁸⁵ A.e., s.180.

yenilenmeyebilir, aynı zamanda görev yerlerinde bulunmamaları durumunda da görev süreleri sonunda görevlerine son verilebilir⁸⁶”(Courts Act 1971 m.21).

Uygulamada *Lord Chancellor* bu durumlarda azledilmesi düşünülen kişiyle görüşme yapardı. Ancak *Lord Chancellor* bu azil yetkisini bariz durumlar (örneğin yaşanmış son örneklerden biri bir hâkimin kendi yatında Fransa’dan İngiltere’ye kaçak viski sokmasıdır) dışında sıkça başvurmazdı. Bazı durumlarda ise *Lord Chancellor* azletmek yerine ilgili hâkimi aleni bir şekilde kınar veya ihtar ederdi⁸⁷. Yani genellikle meslekten çıkarma için hiçbir resmi yargılama yapılması zorunlu değildiye de, *Lord Chancellor*’ın azil konusundaki bu “imtiyazının çok sık kullanılmadığı ve kötüye kullanılmadığı iddia edilmektedir⁸⁸”. Keza alt derece mahkemelerindeki hâkimlerin bağımsızlıkları oldukça düşük olmasına rağmen, yapılan kamuoyu araştırmaları “yargıya olan güvenin İngiltere’de hiç de düşük olmadığını göstermiştir⁸⁹”.

John Bell yargı bağımsızlığının, hâkimlerin azledilmezliği gibi fikirlerden daha temel olan tarafsızlık ve siyasi yansızlık gibi özellikleri içerdiğini düşünmektedir. Bell’e göre tarafsızlık ise önyargılardan ve kişisel ilişkilerden etkilenmeyen, genel olan ve gelecekte hâkimin benzer koşullarda uygulamak niyetinde olacağı standartlara başvuran dürüst karar vermeyi gerektirir⁹⁰.

Anthony Bradley’e göre ise yargı bağımsızlığının iki temel veçhesi vardır: (a) bireysel olarak hâkimlerin ve mahkemelerin bağımsız bir anlamda kararlarını vermeleri ve (b) devlet yönetimi sisteminde yargı organına yetki verilmesi ve saygı duyulması⁹¹. Keza Bradley’in belirttiğine göre İngiltere’de yargı bağımsızlığı doktrini kısmen hukuki kurallardan türemektedir ancak aynı zamanda yazılı olmayan kurallar, anayasal teamüller ve geleneksel uygulamalar üzerine kurulmuştur⁹².

Rodney Brazier’e göre ise yargı bağımsızlığı genel olarak halkın yargının dürüstlük ve tarafsızlığından emin olmasını yani hâkimlerin nüfuzun kötüye kullanımına karşı güvence altında olması ve kendi alanlarında özerk olmalarını gerektirir. Daha açıkça yargı

⁸⁶ A.e., s.181.

⁸⁷ Stevens, “Judicial Independence in England...”, a.g.e., s.159-160; Bell, a.g.e., s.323; Bradley-Ewing, a.g.e., s.392; Barnett, a.g.e., 2009, s.78.

⁸⁸ İnceoğlu, a.g.e., s.181.

⁸⁹ A.e., s.182.

⁹⁰ Bell, a.g.e., s.323-324.

⁹¹ Bradley, “The Constitutional Position of Judiciary”, a.g.e., s.289.

⁹² A.e., s.290.

bağımsızlığının şunları gerektirdiği söylenebilir: a) yargısal makama atamalar, yarı-zamanlı atamaların yinelenmesi ve terfiler bir Bakanın himayesinde olmamalıdır; b) hâkimler görülmekte olan davaların sonucunu etkilemeye yönelik Bakanlar, Milletvekilleri ya da Lordlar'dan gelebilecek uygun olmayan girişimler karşısında özgür olmalıdır; c) yargı ödenekleri (maaşlar) azaltılmamalıdır ve d) hâkimler sebepsiz yere ya da adil olmayan bir şekilde görevden alınmamalıdır. Brazier'e göre bunlar yargı bağımsızlığının temel prensipleridir ve her liberal batı demokrasisinde şu veya bu ölçüde bulunması gerekir⁹³.

Öte yandan yargı bağımsızlığı Hâkimler Konseyi ise tarafından şöyle ifade edilmiştir: “Yargı bağımsızlığı sadece hukuka ve kaynaklara değil fakat aynı zamanda Devletin güçlü erklerinin yargı ile ilişkilerinde uyguladıkları kendini sınırlama geleneğine de bağlıdır⁹⁴”. Dolayısıyla Stevens'in ifade ettiği gibi kuvvetler ayrılığının bir parçası olarak yargı bağımsızlığı kavramı İngilizler için hukuki bir kavramdan ziyade bir siyasi retorik olarak önemlidir⁹⁵. Bu saptama Hâkimler Konseyinin tanımıyla da uyum içindedir. Zira Hâkimler Konseyinin yaptığı tanım, hukuki bir kavramsallaştırmadan ziyade devlet erklerinin siyaseten nasıl hareket etmeleri gerektiği üzerine bir temennidir. Bu da kavramın siyasi bir olgu olarak benimsendiğini göstermektedir. Zaten bu yüzden de İngiltere'de yargının bağımsızlığı neredeyse hiç tanımlanmamıştır. Netice itibarıyla yargı bağımsızlığının korunması esas olarak hukuki olmaktan ziyade siyasi bir konudur. Fakat aynı zamanda Robert Stevens'in işaret ettiği üzere belki de bu İngiltere'de yasama ve yürütmeyi birleştiren sorumlu hükümet (*responsible government*) modelinde kaçınılmazdır⁹⁶. Nihayet Diana Woodhouse'un şu cümleleri yargı bağımsızlığının İngiltere için nasıl bir manaya geldiğini mükemmel şekilde özetlemektedir:

“Yargı bağımsızlığı geleneksel olarak, İngiltere'nin anayasal düzenlemelerinin temel bir özelliği ve hukuk devletinin önemli bir niteliği olarak tanımlanmaktadır; yargı bağımsızlığı bu kurumların ve yapıların üzerine oturduğu temel dayanaklardan biridir. Öte yandan, bu kavram Constitutional Reform Act 2005 kabul edilene kadar direk kanuni bir tanıma nail olmamıştır. Bu durumun açıklaması kısmen, yargı bağımsızlığının diğer anayasal ilkelerle birlikte hüküm altına alındığı yazılı bir anayasanın yokluğunda, kısmen parlamentonun egemen olduğu bir anayasal sistemde yargıçların oynadığı sınırlı rolde ve kısmen de bu kavramı çevreleyen gizemde yatar. Bu nedenle, örneğin hâkimlik teminatı ve mesleki ücret-ödenek ile ilgili olarak yargı bağımsızlığının önemini dolaylı yoldan tanıyan mevzuat mevcut iken, yargı bağımsızlığının sağlanması genel olarak teamüllere, geleneksel kavrayışlara ve yürütmeye ve gerektiği zaman ve halde yargıya ait sorumlulukların

⁹³ Brazier, a.g.e., s.147.

⁹⁴ **Judges' Council Response to the Consultation Papers on Constitutional Reform**, <http://www.dca.gov.uk/judicial/pdfs/jcresp.pdf> (09.08.2010), s.12.

⁹⁵ Stevens, “Judicial Independence in England...”, a.g.e., s.158.

⁹⁶ A.y.

kombinasyonunun onu yargı bağımsızlığının ideal koruyucusu kıldığı kabul edilen *Lord Chancellor*'a dayandırılmaktadır⁹⁷.

Woodhouse'un bu tespitlerine paralel olarak denilebilir ki gibi İngiltere'de yargı bağımsızlığı kavramı *Constitutional Reform Act* ile birlikte yaklaşık dokuz yüz yıldır ilk kez resmen hukukta saygın bir yere konulmuştur⁹⁸. Şöyle ki: *Constitutional Reform Act*'in "hâlihazırdaki yargı bağımsızlığının garanti altına alınması" başlığını taşıyan 3'üncü maddesi *Lord Chancellor* ve bütün diğer bakanlara yargı bağımsızlığını sağlamada genel bir sorumluluk yüklemektedir. Öte yandan aynı maddede *Lord Chancellor*'ın yargı bağımsızlığını korumak konusunda yükümlülüğü ayrıca düzenlemiştir. Buna göre 3'üncü madde ile yargı bağımsızlığı alanında kısaca şunlar düzenlenmiştir:

(1) *Lord Chancellor*, Bakanlar ve yargıyla veyahut adli idare ile alakalı konularda sorumluluğu olan herkes süregelen yargı bağımsızlığını muhafaza etmek zorundadır.

(2) Aşağıdaki özel görevler bağımsızlığı korumak amacıyla koyulmuştur.

(3) *Lord Chancellor* ve diğer bakanlar herhangi bir özel yol ile bir yargı kararlarını etkilemeye çalışmamalıdır.

(4) *Lord Chancellor*, (a) yargı bağımsızlığını korumak için gerekenlere, (b) yargının işlevini sürdürebilmesi için gereken desteğe sahip olması için gerekenlere, (c) yargıyla ya da adli idareyle alakalı konularda kamu yararının bu konuları etkileyebilecek kararlarda düzgün temsil edilmesi ihtiyacına saygı duymalıdır.

Constitutional Reform Act'in getirdiği bu hükümün yargı bağımsızlığı kavramına ilk kez İngiliz kanunları içinde bir yer kazandırdığı doğrudur. Ancak bu hüküm bizatihi yargı bağımsızlığı kavramını tanımlamamakta; sadece İngiltere'de yukarıda anlatılan şekilde algılanan yargının bağımsızlığının varlığı kanun tarafından da belirtilmektedir. Dolayısıyla *Constitutional Reform Act*'in bu hükmü Diana Woodhouse'un belirttiği gibi akla bazı sorular getirmektedir: *Lord Chancellor*'ın tam olarak neyi koruması gerekmektedir? Yargı bağımsızlığı ne anlama gelmektedir? *Lord Chancellor*'ın yargı bağımsızlığını hangi baskılardan koruması gerekmektedir? Bunu nasıl gerçekleştirmesi beklenmektedir? Bu kanuni sorumluluğu bakanlara ve özel olarak *Lord Chancellor*'a

⁹⁷ Woodhouse, "The Constitutional Reform Act 2005...", a.g.e., s.153-154.

⁹⁸ <http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/introduction-to-justice-system/constitutional-reform> (02.09.2010).

vermek yargı bağımsızlığını korumak için etkili bir yol mudur yoksa diğer başka yollar da var mıdır⁹⁹?

Woodhouse'un işaret ettiği bütün bu soruların cevabı kanunlarda yazılı bulunmayan ve daha ziyade siyasal sistemin işleyişi içerisinde kendiliğinden oluştuğu kabul edilen hususlardır. Dolayısıyla kanımızca bu soruların cevabının kanunda yer almaması da normaldir. Zira yukarıda açıklandığı gibi yargı bağımsızlığı İngiltere'de hukuki bir kavramdan ziyade bir siyasi olgu olarak kabul edildiğine göre; bu siyasal olguyu bir kanuna yerleştirmek hem tam sonuç vermeyebilir hem de var olan sistemde sorunlara yol açabilir. Keza yazısız bir anayasa sisteminde yargı bağımsızlığının sadece bir kanunda yazıldığı kadarıyla korunacağını söylemek de gerçeklerle bağdaşmaz. Zira böyle bir anayasal düzen ayrıntılı kanuni tanımlamalardan daha ziyade anayasal pratik ve siyasal kültür ile şekillenmektedir. Dolayısıyla yargı bağımsızlığı gibi fevkalade mühim bir ilkeyi yazıya dökmeye kalmak gerçekçi olmayacağı gibi, İngiltere için pragmatik de olmazdı. Sonuç itibarıyla Woodhouse'un işaret ettiği sorular elbette akla gelecektir ancak kanımızca İngiltere günün birinde yazılı ve katı bir anayasa kabul etmediği müddetçe bunların cevabı daha ziyade siyasi pratikte bulunacaktır.

III. CONSTITUTIONAL REFORM ACT İLE KURULAN YENİ YARGISAL ATAMA VE DİSİPLİN SİSTEMİ

Constitutional Reform Act'in dördüncü kısmı esas itibarıyla hâkimlerin atanması ve disiplin rejimini düzenlemektedir. Bu kısımda ilk olarak (m. 61–62) “Yargısal Atamalar Komisyonu (*Judicial Appointments Commission*)” ve “Yargısal Atamalar ve Davranış Ombudsmanı (*Judicial Appointments and Conduct Ombudsman*)”nı kuran hükümler yer almaktadır. Bunların kuruluşlarının ayrıntıları ise Listelerde düzenlenmiştir. İkinci olarak farklı yargısal makamların atanmalarında uygulanacak kurallar düzenlenirken, üçüncü olarak ise hâkimlerin disiplin rejimi düzenlenmiştir. Bundan sonra önce hâkimlerin atanması; daha sonra da hâkimlerin disiplin işleri ve Ombudsman incelenecektir.

⁹⁹ Woodhouse, “The Constitutional Reform Act 2005...”, a.g.e., s.153.

A. YARGISAL ATAMALAR KOMİSYONU, ATAMA KRİTERLERİ VE HÂKİMLERİN ATANMA SÜRECİ

1. Yargısal Atamalar Komisyonu

Genel olarak söylemek gerekirse Yargısal Atamalar Komisyonu (“Komisyon”), hâkimleri seçecek ve onları ataması için *Lord Chancellor*’a tavsiye edecek bir kurumdur. Böylelikle *Lord Chancellor*’ın hâkimlerin atanmasındaki rolü, takdir yetkisi azaltılmış ve *Lord Chancellor*’ın daha önceden yaptığı gibi sadece davet üzerine ve şeffaf olmayan bir şekilde hâkimleri atamasına son verilmiştir. Dolayısıyla Komisyon, yargısal atamalara daha çok şeffaflık ve hesap sorulabilirlik sağlayacaktır¹⁰⁰.

Komisyon “hükümete bağlı olmayan bir kamu organı (*non-departmental public body*)” ya da diğer bir deyişle “ilgili kamu kuruluşu”dur. Komisyonun kuruluşunu düzenleyen Liste 12’ye göre Komisyon, *Lord Chancellor*’ın önerisi üzerine Kraliçe tarafından atanan 1 başkan ve 14 üyeden oluşmaktadır; ancak bu sayı *Lord Chief Justice*’ın uygun görüşü ve Parlamantonun onayı ile *Lord Chancellor* tarafından arttırılabilir. Komisyonun 15 üyesinin Başkan dâhil 12’si açık yarışma sonucu atanırken, 3 (hâkim) üye ise Hâkimler Koseyi tarafından seçilir. Bu komisyonun belki de en ilginç özelliklerinden biri komisyon başkanının “meslekten olmayan üye (*lay member*)” olması zorunluluğudur. Komisyon üyeleri ise 5 yargı mensubu [Bunların biri *Court of Appeal* üyesi, biri *High Court* Hâkimi, biri *Court of Appeal* üyesi veya *High Court* hâkimi, biri *circuit* hâkimi ve biri de *County Court*’da görevli *district* hâkimi veya *Magistrate’s Court*’da görevli *District* hâkiminden oluşacaktır. *Court of Appeal* ile *High Court*’dan seçilecek 3 üye Hâkimler Konseyi tarafından belirlenecektir ve *Lord Chancellor* Hâkimler Konseyinin belirlediği üyeleri Kraliçeye önermek zorundadır (Liste 12, paragraf 7)]; 2 profesyonel üye (ki bunlardan biri *barrister* diğeri de yüksek mahkemelerde görev alabilen *solicitor* olmalıdır); 5 meslekten olmayan üye (ki bunlar hiçbir zaman hâkimlik veya avukatlık yapmamış İngiltere veya Galler’e ikamet eden normal vatandaşlardır); 1 tane diğeri makamlardan (bu üye tahkim veya *Tribunal* vb. üyesidir) ve 1 tane de diğeri meslekten olmayan hâkim üyeden (ki bunlar “sulh hâkimi (*justice of peace*)”dir) oluşur.

Ayrıca komisyona atanan hâkim üyelerden en kıdemlisi Komisyonun Başkanvekili olur; başkanın yokluğunda Komisyonu Başkanvekili idare eder. Bir komisyon üyesi bir

¹⁰⁰ Dakolias, a.g.e., s.1185-1186.

defasında en çok 5 yıl için atanabilir ve toplamda 10 yıldan fazla görev alamaz. Komisyon üyeleri cezai kovuşturma, iflas, görevini yerine getirmeme, yetersizlik veya maluliyet gibi nedenlerle *Lord Chancellor*'ın tavsiyesi üzerine görevden alınabilirler. Keza bir kişi Devlet tarafından kamu hizmetinde istihdam edilirse bu kişinin Komisyon üyeliği son bulur; yani devlet memurları komisyon üyesi olamazlar. Komisyon her üyeye ücret (yevmiye) ödeyebilir.

Komisyon hükümetten bağımsız bir kamu kurumudur¹⁰¹. Keza Komisyon Kraliyet Kurumu ya da Kraliçenin memuru değildir ve hiçbir Kraliyet bağışıklığına sahip değildir; Komisyonun mülkiyeti Kraliyet mülkü değildir. Komisyon kendi içinde komiteler ve alt komiteler kurabilir. Keza Komisyon kendi çalışma usulünü ve toplantı yeter sayılarını belirler. Ancak Komisyon tarafından kendisine seçim yapma fonksiyonu verilen bir komite ya da alt komitenin toplantı yetersayısı 3'ten az olamaz. Komisyonu bir baş idarecisi ve ihtiyaç duyduğu kadar personeli vardır.

Komisyon resmen 3 Nisan 2006'da kurulmuştur¹⁰². Hâkimler Konseyi tarafından seçilen 3 hâkim üye dışında, başkan dâhil diğer tüm Komisyon üyeleri açık bir rekabet usulü ile seçilirler. Keza üyeler mensubu buldukları kendi mesleklerinin temsilcileri olarak değil, birey olarak kendi adlarına bu görevi ifa ederler. Komisyon çoğulcu bir yapıya sahiptir. Üyeler yargıdan, avukatlardan, meslekten olmayan hâkimlerden ve halktan kişilerden oluşur¹⁰³. Komisyonun bu üye yapısı, önceki durumdan her halükarda ileri bir adım ise de; uluslararası standartlar bu türden “yargı konseyleri”nin üyelerinin çoğunluğunun yargıçlardan oluşması gerektiğini belirtmektedir¹⁰⁴. Oysa *Constitutional Reform Act*'e göre Komisyon yasama ve yürütmeden bağımsız olmasına rağmen, üyelerinin yarısı hâkim değildir¹⁰⁵.

¹⁰¹ İnceoğlu, a.g.e., s.184.

¹⁰² <http://www.judicialappointments.gov.uk/about-jac/156.htm> (11.08.2010).

¹⁰³ <http://www.judicialappointments.gov.uk/about-jac/157.htm> (12.08.2010).

¹⁰⁴ Örneğin **European Charter on the Statute for Judges** (Yargıçların Statüsü Hakkında Avrupa Şartı), 8-10 Temmuz 1998, http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/legal_professionals/judges/instruments_and_documents/charte%20eng.pdf (12.08.2010), General Principles I.3, s.5.

¹⁰⁵ Dakoilas, a.g.e., s.1185. Yargı bağımsızlığı ve yargı mensuplarının hesap sorulabilirliği ile ilgili uluslararası ilkeler konusunda detaylı ve karşılaştırmalı bir analiz için bkz. **International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors**, Practitioners Guide No 1, International Commission of Jurists, Geneva, 2. Baskı, 2007, <http://www.icj.org/dwn/database/PG-J&L-ENG.pdf> (12.08.2010), passim. Özellikle de hâkimlerin atanma usulleri ve yargı konseyleri konusunda bkz. A.e., s.44-49.

2. Atama Kriterleri

Komisyunun kurulması ile birlikte boşalan hâkimlik pozisyonları için ilanlar internet ortamında verilmeye başlanmıştır. Komisyunun web sitesinde (<http://www.judicialappointments.gov.uk/>) her boş pozisyon ilan edilmekte ve keza burada başvuru formları, başvururda aranan şartlar, eleme sürecinde karşılaşılabilecek sınavlar vs. açık bir şekilde önceden duyurulmaktadır. Komisyon yapacağı seçimlerde kanunun öngördüğü üç temel atama kriterini uygulamak zorundadır. Buna göre Komisyon (i) münhasıran liyakate (*merit*) dayalı seçim yapmalı (m.63/2), (ii) adayın iyi karakterli (*good character*) olduğuna kanaat getirmeli (m.63/3) ve (iii) bu fonksiyonunu icra ederken atanacak kişilerin çeşitliliğini (*diversity*) teşvik etmeye özen göstermek zorundadır (m.64/1). Hemen belirtmek gerekir ki *Constitutional Reform Act*'in yargısal atamalar için öngördüğü bu üç kriter de kanun tarafından zikredilmekte ancak bunların ne olduğu veya bu kavramlardan ne anlaşılması gerektiği açıklanmamaktadır. Dolayısıyla yargısal atamalarda dikkate alınmak zorunda olan bu üç kanuni kriterin ne anlama geldiğini açıklamak gereklidir.

a) Liyakat (*merit*)

Hakimlerin atanmasında en önemli ve olmazsa olmaz ilk kriter, hakim adayının mesleğe layık olmasıdır. Bu, adayın hâkimlik mesleğinin gerektirdiği yetenek ve ehliyetlere sahip olduğun anlamına gelir. Ancak liyakate dayalı bir seçim, başlı başına bir belirsizlik içerir. Zira liyakat, bizatihi ne olduğu evrensel olarak belirli olan bir kavram değildir; değişken ve çok yönlü bir değerlendirmedir. Bu yüzden ancak ve ancak liyakat değerlendirmesini yapacak olan kurum ve kişiler bu değerlendirmeyi kendilerini belirleyeceği şartlara göre tespit edebilirler. Nitekim Yargısal Atamalar Komisyonu yapacağı seçimlerde bir adayın mesleğe yaraşır olup olmadığını, yani onun liyakatini ölçmek için belirli nitelikler belirlemiştir. Komisyunun web sitesinde yayınladığı liyakat kriterlerine göre bir hâkim adayının liyakati için genel olarak sahip olması gereken nitelik ve beceriler şunlardır:

(1) Entelektüel kapasite:

- Seçilen meslek alanında yüksek seviyede uzmanlık
- Bilgiyi çabukça özümseme ve analiz edebilme yeteneği

- Hukuka ve onun temel ilkelerine ilişkin uygun bilgi sahibi olma ya da bu bilgiyi gerekli olduğunda elde etme yeteneği

(2) Kişisel nitelikler:

- Zihnen dürüstlük ve bağımsızlık
- Sağlam muhakeme
- Kararlılık
- Tarafsızlık
- Profesyonel olarak öğrenme ve gelişme yeteneği ve isteği
- Diğer kişiler ile yapıcı bir şekilde çalışma yeteneği

(3) Adil bir şekilde anlama ve çözme yeteneği:

- Geçmişleri ne olursa olsun herkese saygı ve duyarlılıkla muamele etmek
- Sabır ve nezaketle dinleme isteği

(4) Yetki ve iletişim yetenekleri:

- Alınan kararı ve usulü kısa, öz ve açık bir şekilde bütün ilgililere açıklama yeteneği
- Saygı ve güven uyandırma becerisi
- Karşı çıkıldığında otoriteyi muhafaza edebilme yeteneği

(5) Ehliyet:

- Hızlı ve baskı altında çalışabilme yeteneği
- Zamanı verimli kullanma ve hızlı bir şekilde açık gerekçeli kararlar verebilme yeteneği (gerektiğinde liderlik ve yönetim becerisi gösterebilmek de dâhil)

b) İyi karakter (Good character)

Hâkim olarak atanacak kişilere görevlerini ifa ederken adil olacaklarına ilişkin güven duyulmalıdır. İyi karakter bu güveni sağlamak açısından çok önemlidir. Eğer yargı organının mensupları kendilerinden kuşulanılmayan karakterde kişilerden oluşmuyorsa, bu yargıya halkın güven duyması düşünülemez. Bu yüzden iyi karakter, Komisyonun hâkim adaylarında aradığı ikinci özelliktir. Bu kavram ilk bakışta müphem gözükabilir

ancak İngiltere’de liyakat kriterine nazaran, bu kriter üzerinde az çok bir uzlaşma olduğu belirtilmektedir. Örneğin irtikâp, yolsuzluk, rüşvet gibi ağır cezalı bir suç işleyen bir kişinin iyi karaktere sahip olmadığı ve dolayısıyla hâkim olarak atanamayacağı ya da atanmış ise görevde kalamayacağı üzerinde aşağı yukarı görüş birliği vardır. Keza medeni cesareti olmayan kişiler de iyi karaktere sahip olarak kabul edilmemektedir; medeni cesaret iyi karakterin çok önemli bir kısmıdır. Öte yandan iyi karakter kavramı, bireylerin siyasi görüşleri, dini inançları, cinsiyetleri, medeni durumları, sosyal statüleri ya da eğitim geçmişlerini değerlendirecek kadar geniş anlaşılmalıdır; bu alanlar iyi karakterin değerlendirilmesinde dikkate alınmamalıdır. İyi karakter münhasıran onur, dürüstlük ve medeni cesarete dayanmalıdır¹⁰⁶.

c) Çeşitlilik (Farklılıkların gözetilmesi) (Diversity)

Yargı organı halkın kendisine olan güvenini muhafaza edebilmek için devleti düzgün bir şekilde temsil etmelidir. Bu ise ancak çeşitliliğin (*diversity*) hâkim olduğu bir yargı ile mümkündür. İşte İngiltere’de *Constitutional Reform Act*’den önce uygulanan yargısal atama sisteminin 21’inci yüzyıl ile birlikte artık sürdürülemez hale gelmesinin nedenlerinden biri de bu sistemin çeşitlilik içeren bir yargı organını teşvik etmemesiydi. Kate Malleson’ın tam anlamıyla ifade ettiği gibi,

“Değişim için daha acil ve baskı yapan gerekçe yargının kompozisyonunda çeşitliliği sağlamak[tı]. Yargının özellikle yüksek seviyelerde içinden geldiği dar geçmiş, adeta onun ‘Aşıl topuğu’ haline geldi. Birçoklarının İngiltere ve Galler’deki hâkimler hakkında bildiği neredeyse tek şey, genellikle onların ileri yaşlarda, beyaz, özel okul ve *Oxbridge* eğitimi görmüş erkek *barrister*’lar olduğudur¹⁰⁷”.

Constitutional Reform Act, İngiliz anayasal sisteminin ihtiyaç duyduğu yargısal atamalarda adayların farklı cins, ırk ve etnik köken bakımından çeşitliliğinin (*diversity*) gözetilmesini oldukça ileri bir düzeye taşımıştır. Zira Kanuna göre Komisyon, hâkim adaylarını belirlerken başka cins, ırk, etnik köken ve eğitim geçmişinden gelen adayların yargısal makamlara başvurmasını teşvik etmek zorundadır. Öte yandan bu kanuni zorunluluk uluslararası uygulama ile uyum içindedir. Yargının bağımsızlığını ve

¹⁰⁶ Lord Clarke, “Selecting Judges: Merit, Moral Courage, Judgment & Diversity”, 22 Eylül 2009, <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/mr-selecting-judges-lecture-22092009.pdf> (Şubat 2011), s.12-13.

¹⁰⁷ Kate Malleson, “The New Judicial Appointments Commission in England and Wales: New Wine in New Bottles?”, **Appointing Judges in an Age of Judicial Power: Critical Perspectives from Around the World**, ed. K. Malleson - P. Russell, University of Toronto Press, Toronto-Buffalo-London, 2006, s.42.

tarafsızlığını yok edecek türden atamaların yapılmasını engellemek için uluslararası hukuk yargısal atamalarda özellikle bir kişinin siyasi görüşü, ırkı ya da rengi gibi seçim kriterlerini yasaklamaktadır. Zira bunlar yargısal fonksiyonla alakası olmayan hususlardır¹⁰⁸. Dolayısıyla Komisyon adayları seçerken kanunen daha çok kadın ve daha fazla etnik azınlık mensubu seçmeye zorlanarak, yargı organını daha temsili bir kurum haline getirme zorunluluğu altına sokulmuştur¹⁰⁹. Şüphesiz hâkim adayları belirlenirken farklılıkların gözetilmesinin kanuni bir zorunluluk haline getirilmesi; yukarıda belirtildiği gibi bu konuda uzun yıllardır oldukça geri olan İngiltere yargısı için ileri bir adımdır. Ancak buna rağmen, Komisyonun azınlıkların adaylığı üzerindeki ilk etkisi maalesef çok da olumlu olmamıştır. Komisyon 2006'da çalışmaya başlamadan önceki yıl, yargısal makamların %14'ü siyahî ve Asya kökenlilere; %41'i ise kadınlara aitti. Oysa Nisan 2008'de yayınlanan verilere göre Komisyon göreve başladıktan sonra bu oranlar yüzde %8 ve %34'e gerilemiştir¹¹⁰.

3. Hâkimlerin Atanma Süreci

Komisyonun görevi münhasıran hâkim adaylarını belirli bir usule uygun olarak seçmek ve bunları *Lord Chancellor*'a tavsiye etmektir; yoksa onları atamak değil¹¹¹. Komisyon her bir boş pozisyon için yalnızca bir kişiyi seçer ve bunu bir rapor halinde *Lord Chancellor*'a sunar. Genel olarak söylemek gerekirse *Lord Chancellor*, Komisyonun seçimini kabul edebilir, reddedebilir veya tekrar görüşülmesi için geri gönderebilir. Eğer *Lord Chancellor*, kendisine sunulan seçimi reddeder veya tekrar görüşülmesi için geri gönderirse neden bu yolu tercih ettiğinin gerekçelerini yazılı olarak Komisyona bildirmek zorundadır. Yani *Lord Chancellor* kendisine gönderilen adayı sadece *uygun olmadığı* gerekçesiyle reddedebilir ve keza sadece adayın *uygun olduğuna dair yeterli kanıt bulunmadığı* veya *yetersiz olduğuna ilişkin kanıtlar bulunduğu* gerekçesiyle seçimi tekrar görüşülmek üzere geri gönderebilir. Fakat önemli olan her iki halde de *Lord Chancellor*'ın kararının bu gerekçelere dayanması ve bunu yazılı olarak Komisyona sunmasının zorunlu olmasıdır. Öte yandan *Lord Chancellor* reddetme veya tekrar görüşülmesi için geri gönderme yetkisini her bir aday için sadece bir kere kullanabilir ve kendisi Komisyonun

¹⁰⁸ **International Principles on the Independence and Accountability of Judges**, a.g.e., s. 41.

¹⁰⁹ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.68.

¹¹⁰ Horne, a.g.e., s.27. Kullanılan kaynakta açıkça belirtilmemekle birlikte buradaki rakamlar hesaplanırken, pek muhtemelen hukukçu olmayan *magistrate*'ler ve *Tribunal* üyeleri de yargısal makamlar arasında sayılmıştır. Aksi takdirde verilen yüzdelerin ortaya çıkması mümkün değildir.

¹¹¹ <http://www.judicialappointments.gov.uk/about-jac/9.htm> (12.08.2010).

yerine bir alternatif aday seçemez. Eğer *Lord Chancellor* bir adayı reddetmişse, aynı isim bir daha aynı boş pozisyon için önerilemez. Ancak bir isim tekrar görüşülmek üzere geri gönderilmiş ve Komisyon tarafından tekrar görüşüldükten sonra farklı bir isim seçilmişse, *Lord Chancellor* geri gönderdiği ilk ismi atayabilir¹¹².

Komisyonun yapacağı seçimler farklı pozisyonlar için farklı usullere tabidir. En üst derecedeki yargısal makamlar olan *Lord Chief Justice*, *Master of the Rolls*, *Queens Bench Dairesi Başkanı*, *Aile Dairesi Başkanı* ve *Chancellor of the High Court* makamları için bir boş üyelik ortaya çıktığında *Lord Chancellor*, Komisyondan kendisine boş pozisyon için tavsiyede bulunmasını ister. Komisyon bu durumda dört kişiden (ki bunlardan birisi Komisyon başkanı birisi de komisyonun meslekten olmayan üyelerinden biridir) oluşan bir seçim kurulu oluşturur ve bu kurul seçim sürecini uygulayarak seçimi yapar. *Lord Chancellor* kurulun bu seçimini kabul edebilir, reddedebilir veya tekrar görüşülmesi için geri gönderebilir. Keza *Court of Appeal* üyelerinin seçiminde de benzer bir usul kullanılır ancak sadece bunları seçen kurulun yapısı farklıdır. Neticede atanmasına karar verilen kişi, *Lord Chancellor* tarafından Kraliçeye bildirilir ve resmi olarak Kraliçe tarafından atanır.

High Court üyeleri ve altındaki mahkemelerin yargıçları ise Komisyon tarafından yapılacak seçime müteakip ilgili makama göre ya Kraliçe ya da *Lord Chancellor* tarafından atanırlar. Bunlardan hangilerinin Kraliçe, hangilerinin doğrudan *Lord Chancellor* tarafından atanacağı *Constitutional Reform Act*'in Liste 14'te sayılmıştır. Buna göre *High Court* hâkimleri, *Circuit* hâkimleri, *District* hâkimleri ve *recorder*'lar *Lord Chancellor*'ın tavsiyesi üzerine Kraliçe tarafından atanırken; yardımcı *recorder*, “yardımcı *district* hâkimleri (*deputy district judge*)” ve “sulh hâkimleri (*justice of the peace*)” doğrudan *Lord Chancellor* tarafından atanmaktadır¹¹³.

¹¹² Alder, a.g.e., s.154.

¹¹³ Burada açıklanan hükümler İngiltere yargı organında büyük bir yer teşkil eden *Magistrates' Court*'larda görev alan *lay justice* ya da diğer bir deyişle hukukçu olmayan *Magistrate*'lere uygulanmaz. Zira bunlar yerel danışma komitelerinin tavsiyesi üzerine doğrudan *Lord Chancellor* tarafından atanmaktadırlar (<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/judicial+roles/magistrates#headingAnchor3>, 12.08.2010). *Magistrate*'lerin “*Lord Chancellor* tarafından onaylanarak genelde bir yıllığına, bazı gerekli durumlarda da daha uzun süreler için atandıkları, ortalama olarak ayda iki defa görev yaptıkları, bu kişilerin genelde aynı gün bitecek basit davalara baktığı” ve keza *Magistrate* görevinin “hukuka meraklı ancak hukukçu olmayan kişiler tarafından kişisel tatmin ve adalete katkı sunma düşüncesiyle üstlenildiği ve aslında önemli bir avantaj ya da prestij sağlamamasına rağmen çok fazla talep gördüğü” belirtilmektedir (Bozlak, a.g.e., s.19).

4. Yargısal Atamalar Hakkında Bir Değerlendirme

John Alder'e göre *Constitutional Reform Act*'in hâkimlerin atanma usulleriyle alakalı olarak koyduğu hükümler herhangi bir çıkar grubunun atama sürecine tahakküm etmesini engellemek için tasarlanmıştır. Ancak yine Alder'e göre atama kriterlerindeki muğlâklık ve İngiliz hükümet sisteminde resmi olmayan kişisel bağlantıların hakim olduğu gerçeği karşısında; atama sürecinin tamamen bağımsızlığını veya adayların farklılığını genişletmeyi sağlamanın gerçekten mümkün olup olmadığı şüphelidir¹¹⁴. Buna karşılık Vernon Bogdanor'a göre, varsayılan odur ki zaman içerisinde *Lord Chancellor* normal olarak hep Komisyonun seçeceği adayları atayacak; yani Komisyonun seçimine daima saygı duyacak ve itiraz etmeyecek ve büyük olasılıkla hep böyle davranmasına dair bir anayasal teamül oluşacaktır. Böylelikle fiilen *Lord Chancellor*'ın yargısal atamalardaki rolü tamamen şekli olarak kalacak ve atamalar tümüyle siyaset dışı organlar tarafından kararlaştırılacaktır. Dolayısıyla atama prosedürü aslında siyasi etkilerden arındırılmıştır¹¹⁵.

Öte yandan Kate Malleson, Bogdanor'un bu tespitine kural olarak katılmakla birlikte başka bir noktaya dikkat çekmektedir. Malleson, yeni kurulan yargısal atama sisteminde yürütmenin atamalardaki etkisinin kaldırılarak Komisyonun fiilen nihai karar verme gücüne sahip olmasıyla, sistemin siyasi etkilerden arındırılacağını kabul etmektedir. Fakat aynı zamanda Malleson'a göre bu, kamusal karar organlarının yargısal seçim sürecine demokratik katılımı şansını da ortadan kaldırmıştır. Şöyle ki: Yürütme organının atama sürecinden çıkartılmasının yol açtığı demokratik eksiklik, özellikle *Hight Court* ve üzerindeki "yüksek yargı (*senior judiciary*)" mensuplarının atanma sürecine yasama organının, yani Parlamantonun da dâhil edilmemesidir. Yukarıda değinildiği gibi mevcut sistemde Parlamantonun, her iki kanadının alacağı bir ortak karar ile yüksek hâkimleri sınırlı sayıdaki durumlarda görevden almak -ki bu yetki sadece 1830'da kullanılmıştır- dışında hâkimlerin atamasında hiçbir rolü yoktur. Oysa teorik olarak atama sürecinde Parlamento'ya hâkimleri kendi önüne çağırma ve onları sorgulama yetkisinin verilmemesi için hiçbir neden yoktur. Keza böyle bir uygulama hâlihazırda giderek artan oranda uygulanan hâkimleri hukuk ve adalet sistemiyle alakalı konulara ilişkin olarak dinlemek için Parlametodaki seçilmiş komiteler (*parliamentary select committees*) huzuruna çağırma uygulamasını genişletmekten daha fazlası değildir. Ancak Parlamento bizatihi

¹¹⁴ Alder, a.g.e., s.155.

¹¹⁵ Bogdanor, *The New British Constitution*, a.g.e., s.68.

kendisi hem Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*) hem de diğer yüksek yargı üyelerinin atanmasında böyle bir seçeneği kullanmayı reddetmiştir¹¹⁶. Yani *Constitutional Reform Act*'e bu yönde hükümler eklemek mümkün iken, bu yol tercih edilmemiştir.

Malleson'a göre böyle bir olanağın reddedilmesinin açıklaması ABD Senatosu'nun "Amerikan Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of United States*)" üyelerinin seçimi için yaptığı onaylama oturumlarının, adayların kişisel gizliliğini ihlal ettiği ve yargı bağımsızlığına zarar verdiği yönünde genellikle benimsenen görüşe dayanmaktadır. Zira Amerikan yargısal atama sürecinin yüksek partizan niteliği öyledir ki bazen Senato görüşmeleri hiçbir yararlı bilginin ortaya konulmasını sağlamaz. Ancak bununla birlikte ABD'nin kendine has bu çok özel durumu, yüksek yargı mensuplarının atanması sürecine yasama organının bir şekilde dâhil olması fikrini tümünden ve peşinen reddetmeye de yol açmamalıdır. Zira farklı bir siyasi kültürde, yargısal atamalarda yasama oturumlarına yer vermek, atama sürecine bazı demokratik denetim araçları sokma olasılığı sağlayabilir¹¹⁷.

Malleson bu saptamasını biraz daha açıklamak için ve argümanını güçlendirmek için Kanada örneğine değinmektedir. Malleson'un aktardığına göre Kanada Parlamentosu demokratik hesap sorulabilirliği artırma ihtiyacı ve aynı zamanda sistemdeki siyasi himayeyi kaldırmak doğrultusunda Mart 2006'da, "Kanada Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of Canada*)" üyeliğinde siyasetin etkisini azaltmak için adaylarla mülakat usulü başlattı¹¹⁸. Şöyle ki: "Kanada Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of Canada*)"nin üyeleri Başbakanın tavsiyesi üzerine devlet başkanı yani "Genel Vali (*Governor General*)" tarafından atanmaktadır. Ancak her ne kadar formel olarak atama yetkisi Genel Vali'ye ait olsa da, *convention* gereği Genel Vali istisnasız olarak sadece Başbakanın önerdiği adayı atamaktadır. Dolayısıyla aslında Mahkemeye üye atama yetkisi fiilen Başbakana aittir; federe devletlerin ya da Parlatentonun bu atama sürecinde hiçbir resmi rolü yoktur. Bu sistem son yıllarda Kanada'da büyük eleştiri konusu olmuş, Başbakanın atama sürecindeki etkisinin azaltılması yönünde talepler artmıştır. Bu eleştiriler karşısında Kanada hükümeti ilk kez 2004 yılında Yüksek Mahkeme'ye üye atama sürecinde değişikliğe gidilmesi çalışmalarına başlamıştır. Çeşitli denemelerin ardından atama sürecine başka kurum ve

¹¹⁶ Kate Malleson, "Judicial reform: the emergence of the third branch of government", **Reinventing Britain Constitutional Change Under New Labour**, ed. Andrew McDonald, Global, Area, and International Archive/University of California Press, London, 2007, s.144.

¹¹⁷ A.y.

¹¹⁸ A.e., s.145.

kişilerin de dâhil olması için nihayetinde hükümet 2006 yılında Parlamento’da milletvekillerinden oluşan bir *ad hoc* komite kurulmasına ve bu komitenin adaylarla mülakat yapmasına karar vermiştir. Bu komiteye verilen mülakat yetkisi ilk kez mahkemeye atanmasından önce Mahkeme üyesi Marshall Rothstein’in adaylığı sürecinde çalışmıştır¹¹⁹.

İşte Malleson’a göre 2006 yılında yüksek hâkimlerin atanma sürecinde gerçekleşen değişiklikten önce Kanada’da yaşanan tartışmalar, İngiltere’de *Constitutional Reform Act*’in kabul edilmesi sürecinde yaşananlardan farklı değildi. Dolayısıyla Malleson’a göre eğer Kanadalıların yargısal atamalarda bağımsızlık ve hesap sorulabilirlik arasındaki denge açmazına buldukları bu çözüm işe yaradıysa; İngiltere’de Parlamentosunun yargısal atama sürecine dâhil olmayı reddetmesi kaçırılmış bir fırsat olarak addedilebilir¹²⁰. Keza Sir Thomas Legg de Yüksek Mahkeme üyeliği için belirlenen adayın Kraliçe’ye sunulmadan önce, Parlamentosunun her iki kanadının katılacağı bir karma komite tarafından onaylanması gerektiğini düşünmektedir¹²¹. Bununla birlikte Parlamentosunun yargısal atamalarda onaylama oturumu yapması fikri Birleşik Krallık’ta çoğunlukla destek bulmamıştır. Nitekim böyle bir usul, *Constitutional Reform Act*’i ortaya çıkaran reform sürecinde de hükümet tarafından dikkate alınmamıştır. Hükümet bu yöndeki talepleri *Constitutional Reform Act* öncesi yayınladığı ve yukarıda değinilen yeni Yüksek Mahkeme’ye ilişkin danışma metninde açıkça reddetmiştir. Bu metinde Hükümet şöyle demiştir:

“Hükümet böyle bir usulde zorluk görmektedir. Milletvekilleri ve meslekten olamayan soylular atanacak kişilerin hukuki ya da yargısal yeteneklerini değerlendirme yetkisine sahip olmayabilirler. Eğer amaç adayların sorunlara daha genel yaklaşımlarını değerlendirmek idiyse bu, Yüksek Mahkeme’yi siyasi arenanın dışına taşıma hareketiyle uyumsuz. Bu reformun temel amaçlarından birisi de yargının hem yürütme hem de Parlamentosundan bağımsızlığını sağlamaktır. Parlamentoya kimin Mahkeme üyesi olması gerektiğine ilişkin karar verme ya da doğrudan etkide bulunma hakkı vermek bu amacın sınırlarını aşar¹²²”.

¹¹⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_Canada#Appointments; http://en.wikipedia.org/wiki/Judicial_appointments_in_Canada#Changes_to_the_Supreme_Court_of_Canada_appointment_process (Aralık 2010). Ancak Kanada’daki bu model 2006 yılından sonra her zaman uygulanmamıştır. 2008 yılında Kanada Yüksek Mahkemesi’nde sekiz aydır boş duran üyelik için Başbakan, Thomas Cromwell’i hiçbir parlamento oturumuna tabi tutmadan sadece muhalefet liderine danışarak doğrudan atamıştır (Horne, a.g.e., s.30).

¹²⁰ Malleson, “Judicial reform...”, a.g.e., s.145. Benzer görüş için bkz. Brazier, a.g.e. s.151.

¹²¹ Sir Thomas Legg, “Brave New World- The new Supreme Court and the judicial appointments”, **Legal Studies**, Cilt 24, Sayı 1-2, Mart 2004, s.46. Aynı görüş için bkz. Horne, a.g.e., s.38.

¹²² Department for Constitutional Affairs Consultation Paper, **Constitutional Reform: A Supreme Court for the United Kingdom**, a.g.e., s.33.

Diğer yandan hükümetin Haziran 2003'te duyurduğu reform planına ilişkin olarak “Avam Kamarası Anayasal İşler Komitesi (*House of Commons Constitutional Affairs Committee*)”nin hazırladığı raporda parlamento onayı konusu tartışılmış ve hatta Komiteye görüş sunan yazarlardan özellikle Sir Thomas Legg ve Prof. Robert Hazell açıkça Parlamentosunun yargıya güvenmesini sağlamak için yüksek hâkimlerin atamalarında Parlamentosunun onaylama oturumları ile rol alması gerektiğini savunmuşlardır. Ancak Komite yukarıda açıklandığı gibi Hükümetle aynı fikirde olduğunu, böyle bir usulün istenilmediğini zira onaylama oturumlarının yüksek hâkimlerin atanma sürecini geliştireceğine ikna olmadıklarını belirtmiştir¹²³. Keza Parlamentosunun yargısal atamalara katılması fikrine bizzat yüksek hâkimler tarafından da karşı çıkmıştır. Örneğin, yeni Yüksek Mahkeme'nin mevcut üyelerinden biri olan Lord Clarke'a göre Parlamentosunun yapacağı onaylama oturumlarıyla sağlanacak hesap sorulabilirlik, Westminster tarzı bir sistemde atama sürecini etkili ve kuvvetli bir şekilde yasama organının egemen kısmını oluşturan yürütmenin ellerine bırakır. Böyle bir gelişme ise en büyük güçlerinden biri apolitik niteliği olan yargıyı ve atama sürecini kaçınılmaz olarak ve zararlı bir şekilde siyasallaştırır¹²⁴. Aynı şekilde Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi'nin ilk ve hâlihazırdaki başkanı olan Lord Phillips de bu görüştedir. Lord Phillips'e göre Amerikan Yüksek Mahkemesinde olduğu gibi yargısal atamalarda adayların bir çeşit yasama denetimine tabi tutulduğu Parlamento'nun onaylama oturumuna (*confirmation hearing*) yer verilmesi, İngiltere için uygun bir model değildir. Zira Phillips'e göre böyle bir sistem yargısal atamaların siyasallaşmasına ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi'nin bazı meselelerde siyasi çizgilere ayrılmış olarak görülmesine yol açar¹²⁵.

Buna karşın Thomas Legg ise haklı olarak hükümetin ileri sürdüğü milletvekilleri ve meslektan olamayan soyluların atanacak kişilerin profesyonel niteliklerini değerlendirmek konusunda yetkili olmadıkları gerçeğinin bu konuyla alakalı olmadığını belirtmektedir. Zira aynı tespit Birleşik Krallık'ın farklı bölgelerindeki yargısal atama komisyonlarında görev alan meslektan olmayan üyeler içinde doğru olacaktır. Dolayısıyla Yüksek Mahkeme üyelerini Parlamento'nun onaylaması, yeni Mahkemeyi siyasi arenaya

¹²³ House of Commons Constitutional Affairs Committee, **Judicial appointments and a Supreme Court (court of final appeal)**, HC 48-I, First Report of Session 2003–04, Volume I, London, The Stationery Office Limited, Şubat 2004, paragraf 85-87, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmconst/48/48.pdf> (Şubat 2011).

¹²⁴ Lord Clarke, “Selecting Judges:...” , a.g.e., s.5.

¹²⁵ Lord Phillips, “Judicial Independence & Accountability...” , a.g.e., s.19-20.

zaten olacağından daha fazla taşımayacaktır. Sorun yeni Mahkemenin şeffaflığı ve hepsinden öte meşruluğuyla alakalıdır. Dolayısıyla özellikle de yüksek hâkimleri görevden almaya yetkili tek devlet organının yasama organı olduğu göz önüne alındığında; yürütme ve yasama organları ülkenin en yüksek hâkimlerinin atanmasında aynı fikirde olmalıdır¹²⁶. Benzer şekilde Kate Malleson da milletvekillerinin atama sürecine katılmasının, hem yargı bağımsızlığına karşı yeni Yüksek Mahkeme üyelerinin seçilmesinde hükümet mensubu bir Bakanın kullanacağı takdir yetkisinden daha az bir siyasi tehdit oluşturacağını hem de yargısal atama sürecinin demokratik hesap sorulabilirliğini ve meşruluğunu arttıracığını düşünmektedir. Keza Malleson'a göre yargının gücü arttıkça, yargısal atama sürecine Parlamento'yı dâhil etme olasılığından bahsetmeye karşı olan isteksizlik daha az kabul edilebilir hale gelecektir; yani zamanla Parlamantonun onaylama oturumları yapmasına direnmek daha zor hale gelecektir¹²⁷.

Geçekten de İngiliz yargı örgütündeki en üst nihai temyiz organının, yani 2009 öncesi Lordlar Kamarası, 2009 sonrası yeni Yüksek Mahkeme'nin kararları, eğer uyuşmazlık Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürülmemişse kesindir. Dolayısıyla İngiltere'de yargının bu seviyedeki hesap sorulabilirliğini sağlamanın tek yolu, en yüksek hâkimlerin Parlamantodaki seçilmiş komiteler (*parliamentary select committees*) huzuruna çıkması olmuştur. Bu yolla komiteler mahkemelerin yönetimi konusunda pratik sorunlar hakkında hâkimleri sorgulama imkânı bulurken; hâkimler de hükümetin adaletin idaresine ilişkin tasarruflarının nasıl etkiler yaratacağı konusunda söz söyleme imkânına sahip olmaktadır. Ancak yine de bu uygulama, hesap sorulabilirliği sağlamak açısından tatmin edici bir metot olmaktan uzaktır¹²⁸.

Vernon Bogdanor'un not ettiği gibi gerçek şu ki, hâkimlerden toplumda tartışma konusu olan karmaşık ahlaki ve siyasi sorunlara çözüm bulmaları daha çok istendikçe, onları siyaseten hesap sorulabilir kılmak için baskı daha büyük olacaktır¹²⁹. Dolayısıyla hesap sorulabilirlik, yüksek hâkimler siyasi sorunlar hakkında karar verdiklerinde problem haline gelebilir ve hâkimlerin ne zaman demokratik olarak seçilmiş organın iradesine saygı duyması ve ne zaman devreye girip eğer hükümet müdahale etmekten imtina ediyorsa yeni hukuk yaratması gerektiğine ilişkin sorgulamalara yol açabilir. İşte o zaman hesap

¹²⁶ Legg, a.g.e., s.46.

¹²⁷ Malleson, "The New Judicial Appointments Commission...", a.g.e., s.49.

¹²⁸ Horne, a.g.e., s.28.

¹²⁹ Bogdanor, **The New British Constitution**, a.g.e., s.66.

sorulabilirlik soruları gündeme oturur. *Constitutional Reform Act* öncesi böylesi bir hesap sorulabilirlik yargısal atamalardan sorumlu olan *Lord Chancellor*'ın denetlenmesiyle halledilebilirdi. Diğer hukuk sistemlerinde ise bu hesap sorulabilirlikle uğraşmak için en yüksek yargısal atamalara parlamento, onaylama oturumları ile dâhil edilmiştir¹³⁰.

Constitutional Reform Act kanunlaştıktan sonra daha yakın zamanda ise bu konu “Lordlar Kamarası Seçilmiş Anayasa Komitesi (*House of Lords Select Committee on the Constitution*)”nde tekrar gündeme gelmiştir. Bu Komite, 2007 yılında yayınladığı bir raporda Parlamente'nun yüksek hâkimlerin seçiminde onaylama oturumu yapması düşüncesine yönelik bazı gelişmelere dikkat çekmiştir. Komite, ilk önce yukarıda açıklanan Kanada'da yüksek hâkimlerin atanmasında parlamente'nun onaylama oturumu yapmasını not etmiştir. İkinci olarak ise Komite, Adalet Bakanlığının 2007 yılında yayınladığı bir Yeşil Kitapta (*Green Paper*) duyurduğu bazı kamu görevleri için atama öncesi veya sonrası komite oturumları getirme teklifine değinmektedir¹³¹. Hükümet bu yeşil kitapta yargısal atamalardaki rolünün geleceği üzerine bakmayı, ihtimal dâhilinde Parlamente'nun da atama sürecinde rol alması da dâhil mevcut düzenlemelerden daha ileri gitmeyi düşündüğünü belirtmişti¹³². Ancak o günden bu güne hiçbir gelişme yaşanmamış ve hükümetin bu niyeti sadece lafta kalmıştır.

B. HÂKİMLERİN DİSİPLİNİ VE OMBUDSMAN

1. Disiplin Yetkileri ve Yargısal Şikâyetler Ofisi

Constitutional Reform Act'den önce İngiltere ve Galler mahkemelerinde görevli hâkimler üzerinde disiplin yetkisi münhasıran *Lord Chancellor*'ın ellerindeydi. Keza *High Court* ve üstündeki mahkemelerde görevli yüksek (kıdemli) hâkimler, yukarıda açıklandığı üzere günümüzde de olduğu gibi o zaman da yalnızca Parlamento tarafından görevden alınabiliyorlardı. Dolayısıyla geriye kalan ilk derece mahkemelerinde görevli bütün yargı mensuplarının disiplin soruşturmaları *Lord Chancellor* tarafından yapılıyordu ve ceza verme yahut görevden alma yetkisi münhasıran *Lord Chancellor*'a aitti.

¹³⁰ Horne, a.g.e., s.28-29.

¹³¹ House of Lords Select Committee on the Constitution, **6th Report of Session 2006–07 Relations between the executive, the judiciary and Parliament Report with Evidence**, HL Paper 151, The Stationery Office Limited, London, Temmuz 2007, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200607/ldselect/ldconst/151/151.pdf> (Şubat 2011), s.42-43.

¹³² **The Governance of Britain**, CM 7170, Temmuz 2007, <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm71/7170/7170.pdf> (Şubat 2011), s.28.

Constitutional Reform Act bu durumu tamamen değiştirmiş, hâkimlerin disiplin işleri konusunda *Lord Chancellor*'ın tekelinin kaldırmış ve ülkenin yargı sistemindeki en üst düzey hâkim olan *Lord Chief Justice*'ı hâkimlerin disiplin işlerine ilişkin yetkilere *Lord Chancellor* ile birlikte ortak etmiştir. *Constitutional Reform Act*'in dördüncü kısmının üçüncü bölümü, adli disiplini düzenlemektedir. Buna göre *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*, İngiltere ve Galler'de yargının işleyişi hakkında yapılan Şikâyetleri ve disiplin tedbirlerinin alınması gereken diğer bütün durumları inceleme ve karara bağlamakta birlikte sorumludurlar. Dolayısıyla *Constitutional Reform Act* çerçevesinde “yargısal disiplin konusunda *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice* arasında paylaşılmış sorumluluk ve işbirliği merkezi bir öneme sahiptir”¹³³.

Hemen belirtmek gerek ki, *Lord Chancellor*'ın ilk derece hâkimlerini görevden alma yetkisi bir kere kendi tekeline çıkarılmıştır. Zira *Constitutional Reform Act* gereğince “*Lord Chancellor*'ın görevden alma yetkisi, ancak yasada belirtilen usulü takip etmesi ile mümkündür” (m.108/1). Kanunun çeşitli kanunlara getirdiği değişiklikler sayesinde artık *Lord Chancellor* yukarıda açıklanan ilk derece hâkimlerini tek başına görevden alamaz. *Constitutional Reform Act* gereğince *Circuit Hâkimleri*, *District Hâkimleri* ve *Magistrates' Court*'da görevli *District Hâkimleri* yetersizlik veya kusurlu davranış nedeniyle ancak *Lord Chief Justice*'ın onayı ile *Lord Chancellor* tarafından görevden alınabilir (*Courts Act 1971* m.17/4; *County Courts Act 1984* m.11 ve *Courts Act 2003* m.22/5'in *Constitutional Reform Act* Liste 4 ile değiştirilmiş halleri). Keza *Magistrates' Court*'ların hukukçu olmayan üyeleri (*lay magistrates; justice of the peace*) de yine *Lord Chief Justice*'ın muvafakati olmadan *Lord Chancellor* tarafından görevden alınamazlar (*Courts Act 2003* m.11/2'nin *Constitutional Reform Act* ile değiştirilmiş hali).

Diğer yandan *Lord Chief Justice*, “bir yargı mensubuna disiplin amacıyla, resmi tavsiye veya resmi uyarma veya kınama cezası verebilir (m.108/3). Ancak, *Lord Chief Justice* bu yetkilerini *Lord Chancellor*'ın onayı ile ve belirlenen usul takip ettikten sonra kullanabilir” (m.108/2)¹³⁴. Ayrıca *Lord Chief Justice*, hâkimleri bir ceza yargılamasına tabi tutulma ya da bir suçtan mahkûm olma gibi bazı sınırlı durumlarda geçici olarak da

¹³³ İnceoğlu, a.g.e., s.185.

¹³⁴ Kanunun 108'inci maddesinde hem *Lord Chancellor* hem de *Lord Chief Justice*'a ilişkin olarak geçen “belirtilen/belirlenen usul” terimi yine Kanunun 122'inci maddesine göre, bir sonraki paragrafta değinilen Yargısal Atama Tüzüğünde belirlenen usuldür. Yani hem *Lord Chancellor* hem de *Lord Chief Justice* öngörülen disiplin yetkilerini kullanabilmeleri için Tüzükte belirlenen usule uymak zorundadırlar.

görevden alabilir. Keza meslekten çıkarılma talebiyle Parlamenteoya sevkedilen yüksek (kıdemli) hâkimler de *Lord Chief Justice* tarafından geçici olarak görevden alınabilirler (m.108/4, 5, 6)¹³⁵. Ayrıca bu hükümlere göre bir hâkim geçici olarak görevden alındığında, işgal ettiği makama ait hiçbir fonksiyonu yerine getiremez ancak diğer özlük hakları saklıdır (m.108/8).

İşte *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*'ın birlikte yerine getirecekleri bu yargısal şikâyet ve disiplin işlerinde onlara tavsiyelerde bulunmak ve yardımcı olmak için, daha önce *Constitutional Reform Act* hazırlanırken 2004 yılında yapılan *Concordat* uyarınca bir “Yargısal Şikâyetler Ofisi (YŞO)/Adli Şikâyetler Bürosu (*Office for Judicial Complaints*) (OJC)” kurulmuştur. OJC, Adalet Bakanlığına bağlı olarak Nisan 2006’da faaliyete başlamıştır. Ayrıca *Constitutional Reform Act*’in 115’inci maddesi gereğince *Lord Chief Justice* tarafından 2006 yılında bir “Yargısal Disiplin Tüzüğü (*Judicial Discipline (Prescribed Procedures) Regulations 2006*)¹³⁶” hazırlanmıştır. OJC’nin temel görevi “yargıçlar hakkında halk tarafından yapılan şikâyetler de dâhil olmak üzere yargısal disiplin konularını ele almaktır¹³⁷”.

Bu kurum görevini yerine getirirken, önüne gelen şikâyetleri 2006 tarihli Yargısal Disiplin Tüzüğü’ne göre ele alır. Yargısal Disiplin Tüzüğü disiplin soruşturmasının kimler tarafından, hangi usullerle, hangi aşamalarla ve hangi sürelerde yürütüleceğini çok ayrıntılı olarak düzenlemektedir. Ancak özetle, esas olarak yargısal şikâyet ve disiplin soruşturması usulünde, soruşturma sonunda soruşturmacı veya soruşturmacılar cezaya yer olup olmadığı, ceza verilmesi kanaatindeyse hangi cezanın verilmesi gerektiği konusunda *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*’a tavsiyede bulunurlar. Yargısal Disiplin Tüzüğüne göre soruşturmaya ilişkin nihai kararı *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice* verir. Şöyle ki:

“*Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice* uygulayacakları ceza konusunda, örneğin uyarma, kınama veya meslekten çıkarma yönünde hemfikir olmak zorundadırlar.

¹³⁵ İnceoğlu, a.g.e., s.185 (İtalikler tarafımızdan eklendi).

¹³⁶ **Judicial Discipline (Prescribed Procedures) Regulations 2006**, 2 Nisan 2006, S.I. 2006/676. Bu tüzüğün 2008 yılında değiştirilmiş güncel hali için bkz. http://www.judicialcomplaints.gov.uk/docs/Judicial_discipline_regs_-_consolidated_version.pdf (Şubat 2011).

¹³⁷ İnceoğlu, a.g.e., s.186. *Office for Judicial Complaints*’in önüne ne tür yargısal disiplin konuları geldiğine ilişkin bariz bir örnek vermek gerekirse 2011 yılında gazetelere düşen şu olay zikredilebilir: Çocuğa karşı cinsel istismarla suçlanan bir sanığın yargılandığı davaya bakan bir *Crown Court* hakimi, Haziran 2010’da mağdurun annesi tarafından *Office for Judicial Complaints*’e *duruşma esnasında şarhoş olduğu* iddiası ile şikâyet edilmiştir. Şikâyetçiye göre sözkonusu hâkim duruşmaya alkollü bir şekilde çıkmış ve bu halde sanığı serbest bırakmıştır. Konuyla ilgili soruşturma bu satırların yazıldığı tarihte halen devam etmekteydi (<http://www.guardian.co.uk/law/2011/apr/08/judge-douglas-field-accused-drunk-court> (Nisan 2011)).

Lord Chancellor ve *Lord Chief Justice* şu konularda görüş birliğine vararak karar verirler: (a) davanın [soruşturmanın] dayanaksız olduğu ve reddedilmesi gerektiğine, (b) davanın kısmen veya tamamen dayanaklı olduğuna fakat başka bir işlem yapmayı gerektirmediğine ve reddedilmesine, (c) davanın bütünüyle veya kısmen dayanaklı olduğuna, fakat resmi olmayan bir biçimde *Lord Chief Justice* tarafından ele alınmasına, (d) dava bir *Tribunal* üyesi ile ilgili ise, [o *Tribunal*'ın] başkan[ı] tarafından ele alınmasına, (e) dava kısmen veya tamamen dayanaklı ise, (i) *Lord Chief Justice* tarafından bir veya birden fazla disiplin yetkisinin kullanılmasına, (ii) *Lord Chancellor* tarafından hakkında disiplin hükümleri işletilen yargıcın meslekten çıkarılmasına, (iii) kıdemli yargıç ise meslekten çıkarılması için *Lord Chancellor* tarafından Parlamento'ya sevkine, (f) davayı itiraz Kuruluna (*Review Body*) göndermeye¹³⁸.

Lord Chancellor ve *Lord Chief Justice*, belirli bir disiplin cezası verilmesini veya davanın kayıtlarını gelecekteki disiplin yargılamaları için kaydetmeyi önerirlerse, bunu hakkında disiplin işlemi başlatılan yargıca bildirmek ve savunma yapması için çağırmak zorundadırlar. Bu sunuşlar değerlendirildikten sonra *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice* tarafından son karar verilmek zorundadır. *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*, hakkında disiplin işlemi başlatılan yargıcı, kararları hakkında bilgilendirmek zorundadırlar. Eğer *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice* hangi cezanın verileceği konusunda anlaşamazlarsa dava reddedilir¹³⁹.

OJC'de çalışan memurlar *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*'a karşı eşit ve müşterek olarak sorumludurlar. Öte yandan,

“OJC, Adalet Bakanlığı bünyesinde (bütçesini buradan alan) bulunmakla birlikte bağımsız bir kurul yapısındadır. Yılda bir kez genel rapor hazırlayarak bunu Adalet Bakanı [*Lord Chancellor*] ile başhâkime [*Lord Chief Justice*] sunmaktadır. OJC'de toplam 17 kişi çalışmakta ve halen görevde bulunan OJC Başkanı avukat kökenli bulunmaktadır. Ancak burada çalışanların hukukçu olması zorunlu bulunmamakta, işe alımlar ilanla yapılmakta ve Adalet Bakanı [*Lord Chancellor*] ve başhâkim [*Lord Chief Justice*] tarafından birlikte atanmaktadırlar¹⁴⁰”.

Bunların dışında OJC'in kurumsal ve fonksiyonel anlamda işleyişine ilişkin olarak elimizde çok az kaynak bulunmaktadır. Bu yüzden bundan sonra yargısal disiplin sisteminin işleyişi ve OJC'ye ilişkin olarak Ayhan Bozlak'ın bizzat İngiliz makamlarından edindiği bilgileri olduğu gibi vermek, bu konunun kavranması açısından faydalı olacaktır. Ayhan Bozlak'ın aktardıkları için EK-3'e bakılabilir.

¹³⁸ “Lord Chancellor ve Lord Chief Justice şu durumlara davanın gözden geçirilmesi için İtiraz Kurulunu toplar: (a) Yargısal Disiplin Tüzüğü'nün 5. bölümü çerçevesinde soruşturma yargıcının bulgularını, İtiraz Kuruluna gönderme kararı aldıklarında, (b) ombudsman bir soruşturmanın veya bir belirlemenin İtiraz Kurulu tarafından incelenmesi gerektiği konusunda tavsiyede bulunur ve Lord Chancellor ve Lord Chief Justice bu tavsiyeyi kabul ederlerse, (c) ombudsman yasanın [*Constitutional Reform Act*] 111. md'sine göre davada yapılan bir belirlemeyi bir tafrı bırakıp davayı gözden geçirmesi için İtiraz Kuruluna sevk ederse, (d) hakkında disiplin prosedürü başlatılan yargıç, Lord Chancellor ve Lord Chief Justice'dan davanın İtiraz Kuruluna gönderilmesini talep ederse (Yargısal Disiplin Tüzüğü, Bölüm 7, md 29/1)”. (İnceoğlu, a.g.e., s.189, dipnot 202).

¹³⁹ A.e. s.189 (İtalikler tarafımızdan eklendi).

¹⁴⁰ Bozlak, a.g.e., s.12.

2. Yargısal Atamalar ve Davranış Ombudsmanı

Constitutional Reform Act'in getirdiği en büyük yeniliklerden birisi de hiç şüphesiz yargısal atamalara ve disiplin işlerine ilişkin şikâyetleri incelemekle görevlendirilen “Yargısal Atamalar ve Davranış Ombudsmanı” (Ombudsman)dır. Ombudsmanlık *Constitutional Reform Act*'in 62'nci maddesi ile kurulmuş; Liste 13'te ise Ombudsman'ın nasıl atanacağı, görev süresi, yetkileri vs. gibi tüm ayrıntıları düzenlenmiştir. İlk Ombudsman 3 Nisan 2006'da göreve başlamıştır. Hükümetten ve yargıdan tamamen bağımsız bir mercidir ancak “bağımsız bir kurum olarak yapılandırılmış olmakla birlikte, Adalet Bakanlığı (*Ministry of Justice*) bünyesinde bulunmakta ve Ombudsman *Lord Chancellor* unvanına da sahip bulunan Adalet Bakanına karşı sorumlu bulunmakta/hesap vermektedir¹⁴¹”.

Ombudsmanın temel işlevi (a) yargısal atama süreci ve (b) yargısal disiplin ve davranışla alakalı konuların ele alınışına ilişkin şikâyetlere bakmaktır. Diğer bir ifadeyle Ombudsman, “Yargısal Atama Komisyonunun kendi başvurularını ele alış biçiminden memnun olmayan adayların, yargısal atama usulüne ilişkin şikâyetlerini incelediği gibi, bir yargı çalışanının kişisel davranışı hakkındaki bir şikâyetin ele alınış biçiminden memnun olmayan kişinin veya ilgili yargıcın şikâyetlerine de bakar¹⁴²”. Bu görevin ise iki vechesi vardır: (i) Kötü idare söz konusu olduğunda bunu gidermeye çalışır ki kötü idare (başka şeylerin yanında) gecikme, kabalık, tarafsızlık, usulde hata, yanlış tavsiye verme, cevap vermeyi reddetme ve adil olmayan davranışları içerir; (ii) tavsiyeler ve yapıcı geri bildirimler yoluyla şikâyetlere konu olan ilgili mercilerin standartlarını ve uygulamalarını geliştirmek¹⁴³. Dolayısıyla Ombudsman, yargısal atamalar ve disiplin konusunda temel olarak iki ayrı süreçle ilgili iki farklı fonksiyona sahiptir:

a) Yargısal atamalar açısından bakıldığında Ombudsman, *Tribunal* üyeleri dâhil bir yargısal makama yapılan başvuruların ele alınışından memnun olmayan bütün adayların şikâyetlerini inceler. Ancak Ombudsman'a başvurulmadan önce şikâyette bulunmak isteyen adayın ilk önce Yargısal Atamalar Komisyonuna şikâyette bulunması gerekir. Ombudsman bir temyiz mercii değildir. Dolayısıyla sadece şikâyette bulunanın belirttiği noktaları inceler ve bunların hakkaniyete uygunluğuna ilişkin bir görüş oluşturur.

¹⁴¹ A.e., s.17.

¹⁴² İnceoğlu, a.g.e., s.192.

¹⁴³ <http://www.judicialombudsman.gov.uk/> (14.08.2010).

b) Yargısal disiplin açısından ise Ombudsman yargıçlardan veya halktan birinin şikâyetinde bulunması üzerine yargısal davranışla alakalı olarak *Office of Judicial Complaints, Tribunal President* veya *Magistrates' Advisory Committee*'ye yapılan disiplin şikâyetlerinin nasıl ele alındığı hakkında araştırma yapabilir¹⁴⁴. Ancak böyle bu durumda “disiplin davasında verilen kararın esası hakkında belirleme yapamaz. Öngörülen usule uyulup uyulmadığını inceler¹⁴⁵”. Zira bu kurum “disiplin soruşturmaları hakkındaki başvurularda, sadece şikâyetlerin nasıl işleme konulduğu, soruşturmanın idaresinde ihmal ve kötü yönetim olup olmadığı, şikâyetçi ve soruşturma geçirenlere hakları konusunda bilgi verilip verilmediği ve bunların eksik –yanlış olup olmadığı, önyargılı işlem yapılıp yapılmadığı gibi konuları inceleme yetkisine sahip bulunmakta, ancak verilen kararın değiştirilmesi konusunda bir yetkiye sahip bulunmamaktadır¹⁴⁶”.

Ombudsman, *Lord Chancellor*'ın tavsiyesi üzerine Kraliçe tarafından atanır. Ombudsman olarak atanacak kişinin daha önce fiilen avukatlık (*barrister* veya *solicitor*) veya hâkimlik yapmış olması gerekmektedir; keza devlet memuru olanlar da bu göreve atanamazlar. Ombudsman bir defada en fazla 5 yıllığına belirli bir süre için atanır ve toplamda 10 yıldan fazla görev alamaz. Ombudsmanlık ücret karşılığında yapılan bir işdir. Ombudsman kendi isteği ile istifa edebileceği gibi *Lord Chancellor* tarafından da kanunda sayılan nedenlere bağlı olarak her zaman görevden alınabilir. Ombudsmanın, mülkiyet satın almak veya personel atamak yetkileri yoktur; ancak kendisine yardımcı olarak kişiler için düzenleme yapabilir. Ombudsman her mali yılın sonunda o yılki performansına ilişkin *Lord Chancellor*'a rapor sunmak zorundadır (*Constitutional Reform Act*, Liste 13). Ombudsmanlık ücretsiz bir hizmettir. Ombudsman hem şikâyetinde bulunan hem de şikâyet edilen tarafın haklarını eşit şekilde dikkate almak zorundadır ve toplumun bütün üyelerinin bu hizmete eşit şekilde ulaşmasını sağlamak zorundadır. Bu yüzden “Ombudsmanın yaptığı denetim çerçevesinde istediği bilgileri, disiplin prosedürü ile ilgili bütün kişi ve kurumlar vermek zorundadır¹⁴⁷”. Öte yandan Ayhan Bozlak'ın aktardığına göre İngiliz mercileri tarafından

“Ombudsmanlık kurumunda 10 kişinin çalıştığı ve çalışanların hukukçu olmasının zorunlu bulunmadığı, zira burada yapılan incelemelerin esasa/içeriğe yönelik olmayıp, sadece süreç ve usul (procedure) yönünden olması nedeniyle görevlilerin hukukçu olmamasının herhangi bir sorun

¹⁴⁴ İnceoğlu, a.g.e., s.193.

¹⁴⁵ A.e., s.192.

¹⁴⁶ Bozlak, a.g.e., s.17.

¹⁴⁷ İnceoğlu, a.g.e., s.193.

oluşturmadığı, ayrıca çalışanların öncelikle hizmet içi eğitime alındığı, yinede hukuki bilgiye ihtiyaç duyulursa hukuk müşavirlerinden faydalandıkları, kurumun yılda ortalama 300 civarında başvuru aldığı, örneğin 2007 – 2008 yılları arasındaki bir yıllık periyoda ilişkin 278 şikâyet aldıkları bunların 241 tanesinin hâkimlerin davranışlarına ilişkin disiplin işlemleri ile ilgili bulunduğunun belirlendiği, diğer ilgisizlerin ise gerekli yerlere gönderildiği, gelen başvurulardan ortalama 1/3'ünün incelemeye layık bulunduğu”

ifade edilmektedir¹⁴⁸.

Ombudsman, aldığı şikâyetler üzerine şöyle bir yol izler:

“Ombudsman, kendisine yapılan başvurunun hangi ölçüde haklı olduğuna karar verir ve *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*'a tavsiyelerde bulunur. Kötü idare veya herhangi bir ihmalin sonucu olarak başvurucunun kaybı söz konusu ise, bu tavsiye bir tazminat ödenmesi biçiminde de olabilir. Eğer Ombudsman, gözden geçirdiği disiplin sürecinin sonucunun, öngörülen usule uyulmaması veya diğer usuli hatalar nedeniyle, güvenilir olmadığına karar verirse, kararı kaldırır ve konunun öngörülen usule uygun olarak daha fazla araştırılması ve yeniden değerlendirilmesini talep eder¹⁴⁹”.

Öte yandan *Lord Chancellor* veya *Lord Chief Justice*,

“disiplin yönünden sahip oldukları işlevlerinin uygulamasına ilişkin olarak da Ombudsman'a başvurabilirler. Ombudsman'a gönderilen konu genel olarak öngörülen disiplin işlevi ile ilgili olabileceği gibi, belirli bir olay ile ilgili de olabilmektedir. Ombudsman *Lord Chancellor* veya *Lord Chief Justice* tarafından yapılan başvurular çerçevesinde, soruşturmalar yaparsa, bir rapor hazırlar. Bu rapor Ombudsman'ın bulgularının ve alınacak tedbirlere ilişkin tavsiyelerini içerir. Ombudsman soruşturmadan sonra bir taslak rapor hazırlar ve *Lord Chancellor* ile *Lord Chief Justice*'a gönderir. Ombudsman, *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*'dan gelecek herhangi bir öneriyi değerlendirmek zorundadır, fakat *Lord Chancellor* ve *Lord Chief Justice*'a göndereceği nihai raporunda benimsemek zorunda değildir¹⁵⁰”.

¹⁴⁸ Bozlak, a.g.e., s.17.

¹⁴⁹ İnceoğlu, a.g.e., s.193. (İtalikler tarafımızdan eklendi)

¹⁵⁰ A.e., s.193-194. (İtalikler tarafımızdan eklendi)

SONUÇ

İngiltere uzun yıllardır çok önemli ve geniş etkileri olan bir anayasal reform sürecinden geçmektedir. Özellikle de 1997’de başlayan reform hareketleri, 2005 yılında gerçekleştirilen bu ve bu çalışmanın konusunu oluşturan yargı reformu ile zirveye ulaşmıştır. Öte yandan İngiliz anayasasında reformların ne zaman duracağı bilinmemektedir. Keza anayasal reform sürecinin sona erecek gibi de durmamaktadır. Zira tabiri caiz ise “yaşayan bir anayasa” olan İngiliz anayasası, her ihtiyaç duyulduğunda fazla zorluk çekmeden, *yumuşak bir şekilde* değiştirilmeye devam edecektir. Ancak sonuç olarak ortada bir gerçek var ki o da şu: İngiliz anayasası ve anayasa hukuku 2005 yılında gerçekleştirilen anayasal reform ile büyük ve köklü bir değişim yaşamıştır. Bu anayasal reformun İngiliz hukuku üzerindeki doğurduğu etki şu iki tespit ile özetlenebilir:

1. İlk olarak 2005 anayasal reformu İngiliz yargı organındaki pek çok geleneksel yetki, kişi ve kurumu modern hukukun öngördüğü standartlara ulaştırarak ve daha önce var olmayan kurumlar yaratarak, İngiliz yargı sisteminin çağdaş dünyanın geri kalanı karşısında yüzyıllardır içinde bulunduğu garipliklerin pek çoğuna son vermiştir. Artık İngiliz yargı örgütü, tamamen olmasa bile çağdaş bir liberal demokrasinin az çok evrensel olarak kabul edilmiş ortak değerlerine daha çok yaklaşmıştır. Çalışmanın bütününde anlatılmaya çalışıldığı gibi *Constitutional Reform Act* ile gerek kavramsal gerekse kurumsal olarak İngiliz yargı organı, daha ileri bir seviyeye gelmiştir. Şöyle ki:

Her şeyden önce *Constitutional Reform Act*, ülkenin en yüksek temyiz mahkemesi olarak yepyeni bir Yüksek Mahkeme kurması, *Lord Chancellor*’ın yargıya ilişkin neredeyse bütün yetkilerini elinden alması ve hâkim atamaları için bağımsız bir Yargısal Atamalar Komisyonu kurması dolayısıyla, yüzyıllardır İngiliz anayasal düşüncesinde belirsiz bir yerde duran kuvvetler ayrılığı ilkesini modern İngiliz anayasal sistemi içerisinde bambaşka bir mecraya çekmiştir. Deyim yerindeyse artık İngiltere’de “parlamentonun egemenliği” ilkesinin yerine kendine has *İngiliz tipi bir kuvvetler ayrılığı doktrini* kurulmuştur.

Öte yandan *Constitutional Reform Act*, yasama ve yürütme karşısında *yargının kurumsal bağımsızlığını* güvence altına almıştır. Zira İngiltere’de çok uzun zamanlardan beri bireysel yargılamanın adilliği üzerine kurulan yargı bağımsızlığı kavramı, *Constitutional Reform Act* ile birlikte artık yargıyı devlet yönetiminin özerk bir üçüncü kolu olarak tutmak için kurumsal bir dinamik olarak ortaya çıkmıştır. Yani yargı ile devletin diğer organları arasındaki kurumsal bariyer güçlendirilerek, yargı organının kolektif olarak kurumsal bağımsızlığı sağlanmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi İngiliz hukuk isteminde geleneksel olarak yargı bağımsızlığı münhasıran *hâkimlerin* bir davanın taraflarına karşı bağımsız olması şeklinde algılanmış ve daha soyut anlamda *mahkemelerin* devletin diğer organlarından bağımsızlığı üzerinde durulmamıştır. Çünkü *Constitutional Reform Act* öncesi parlamento egemenliği ilkesi, *Lord Chancellor*’ın geniş yargı yetkisi, hâkimlerin bir siyasetçi tarafından atanması ve Hukuk Lordları’nın hem yasamaya hem de yargıya ilişkin ikili rolü devlet organlarının ayrılığı nosyonuna dayanan bir kurumsal yargı bağımsızlığı kavramının gelişmesini engellemiştir. Dolayısıyla *Constitutional Reform Act*’in kanunlaşması anlamlı bir kurumsal yargı bağımsızlığı kavramının önündeki bu engelleri kaldırarak, yargı organının nihayet yapısal olarak yasama ve yürütme organlarından ayrı bir organ olduğunun ve bu ayrılığın kurumsal yargı bağımsızlığı nosyonu tarafından desteklendiğinin kabul edilmesini sağlamıştır. Diğer bir ifade ile *Constitutional Reform Act* ile artık kuvvetler ayrılığı fenomeninin üç ayağından biri olan yargı erkinin bağımsızlığı, “anayasasız” ve fakat “gelenekli” İngilizlerin pozitif hukukuna girdi ve İngiltere’nin resmi otoritelerinin tabiri ile yaklaşık 900 yıldan bu yana ilk kez, şimdi yargı bağımsızlığı resmi olarak hukuktaki kutsal yerini aldı¹.

Ancak bu reform hareketi yalnızca İngiltere’nin adli teşkilatında köklü bir değişiklik getirmekle kalmıyor öte yandan bütün dünyada hala tartışılan yargı bağımsızlığı sorununa karşı, kuvvetler ayrılığını –ya da aslında ayırimsızlığını- bugüne kadar kendine has gelenekleri ile sürdüren İngiliz hukuk sisteminin de artık dünyanın geri kalan kısmındaki eğilime ayak uydurduğunu gösteriyor. Yani yüzyıllardır gelenekleri yoluyla kendi hukuk sistemleri içinde Montesquieu’nün hayal ettiğiinden oldukça farklı bir kuvvetler ayrılığı sistemi kuran ve yaşatan İngilizler, şimdi bu alışkanlıklarından ve geleneklerinden vazgeçip genellikle kıta Avrupasında benimsenen türden bir yargı erki yapılanmasına doğru bir adım atmış oldular.

¹ http://www.judiciary.gov.uk/about_judiciary/judges_and_the_constitution/constitutional_reform/index.htm (02.09.2008).

Constitutional Reform Act, İngiltere’de bugüne kadar hem yasama hem de yürütme ile diğer ülkelerin alışık olmadığı türden bir yakınlık içinde olan yargı erkini bu sıkı fıkı ilişkiden kurtarma hareketidir. Gerçi tarihi süreç içerisinde yargının üstlendiği rolün parlamento ile paralel olduğunu göz önüne alırsak, aslında bu ülkede yargının yasama ve yürütme ile iç içe geçmiş olması çok da yadırganan bir durum olmayabilir. Ancak günümüz liberal demokrasilerinde arzu edilen yargı bağımsızlığı, İngilizlerin yaşadığı tarihi süreci çok da kavrayabilecek ve benimseyebilecek türden değildir. Diğer yandan uluslararası ve ulusüstü hukukun giderek iç hukuka etkisini arttırdığı günümüz dünyasında, gerek Avrupa Birliği süreci gerekse Avrupa İnsan Hakları Hukuku İngiltere’yi artık geleneklerinden çeşitli ödünler vermeye zorlamaktadır. Dolayısıyla siyasi ve ekonomik alan yanında hukuki bütünleşme (uyumlaştırma) çabalarının had safhaya vardığı Avrupa’da tek başına bir İngiltere, daha fazla bu hukuki mücadeleye dayanamadı demek mümkün gözüküyor.

Constitutional Reform Act pek çok açıdan İngiliz anayasası için önemlidir. Ancak Türkiye gibi bir Roma-Germen hukuk sistemine ait bir ülke penceresinden bakıldığında anayasa hukukunun genel teorisi açısından *Constitutional Reform Act*, bugüne kadar Kıta Avrupa’sı hukukuna yabancı kalan Anglo-Sakon hukuk geleneğinin artık kendine özgü yapısından ödün vermeye başladığının en güzel örneği olması açısından da ayrıca önemlidir. Çünkü günümüz anayasacılığında hukuk devletinin gerçekleşebilmesi için bütün demokratik hukuk sistemleri tarafından olmazsa olmaz ilkelere olan *kuvvetler ayrılığı* ve *yargı bağımsızlığı* açısından İngiltere’nin çağdaş anayasal sistemler karşısındaki eksiklikleri *Constitutional Reform Act* ile giderilmiştir. *Constitutional Reform Act* ile artık İngiltere, *kuvvetler ayrılığı* ve *yargı bağımsızlığı* ilkelerini gerçekleştirmek için modern demokrasilerin sahip olduğu hukuki altyapıyı çok uzun yıllardır sürdürdüğü geleneksel uygulamalardan çıkarıp hukuki zemine taşımıştır. Diğer bir ifadeyle, çalışmanın bütününde ortaya koyulmaya çalışıldığı gibi *Constitutional Reform Act* sayesinde İngiliz anayasal sisteminde yargı organının kurumsal ve fonksiyonel eksiklikleri giderilmiş; kuvvetler ayrılığına daha çok yaklaşılırken, yargı bağımsızlığı da daha çok güvence altına alınmıştır.

2. 2005 anayasal reformunun İngiliz anayasa hukuku açısından ortaya koyduğu ikinci özellik ise *Constitutional Reform Act*’in İngiliz anayasasının yazıya dökülmemiş çok önemli bir kısmını yazıya dökerek, yani bir kanun ile düzenleyerek, İngiltere’de son yıllarda yavaş yavaş ama güçlü bir şekilde pek çok farklı kesim tarafından dile getirilen

yazılı ve katı bir anayasaya yapılması yönündeki gelişmeye önemli derecede katkıda bulunmasıdır.

Gerçekten de İngiltere’de özellikle son on yıldan fazladır gerçekleşen anayasal reformların fazlalığı göz önüne alınarak, hem siyaset hem hukuk dünyasının önde gelen düşünürleri artık geleneksel işleyişe bir son verip yazılı ve katı bir “Birleşik Krallık Anayasası” yapmanın zamanının geldiğini ileri sürmektedirler. Bu oldukça tartışmalı ve bu çalışmanın amacının dışında kalan bir konudur. Keza böyle bir şey, yani İngiltere’de çağdaş demokrasilerde olduğu gibi bir yazılı ve katı bir anayasa yapılması, günün birinde gerçekleşecek midir bunu şu anda bilmek mümkün değildir.

Ancak bilinen bir şey var ki o da eğer yakın gelecekte İngiltere’de bir şekilde yazılı ve katı bir anayasa yapılacak olursa, 2005 anayasal reformunun ürünü olan *Constitutional Reform Act*’in pek çok hükmü şu veya bu şekilde pek muhtemelen bu anayasada yer alacaktır. Zira böyle bir anayasasının devletin “yargı” organına ilişkin hükümleri tamamen aynı olmasa bile *Constitutional Reform Act*’de yer alan hükümlere oldukça benzer hükümler olacaktır. Dolayısıyla 2005 anayasa reformu, şimdiden İngiltere’nin gelecekte bir gün yapması muhtemel yazılı ve katı anayasasının “yargı” bölümünü düzenlemiştir². Böylelikle de *Constitutional Reform Act*, İngiltere’yi anayasacılık düşüncesi karşısında yüzyıllardır içinde bulunduğu garip konumdan, modern anayasacılığa doğru bir adım daha yaklaştırmıştır.

² Bu tespiti daha açık bir şekilde anlayabilmek için Richard Gordon’un, yukarıda zikredilen eserinde yazdığı “Birleşik Krallık İçin Bir Anayasa Taslağı (*A Draft Constitution for the United Kingdom*)” ve bu Anayasa taslağının “Yargı (*Judiciary*)” bölümünü düzenleyen 128 ila 169’uncu maddeleri incelenebilir (Gordon, a.g.e., s.106-124). Keza aynı yönde başka bir örnek için bkz. Vernon Bogdanor, Tarunabh Khaitan ve Stefan Vogenauer, “Should Britain Have a Written Constitution?”, *The Political Quarterly*, Cilt 78, Sayı 4, 2007, ss.499–517, Part 6: the judicial power (s.512–513).

EKLER

EK-1: Constitutional Reform Act'in Parlamento'da Geçirdiği Yasama Süreci

(Kaynak: <http://www.dca.gov.uk/legist/constreform.htm>, Nisan 2011)

Meclis	Aşama	Tarih
Lordlar Kamarası	Sunuş (<i>Introduction</i>) = İlk Okuma (<i>First Reading</i>)	24 Şubat 2004
Lordlar Kamarası	İkinci Okuma (<i>Second Reading</i>)	8 Mart 2004
	İkinci Okuma (<i>Second Reading</i>) sırasında 8 Mart 2004 günü tasarının "Select Committee"ye gönderilmesi teklifi kabul edildi.	
Select Committee	Nihai Rapor (<i>Final Report</i>)	24 Haziran 2004
Committee of the Whole House	Lordlar Kamarası Komite Aşaması (<i>Committee Stage</i>)	13 Temmuz 2004 14 Temmuz 2004 11 Ekim 2004 18 Ekim 2004
Lordlar Kamarası	Rapor Aşaması (<i>Report Stage</i>)	7 Aralık 2004 14 Aralık 2004
Lordlar Kamarası	Üçüncü Okuma (<i>Third Reading</i>)	20 Aralık 2004
Avam Kamarası	Sunuş (<i>Introduction</i>) = İlk Okuma (<i>First Reading</i>)	21 Aralık 2004
Avam Kamarası	İkinci Okuma (<i>Second Reading</i>)	17 Ocak 2005
Avam Kamarası	Committee of the Whole House	31 Ocak 2005
Avam Kamarası	Committee of the Whole House	1 Şubat 2005
Avam Kamarası	Committee of the Whole House, rapor aşaması (<i>report stage</i>) ve üçüncü okuma (<i>third reading</i>)	1 Mart 2005
Lordlar Kamarası	Avam Kamarası'nın yaptığı değişikliklerin değerlendirilmesi	15 Mart 2005
Lordlar Kamarası	Avam Kamarası'nın yaptığı değişikliklerin değerlendirilmesi	21 Mart 2005
Lordlar Kamarası	Kraliyet Onayı (<i>Royal Assent</i>)	24 Mart 2005

EK-2: Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi'nin Mevcut Üyeleri

(Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_the_United_Kingdom#Current_Justices, Nisan 2011)

İsim	Doğum Tarihi	Eğitim	Göreve Başlama	Zorunlu Emeklilik	Önceki Görevleri
Lord Phillips (Başkan)	21 Ocak 1938 (Yaş 72)	Kings College, Cambridge	1 Ekim 2009	21 Ocak 2013	Senior Lord of Appeal in Ordinary (2008-2009) Lord Chief Justice of England and Wales (2005-2008) Master of the Rolls (2000-2005) Lord of Appeal in Ordinary (1999-2000)
Lord Hope (Başkan Vekili)	27 Haziran 1938 (Yaş 72)	St John's College, Cambridge University of Edinburgh	1 Ekim 2009	27 Haziran 2013	Second Senior Lord of Appeal in Ordinary (2009) Lord of Appeal in Ordinary (1996-2009) Lord President of the Court of Session (1989-1996) Dean of the Faculty of Advocates (1986-1989)
Lord Rodger	18 Eylül 1944 (Yaş 66)	University of Glasgow New College, Oxford	1 Ekim 2009	18 Eylül 2019	Lord of Appeal in Ordinary (2001-2009) Lord President of the Court of Session (1996-2001) Senator of the College of Justice (1995-1996)
Lord Walker	17 Mart 1938 (Yaş 72)	Trinity College, Cambridge	1 Ekim 2009	17 Mart 2013	Lord of Appeal in Ordinary (2002-2009) Lord Justice of Appeal (1997-2002)
Baroness Hale	31 Ocak 1945 (Yaş 65)	Girton College, Cambridge	1 Ekim 2009	31 Ocak 2022	Lord of Appeal in Ordinary (2004-2009) Lord Justice of Appeal (1999-2003)
Lord Brown	9 Nisan 1937 (Yaş 73)	Worcester College, Oxford	1 Ekim 2009	9 Nisan 2012	Lord of Appeal in Ordinary (2004-2009) Lord Justice of Appeal (1992-2004)
Lord Mance	6 Haziran 1943 (Yaş 67)	University College, Oxford	1 Ekim 2009	6 Haziran 2018	Lord of Appeal in Ordinary (2005-2009) Lord Justice of Appeal (1999-2005)
Lord Collins ¹	7 Mayıs 1941 (Yaş 69)	Downing College, Cambridge Columbia Law School, New York	1 Ekim 2009	7 Mayıs 2011'de emekli oldu. Ancak Temmuz 2011'e kadar "Vekil üye (Acting justice)".	Lord of Appeal in Ordinary (2009) Lord Justice of Appeal (2007-2009) Partner at Herbert Smith (1971-2000)
Lord Kerr	22 Şubat 1948 (Yaş 62)	Queen's University Belfast	1 Ekim 2009	22 Şubat 2023	Lord of Appeal in Ordinary (2009) Lord Chief Justice of Northern Ireland (2004-2009)
Lord Clarke	13 Mayıs 1943 (Yaş 67)	King's College, Cambridge	1 Ekim 2009	13 Mayıs 2018	Master of the Rolls (2005-2009) Lord Justice of Appeal (1998-2005)
Lord Dyson	31 Temmuz 1943 (Yaş 67)	Wadham College, Oxford	13 Nisan 2010	31 Temmuz 2018	Deputy Head of Civil Justice (2003-2006) Lord Justice of Appeal (2001-2010)
Lord Wilson	9 Mayıs 1945 (Yaş 66)	Worcester College, Oxford	26 Mayıs 2011	9 Mayıs 2015	High Court Judge (Family Division) (1993-2005) Lord Justice of Appeal (2005-2011)

¹ Lord Collins'in 7 Mayıs 2011 tarihinde yaş haddinden emekli olması üzerine boşalan üyeliğe Jonathan Sumption QC, Mahkeme başkanı tarafından belirlenecek bir tarihten itibaren geçerli olmak üzere 4 Mayıs 2011 tarihinde atanmıştır (http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1105.pdf (Mayıs 2011)). Dolayısıyla bu çalışma yazıldığı son tarihte (Haziran 2011) Jonathan Sumption'ın ne zaman yemin ederek göreve başlayacağı henüz belli olmadığı için listede Lord Collins'in yerine adı yazılmamıştır. Diğer yandan Jonathan Sumption 1975 yılından beri avukatlık yapıyor olmasına rağmen hiç hâkimlik yapmamıştır. Bu yüzden Mahkemenin kuruluşundan bu yana hiç hâkimlik deneyimi olmadan doğrudan avukatlıktan Mahkemeye atanan ilk üye olma özelliğini de taşımaktadır.

**EK-3: “Yargısal Şikâyetler Ofisi (YŞO) / Adli Şikâyetler Bürosu
(Office for Judicial Complaints) (OJC)”**

(Kaynak: Bozlak, a.g.e., s. 12-15).

“OJC’nin temel görevinin sadece hâkimler hakkındaki idari işlem gerektiren şikâyetleri (İngiltere’de hâkimler hakkında adli işlem gerektiren şikâyetlerin genel hükümlere göre yetkili adli mercilerce (polis ve savcılık tarafından) soruşturulduğu dikkate alınmalıdır) araştırmak ve bu konudaki başlıca delilleri topladıktan sonra disiplin soruşturmasını yapmak üzere kıdemli (üst düzey) bir hâkim atanmasını sağlamak olduğu, bu konudaki raporlarının Adalet Bakanı ve başhâkime gönderildiği, OJC’nin yerel bürolarının da benzer uygulamaları yürüttüğü anlaşılmaktadır. Muhakkik hâkim OJC’nin talebi/yazısı üzerine başhâkim tarafından görevlendirilmekte, atanan kıdemli hâkim soruşturmayı bitirdikten sonra raporunu Adalet Bakanı ve başhâkime sunmakta ve disiplin işlemi için öneride bulunmaktadır. Emekli hâkimlerin de nadiren muhakkik olarak atanabildiği, ancak bunlardan daha çok gözden geçirme kurullarında çoğu zaman başkan olarak faydalandığı anlaşılmaktadır.

Hâkimler hakkındaki şikâyetlerin yazılı şekilde sadece OJC tarafından alındığı, yazma bilmeyenlerin şikâyetlerinin OJC görevlilerince yazıya döküldüğü, yakın bir zamanda e-mail ile de şikâyet alma sistemine geçilmesinin planlandığı, Hâkimler hakkındaki disiplin incelemelerinin sadece onların kusurlu davranışlarını (tarafra hakaret, ayrımcılık vb. gibi) kapsamaması, verdikleri kararların içeriğini kapsamaması hususunda gerekli özenin gösterilmeye çalışıldığı ve OJC’nin ilk incelemeyi yaparken şikâyetin davranışlarla mı yoksa kararın esası ile mi (verilen karar geçersiz kılmaya yönelik mi) ilgili olduğuna baktığı, şayet bu ikinci durum söz konusu ise şikâyeti reddederek ilgiliye kanun yollarına başvurusunun önerildiği, aksi halde soruşturmanın devamı için kıdemli hâkim görevlendirilmesi yoluna gidildiği belirlenmiş bulunmaktadır.

Ülkede, hâkimlerin uyması zorunlu bulunan bir kısım etik kuralların bulunduğu ve adı geçen görevlilerin görev dışındaki tavır ve davranışlarının, örneğin, taraflardan biri ile yemeğe çıkması gibi hallerinde, disiplin işlemleri kapsamında bulunduğu ayrıca basına yansıyan ya da kamuoyunca tartışılan özel hayata ilişkin konuların da disiplin işlemi kapsamında bulunduğu, böyle bir durumda, OJC’nin başhâkimden izin alarak ön incelemeye başladığı, değinilen yemek örneğinde olduğu gibi, hâkimlerin görev yeri dışındaki davranışlarının 3. kişilerce herhangi bir yetkili merci ya da yasal izne dayalı olmadan görüntülenmeleri (kamera kaydı vs) suretiyle elde edilen ya da sunulan delillerin disiplin işlemlerinde tereddütsüz olarak kullanıldığı ve bu hususta, adli suç soruşturmalarına ilişkin olmaması nedeniyle, tartışma konusu dahi bulunmadığı, yani disiplin işlemlerinde yasak/hukuka aykırı delillerin de kullanılabilirdiği, ancak bu gibi hallerin tamamen özel hayat hakkının gizliliği kapsamında bulunması ve görevle ilgisinin olmaması halinde disiplin işlemlerine esas alınmadığı ifade edilmiş bulunmaktadır.

OJC tarafından hâkim şikâyetlerine yönelik olarak ilk inceleme işlemi yürütülürken, öncelikle şikâyetçiden mektupla tüm delillerini bildirmesi ve buraya sunmasının istendiği, sonra tüm işlem kayıtları, tutanaklar gibi delillerin buraya istendiği, tanıklar ve dinlenecek diğer kişilerin video linkle veya kayıtlı telefon görüşmeleri ile ya da yazılı talimatla dinlendiği, kural olarak (çok önemli olaylardaki istisnalar hariç) OJC çalışanlarının olay yerine gitmediği, delillerin büroya istendiği, genelde şikâyetlerin duruşma sırasındaki olaylara ilişkin bulunması nedeniyle ve duruşmalar kayıt edildiği için öncelikle bunlara bakıldığı, ancak böyle bir kayıt olmayan durum ve yerlere ilişkin olaylarda adliye çalışanı, olay yerinde bulunan üçüncü şahıslar gibi kişilerin tanıklık beyanlarına başvurulduğu görülmektedir.

Muhakkikler tarafından yürütülen işlemler sırasında, soruşturma şeklini bu husustaki yönetmelik hükümlerini esas almak suretiyle muhakkik hâkimin kendisinin belirlediği, soruşturma devam ederken delillerin tamamının muhakkik hâkim tarafından soruşturma geçiren hâkimler ile paylaşıldığı ve itirazına (gözden geçirme kuruluna gitme hakkına)

sunulduğu, yani savunma verilmeden önce tüm dosyanın soruşturma geçirenin bilgisine sunulduğu ve örnek alma hakkı verildiği, bu sırada soruşturma geçiren tarafından tanıklara baskı vb. gibi eylemlerde bulunulması halinde (ki böyle bir şeyin olmadığı ifade edilmekte) bu hususun adli suç oluşturacak olması nedeniyle durumun hemen genel yetkili soruşturma makamlarına ihbar edileceği, ayrıca tartışmalı durumlarda da muhakkik hâkimin işlerinin kontrolü için ayrıca bir naip hâkim ataması olabildiği ifade edilmektedir.

Nihai raporlar şikâyetçi ve soruşturma geçiren ile paylaşılmakta/tebliğ edilmektedir. Ancak olağanüstü/çok önemli güçlük doğuracak durumlarda soruşturmaların gizli tutulması yoluna da gidilebilmektedir.

Kendine ulaşan rapor üzerine, başhâkim tarafından ön eylemler olarak, uyarı mahiyetinde konuşma, resmi uyarı, resmi azarlama (kınama) ve hizmet içi eğitime alma gibi tedbirler uygulanabilmekte ve soruşturmacı (muhakkik) olarak emekli hâkimler gibi dışarıdan kişiler de görevlendirilebilmektedir. Görevden alma konusunda yetki Adalet Bakanında bulunmakta ancak bu konuda başhâkimin mutlaka hemfikir olması gerekmekte, yani bu işlemi ancak birlikte yapabilmektedirler. Söz konusu disiplin cezası kararlarına karşı gözden geçirme kurullarına [İtiraz Kurulu] ve ombudsmana itiraz edilebilmekte, ancak idari yargı yoluna gidilmesi mümkün bulunmamaktadır.

OJC'nin işlemleri hakkında Adli İşlemler Ombudsmanına şikâyet yapılabilmekte, bu makam soruşturmaların yapılış tarzını (usulsüzlük, gecikme vs. var mı gibi) incelemekte, ek delil toplamayı ve hatta soruşturmanın yeniden yapılmasını önerebilmekte ve talimatlarının yerine getirilmesi zorunlu bulunmakta ancak kendisinin kararları değiştirme ve karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Ombudsman bulgularını (soruşturmanın gecikmesi vb. gibi) Adalet Bakanı ve başhâkime rapor etmektedir.

OJC'nin verilerine göre, ... İngiltere'de (sadece) hâkimler hakkında yılda ortalama 1.500 civarında şikâyet vuku bulmakta ve bunlardan ortalama 800 tanesi ön incelemede yersiz bulunarak reddedilmekte (reddedilenlerin genellikle hâkimin kararı açıklamasını yanlış anlama gibi hususlardan kaynaklandığı, disiplin gerektiren bir durum olmadığı ve müştekilere temyize başvurmalarının önerildiği), geri kalan kısmının ise soruşturulması yapılmakta ancak bunlardan düşük bir oran (ortalama 50 tanesi) disiplin cezasıyla, diğerleri ise ceza verilmesine gerek bulunmadığı şeklinde sonuçlanmaktadır. Örneğin, 01.04.2007 – 31.03.2008 tarihleri arasındaki bir yıllık periyotta alınan 1.437 şikâyetten; yedi tanesi tavsiyede bulunma (guidance issued), iki tanesi uyarı (formal warning), 19 tanesi kınama (reprimand), 21 tanesi de meslekten ihraç (removed from office) olmak üzere toplam 49 tanesi disiplin cezası ile sonuçlanmış geriye kalanlarda ise işlem yapılmasına veya ceza verilmesine gerek bulunmamıştır. Ancak bu meslekten ihraçların 17 tanesinin gönüllü-ücretsiz çalışan ve hukukçu olması gerekli bulunmayan sulh hâkimlerine (magistrates) ilişkin bulunduğu göze alınmalıdır. Diğer taraftan bazı hâkimlerin de, haklarındaki soruşturma bitmeden istifa yolunu seçtikleri ifade edilmiş bulunmaktadır”.

KAYNAKLAR

- A Department for Constitutional Affairs Consultation Paper Constitutional reform: a new way of appointing judges**, CP 10/03, July 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/jacommission/judges.pdf> (Nisan 2010).
- A Department for Constitutional Affairs Consultation Paper Constitutional Reform: A Supreme Court for the United Kingdom**, CP 11/03, July 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/supremecourt/supreme.pdf> (Nisan 2010).
- A Department for Constitutional Affairs Consultation Paper Constitutional Reform: reforming the office of the Lord Chancellor**, CP 13/03, September 2003, <http://www.dca.gov.uk/consult/lcoffice/lcoffice03.pdf> (Nisan 2010).
- A Supreme Court For The United Kingdom Policy Paper**, <http://www.justice.org.uk/images/pdfs/supreme.pdf> (Ocak 2011).
- ALDER John, **Constitutional and Administrative Law**, Palgrave Macmillan, London, 2009.
- ANDENAS Mads – FAIRGRIEVE Duncan (ed.), **Tom Bingham and the Transformation of the Law: A Liber Amicorum**, Oxford University Press, Oxford, 2009.
- ARSEL İlhan, **Anayasa Hukuku (Demokrasi)**, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1964.
- BAGEHOT Walter, **The English Constitution**, Second Edition, 1873, <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/bagehot/constitution.pdf> (Aralık 2010).
- BARENDT Eric, “Separation of Powers and Constitutional Government”, **Public Law**, Kış, 1995, ss.599-619.
- BARENDT Eric, “Is There a United Kingdom Constitution?”, **Oxford Journal of Legal Studies**, Cilt 17, Sayı 1, 1997, ss.137-146.
- BARNETT Hilaire, **Constitutional and Administrative Law**, 5. Baskı, Cavendish Publishing, London, 2004.
- BARNETT Hilaire, **Constitutional and Administrative Law**, 7. Baskı, Routledge-Cavendish, London, 2009.
- BEATSON Jack, “Reforming an Unwritten Constitution”, **The 31st Blackstone Lecture**, Delivered in Oxford under the Auspices of Pembroke College, Oxford, 16 Mayıs 2009, <http://www.judiciary.gov.uk/docs/speeches/justice-beatson-blackstone-lecture-160509.pdf> (Ocak 2009).

- BELL John, **Judiciaries within Europe: A Comparative Review**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- BINGHAM Lord, “The Evolving Constitution”, **Justice Annual Lecture 2001**, <http://www.justice.org.uk/images/pdfs/annuallecture2001.pdf> (Temmuz 2010).
- BINGHAM Lord, “A New Supreme Court for the United Kingdom”, **The Constitution Unit Spring Lecture**, 1 Mayıs 2002, <http://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/files/90.pdf> (Temmuz 2010).
- BINGHAM Lord “A Written Constitution?”, **The Judicial Studies Board 2004 Annual Lecture**, <http://www.jsboard.co.uk/aboutus/annuallectures.htm> (10.12.2010).
- BINGHAM Lord, “The Rule of Law”, **Cambridge Law Journal**, Cilt 66, Sayı 1, Mart 2007, ss. 67–85.
- BOGDANOR Vernon, “Conclusion”, **The British Constitution in the Twentieth Century**, ed. Vernon Bogdanor, Oxford University Press, Oxford, 2003, ss.689-720.
- BOGDANOR Vernon - KHAITAN Tarunabh – VOGENAUER Stefan, “Should Britain Have a Written Constitution?”, **The Political Quarterly**, Cilt 78, Sayı 4, 2007, ss.499–517.
- BOGDANOR Vernon, **The New British Constitution**, Hart Publishing, Oxford, 2009.
- BOGDANOR Vernon, 16.06.2009 tarihinde Gresham College’da yaptığı ve “The New British Constitution” başlığını taşıyan konuşmasının video kaydına ilişkin transkript, <http://www.gresham.ac.uk/event.asp?PageId=108&EventId=875> (13.10.2009).
- BOZLAK Ayhan , “İngiltere Yargı Sisteminde Mahkeme ve Savcılıkların Denetimi İle Hâkim ve Savcılar Hakkındaki Soruşturmanın Yapılma Usulleri”, **Adalet Dergisi**, Sayı 36, Ocak 2010, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/dergi/36.say%C4%B1/ayhanbozlak.pdf> (Aralık 2010).
- BRADLEY Anthony, “The Process of Constitutional Change”, **Constitutional Reform Act 2005: Report with Evidence, House of Lords Select Committee on the Constitution 5th Report of Session 2005-06**, HL papers 83, The Stationery Office Limited, London, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200506/ldselect/ldconst/83/83.pdf> (Ekim 2010).
- BRADLEY Anthony W. - EWING Keith D., **Constitutional and Administrative Law**, 14. Baskı, Pearson Longman, London, 2007.
- BRADLEY Anthony, “The Sovereignty of Parliament- Form or Substance?”, **The Changing Constitution**, ed. Jeffrey Jowell - Dawn Oliver, Oxford University Press, Oxford, 2007, ss. 25-58.

- BRADLEY Anthony, “The Constitutional Position of Judiciary”, **English Public Law**, ed. David Feldman, Oxford University Press, Oxford, 2009, ss.281-313.
- BRAZIER Rodney, **Constitutional Reform Reshaping British Political System**, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2008.
- CHRIMES S. B., **English Constitutional History**, Fourth Edition, Oxford University Press, London, 1967.
- CLARKE Lord, “Selecting Judges: Merit, Moral Courage, Judgment & Diversity”, 22 Eylül 2009, <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/mr-selecting-judges-lecture-22092009.pdf> (Şubat 2011).
- CLARKE Lord, “The Supreme Court-One Year On”, **Bracton Law Lecture**, Exeter University, 11 Kasım 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/speech_101111.pdf (Aralık 2010).
- Constitutional Reform Act 2005**, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/pdf/ukpga_20050004_en.pdf (Aralık 2009).
- Constitutional Reform Bill [HL]**, HL Bill 30, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldbills/030/2004030.pdf> (Nisan 2010).
- Constitutional Reform The Lord Chancellor's judiciary-related functions: Proposals** (Since referred to as 'the agreement' and also 'the concordat'), Ocak 2004, <http://www.dca.gov.uk/consult/lcoffice/judiciary.htm> (Nisan 2010).
- ÇAĞLAR Bakır, **Anayasa Bilimi Bir Çalışma Taslağı**, BFS Yayınları, İstanbul, 1989.
- DAKOLIAS Maria, “Are We There Yet? Measuring Success of Constitutional Reform”, **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, Cilt 39, 2006, ss.1117-1231.
- DICEY Albert Venn, **Introduction to the Study of the Law of the Constitution**, 10. Baskı, Macmillan, London, 1959.
- DICKENS Charles, **Our Mutual Friend**, Chapman & Hall, London, 1865, Book The First, Chapter 11, <http://www.archive.org/stream/ourmutualfriend00dickiala#page/108/mode/2up/search/constitution> (Mayıs 2010).
- DYMOND Glenn, **The Appellate Jurisdiction of the House of Lords (Updated November 2007)**, 15 Kasım 2007, House of Lords Library Note LLN 2007/008, <http://www.parliament.uk/documents/lords-library/hllappellate.pdf> (Haziran 2010).
- ERDOĞAN Mustafa, **Anayasal Demokrasi**, 8. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010.

- ERGÜL Ozan, **Yeni Kurumsalçı Yaklaşımla Türk Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.
- EROĞUL Cem, **Anayasayı Değiştirme Sorunu (Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974.
- EROĞUL Cem, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, 6. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara, 2008.
- EROĞUL Cem, **Anatüzeğe Giriş (“Anayasa Hukuku”na Giriş)**, 11. Bası, İmaj Yayınevi, Ankara, 2010.
- European Charter on the Statute for Judges** (*Yargıçların Statüsü Hakkında Avrupa Şartı*), 8-10 Temmuz 1998, http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/legal_professionals/judges/instruments_and_documents/charte%20eng.pdf (12.08.2010).
- GARNER Bryan (ed.), **Black’s Law Dictionary**, Second Pocket Edition, West Group, St. Paul, Minn., 2001.
- GAY Oonagh - KELLY Richard, “The Constitutional Reform Bill [HL]– the office of Lord Chancellor [Bill No 18 of 2004-5]”, **Research Paper 05/05**, 12 Ocak 2005, Parliament And Constitution Centre House Of Commons Library, <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2005/rp05-005.pdf> (Nisan 2010).
- GEMALMAZ Mehmet Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, 6. Bası, Legal, İstanbul, 2007.
- Glossary-parliamentary language explained**, Carry-over motions/bills, http://www.parliament.uk/site_information/glossary.cfm?ref=carryo_2517 (Mayıs 2010).
- GORDON Richard, **Repairing British Politics: A Blueprint For Constitutional Change**, Hart Publishing, Oxford, 2010.
- Governance of Britain (The)**, CM 7170, Temmuz 2007, <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm71/7170/7170.pdf> (Şubat 2011).
- GÖZLER Kemal, **Kurucu İktidar**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998, www.anayasa.gen.tr/kurucuiktidar.pdf (15.08.2010).
- GÖZLER Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 1. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010.
- GRIFFITH J.A.G., “The Political Constitution”, **Modern Law Review**, Cilt 42, Sayı 1, 1979, ss. 1-21.

- GROTE Rainer, “The United Kingdom Commentary (Introductory Note)”, **Constitutions of the Countries of the World**, ed. Rüdiger Wolfrum - Rainer Grote, Oxford University Press (Oceana), New York, Haziran 2009, ss.1-62.
- GÜLSOY Mehmet Tevfik, **Özgürlüklerin Korunmasında Anayasa Yargısının Yeri ve Meşruluğu**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- Hansard**, HL Cilt 657, Column 12-17, 26 Ocak 2004, http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldhansrd/vo040126/text/40126-04.htm#40126-04_head, (1 Nisan 2010).
- Hansard**, HL Cilt 663, Column 1190–1191, <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200304/ldhansrd/vo040713/text/40713-18.htm> (Nisan 2010).
- HAZELL Robert, “The Continuing Dynamism of Constitutional Reform”, **Parliamentary Affairs**, Cilt 60, Sayı 1, ss.3-25.
- HIRSCH Afua, “Anger over courtesy titles for supreme court justices”, **Guardian**, 17 Ocak 2011, <http://www.guardian.co.uk/law/2011/jan/17/supreme-court-courtesy-titles> (Ocak 2011).
- HOLDSWORTH William Searle, **A History of English Law**, C. VI, Methuen & Co. Ltd., London, 1924, <http://www.archive.org/details/historyofenglish06holduoft> (10.12.2010).
- HORNE Alexander, **The Changing Constitution: A Case for Judicial Confirmation Hearings?**, The Study of Parliament Group Paper No. 1, Study of Parliament Group, London, 2010, <http://www.spg.org.uk/spg-paper-1.pdf> (Şubat 2011).
- House of Commons Constitutional Affairs Committee, **Judicial appointments and a Supreme Court (court of final appeal)**, HC 48-I, First Report of Session 2003–04, Volume I, London, The Stationery Office Limited, Şubat 2004, paragraf 85-87, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmconst/48/48.pdf> (Şubat 2011).
- House of Lords, **The Law Lords’ response to the Government’s consultation paper on Constitutional reform: A Supreme Court for the United Kingdom** (CP 11/03 July 2003), <http://www.parliament.uk/documents/upload/JudicialSCR071103.pdf> (Nisan 2010).
- House of Lords Briefing: Judicial Work**, <http://www.parliament.uk/documents/lords-information-office/hoflbpjudicial.pdf> (26.06.2010).
- House of Lord Briefing: The Constitution Committee (The)**, <http://www.parliament.uk/documents/upload/HofLBpConstitution.pdf> (02.09.2009).

House of Lords Companion to the Standing Orders and Guide to the Proceedings of the House of Lords, Laid before the House by the Clerk of the Parliaments, 2007, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld/ldcomp/compro.pdf> (Mayıs 2010).

House of Lords Select Committee On The Constitution, **6th Report of Session 2006–07 Relations between the executive, the judiciary and Parliament Report with Evidence**, HL Paper 151, The Stationery Office Limited, London, 26 July 2007, <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200607/ldselect/ldconst/151/151.pdf> (Kasım 2010).

House of Lords Select Committee On The Constitutional Reform Bill [HL], **HL Paper 125-I, Volume I: Report**, Ordered to be printed 24 June and published 2 July 2004, Published by the Authority of the House of Lords, The Stationery Office Limited, London, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldselect/ldcref/125/125.pdf> (Nisan 2010). Bu raporun eki niteliğinde olan komisyonun çalışmaları esnasında elde ettiği deliller de ayrıca yayınlanmıştır: **Volume II**, HL Paper No 125-II, <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldselect/ldcref/125/12502.htm#evidence> (Nisan 2010).

İNCEOĞLU Sibel, **Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde Yargıcın Davranış İlkeleri**, Beta, İstanbul, 2008.

Information Pack Vacancy for Two Justices of the Supreme Court, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/justices_ip_2010_11.pdf (Ocak 2011).

Instrument of Government, <http://www.constitution.org/eng/conpur097.htm> (Aralık 2010).

International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors, Practitioners Guide No 1, International Commission of Jurists, Geneva, 2. Baskı, 2007, <http://www.icj.org/dwn/database/PG-J&L-ENG.pdf> (12.08.2010).

JONES David Lewis, “The Judicial Role of the House of Lords before 1870”, **The Judicial House of Lords 1876-2009**, ed. Louis Blom-Cooper - Brice Dickson - Gavin Drewry, Oxford University Press, Oxford, 2009, ss.3-12.

JOWELL Jeffrey – OILVER Dawn (ed.), **The Changing Constitution**, Oxford University Press, Oxford, 2007.

Judges’ Council Response to the Consultation Papers on Constitutional Reform, <http://www.dca.gov.uk/judicial/pdfs/jcresp.pdf> (09.08.2010).

Judicial Discipline (Prescribed Procedures) Regulations 2006, 2 Nisan 2006, S.I. 2006/676. Bu tüzüğün 2008 yılında değiştirilmiş güncel metni için bkz. http://www.judicialcomplaints.gov.uk/docs/Judicial_discipline_regs_-_consolidated_version.pdf (Şubat 2011).

Judicial Functions of The House of Lords: Written Evidence to the Royal Commission on the Reform of the House of Lords by a JUSTICE Working Party (The), <http://www.justice.org.uk/images/pdfs/hol.pdf> (Ocak 2011).

JUDICIARY OF ENGLAND AND WALES, **About the Magistracy**, <http://www.judiciary.gov.uk/NR/rdonlyres/6CA6A853-3F54-4696-9308-DD5C33AFE7D1/0/magsleaflet2009.pdf> (30.07.2010).

KARASU Koray, “İngiltere’de Kamu Yönetimi”, **Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri**, ed. Birgül A. Güler et. al., 2. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, ss. 169–312.

KAVANAGH Aliien, “A New Supreme Court for the United Kingdom: Some Reflections on Judicial Independence, Activism and Transparency”, **University of Oxford Legal Research Paper Series Paper**, No 58/2010, Temmuz 2010, <http://ssrn.com/abstract=1649994> (Aralık 2010).

KILINÇ Bahadır, “Common Law (Ortak Hukuk) Sistemine Sahip Ülkelerden ABD ve İngiltere’de Anayasa Kavramı ve Yargısal Denetim”, **Anayasa Yargısı İncelemeleri - 1**, ed. Mehmet Turhan - Hikmet Tülen, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, ss.121–158.

KING Anthony, **The British Constitution**, Oxford University Press, Oxford, 2007.

LEGG Sir Thomas, “Brave New World- The new Supreme Court and the judicial appointments”, **Legal Studies**, Cilt 24, Sayı 1-2, Mart 2004, ss.45-54.

LE SUEUR Andrew - CORNES Richard, **The Future of United Kingdom’s Highest Courts**, The Constitution Unit School of Public Policy UCL (University College London), London, 2001, <http://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/files/top.pdf> (Haziran 2010).

LE SUEUR Andrew, “The Conception of the UK’s new Supreme Court”, **Building the UK’s New Supreme Court: National and Comparative Perspective**, ed. Andrew Le Sueur, Oxford University Press, Oxford, 2004, ss.3-20.

LE SUEUR Andrew, “Judicial Power in the Changing Constitution”, **The Changing Constitution**, ed. D. Oliver - J. Jowell, 5. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2004, ss.323-345.

LE SUEUR Andrew, “Fundamental Principles”, **English Public Law**, ed. David Feldman, Oxford University Press, Oxford, 2009, ss. 3-38.

LE SUEUR Andrew, “From Appellate Committee to Supreme Court: A Narrative”, **The Judicial House of Lords 1876-2009**, ed. Louis Blom-Cooper - Brice Dickson - Gavin Drewry, Oxford University Press, Oxford, 2009, ss.64-94.

LE SUEUR Andrew - SUNKIN Maurice – MURKENS Jo, **Public Law: Text, Cases, and Materials**, Oxford University Press, Oxford, 2010, <http://fds.oup.com/www.oup.com/pdf/13/9780199284191.pdf> (Şubat 2011).

- LOVELAND Ian, **Constitutional Law, Administrative Law, and Human Rights: A Critical Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2006.
- LYON Ann, **Constitutional History of the United Kingdom**, Cavendish Publishing, London, 2003.
- Magna Carta**, http://en.wikipedia.org/wiki/Magna_Carta#cite_note-4 (30.08.2009).
- MALLESON Kate, “The New Judicial Appointments Commission in England and Wales: New Wine in New Bottles?”, **Appointing Judges in an Age of Judicial Power: Critical Perspectives from Around the World**, ed. K. Malleson - P. Russell, University of Toronto Press, Toronto-Buffalo-London, 2006, ss.39-55.
- MALLESON Kate, **The Legal System**, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2007.
- MALLESON Kate, “Judicial reform: the emergence of the third branch of government”, **Reinventing Britain Constitutional Change Under New Labour**, ed. Andrew McDonald, Global, Area, and International Archive/University of California Press, London, 2007, ss.133-150.
- MALLESON Kate, “Appointments to the House of Lords: Who Goes Upstairs”, ed. Blom-Cooper - Drewry – Dickson, **The Judicial House of Lords 1876-2009**, Oxford University Press, Oxford, 2009, ss.112-121.
- MALLESON Kate, “The judicialisation of politics in the UK: What difference will the new Supreme Court make?”, International Political Science Association RC 09 (Comparative Judicial Studies) tarafından düzenlenen "**Judicial Review as 'Insurance Policy': Horizontal and Vertical Accountability in Democratic and Transitional States**" başlıklı konferansta sunulan tebliğ, 21–23 Haziran 2010, Bolonya/İtalya. (Bu tebliğ henüz herhangi bir yerde yayınlanmamış olup, tebliğin metni yazarın kendisinden e-mail ile talep edilmiş ve yazar tarafından bu talep üzerine gönderilmiştir.)
- MARTIN Elizabeth A. (ed.), **Oxford Dictionary of Law**, 5. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2003.
- MASTERMAN Roger, “The Form and Substance of the United Kingdom’s Separation of Powers”, The British Politics Group tarafından George Washington University, Washington DC’de düzenlenen **The UK and US in 2010: Transition and Transformation** başlıklı konferansta sunulan tebliğ, 2010, <http://www.britishpoliticsgroup.org/BPG%202010-Masterman.pdf> (Mart 2011).
- Maximum Number of Judges Order 1994 (The)**, Statutory Instrument 1994 No. 3217, m.2, http://www.opsi.gov.uk/si/si1994/Uksi_19943217_en_1.htm#fnf001 (22.06.2010).
- MCLEAN Iain, **What's Wrong with the British Constitution?**, Oxford University Press, Oxford, 2010.

THE OFFICIAL SITE OF THE PRIME MINISTER'S OFFICE, "Modernising Government - Lord Falconer appointed Secretary of State for Constitutional Affairs", 12 Haziran 2003 Perşembe, <http://www.number10.gov.uk/Page3892> (Nisan 2009).

NEUBERGER Lord, "The Supreme Court: Is the House of Lords 'Losing Part of Itself'?", **The Young Legal Group of the British Friends of the Hebrew University Lecture**, 2 Aralık 2009, <http://www.judiciary.gov.uk/NR/rdonlyres/1760662C-2392-48FF-87AF-80BC6C2E29BA/0/mrsupremecourtlecturedec2009.pdf>, (04.09.2010).

Office of the Lord Chancellor in the constitutional system of the United Kingdom, Report by Committee on Legal Affairs and Human Rights, Doc. 9798, 28 Nisan 2003, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/Wor kingDocs/doc03/EDOC9798.htm> (Nisan 2010).

OLIVER Dawn, **Constitutional Reform in the UK**, Oxford University Press, Oxford, 2003.

ÖZBUDUN Ergun, "İngiltere'de Parlamento Egemenliği Teorisi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1-2, 1968, ss.59-80.

ÖZER Attila, **Türkiye'de ve Çeşitli Ülkelerde Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkim Teminatı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.

PANNICK David, "Better that a horse should have a voice in the House [of Lords] than that a judge should" (Jeremy Bentham): replacing the Law Lords by a Supreme Court", **Public Law**, Ekim 2009, ss.723-736.

PEACH Sir Leonard, "Independent Scrutiny of the Appointment Processes of Judges and Queen's Counsel", Aralık 1999, <http://www.dca.gov.uk/judicial/peach/indexfr.htm> (Ocak 2011).

PHILLIPS O. Hood – JACKSON Paul – LEOPOLD Patricia, **O. Hood Phillips and Jackson: Constitutional and Administrative Law**, Sweet & Maxwell, London, 8. Baskı, 2001.

PHILLIPS Lord, "Gresham Lecture", 8 Haziran 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/speech_100608.pdf (Aralık 2010).

PHILLIPS Lord, "Judicial Independence & Accountability: A View from the Supreme Court", UCL Constitution Unit, 8 Şubat 2011, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/speech_110208.pdf (Şubat 2011).

SUPREME COURT OF THE UNITED KINGDOM, Press Notice: "Supreme Court of the United Kingdom comes into existence", No. 01/09, 1 Ekim 2009, [www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_0109_2 .pdf](http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_0109_2.pdf) (Aralık 2010).

SUPREME COURT OF THE UNITED KINGDOM, Press Notice: “Courtesy titles for Justices of the Supreme Court”, Reference number: 13/2010 Date: 13 December 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1013.pdf (Aralık 2010).

Reform Act 1832, http://en.wikipedia.org/wiki/Reform_Act_1832 (27.08.2009).

Resolution 1342 (2003): Office of the Lord Chancellor in the constitutional system of the United Kingdom, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta03/ERES1342.htm> (Nisan 2010).

SAN Coşkun, “Sosyo-Politik Bir Süreç Olarak Anayasa Değişiklikleri”, **Anayasa Yargısı**, Cilt 11, 1994, ss.23-35.

Secretary of State for Constitutional Affairs Order 2003 (Statutory Instrument 2003 No. 1887) (The), <http://www.opsi.gov.uk/si/si2003/20031887.htm> veya http://www.opsi.gov.uk/si/si2003/uksi_20031887_en.pdf (Nisan 2010).

STEVENS Robert, **The Independence of the Judiciary: The View from the Lord Chancellor’s Office**, Clarendon Press, Oxford, 1993.

STEVENS Robert, “Judicial Independence in England: A Loss of Innocence”, **Judicial Independence in the Age of Democracy Critical Perspectives from around the World**, ed. Peter H. Russel - David M. O’Brain, University Press of Virginia, Charlottesville and London, 2001, ss.155-172.

STEYN Johan, “The Case for a Supreme Court”, **Law Quarterly Review**, Cilt 118 (Temmuz), 2002, ss.382-296.

Supreme Court Annual Report and Accounts 2009–2010 (The), HC 64, Stationery Office, London, 2010, http://www.supremecourt.gov.uk/docs/ar_2009_10.pdf (Nisan 2011).

Times (The), “Top judge fears legal reform will open door to Nazis”, 7 Kasım 2003, <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article1010909.ece> (Nisan 2009).

TOCQUEVILLE Alexis De, **Democracy in America**, Translated by Henry Reeve, Volume 1, Chapter VI: Judicial Power In The United States, <http://www.gutenberg.org/files/815/815-h/815-h.htm#2HCH0013> (Mayıs 2010).

TOMKINS Adam, **Public Law**, Oxford University Press, Oxford, 2003.

TROLLOPE Anthony, **The Prime Minister**, Chapman and Hall, London, 1876, Chapter XXVII. Bu esere online olarak <http://www.gutenberg.org/files/2158/2158-h/2158-h.htm#c27> adresinden ulaşılmıştır (Mayıs 2010).

ÜNAL Şeref, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1994.

- WALKER Robert, “The New Supreme Court and other Changes in the Justice System”, **Legal Information Management**, 2006 (6), ss. 292-296.
- WHITE James Vallance, “The Judicial Office”, **The Judicial House of Lords 1876-2009**, ed. Louis Blom-Cooper - Brice Dickson - Gavin Drewry, Oxford University Press, Oxford, 2009, ss.30-47.
- WILSON James, “When is a Lord not a Lord?”, <http://www.halsburyslawexchange.co.uk/when-is-a-lord-not-a-lord/> (31 Ocak 2011).
- WINDLESHAM Lord, “The Constitutional Reform Act 2005: Ministers, Judges and Constitutional Change”, **Public Law**, Kış, 2005, ss.806-823.
- WINDLESHAM Lord, “The Constitutional Reform Act 2005: the Politics of Constitutional Reform”, **Public Law**, Bahar, 2006, ss.35-57.
- WOODHOUSE Diana, “The Office of Lord Chancellor”, **Public Law**, Kış, 1998, ss.617–632.
- WOODHOUSE Diana, **The Office of Lord Chancellor**, Hart Publishing, Oxford, 2001.
- WOODHOUSE Diana, “The Constitutional Reform Act 2005 - defending judicial independence the English way”, **International Journal of Constitutional Law**, Cilt 5, Sayı 1, 2007, ss.153-165.
- WOOLF Lord, **Lionel Cohen Lecture**, Jerusalem, 2 Aralık 2003, http://www.judiciary.gov.uk/publications_media/speeches/pre_2004/lcj021203.htm (Nisan 2010).

İnternet Kaynakları

- <http://www.judicialombudsman.gov.uk/> (14.08.2010).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Magna_Carta#Repeal_of_articles_of_the_Charter
- http://en.wikipedia.org/wiki/Offences_against_the_Person_Act_1828
- <http://www.legislation.gov.uk/aep/Edw1cc1929/25/9/section/XXVI#reference-c918932>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Instrument_of_Government (Kasım 2010).
- <http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/instrument-government.htm> (Kasım 2010).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Instrument_of_Government_%281653%29 (Kasım 2010).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Oliver_Cromwell (Kasım 2010).
- <http://www.british-civil-wars.co.uk/timelines/protectorate.htm> (Kasım 2010).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Instrument_of_Government_%281653%29 (Kasım 2010).

<http://en.wikipedia.org/wiki/Queen-in-Parliament> (Nisan 2011).

http://en.wikipedia.org/wiki/Humble_Petition_and_Advice (Kasım 2010).

<http://www.british-civil-wars.co.uk/glossary/humblepetition.htm> (Kasım 2010).

http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/aep/1297/caep_12970009_enm_1#11g20
(30.08.2009).

<http://www.supremecourt.gov.uk/>

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2010/pdf/ukpga_20100025_en.pdf (Mayıs 2010).

<http://www.justice.gov.uk/publications/docs/draft-constitutional-renewal-bill.pdf> (Mayıs 2010)

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmbills/142/2009142.pdf> (Mayıs 2010)

http://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Bingham,_Baron_Bingham_of_Cornhill (Kasım 2010).

http://www.parliament.uk/about/how/laws/passage_bill/lrds_consideration_of_amendments.htm

<http://www.parliament.uk/about/how/laws/stages/third.cfm>

http://en.wikipedia.org/wiki/Parliamentary_ping-pong (Mayıs 2010).

<http://en.wikipedia.org/wiki/Devolution> (20.06.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_Canada#Appointments

http://en.wikipedia.org/wiki/Judicial_appointments_in_Canada#Changes_to_the_Supreme_Court_of_Canada_appointment_process (Aralık 2010).

<http://www.judicialappointments.gov.uk/about-jac/9.htm> (12.08.2010).

<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/judicial+roles/magistrates#headingAnchor3>, 12.08.2010.

<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/introduction-to-justice-system/constitutional-reform> (02.09.2010).

<http://www.judicialappointments.gov.uk/about-jac/156.htm> (11.08.2010).

<http://www.judicialappointments.gov.uk/about-jac/157.htm> (12.08.2010).

<http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/annual-diversity-statistics> (05.08.2010).

<http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/judicial-statistics>,

<http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/gender-statistics>,
<http://www.judiciary.gov.uk/publications-and-reports/statistics/judges/minority-ethnic>
(05.08.2010).

<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/judicial+roles/tribunals/tribunals> (05.08.2010).

http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/jurisdictions/tribunal_jurisdiction, (05.08.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/Master_of_the_Rolls (30.07.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/President_of_the_Family_Division (30.07.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_Chief_Justice_of_England_and_Wales (30.07.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/Circuit_judge_%28UK%29 ,

<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/circuit-judge> (30.07.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/Judiciary_of_England_and_Wales#District_Judges;

<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/district-judge-role> (30.07.2010).

<http://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-in-detail/roles-within-the-judiciary/judges/recorder> (30.07.2010).

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/8e/Courts.jpg> (21.07.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Lords#Lords_Temporal

http://en.wikipedia.org/wiki/Judicial_functions_of_the_House_of_Lords

http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_of_Appeal_in_Ordinary

<http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/lords/lords-by-type-and-party/>
(19.06.2010).

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1993/ukpga_19930008_en_1 (19.07.2010).

http://www.supremecourt.gov.uk/docs/uksc_rules_2009.pdf (20.07.2010).

<http://www.supremecourt.gov.uk/procedures/practice-directions.html> (20.07.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Lords#Lords_Temporal (19.06.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/John_Dyson_%28judge%29 (22.07.2010).

<http://www.guardian.co.uk/uk/2010/apr/19/supreme-court-12th-justice> (22.07.2010).

<http://www.supremecourt.gov.uk/about/biographies.html> (22.07.2010).

http://www.supremecourt.gov.uk/news/justices_adv_2010_11.html (Ocak 2011).

<http://www.jcpc.gov.uk/about/the-judicial-committee.htm> (Eylül 2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/Judicial_Committee_of_the_Privy_Council (Eylül 2010).

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1876/pdf/ukpga_18760059_en.pdf (Haziran 2010).

<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?activeTextDocId=1054190> (22.06.2010).

http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Lords#Lords_Temporal (22.06.2010).

http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1968/cukpga_19680005_en_1
(22.06.2010).

http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1102.pdf (Nisan 2011).

<http://ukscblog.com/tweeting-allowed-in-supreme-court#more-5064> (Ocak 2011).

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Lords_of_Appeal_in_Ordinary (Nisan 2011).

http://en.wikipedia.org/wiki/Anthony_Clarke,_Baron_Clarke_of_Stone-cum-Ebony (Nisan 2011).

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.number10.gov.uk/Page19036>
(Nisan 2011).

http://en.wikipedia.org/wiki/Lord_Neuberger_of_Abbotsbury (Nisan 2011).

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Lords_of_Appeal (Nisan 2011).

http://en.wikipedia.org/wiki/John_Dyson_%28judge%29 (22.07.2010).

<http://www.guardian.co.uk/uk/2010/apr/19/supreme-court-12th-justice> (22.07.2010).

<http://www.number10.gov.uk/news/press-notices/2011/05/senior-judicial-appointments-63428> (04.05.2011).

http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1106.pdf (Mayıs 2011).

http://www.supremecourt.gov.uk/docs/pr_1105.pdf (Mayıs 2011)

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:MxGuildhallMay09.JPG> (Mayıs 2011).

http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_pictures/8151625.stm (Mayıs 2011).

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Supreme_court_crest_%28official%29.svg (Mayıs 2011).

<http://washingtonbriefs.com/2009/10/02/new-uk-supreme-court-not-so-open-after-all/>
(Mayıs 2011).

DİZİN

A

<i>ab initio</i>	14
ABD	9, 10, 11, 13, 16, 26, 32, 102, 103, 106, 108, 134, 159
<i>act of Parliament</i>	115
<i>Act of Settlement 1701</i>	24, 120, 121
<i>ad hoc</i>	89, 91, 135
Adalet Bakanlığı	4, 35, 46, 141, 142
Alder, John	23, 46, 93, 116, 132, 133
Amerikan Yüksek Mahkemesi	103, 134
anayasa değişikliği	2, 4, 6, 7
anayasa hukukunun genel teorisi	5, 23, 28, 147
Anayasa Mahkemesi	1, 4, 21, 26, 28, 100, 102, 103, 156, 159
anayasa yargısı	103
anayasacılık	1
anayasal an	14, 17, 20, 31
anayasal reform	iii, 3, 5, 7, 24, 31, 32, 33, 35, 59, 79, 84, 145
anayasanın üstünlüğü	16, 19, 28
anayasaya aykırı	19, 20, 25, 26, 102
<i>Appellate Committee of House of Lords</i>	43, 69, 70, 73, 85
<i>Appellate Committee Room</i>	viii, 75
<i>Appellate Jurisdiction Act 1876</i>	69, 70, 71, 73, 76, 121
asli kurucu iktidar	14
Avam Kamarası	17, 22, 29, 30, 33, 63, 69, 74, 135, 149
Avrupa Birliği	33, 55, 102, 147
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	54, 137
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	2, 34, 54, 56, 83
Avrupa Konseyi	54, 55, 56
Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi	54, 55

Avrupa Toplulukları	32
aydınlanma çağı	13
B	
Bagehot, Walter	81
Bakanlar Kurulu	48, 79
Barendt, Eric	26, 116
Barnett, Hilaire	28
<i>barrister</i>	89, 106, 110, 126, 130, 143
Baş Hukuk Lordu	42, 82, 87
Başbakan	22, 49, 64, 71, 72, 89, 90, 110, 111, 135
Beatson, Jack	32, 33, 34, 35
Bell, John	107, 108, 109, 113, 114, 122
Bentham, Jeremy	69, 81, 161
<i>Bill of Rights 1689</i>	24
Birleşik Krallık	1, 2, 4, 5, 6, 11, 12, 14, 21, 22, 26, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 37, 46, 48, 50, 54, 55, 56, 59, 65, 67, 68, 69, 73, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 93, 94, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 113, 119, 120, 135, 136, 148, 150
Birleşik Krallık Anayasası	22, 28, 148
Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi	4, 6, 36, 37, 67, 79, 82, 84, 85, 87, 94, 98, 102, 136, 150
Blackstone, William	119
Blair, Tony	3, 33, 49, 85
Bogdanor, Vernon	2, 3, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 25, 26, 29, 31, 33, 34, 41, 131, 133, 137, 148, 154
<i>borough</i>	30
Bozlak, Ayhan	141, 143
Bradley, Anthony	1, 14, 15, 22, 23, 30, 32, 33, 36, 38, 39, 44, 46, 51, 72, 105, 106, 109, 111, 115, 117, 122
Brazier, Rodney	103, 105, 107, 111, 114, 122, 123, 135

Britanya ... 1, 10, 12, 13, 15, 16, 26, 27, 31, 32, 53, 78, 117

Britanya Anayasası 12

Brown, Gordon 3

burgess 30

Büyük Britanya 1, 12, 16, 53, 60, 65, 70, 76

Büyük Reform Kanunu 29, 30, 31, 33

C

Cabinet 48

Cambridge 3, 38, 43, 107, 113, 150, 154

carry-over 61

Chancellor of the High Court 105, 132

Charles I 17, 18

Circuit Hâkimi 107, 110, 112, 126

code of conduct 22

Commission for Judicial Appointments 115

Committee of the Whole House 51, 61, 149

common law 22, 70

Concordat 58, 59, 65, 85, 140

Constitutional Reform Act 2005 ... iii, iv, 3, 4, 5, 6, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 44, 45, 47, 48, 49, 51, 53, 55, 56, 60, 63, 64, 66, 67, 68, 79, 80, 83, 85, 86, 87, 88, 91, 93, 94, 95, 97, 98, 100, 102, 104, 105, 108, 110, 111, 112, 114, 116, 123, 124, 125, 127, 128, 130, 132, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 154, 155, 163

Constitutional Reform and Governance Act 2010 35

Constitutional Reform Bill.. 38, 49, 50, 51, 59, 60, 61, 85, 86, 155, 156

convention 22, 28, 55, 59, 71, 134

county 30

County Court 110, 126

County Courts Act 1984 121, 139

Court of Appeal 58, 77, 86, 99, 105, 108, 110, 120, 126, 132

Courts Act 1971 121, 139

Courts Act 2003 121, 139

Cromwell, Oliver 16, 17, 18, 21, 135, 163

Crossbenchers 69

Crown Court 86, 99, 110, 140

Cumhuriyet 17

Curia Regis 70, 78

Ç

Çeşitlilik 130

D

Daire Başkanları 105

Department for Constitutional Affairs.. 50, 51, 52, 58, 64, 84, 113, 135, 153

Devlet Konseyi 18

devolution 2, 28, 34, 59, 67, 79, 80, 94

Dicey, Albert V. 13, 15, 40, 41, 42, 43, 44, 116

Dickens, Charles 7

disiplin vii, 36, 37, 48, 104, 125, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 151, 152

District Hâkimi 107, 110, 126

diversity 114, 128, 130, 164

dünyevi Lord 69

E

English Constitution 81, 153

Eroğul, Cem .. 1, 11, 17, 19, 20, 21, 27, 30, 70, 73, 78, 104, 106, 109

etnik azınlık 114, 131

F

First Reading 62, 149

Freedom of Information Act 2000 34, 36

G

Galler. 1, 28, 34, 59, 65, 67, 73, 77, 79, 80, 83, 94, 98, 104, 114, 126

geleneksel anayasa 2

Government's Bill 27

Gözler, Kemal v, 24

H

hâkim teminatı 120

Hâkimler Konseyi 52, 53, 123, 127, 158

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu..... 4
hâkimlerin atanması 104, 105, 108, 111, 125
Hazell, Robert..... 3, 102, 136
head of the judiciary 3
Heads of Proposals 18
hesap sorulabilirlik 126, 135, 136, 137
High Court.58, 70, 73, 75, 77, 86, 89, 98, 99, 105,
107, 108, 109, 110, 112, 120, 121, 126, 132,
138, 150, 174
High Court hâkimi..... 107, 126
High Court of Parliament..... 75
House of Lords Act 34, 36
hukuk boşluğu 14
hukuk devleti (*rule of law*) 6, 37, 38, 39, 41, 65
Hukuk Lordları viii, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78,
82, 83, 84, 87, 100, 101, 108, 121, 146
hukuki anayasa 24
Human Rights Act 1998..... 2, 34, 36, 83
Humble Petition and Advice 18, 21

I

Instrument of Government.. 12, 16, 17, 18, 19, 20,
21, 158

İ

İçtüzük 95
İkinci Okuma..... 62, 149
İlk Okuma..... 62, 149
İnceoğlu, Sibel 104, 110, 120, 122, 127, 139,
140, 141, 142, 143, 144
İngiliz anayasa hukuku iii, 2, 5, 12, 24, 39, 41,
147
İngiliz anayasası iii, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 22, 23,
32, 33, 42, 145, 147
İngiliz kamu hukuku..... 12
İngiliz Parlamentosu..... iii, 3, 11
İngiliz Uluslar Topluluğu 78
İngiltere ve Galler.. viii, 45, 48, 52, 65, 73, 77, 86,
89, 93, 94, 98, 99, 104, 105, 108, 110, 111,
113, 120, 130, 138, 139

İnsan Hakları Kanunu 1998..... 2, 34, 36, 83, 114
irsî Lord..... 18, 69
İskoç34, 72, 76, 94
İskoçya 1, 28, 34, 59, 65, 67, 70, 73, 76, 77, 79,
80, 83, 89, 94
İsrail 9
İşçi Partisi.....2, 3, 33, 49, 69, 81, 84
İyi karakter 129

J

Jennings, Ivor 12, 40
Judicial Appointments Commission ..4, 35, 50, 53,
91, 104, 125
Judicial Committee of Privy Council .. 36, 37, 60,
67, 78, 80, 83, 94
Justice..... 82, 159
justice of peace..... 126
Justices of the Supreme Court..... 87

K

Kabine 48, 63
Kamu Hukuku iii
Kanada Yüksek Mahkemesi..... 134, 135
kanunların anayasa uygunluğunun yargısal
denetimi 100
karşılaştırmalı anayasa hukuku 5
katı anayasa 32
kaydı hayat Lord 18, 69
Kıdemli *Circuit* Hâkimi 112
Kıta Avrupası30, 106, 147
King, Anthony..... 10, 11, 16, 29, 74, 150
knight..... 30
koalisyon 3, 22
Komite aşaması 62, 149
Kraliçe 7, 16, 22, 35, 52, 69, 72, 78, 79, 87, 89,
97, 105, 109, 120, 126, 132, 135, 143
kraliyet onayı..... 22, 35, 61
kurucu iktidar 14, 25
kurucu meclis 27

kuvvetler ayrılığı . iii, 3, 18, 21, 35, 67, 80, 87, 99,
103, 116, 117, 118, 119, 145, 146, 147
Kuzey İrlanda 1, 28, 34, 37, 59, 65, 67, 73, 76, 77,
79, 80, 83, 89, 94

L

Lady 97, 98, 113
Law Lord(s)40, 42, 53, 61, 69, 70, 73, 82, 108,
157, 161
lay magistrates 121, 139
Le Sueur, Andrew2, 38, 43, 48, 56, 57, 59, 63,
81, 82, 84, 85, 86, 159
leave to appeal..... 77
Legg, Sir Thomas 135, 136, 137
Liberal Demokrat Parti 3, 82, 114
liberal demokratik anayasa 14
Life Peerage 97
Life Peerages Act..... 69
life peers 69
liyakat 90, 128, 130
Lord Bingham7, 20, 21, 40, 42, 43, 82, 83
Lord Chancellor3, 6, 34, 35, 36, 37, 38, 45, 46,
47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 82, 85, 86, 89, 90,
92, 93, 95, 104, 105, 108, 110, 111, 112, 113,
114, 119, 121, 122, 124, 126, 131, 132, 133,
137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145,
146, 153, 155, 156, 161, 162, 163
Lord Chancellor's Department 50, 55, 56, 63, 113
Lord Chief Justice ...17, 34, 45, 53, 57, 58, 65, 85,
104, 105, 110, 114, 126, 132, 139, 140, 141,
144, 150
Lord Clarke 101, 136
Lord Falconer49, 50, 52, 57, 58, 64, 161
Lord Hope 116
Lord Irvine..... 49, 52, 82
Lord Justice of Appeal..... 110, 150
Lord Neuberger 88, 100, 102, 166

Lord Phillips....88, 91, 98, 99, 103, 113, 118, 136,
150, 161

Lord Protector.....17, 18, 19, 20

Lord Windlesham.....49, 60, 62, 63

Lord Woolf..... 57, 58

Lordlar Kamarası 3, 27, 34, 48, 49, 50, 51, 52, 57,
62, 63, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 81, 82,
86, 94, 97, 100, 112, 137, 138, 149

Lords of Appeal in Ordinary .4, 53, 69, 72, 73, 77,
80, 109

M

maddî anlamda anayasa..... 8

Magistrate104, 111, 126, 132

Magistrates' Court.....110, 111, 121, 132, 139

Magna Carta 23, 160

Malleon, Kate ..97, 101, 106, 107, 108, 114, 130,
133, 134, 135, 137, 160

Marbury v. Madison..... 102, 103

Master of the Rolls88, 100, 105, 110, 132, 150

meslekten olmayan üye 86, 126

Ministry of Justice4, 35, 46, 64, 142

monarşi..... 47

Montesquieu.....117, 118, 146

Muhafazakâr Parti3, 33, 49, 69

N

nihai temyiz mahkemesi.....70, 80, 101, 103

non-departmental public body..... 126

normlar hiyerarşisi 8, 9, 28

O

O'Connel..... 71

Office for Judicial Complaints .140, 141, 151, 152

Oliver, Dawn10, 11, 15, 16, 17, 18, 25, 33, 41,
48, 154, 159, 163

Ombudsman 104, 105, 125, 142, 143, 144, 152

onaylama oturumu (*confirmation hearing*) 135,
136, 138

opinion 76

Order-in-Council..... 51

Osmanlı hukuku 79
Oxbridge..... 113, 130
Oxford ...v, 2, 3, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 26, 32,
33, 40, 46, 48, 51, 59, 71, 74, 81, 82, 98, 105,
106, 113, 119, 150, 153, 154, 155, 156, 157,
158, 159, 160, 161, 162, 163

P

parlamentar demokrasi 1, 29
parlamentar oligarşi..... 29
Parlamento...12, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25,
26, 27, 32, 35, 49, 51, 52, 56, 57, 60, 64, 67,
70, 71, 74, 75, 80, 81, 86, 92, 100, 106, 115,
118, 133, 134, 136, 138, 149, 161
parlamento egemenliği .15, 16, 24, 32, 39, 41, 146
Parliaments Act 60
Peach Raporu..... 115
Petition of Rights 1628 24
ping-pong 62, 63, 164
President of the Family Division 105, 110, 132
President of the Queens Bench Division 132
Private Bill 27
Private Member's Bill 27
Privy Council..... 36, 37, 78, 83
Promissory Oaths Act 1868..... 65
Protectorate..... 17
Public Bill..... 27, 28, 61

Q

Queen in Council..... 78
Queen in Parliament 16

R

Rapor aşaması 62, 149
rechtsstaat 38
Recorder..... 107
Reform Act 1832 29, 33, 162
Roma hukuku 79
royal assent 22, 36, 61
ruhani Lord 69
Rule of the Major-Generals..... 18

S

Second Reading..... 62, 149
Secretary of State for Constitutional Affairs 49,
50, 51, 52, 61, 64, 161, 162
Select Committee on the Constitutional Reform
Bill 50, 85
Senato 134
Senior Courts of England and Wales 98
Senior Law Lord..... 82
sift..... 112
siyaset bilimi 2, 38
siyasi anayasa 24
siyasi kültür 117, 134
solicitor89, 110, 112
soylu..... 98
speaker3, 45, 48, 52, 65
standing order 22
statue law 22
Stevens, Robert116, 117, 123
Stipendiary Magistrates 110
Supreme Court 4, 6, 34, 35, 36, 37, 50, 53, 55,
58, 60, 67, 69, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
87, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 109,
133, 134, 135, 136, 153, 154, 155, 157, 158,
159, 160, 161, 162, 163
Supreme Court of England and Wales 99
Supreme Court of United Kingdom4, 6, 35, 37,
53, 79, 80, 87, 99

Ş

şeffaflık96, 103, 111, 126
şekli anlamda anayasa 8

T

tahkim..... 126
tarihi anayasa..... 13
teamülî anayasalar 11
tedvin edilmemiş2, 10, 31, 39, 44
tedvin edilmemiş anayasalar 11
Third Reading..... 38, 63, 149

Tocqueville, Alexis de.....	26, 27		
Tomkins, Adam	10, 11, 12, 13, 25		
<i>Treaty of Union 1706</i>	24		
<i>Tribunal</i>	109, 113, 126, 131, 141, 142		
Türkiye Büyük Millet Meclisi	4		
<i>Twitter</i>	96		
U			
uzman hukukçu.....	64		
Ü			
Üçüncü Okuma.....	63, 149		
V			
veto	19, 20		
W			
Westminister.....	81, 136		
Westminister Sarayı	81		
<i>White Paper</i>	82		
Woodhouse, Diana .	36, 46, 48, 116, 123, 124, 125		
Y			
yardımcı <i>district</i> hâkimi	107		
yargı bağımsızlığı	iii, 3, 35, 56, 60, 65, 99, 105, 115, 116, 119, 122, 123, 124, 125, 146, 147		
yargı konseyleri	127		
yargı organı ...	iii, 3, 4, 37, 45, 52, 56, 68, 71, 73, 78, 98, 109, 118, 145		
yargı reformu.....	7, 36, 60, 145		
yargı yetkisi	37, 71, 80, 87, 102		
yargısal atamalar.....	4, 6, 53, 104, 125, 126, 128, 132, 141, 142, 145		
Yargısal Atamalar Komisyonu .	4, 35, 50, 53, 104, 125		
Yargısal Disiplin Tüzüğü	140, 141		
yargısal fonksiyon	54, 68, 70, 78		
yargısal makam.....	123, 142		
Yargısal Şikâyetler Ofisi	138, 140, 151		
yasama .	1, 4, 10, 13, 15, 18, 23, 24, 27, 36, 37, 42, 45, 46, 47, 50, 52, 53, 54, 55, 61, 62, 63, 68, 69, 70, 72, 81, 83, 85, 99, 103, 106, 114, 118, 119, 123, 127, 133, 134, 136, 137, 146, 147		
yazılı anayasa	9, 13, 16, 19, 21, 24, 25, 33, 41, 101		
yazısız anayasa	9, 11, 32, 35		
yemin.....	92		
Yeni Zelanda	9, 79		
Yeni Zelanda Yüksek Mahkemesi	79		
yumuşak anayasa.....	23, 24		
Yüksek Mahkeme..	viii, 37, 50, 55, 67, 68, 69, 70, 73, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 113, 133, 134, 135, 136, 137, 145		
yüksek yargı	42, 53, 58, 62, 68, 73, 88, 93, 101, 103, 108, 110, 133, 134		
yürütme ...	3, 10, 18, 21, 45, 46, 47, 50, 54, 57, 58, 67, 70, 78, 83, 99, 103, 105, 112, 114, 115, 116, 118, 119, 135, 137, 146, 147		

ÖZGEÇMİŞ		
Adı, Soyadı	Serkan YOLCU	
Doğum Yeri ve Yılı	Ankara, 1985	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce	
ve Düzeyi	ÜDS: 87,5 / KPDS: 84 / TOEFL(İBT): 94	
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	1999 2003	Karşıyaka Anadolu Lisesi, İzmir
Lisans	2003 2007	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Yüksek Lisans	2008 2011	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı
1.	2008 ...	Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Katıldığı Proje ve Toplantılar	<p>1- Summer Courses in United States Law and Legal Institutions, Justus Liebig Universität Giessen, Almanya’da düzenlenen ve University of Wisconsin Law School tarafından desteklenen yaz kursu ve bitirme sertifikası. (10.05.2005–17.06.2005)</p> <p>2- International Summer Course 2007, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından Ankara ve Manavgat’ta düzenlenen yaz kursuna katılım ve katılım sertifikası. (08.08.2007–14.08.2007)</p> <p>3- Summer Course On Constitutional Law of European Union, Academy of European Law (ERA) tarafından Trier-Almanya’da düzenlenen yaz kursuna katılım ve katılım sertifikası. (15.06.2009–19.06.2009)</p>	
Yayımlar:	<p>1- Serkan Yolcu, “Küreselleşme Sürecinde Anayasa Yargısının Meşruluğu”, <i>Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler</i>, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını, 2009, s. 1910–1926 (24–27 Eylül 2009 tarihinde Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. tarafından düzenlenen Uluslararası Davraz Kongresinde sunulan bildiri. Bildiri metnine http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/demokrasi/demokrasi5.pdf adresinden ulaşılabilir. Bildiri kitabına ise tam metnine online olarak http://idc.sdu.edu.tr/ekitap.html’den ulaşılabilir.</p> <p>2- Serkan Yolcu (Kitap İncelemesi), “M. Tevfik Gülsoy, Özgürlüklerin Korunmasında Anayasa Yargısının Yeri ve Meşruluğu, Ankara, Yetkin, 2007”, <i>Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi</i>, Cilt 64, Sayı 4, 2009, s.207–214. (Tam metin: http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dergi/pdf/64/4/14_Kitap_Serkan_Yolcu.pdf)</p> <p>3- Serkan Yolcu, “More constitutional amendments by Turkish High Court are unwarranted”, Yayımlandığı web adresi: http://jurist.law.pitt.edu/hotline/#31225, Yayın Tarihi: 19.07.2010.</p> <p>4- Serkan Yolcu (Yaniv Roznai ile birlikte), “An Unconstitutional Constitutional Amendment - The Turkish Perspective: A Comment on The Turkish Constitutional Court’s Headscarf Decision No. 2008/16; 2008/116 of June 5, 2008”, <i>International Journal of Constitutional Law</i> tarafından yayına kabul edildi, 2011.</p> <p>5- Serkan Yolcu, “Adil Yargılanma Hakkı Karşısında Yasama Dokunulmazlığını Yeniden Düşünmek: Atilla Kart Olayı Üzerine Bir Deneme”, <i>Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi</i> tarafından yayına kabul edildi, 2011.</p>	
İletişim (e-posta):	yolcu.serkan@gmail.com	
Tarih, İmza, Adı Soyadı		